

Thematisch ambtsbericht over de politieke
ontwikkelingen en de veiligheidssituatie in de
Democratische Republiek Congo

Datum 31 oktober 2017

Colofon

Plaats Den Haag

Opgesteld door Cluster Ambtsberichten (CAB)

Inhoudsopgave

Colofon	2
Inhoudsopgave	3
1 Politieke ontwikkelingen	6
1.1 Inleiding	6
1.2 Nationale Dialoog	6
1.2.1 Terugkeer Tshisekedi	7
1.3 Akkoord van 18 oktober 2016	12
1.3.1 Bemiddeling Bisschoppen	15
1.4 Akkoord van 31 december 2016	17
1.4.1 Invoering oudejaarsakkoord	18
1.4.2 Overlijden Etienne Tshisekedi	19
1.4.3 Conseil National de Suivi de l'Accord	24
1.5 Organisatie verkiezingen	26
1.5.1 Verkiezingskalender	29
1.6 Protesten 19 september 2016	31
1.6.1 Betogingen	32
1.6.2 Arrestaties	35
1.6.3 Spoedprocessen	36
1.7 Protesten 19 december 2016	37
1.7.1 Arrestaties	38
1.7.2 Straffeloosheid veiligheidstroepen	42
1.8 Internationaal Strafhof	42
1.9 Belangrijke actoren	43
1.9.1 Positie buurlanden	49
1.9.2 Positie internationale gemeenschap	51
1.9.3 Internationale sancties	51
2 Mensenrechten	56
2.1 Intimidatie en politieke vervolging	56
2.1.1 Vervolging Katumbi	56
2.1.2 Overige politieke vervolging	57
2.2 Vrijheid van vergadering	61
2.2.1 Burgerbewegingen	62
2.3 Vrijheid van meningsuiting	63
3 Veiligheidssituatie	68
3.1 Kivu's	68
3.1.1 Noord-Kivu	68
3.1.2 Zuid-Kivu	72
3.2 Haut- en Bas-Uélé	74
3.3 Ituri	74
3.4 Haut-Katanga en Tanganyika	75
3.4.1 Pygmeeën	76
3.5 Kasai-provincies	78
3.5.1 Kamuina Nsapu	79
3.5.2 Moord op VN-deskundigen	82
3.6 Kongo-Central	87
3.6.1 Bundu dia Kongo	87
3.7 Geweld in soorten en maten	89

3.8	Gewapende groeperingen.....	91
3.8.1	Uitvoering kaderakkoord Addis Abeba	102
3.9	Macht en controle	104
3.10	Demobilisatie	106
3.11	Bescherming burgers.....	107
4	Ontheemden en vluchtelingen	110
4.1.1	Registratie Rwandese vluchtelingen	110
4.1.2	Ontheemden	110
4.1.3	Opvang in de regio.....	112
4.1.4	Standpunt terugkeer UNHCR	113
5	Bijlage(n)	114
5.1	Literatuurlijst	114
5.2	Afkortingen	117
	Lijst van gebruikte afkortingen	117
5.3	Kaart Provincies.....	119
5.4	Grafiek ACLED	119

Inleiding

In dit thematische ambtsbericht over de politieke ontwikkelingen en de veiligheidssituatie wordt de situatie in de Democratische Republiek Congo beschreven voor zover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit de DRC. Het thematisch ambtsbericht beslaat de periode van juni 2016 tot en met september 2017.

Dit ambtsbericht is gebaseerd op informatie uit openbare en vertrouwelijke bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties (VN) en niet-gouvernementele organisaties (ngo's), vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen vertrouwelijke rapportages van de Nederlandse vertegenwoordigingen in het buitenland aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag. Tevens heeft in de periode juni-juli 2017 een *fact finding* missie plaatsgevonden naar de DRC.

In het ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar openbare bronnen zijn vermeld, wordt de tekst in veel gevallen ook ondersteund door informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk één wordt uitgebreid ingegaan op recente politieke ontwikkelingen.

In hoofdstuk twee wordt in kort bestek aandacht besteed aan de mensenrechten. Dit houdt in dat niet op alle schendingen van mensenrechten, zoals het seksueel geweld in de Kasai-provincies, wordt ingegaan.

In hoofdstuk drie wordt de veiligheidssituatie in de DRC uitgebreid geschetst.

In hoofdstuk vier wordt in kort bestek aandacht besteed aan de opvang van binnenlandse ontheemden en vluchtelingen.

1 Politieke ontwikkelingen

1.1 Inleiding

Evenals tijdens de vorige verslagperiode stond in de huidige periode de vraag centraal of president Joseph Kabila na afloop van diens – volgens de grondwet laatste - ambtstermijn op 19 december 2016 zou aftreden. Het begin van de verslagperiode werd gekenmerkt door politieke initiatieven om de nationale politieke actoren op één lijn te krijgen, voornamelijk met het oog op de algemene verkiezingen die aanvankelijk gepland waren voor eind november 2016. De initiatieven vonden plaats onder toenemende spanningen naarmate het officiële mandaat van president Kabila formeel zou aflopen op 19 december 2016. Hoewel eind december 2016 een akkoord werd gesloten over de verkiezingen, deed de *Majorité Présidentielle* – de partijen in het parlement die president Kabila steunen - er vervolgens alles aan om dit akkoord uit te hollen. Daarbij werd de regering geholpen door het overlijden van oppositieleider Tshisekedi, waardoor de oppositie intern nog meer verdeeld raakte. De regering poogde die verdeeldheid verder aan te scherpen en te exploiteren.¹

1.2 Nationale Dialoog

In november 2015 had president Kabila een nationale dialoog aangekondigd om te discussiëren over een op consensus gebaseerde verkiezingskalender, het actualiseren van het kiesregister, de financiering van de verkiezingen en de veiligheidsmaatregelen voor het verkiezingsproces. Als bemiddelaar tussen de *Majorité présidentielle* en de oppositie had de Afrikaanse Unie (AU) Edem Kodjo, oud-premier van Togo en lid van de Groep van Wijzen van de AU, voorgedragen. In april 2016 begon Kodjo met de voorbereidingen, maar de *Dynamique de l'opposition*, een coalitie van onder meer de *Mouvement de libération du Congo* (MLC), de *Union pour la nation congolaise* (UNC), en de G7² waren niet bereid deel te nemen aan deze dialoog, terwijl de *Union pour la démocratie et le progrès social* (UDPS) reserves ten aanzien van Kodjo als bemiddelaar had.³

Oprichting Rassemblement

Op 8 en 9 juni 2016 kwam de oppositie op initiatief van Etienne Tshisekedi en de oud-gouverneur van Katanga, Moïse Katumbi, bijeen in Genval bij Brussel. Daar werd het *Rassemblement des forces politiques et sociales acquises au changement* opgericht onder voorzitterschap van Etienne Tshisekedi. De slotverklaring van 10 juni 2016 werd ondertekend door vertegenwoordigers van onder meer de *Union pour la démocratie et le progrès social* (UDPS), *La Dynamique de l'Opposition*, de G7, *Le Front du Peuple* en het maatschappelijk middenveld, de *société civile*. Het *Rassemblement* eiste onder meer een dialoog op basis van resolutie 2277 van de VN-Veilighedsraad van 30 maart 2016 en de vrijlating van alle politieke gevangenen.⁴

AU-bemiddelling

Op 29 juni 2016, aan de vooravond van de viering van de 56e verjaardag van de onafhankelijkheid, wees president Kabila in een toespraak buitenlandse inmenging

¹ Vertrouwelijke bronnen, 28 februari 2017 en 8 juni 2017.

² Een alliantie van zeven politieke partijen van de *Majorité présidentielle*, de *Mouvement social pour le Renouveau* (MSR), de *Alliance pour le renouveau du Congo* (ARC), de *Parti Démocrate Chrétien* (PDC), de *Union nationale des Démocrates Fédéralistes* (UNAFED), de *Union nationale des Fédéralistes du Congo* (UNAFEC), de *Mouvement Solidarité pour la Démocratie et le Développement* (MSDD) en de *Avenir du Congo* (ACO), die zich in maart 2015 afscheidden van de *Majorité*.

³ Zie voor bijzonderheden het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

⁴ Zie <https://rassop.org/a-propos/>. Resolutie 2277 roept de Congolese regering en de kiescommissie op om de voorwaarden te scheppen voor het houden van verkiezingen in november 2016. UNSC, S/RES/2277, 30 maart 2016.

in binnenlandse aangelegenheden af. Hij riep AU-bemiddelaar Kodjo op zijn voorbesprekingen af te ronden en zo snel mogelijk met de dialoog te beginnen. Op 4 juli 2016 werd een internationale ondersteuningsgroep opgericht om de AU-facilitator bij te staan. In deze groep zaten de Speciale Vertegenwoordiger van de VN voor de DRC, de VN-Gezant voor de Grote Meren en vertegenwoordigers van de EU, de *Conférence internationale des pays des Grands Lacs* (CIGRL)⁵, de *Organisation internationale de la Francophonie* (OIF) en de *Southern African Development Community* (SADC).⁶ In Addis Abeba werd opgeroepen om vóór eind juli 2016 een begin te maken met deze dialoog.⁷

Spanningen over dialoog

Het gepolariseerde debat over het respect voor de bepalingen van de grondwet werd voortgezet. Op 30 juni 2016 gaf de leider van de UDPS en het *Rassemblement*, Etienne Tshisekedi, een verklaring af waarin hij de noodzaak benadrukte van het houden van presidentsverkiezingen binnen de grondwettelijke termijn.⁸

Uitspraak Hof

Op 11 juli 2016 publiceerde de Congolese staatscourant de uitspraak van het Constitutionele Hof van 11 mei 2016 waarin het Hof bepaalde dat de president kon aanblijven na afloop van diens laatste grondwettelijke termijn.⁹ De secretaris-generaal van de regerende *Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie* (PPRD), Henri Mova, verklaarde in antwoord op vragen van de pers dat er na 19 december 2016 geen overgangsregering zou komen.¹⁰

1.2.1 *Terugkeer Tshisekedi*

Op 27 juli 2016 keerde Etienne Tshisekedi na twee jaar afwezigheid vanwege gezondheidsredenen terug naar Kinshasa.¹¹ Tshisekedi keerde naar eigen zeggen

⁵ Ook: *International Conference on the Great Lakes Region* (ICGLR).

⁶ Deze groep voerde intensief overleg in Kinshasa op 23 juli en 4 augustus 2016 om de nationale dialoog van start te laten gaan, conform VN-resolutie 2277. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷ Op 4 juli 2016 sprak het *Rassemblement* zich uit tegen deelname aan de nationale dialoog. RFI, RDC: *l'opposition appelle à la mobilisation, le «groupe de soutien» au dialogue*, 4 juli 2016. Zie ook RFI, RDC: *une délégation de l'opposition reçue par le groupe de soutien au dialogue*, 11 juli 2016.

⁸ Op 6 juli 2016 verklaarden Tshisekedi en presidentskandidaat Moïse Katumbi dat president Kabila aan het einde van zijn termijn zou moeten aftreden, zoals dat in de grondwet is bepaald. Tshisekedi riep de Congolese autoriteiten op om de terugkeer van Moïse Katumbi te faciliteren. Monusco, RDC: *l'ONU appelle les parties au dialogue pour éviter que le pays sombre dans la violence*, 8 juli 2016. Radio Okapi, RDC: *Etienne Tshisekedi appelle les autorités à faciliter le retour de Moïse Katumbi*, 8 juli 2016. Bloomberg, *United Nations Says Talks the Only Way to Avoid Congo Crisis*, 8 juli 2016. Ifri, *La République démocratique du Congo: de la fin de règne au règne sans fin*, 8 juli 2016. Le Monde Afrique, RDC: *l'opposition lance un ultimatum pour la convocation des élections le 19 septembre*, 9 juli 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁹ Het Hof herhaalde slechts de inhoud van artikel 70, alinea 2, van de grondwet dat volgens het Hof geen nadere uitleg behoefde en voegde daaraan het principe van de continuïteit van de staat aan toe: 'De president van de Republiek mag aan het einde van zijn mandaat in functie op grond van het principe van de continuïteit van de staat aanblijven tot de daadwerkelijke installatie van de nieuw gekozen president'. Bij haar uitspraak ging het Hof niet in op het al dan niet houden van verkiezingen binnen de grondwettelijke termijnen. Jeune Afrique, RD Congo: *la Cour constitutionnelle estime que Kabila peut rester en fonction après la fin de son mandat*, 11 mei 2016. RFI, RDC: *la Cour constitutionnelle publie enfin l'arrêt polémique*, 11 juli 2016.

¹⁰ Mova verklaarde dat een mogelijke derde presidentstermijn van Kabila zou kunnen worden voorgelegd aan de bevolking. Bloomberg, *Kabila Adviser Says Congo Leader Will Quit, But Not This Year*, 13 juli 2016. VOA, *Diplomats, DRC Opposition to Kabila: Pave Way for Transition*, 15 juli 2016. Congo research Group, *Will He Stay Or Will He Go? Mixed Messages From President Kabila*, 18 juli 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹¹ Hij legde de afstand van twintig kilometer van het vliegveld naar zijn huis in een open auto af in vijf uur begeleid door duizenden juichende aanhangers. Jeune Afrique, RD Congo: *Étienne Tshisekedi est attendu à Kinshasa ce mercredi*, 27 juli 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. Le Monde, *A Kinshasa, Etienne Tshisekedi est attendu comme le messie par ses partisans*, 26 juli 2016. Jeune Afrique, RD Congo: *Étienne Tshisekedi accueilli par des milliers de militants à Kinshasa*, 27 juli 2016. RFI, RDC: *cinq heures de bain de foule pour Etienne Tshisekedi lors de son retour*, 28 juli 2016.

terug om de leiding te nemen bij de verandering waar de Congolezen al zo lang op wachtten.¹²

Politieke bijeenkomsten

Zowel de regeringscoalitie als de oppositie hielden politieke bijeenkomsten in Kinshasa en andere steden om steun bij de bevolking te zoeken voor hun standpunten over de nationale dialoog en het verkiezingsproces. Twee dagen na de terugkeer van Étienne Tshisekedi naar Kinshasa bestormden tienduizenden het stadion Tata Raphaël om hun steun te betuigen aan president Kabila.¹³ De *Majorité présidentielle* riep tijdens de bijeenkomst op tot deelname aan de kiezersregistratie en de nationale dialoog.¹⁴ Op 31 juli 2016 vond een bijeenkomst in Kinshasa plaats van de samenwerkende oppositiepartijen die werd bijgewoond door tienduizenden mensen. Daarin riep Tshisekedi de kiescommissie op om in november 2016 presentsverkiezingen te organiseren.¹⁵

Vorbereiding dialoog

Na het presidentiële pardon voor een aantal gevangenen op 22 juli 2016 gaf de ondersteuningsgroep op 23 juli 2016 een communiqué uit waarin alle Congolese belanghebbenden werden aangespoord om deel te nemen aan de dialoog.¹⁶ Onder druk van de VN werden negen mensenrechtenverdedigers, onder wie zes leden van de burgerbewegingen Filimbi en LUCHA, vrijgelaten. Twee tv-stations van de MLC en de UNC werden heropend.¹⁷ Tijdens besprekingen van 2 tot 5 augustus 2016 herhaalde het *Rassemblement* haar voorwaarden voor deelname aan de dialoog: de vrijlating van politieke gevangenen, het staken van politiek getinte strafprocessen tegen leden van de oppositie en een meer centrale rol voor de internationale ondersteuningsgroep bij het faciliteren van de dialoog.¹⁸ Op 19 augustus 2016 kondigde de regering de vrijlating aan van 24 van de 26 politieke gevangenen wier namen waren overhandigd door de oppositie. De regering weigerde vooralsnog Eugène Diomi Ndongala en Jean-Claude Muyambo vrij te laten.¹⁹ De G7 benadrukte nogmaals dat eerst alle politieke gevangenen moesten worden vrijgelaten. Ook het MLC sloot deelname aan de nationale dialoog uit.²⁰

¹² Afrik.com, *Retour en RDC: Tshisekedi pour combattre Kabila*, 28 juli 2016. Zie ook Radio Okapi, *RDC: Edem Kodjo amorce les travaux préparatoires du dialogue*, 26 juli 2016. Radio Okapi, *Edem Kodjo: « C'est injuste de jeter l'opprobre sur le facilitateur »*, 27 juli 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: Défis majeurs*, 28 juli 2016.

¹³ Jeune Afrique, *RD Congo: des dizaines de milliers de partisans de Kabila rassemblés à Kinshasa*, 28 juli 2016.

¹⁴ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹⁵ Hij voegde eraan toe dat het staatshoofd zich schuldig zou maken aan hoogverraad door na 19 december 2016 aan te blijven en riep op tot de vrijlating van politieke gevangenen als voorwaarde voor deelname aan de dialoog. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹⁶ Op dezelfde dag kondigde de AU-facilitator aan dat het voorbereidingscomité op 30 juli 2016 met zijn werkzaamheden zou beginnen. Op 24 juli 2016 gaf Tshishededi een verklaring uit waarin hij het communiqué van de ondersteuningsgroep afwees en de AU-facilitator wraakte vanwege vermeende vooringenomenheid. De voorzitter van de AU-commissie en de ondersteuningsgroep bevestigden hun steun voor de AU-facilitator op 26 juli en 4 augustus 2016. Radio Okapi, *RDC: il n'y a plus d'obstacles sur la voie du dialogue, assure Edem Kodjo*, 15 juli 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹⁷ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

¹⁸ Sommige leiders van de oppositie toonden zich echter bereid Kodjo te accepteren als andere voorwaarden van het *Rassemblement* zouden worden geaccepteerd. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

¹⁹ Op 20 augustus 2016 nodigde Kodjo vertegenwoordigers van politieke partijen en organisaties van het maatschappelijk middenveld uit voor de eerste vergadering van het voorbereidende comité op 23 augustus. Het *Rassemblement* weigerde daaraan deel te nemen en riep op tot een algemene staking op die dag. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016. Jeune Afrique, *RDC: le « Rassemblement » de l'opposition refuse de participer aux travaux préparatoires du « dialogue national »*, 21 augustus 2016. Al Jazeera, *DR Congo opposition rejects talks over election*, 21 augustus 2016. Bloomberg, *Congo Opposition Rejects Vote Talks, Plans General Strike*, 21 augustus 2016. Radio Okapi, *RDC: pas de dialogue sans la libération des prisonniers politiques, tranche le G7*, 21 augustus 2016. RFI, *RDC: le Rassemblement de l'opposition décrète une journée ville morte le 23 août*, 21 augustus 2016. Le Monde, *En RDC, le report de la présidentielle rallume la contestation politique*, 22 augustus 2016. Newsweek, *Congo Opposition Calls For Strike As Election Delay Looms*, 22 augustus 2016.

²⁰ Jeune Afrique, *RDC: le « Rassemblement » de l'opposition refuse de participer aux travaux préparatoires du « dialogue national »*, 21 augustus 2016. Al Jazeera, *DR Congo opposition rejects talks over election*, 21 augustus 2016. Bloomberg, *Congo Opposition Rejects Vote Talks, Plans General Strike*, 21 augustus 2016. Radio Okapi,

Op 23 augustus 2016 werd niettemin een officieel begin gemaakt met de voorbereiding van de nationale dialoog. Evenals de UDPS, de G7 en het MLC liet Moïse Katumbi weten dat de voorwaarden voor een echte dialoog nog lang niet waren vervuld. Politieke groeperingen die in beginsel het houden van een dialoog steunden, zoals de G7 en de *Alternance pour la République* (AR), boycotten ook het begin van de voorbesprekingen. Hetzelfde gold voor het MLC en de politieke groepering van Senaatsvoorzitter Léon Kengo wa Dondo, de *Opposition républicaine* (OR). Daarentegen stuurde de UNC wel afgevaardigden naar het voorbereidingscomité van de nationale dialoog.²¹

Boycot Rassemblement

De belangrijkste oppositiepartijen bleven bij hun boycot van de nationale dialoog.²² Op 29 augustus 2016 riep Etienne Tshisekedi, de voorzitter van het 'comité der wijzen' van het *Rassemblement*, de bevolking op om elke uitkomst uit de 'pseudo-dialoog' die in strijd is met de overeenkomst van Sun City²³ en de grondwet af te wijzen. Tshisekedi verklaarde zich wel bereid om een 'echte en geloofwaardige' dialoog te houden waarbij het verkiezingsproces uiterlijk op 19 september 2016 zou moeten beginnen. Het *Rassemblement* riep de bevolking op om op die dag vreedzaam te demonstreren voor de kantoren van de kiescommissie in het hele land.²⁴

Verdeeldheid Oppositie

De kwestie van het al dan niet deelnemen aan de nationale dialoog zorgde voor enkele scheuringen binnen de oppositie. Er ontstond verdeeldheid over deelname binnen de *Dynamique de l'opposition*. Na aanvankelijke aarzeling sloot het MLC zich aan bij de positie van het *Rassemblement*, ofschoon enkele MLC-parlementsleden besloten deel te nemen aan het voorbereidingscomité. De UNC besloot om deel te nemen aan de dialoog en werd daarop uit de *Dynamique de l'opposition* gezet. De secretaris-generaal van de UNC, Jean-Bertrand Ewanga, en de plaatsvervangend secretaris-generaal, Claudel-André Lubaya, namen ontslag uit protest tegen het besluit van UNC-partijleider Vital Kamerhe om deel te nemen aan het proces. Op 3 september 2016 werden zij uit de partij gezet.²⁵ Verdeeldheid ontstond ook binnen de leiding van de UDPS. Op 11 augustus 2016 zette Tshisekedi de secretaris-

RDC: *pas de dialogue sans la libération des prisonniers politiques, tranche le G7*, 21 augustus 2016. RFI, RDC: *le Rassemblement de l'opposition décrète une journée ville morte le 23 août*, 21 augustus 2016. Le Monde, *En RDC, le report de la présidentielle rallume la contestation politique*, 22 augustus 2016. Newsweek, *Congo Opposition Calls For Strike As Election Delay Looms*, 22 augustus 2016.

- ²¹ Het voormalige lid van het platform *Dynamique de l'opposition* en vervolgens de leider van het *Front des démocrates*, Jean-Lucien Busa was eveneens aanwezig bij de openingsceremonie. Hetzelfde gold voor Bruno Mavungu, die kort daarvoor was afgezet als secretaris-generaal van de UDPS en voor Samy Badibanga, de voorzitter van de parlementaire groep *UDPS et alliés*, die eerder deze voorbesprekingen had afgekeurd. Zie voor de lijst van aanwezigen tijdens de openingsceremonie: http://www.radiookapi.net/sites/default/files/2016-08/liste_participants_comite_preparatoire_originel_amendee_et_corrigee.pdf. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: Tshisekedi, Kamerhe, Katumbi, Kengo... qui participe aux travaux préparatoires?*, 23 augustus 2016. Radio Okapi, Edem Kodjo: «Le dialogue devra se dérouler dans le respect de la constitution et de la résolution 2277», 23 augustus 2016. RFI, RDC: *l'essentiel de l'opposition boycotte les travaux préparatoires au dialogue*, 23 augustus 2016. Africanews, Edem Kodjo vows not to betray the DRC, 24 augustus 2016.
- ²² Radio Okapi, Edem Kodjo: «Nos bras sont toujours tendus pour accueillir ceux qui viendront», 28 augustus 2016. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: Edem Kodjo, une passion congolaise*, 29 augustus 2016. Bloomberg, *Congo to Start Talks on Elections Without Main Opposition Groups*, 29 augustus 2016. Politico.cd, *La Majorité annonce d'autres mesures « de décripation »*, 29 augustus 2016.
- ²³ Vredesakkoord van december 2002. Zie Reliefweb, *Global and Inclusive Agreement on Transition in the DR Congo: Inter-Congolese Dialogue - Political negotiations on the peace process and on transition in the DRC*, 16 december 2002.
- ²⁴ Het moment was gekomen volgens het *Rassemblement* om, conform artikel 64 van de Grondwet, dat stelt dat elke Congolees verplicht is degene(n) die de macht grijpen of uitoefenen en daarbij de bepalingen van de Grondwet schenden af te zetten. Belga, *RDC: l'opposition refuse toujours de participer au "Dialogue politique"*, 30 augustus 2016.
- ²⁵ Jeune Afrique, *RD Congo: Vital Kamerhe change de ligne pour jouer la carte de l'apaisement avec le pouvoir*, 17 augustus 2016. Actualité.cd, *Dialogue: Participera ou participera pas? Kamerhe a tranché!*, 22 augustus 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

generaal Bruno Mavengu uit zijn functie vanwege verschil van inzicht over de nationale dialoog. Hij werd vervangen door Jean-Marc Kabund-a-Kabund.²⁶

Begin dialoog

Op 1 september 2016 begon de dialoog in Kinshasa met 285 deelnemers van de regeringscoalitie, een deel van de oppositie, de *société civile* en de *Conference Episcopale Nationale du Congo* (CENCO).²⁷ De voornaamste leiders van de oppositie eisten nog altijd de vrijlating van de politieke gevangenen - Eugène Diomi Ndongala en Jean-Claude Muyambo zaten nog altijd vast – de heropening van media van de oppositie en een andere facilitator.²⁸ Ook bij de nationale dialoog werd – soms stormachtig – gedebatteerd over de vraag of men zich aan grondwettelijke termijnen voor de presidentsverkiezing moest houden.²⁹ De *Majorité* ging ervan uit dat er geen verkiezingen in 2016 zouden komen en dat het kiesregister van 2011 teveel fouten bevat om geloofwaardige verkiezingen te houden.³⁰

Organisatie verkiezingen

De voorzitter van de kiescommissie, Corneille Nangaa, maakte halverwege de nationale dialoog de balans op.³¹ Hij hield de deelnemers voor dat er in dat stadium drie opties waren³²: het kiesregister uit 2011 gebruiken, een gedeelte herziening van dit kiesregister uit te voeren of een volledige herziening daarvan, hetgeen volgens de commissie zestien maanden zou duren. Daarnaast kwam de vraag aan de orde welke verkiezing het eerst zou moeten worden gehouden. De *Majorité* stelde voor te beginnen met de lokale verkiezingen en te eindigen met de parlementaire- en presidentsverkiezingen. De oppositie stelde de omgekeerde volgorde voor.³³

²⁶ Op 12 augustus 2016 kondigde Mavengu aan dat hij een nieuwe partij had opgericht, de *Union des démocrates pour la renaissance du Congo*, terwijl enkele parlementsleden van de *UDPS et alliés* besloten om deel te nemen aan de dialoog. Op 29 augustus 2016 besloot een groep van vijf politieke partijen uit het *Rassemblement* te stappen uit protest tegen wat zij beschouwden als de bovenmatige invloed van 'nieuwe oppositieleden' (waarmee de G7 werd bedoeld) op Tshisekedi en de positie van het *Rassemblement* ten aanzien van de dialoog. Belga, *RDC: Limogé de la tête de l'Udps, Bruno Mavungu annonce la création de son parti*, 16 augustus 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

²⁷ Jeune Afrique, *RD Congo: chaque participant au dialogue national touche 283 dollars par jour*, 23 september 2016. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

²⁸ RFI, *RDC: ouverture du dialogue politique sans les principaux ténors de l'opposition*, 1 september 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: ouverture du « dialogue politique national » en l'absence de la majeure partie de l'opposition*, 1 september 2016. Jeune Afrique, *Dialogue politique en RD Congo: avec qui et pour quoi faire?*, 1 september 2016. RTBF, *RDC: le "dialogue national" prend forme en dépit de l'absence d'une partie de l'opposition*, 5 september 2016. La Prospérité: «Dialogue: l'UDPS, le G7, l'AR, le MLC, la Dynamique et consorts manquent à l'appel», 5 september 2016. Actualité.cd, *Dialogue National: Anatomie d'un échec programmé – Tribune*, 6 september 2016.

²⁹ De delegatie van de oppositie beschuldigde het presidentiële kamp dat zij alles hadden gedaan om het staatshoofd na het verlopen van deze termijnen aan de macht te houden. She Okitundu, de woordvoerder van de delegatie van de *Majorité*, hield het op een gedeelde verantwoordelijkheid. Hij wees op de oorlog in Oost-Congo die de staat veel geld kost en de instorting van de grondstoffenprijzen. RFI, *RDC: majorité et opposition divisées sur la responsabilité du report de l'élection*, 8 september 2016. La Libre, *Est de la RDC: le "dialogue national" ne résoudra rien*, 7 september 2016.

³⁰ RFI, *RDC: majorité et opposition divisées sur la responsabilité du report de l'élection*, 8 september 2016. La Libre, *Est de la RDC: le "dialogue national" ne résoudra rien*, 7 september 2016.

³¹ Nangaa wees op de – vooral financiële - problemen en onderstreepte dat het niet mogelijk zou zijn geloofwaardige verkiezingen zonder een voor alle partijen acceptabel kiesregister te houden. BBC, *RDC: bilan à mi-parcours du dialogue*, 9 september 2016. Africanews, *RDC: le dialogue national bloqué sur la question du calendrier électoral*, 9 september 2016. RFI, *Le nonce apostolique en RDC reçu par le pape au Vatican*, 10 september 2016.

³² Tegelijkertijd was de CENI op 31 juli 2016 begonnen met het registreren van kiezers in Noord-Ubangi (de *pilot* provincie).

³³ Een afgevaardigde van de *société civile* stelde voor alle verkiezingen op één dag te houden. De cruciale vraag was welke rol de aftredende president Kabila zou spelen tijdens een overgangperiode. Zijn bondgenoten stelden voor dat hij op zijn post zou blijven tot de verkiezing van zijn opvolger. De vertegenwoordigers van de oppositie stelden voor dat Kabila zijn functie af zou staan aan de voorzitter van de senaat, Léon Kengo. BBC, *RDC: bilan à mi-parcours du dialogue*, 9 september 2016.

Opschorting dialoog

Op 12 september 2016 schortte de delegatie van de oppositie haar deelname aan de nationale dialoog op. Voor Kamerhe, de voorzitter van deze delegatie, was de regering verantwoordelijk voor het niet (tijdig) organiseren van de verkiezingen. In een dergelijk geval voorziet de VN-resolutie 2277 in voorrang voor de parlementaire- en presidentsverkiezingen.³⁴

Volgorde verkiezingen

Op 14 september 2016 sloten de onderhandelaars alsnog een akkoord over de volgorde van de verkiezingen. Minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba verklaarde namens de regeringscoalitie dat de parlementaire-, provinciale- en presidentsverkiezingen op dezelfde dag zouden worden gehouden.³⁵ De deelnemers werden het verder eens over een volledige actualisering van het kiesregister en verscheidene afgevaardigden wezen op de noodzaak van een adequate financiering van de verkiezingscyclus.³⁶ Voor andere omstreden kwesties werd geen oplossing gevonden, zoals voor de verlenging van de regeertermijn van de president na afloop van de huidige termijn en de rol van het parlement tijdens een voorgestelde overgang.³⁷

Betogingen

Op 19 en 20 september 2016 liepen demonstraties waartoe was opgeroepen door enkele oppositiepartijen uit op gewelddadige botsingen tussen politie en demonstranten waarbij tientallen doden vielen.³⁸ De betogingen werden gehouden in verscheidene steden in het hele land. Demonstraties in Kinshasa liepen uit op geweld, waarbij de politie met kogels en traangas schoot op demonstranten, van wie sommigen stenen gooiden naar de politie. De partijbureaus van verscheidene

³⁴ Kamerhe riep op tot uitvoering van deze VN-resolutie. Woordvoerder She Okitundu merkte op dat alle VN-resoluties beginnen met het wijzen op de noodzaak om de soevereiniteit van een land te respecteren. RFI, *RDC: la délégation de l'opposition suspend sa participation au dialogue*, 12 september 2016. Jeune Afrique, *RDC Congo: l'opposant Vital Kamerhe suspend sa participation au dialogue national*, 12 september 2016. RFI, *Dialogue en RDC: la résolution 22-77 de l'ONU au cœur du débat*, 13 september 2016.

³⁵ Zij kwamen ook overeen om daarnaast op dat moment lokale verkiezingen te houden mits daarvoor financiële middelen beschikbaar waren. Beide partijen gaven aan het aan de kiescommissie over te laten een datum voor deze verkiezingen te bepalen. AFP, *RDC: reprise du dialogue politique jeudi*, 14 september 2016. VOA, *Congo Government Strikes Deal with Some Opponents on Elections Sequence*, 14 september 2016. Jeune Afrique, *RDC – Vital Kamerhe: « Je caresse le rêve de donner à Kabila l'occasion de partir sans coup de feu »*, 15 september 2016. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

³⁶ De minister van Justitie verklaarde dat de regering de verkiezingscyclus volledig zou financieren, terwijl de oppositie verzocht om internationale financiële bijstand. Volgens Thambwe konden de verkiezingen pas georganiseerd worden nadat er een nieuw kiesregister is en aan 41 miljoen kiezers, waaronder die in de diaspora, kiezerskaarten zijn uitgereikt. Daarna zal de kiescommissie een kieskalender publiceren. Volgens de kiescommissie zou de herziening van het kiesregister ten minste zestien maanden duren. Thambwe verklaarde verder dat de DRC zelf de verkiezingen zou financieren, zelfs als daarvoor de bouw van wegen, scholen en ziekenhuizen zou moeten worden uitgesteld. Kinshasa sloot de hulp van buitenlandse donoren niet uit, maar verweet hen deze afhankelijk te stellen van het respecteren door de Congolese regering van de Grondwet. Le Monde Afrique, *RDC: le « dialogue national » se poursuit et l'opposition descend à nouveau dans la rue*, 16 september 2016. RFI, *RDC: quelles perspectives pour le dialogue national?*, 17 september 2016. Afrikarabia, *RDC: le dialogue au milieu du gué*, 18 september 2016. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

³⁷ In Kinshasa ging de internationale ondersteuningsgroep door met het aanmoedigen van leiders van het *Rassemblement* om deel te nemen aan de dialoog, maar volhardde het *Rassemblement* in haar besluit dat niet te doen. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

³⁸ Volgens het BCNUDH vielen er 53 doden en 143 gewonden in de periode 19-20 september 2016. Daarnaast werden 299 personen onrechtmatig vastgehouden. Le Monde, *RDC: affrontements meurtriers lors d'une manifestation de l'opposition*, 19 september 2016. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

politieke partijen, zowel van de *Majorité présidentielle* als van de oppositie, werden in brand gestoken.³⁹ Zie voor meer informatie paragraaf 1.8.

Gevolgen betogingen

Naar aanleiding van de gewelddadige incidenten in Kinshasa schortte de AU-Bemiddelaar op 19 september 2016 de besprekingen voor de nationale dialoog op. Op 20 september 2016 schortte de *Conference Episcopale Nationale du Congo* (CENCO), de Bisschoppenconferentie, haar deelname aan de dialoog op, met het argument dat de omstandigheden zich daarvoor niet leenden. Ook afgevaardigden van de oppositie schortten om deze reden hun deelname op.⁴⁰

Hervatting dialoog

Begin oktober 2016 werd de nationale dialoog hervat.⁴¹ Op 4 oktober 2016 verklaarde het *Rassemblement* zich bereid tot een 'echte, inclusieve dialoog'. Wel dreigde Tshisekedi met demonstraties en het uitdelen van een gele kaart aan president Kabila op 19 oktober 2016 als op die datum geen verkiezingen zouden worden afgekondigd.⁴² Ook op 4 oktober 2016 verklaarde Kabila in Tanzania dat de verkiezingen zouden worden uitgesteld.⁴³ Op 9 oktober 2016 besloot de *Majorité présidentielle* tijdens een bijeenkomst op het buitenverblijf van Kabila in Kingakati tot een politiek compromis waarbij de het premierschap toe zou vallen aan de oppositie.⁴⁴ Op 10 oktober 2016 zette de parlementaire groep *UDPS & alliés* haar voorzitter Samy Badibanga af omdat deze tegen het consigne van de groep had deelgenomen aan de nationale dialoog.⁴⁵

1.3

Akkoord van 18 oktober 2016

Op 18 oktober 2016 werd tijdens een plenaire zitting van de nationale dialoog waarbij slechts een klein gedeelte van de oppositie was vertegenwoordigd een akkoord bereikt.⁴⁶

³⁹ Jeune Afrique, *RD Congo: au moins trois sièges de partis d'opposition incendiés*, 20 september 2016. Radio Okapi, *Manifestation de l'opposition à Kinshasa: les sièges des partis politiques incendiés*, 20 september 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁴⁰ The Guardian, *DRC opposition calls for more protests despite recent deaths*, 23 september 2016. BBC, *RDC: l'opposition suspend sa participation au dialogue*, 23 september 2016. Radio Okapi, *La société civile appelle Joseph Kabila à épargner la RDC d'un cycle infernal de violences*, 26 september 2016. RFI, *Abbé Nsholé (RDC): «Les dates d'élections doivent être clairement définies»*, 27 september 2016. All Africa, *Congo-Kinshasa: DRC's Kabila to Lead 'New Government' in New Deal*, 28 september 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁴¹ Jeune Afrique, *RD Congo: les participants au dialogue national vont entamer des négociations directes*, 30 september 2016. RFI, *RDC: reprise du dialogue politique national et suspension de la Cenco*, 1 oktober 2016. RFI, *RDC: le flou autour de la date des élections soulève des interrogations*, 3 oktober 2016. Radio Okapi, *RDC: l'opposition présente au dialogue accepte que l'électorat soit convoqué en 2017, annonce Kamerhe*, 3 oktober 2016. BBC, *RDC: le "dialogue national" se poursuit*, 3 oktober 2016.

⁴² Bij een echte dialoog zou de internationale gemeenschap volgens Tshisekedi een belangrijke rol moeten spelen. AFP, *RDC: l'opposition radicale appelle à « un vrai dialogue inclusif »*, 4 oktober 2016; AP, *Congo Opposition Calls for Mediation on Elections*, 4 oktober 2016. RFI, *RDC: Joseph Kabila évoque publiquement les élections*, 4 oktober 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: ce qu'il faut retenir du conclave du « Rassemblement » de l'opposition*, 5 oktober 2016.

⁴³ Woordvoerder Lambert Mende zei daarop dat Kabila niet over de presidentsverkiezingen sprak en daartoe ook geen mandaat had. Actualité.cd, *Olivier Kamitatu: « Pourquoi Kabila ne parle qu'à partir de l'étranger? »*, 6 oktober 2016. All Africa, *Congo-Kinshasa: Exclusive - Joseph Kabila Has Never Said He Wants 3rd Term - DRC Envoy*, 6 oktober 2016. Jeune Afrique, *Abacost, glissement, régime spécial: petit lexique du vocabulaire politique en RD Congo*, 6 oktober 2016.

⁴⁴ Volgens de *Majorité* zou de toekenning van het premierschap van de overgangsregering 'geen overwinning betekenen voor de oppositie, maar een grote verantwoordelijkheid'. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: vers un accord politique à Kinshasa avant le sommet de Luanda?*, 10 oktober 2016. RFI, *RDC: questions autour de la rencontre entre Kabila et les cadres de la majorité*, 11 oktober 2016. Radio Okapi, *Gestion de la transition: la primature reviendra à l'opposition*, 12 oktober 2016.

⁴⁵ Radio Okapi, *RDC: le groupe parlementaire UDPS et Alliés destitue son président Samy Badibanga*, 11 oktober 2016.

⁴⁶ De overeenkomst werd bij acclamatie bekrachtigd tijdens een plenaire vergadering van de Nationale Dialoog in Kinshasa tussen de regeringscoalitie en een klein gedeelte van de oppositie onder leiding van Vital Kamerhe van de UNC dat daaraan deelnam. De overeenkomst zou door alle gedelegeerden apart worden ondertekend.

De belangrijkste punten uit het akkoord waren:

- Een volledige actualisering van het kiesregister op uiterlijk 31 juli 2017 en het houden van verkiezingen in april 2018;⁴⁷
- Het tegelijkertijd houden van presidents-, parlementaire en provinciale verkiezingen;⁴⁸
- De vorming binnen 21 dagen na ondertekening van een nieuwe regering met een premier uit de oppositie;⁴⁹
- De oprichting van een comité van toezicht binnen een maand na de ondertekening;⁵⁰
- De kandidaatstelling voor de verkiezingen op 30 oktober 2017;⁵¹
- Het aanblijven van president Kabila in functie na het verstrijken van zijn termijn op 19 december 2016;⁵²
- Het aanblijven van de leden van het parlement, de provinciale gouverneurs en de leden van de provinciale parlementen.⁵³

President Kabila toonde zich volgens Kamerhe tevreden over de inhoud van het bereikte akkoord.⁵⁴ Dertien leden van het *Rassemblement* tekenden op 1 november 2016 het akkoord. Zij zeiden daarmee 'een bloedbad' te willen voorkomen, maar Tshisekedi te blijven steunen. De dertien leden werden na de ondertekening geroyeerd als leden van het *Rassemblement*.⁵⁵

Afwijzing akkoord

De overeenkomst werd afgewezen door de oppositiepartijen die niet hadden deelgenomen aan de dialoog. Op 19 oktober 2016 riep de coalitie van de oppositie, het *Rassemblement*, in Kinshasa en andere steden op om uit protest een dag lang thuis te blijven. Op 20 oktober 2016 gaf de UDPS een verklaring uit waarin de partij de overeenkomst afwees, omdat deze in strijd was met de grondwet en hieraan geen consensus tussen de politieke actoren ten grondslag lag. De Bisschoppenconferentie, die aanvankelijk aan de dialoog had deelgenomen, maar zich had teruggetrokken na de gewelddadige incidenten van 19 en 20 september 2016, riep op tot een meer inclusieve dialoog om overeenstemming over het verkiezingsproces te bereiken.⁵⁶ Volgens de burgerbewegingen LUCHA, Filimbi en

⁴⁷ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁴⁸ Afhankelijk van de technische en financiële mogelijkheden zouden ook de lokale- en gemeenteverkiezingen tegelijk plaats vinden en anders binnen zes maanden na de presidents-, parlementaire en provinciale verkiezingen. De overeenkomst voorzag volgens Kamerhe van de UNC in het houden van de presidentsverkiezingen op 29 april 2018 en in het overdragen van de macht van de gaande president aan de intredende president op 9 mei 2018. Sommige gedelegeerden vroegen zich af of de kiescommissie verplicht zou zijn de nieuwe verkiezingsdatum te respecteren. De deelnemende oppositie meende van wel, een lid van de *Majorité* meende dat de CENI haar prerogatieven zou behouden.

⁴⁹ Deze regering zou moeten toezien op de voorbereidingen van de verkiezingen. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁰ Dit comité zou bestaan uit zeven leden van de regeringscoalitie, zeven leden van de oppositie en drie leden uit de *société civile*. De (deelnemende) oppositie stond daarbij op ondersteuning van de internationale gemeenschap. Le Monde Afrique, RDC: *accord politique pour un report de la présidentielle à avril 2018*, 17 oktober 2016. RFI, RDC: *accord politique entre la majorité et l'opposition présente au dialogue*, 18 oktober 2016.

⁵¹ Het akkoord voorzag niet in het vaststellen van een datum voor de provinciale-, de parlementaire- en de presidentsverkiezingen. De verkiezingen zouden na 30 oktober 2017 binnen zes maanden moeten worden georganiseerd – eind april 2018. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: adopté en plénière, l'accord politique reporte les élections jusqu'à avril 2018*, 17 oktober 2016. Le Monde Afrique, RDC: *accord politique pour un report de la présidentielle à avril 2018*, 17 oktober 2016.

⁵² Le Monde Afrique, RDC: *accord politique pour un report de la présidentielle à avril 2018*, 17 oktober 2016.

⁵³ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁴ Africanews, RD Congo: *Joseph Kabila se félicite du respect de la Constitution lors de la tenue du dialogue*, 25 oktober 2016. RFI, RDC: *Kabila salue un accord historique selon Vital Kamerhe*, 25 oktober 2016. Financial Times, *Deaf to reason, Congo's Kabila clings to power*, 26 oktober 2016.

⁵⁵ Radio Okapi, RDC: *13 membres du Rassemblement signent l'accord politique du dialogue*, 1 november 2016.

⁵⁶ Volgens de overige geloofsrichtingen getuigde het akkoord van verantwoordelijkheidsgevoel bij de partijen en maakte dit de weg vrij voor transparante en geloofwaardige verkiezingen. Het gaat om de *Eglise du Christ au Congo* (ECC), de *Communauté islamique en RDC*, de *Eglise Kimbanguiste*, het *Armée du Salut*, de *Eglise du*

het *Front citoyen* betekende het akkoord een schending van de grondwet omdat het Kabila in staat stelde na 19 december 2016 aan de macht te blijven.⁵⁷ Op 29 oktober 2016 richtte de MLC een nieuw politiek platform op, het *Front pour le Respect de la Constitution*.⁵⁸ Op 12 november 2016 stelde de MLC voor de presidentsverkiezingen uiterlijk in april 2017 te houden.⁵⁹

Redevoering Kabila

Op 15 november 2016 verklaarde Kabila in zijn jaarlijkse toespraak tot het parlement dat de grondwet altijd zal worden gerespecteerd.⁶⁰ De president veroordeelde degenen die zouden proberen zich met geweld meester van de macht te maken, maar zei niets over degenen die probeerden zich met gebruik van geweld aan de macht vastklampten.⁶¹ Kabila stelde de 'buitenlandse bemoeienis' in binnenlandse aangelegenheden aan de kaak. Hij vroeg de kiescommissie om door te gaan met de registratie van kiezers en riep jongeren op om zich massaal te laten registreren.⁶²

Benoeming nieuwe premier

In afwachting van de vorming van een nieuwe eenheidsregering eiste de hieraan deelnemende oppositie de oprichting van een structuur om de vorming van deze overgangsregering te faciliteren.⁶³ Op 14 november 2016 diende premier Augustin Matata Ponyo in het kader van het politieke akkoord zijn ontslag in.⁶⁴ Op 17 november 2016 benoemde president Kabila Samy Badibanga tot premier. Badibanga was voorzitter van de parlementaire groep *UDPS & Alliés*, die tegen de consignes van de partij in plaats had genomen in het parlement.⁶⁵ In reactie op de benoeming van Badibanga stelde de secretaris-generaal van de UDPS, Jean-Marc Kabund wa Kabund, dat deze benoeming 'nietig' was. De ondertekenaars van de overeenkomst van 18 oktober 2016 stemden wel in met de benoeming van Badibanga.

Réveil du Congo (ERC), de *Eglise Orthodoxe* en de *Union des Eglises indépendantes du Congo* (UEIC). Radio Okapi, *Accord politique du dialogue: « un sens réel de responsabilité », notent les confessions religieuses*, 29 oktober 2016. France24, *DR Congo political crisis deepens as presidential vote postponed*, 18 oktober 2016. HRW, *DR Congo's National Dialogue Fails to Resolve Political Impasse*, 19 oktober 2016. HRW, *Protests Across the DR Congo*, 20 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁷ Radio Okapi, *Dialogue: LUCHA, Filimbi et le front citoyen interpellent l'ONU pour rejeter l'accord politique*, 26 oktober 2016.

⁵⁸ Veertig politieke partijen en vijftig maatschappelijke organisaties, waaronder LUCHA en Filimbi, ondertekenden het oprichtingsprotocol van het platform. Radio Okapi, *Le Front pour le respect de la constitution, une nouvelle plateforme politique créée à Kinshasa*, 29 oktober 2016.

⁵⁹ Radio Okapi, *RDC: le MLC préconise la présidentielle en avril 2017*, 12 november 2016.

⁶⁰ Volgens Kabila had een deel van de oppositie weinig belangstelling voor het oplossen van problemen middels een dialoog, maar kon hij niet toestaan dat het land zou worden gegijzeld door dit deel van de oppositie. Radio Okapi, *Joseph Kabila: «N'ayant jamais été violée, la constitution sera toujours respectée»*, 15 november 2016.

⁶¹ RFI, *RDC: un discours à la nation combatif pour Joseph Kabila*, 15 november 2016. *Le Soir*, *Kabila parle, mais ne répond pas*, 16 november 2016. The New York Times, *A Foolish Power Grab in Congo*, 22 november 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁶² Over de veiligheidssituatie merkte Kabila op dat 'de gebieden waar wetteloosheid heerste' waren teruggebracht tot 'kleine onveilige plekken'. Hij veroordeelde de barbaarse activiteiten van terroristen en criminele bendes in Beni, Kasai-Central, Kasai-Oriental en in Kinshasa. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁶³ Radio Okapi, *Course à la primature: l'opposition réclame la mise en place d'une structure de coordination*, 22 oktober 2016.

⁶⁴ AFP, *RD Congo: démission du Premier ministre Augustin Matata Ponyo, première étape prévue d'un accord politique*, 14 november 2016. Zie ook Jeune Afrique, *Interview exclusive de Matata Ponyo: « J'ai navigué dans des eaux infestées de crocodiles »*, 22 november 2016. RFI, *RDC: l'ex-Premier ministre Matata Ponyo lance un appel à la classe politique*, 22 november 2016.

⁶⁵ Velen hadden verwacht dat Vital Kamerhe, de gangmaker achter het akkoord van 18 oktober 2016, premier zou worden. Al snel werd duidelijk dat Badibanga in september 1992 de Belgische nationaliteit had verworven en dat een dubbele nationaliteit in strijd met de grondwet was. Daarop besloot Badibanga alsnog afstand te doen van de Belgische nationaliteit. Africanews, *RD Congo - Nouveau gouvernement: Vital Kamerhe fait planer le doute sur sa participation*, 21 november 2016. Radio Okapi, *RDC: Joseph Kabila nomme Samy Badibanga Premier ministre*, 17 november 2016. Le Monde, *Au Congo-Kinshasa, la nomination d'un nouveau premier ministre n'apaise pas les tensions*, 19 november 2016. Jeune Afrique, *RDC: le Premier ministre Samy Badibanga est-il belge et/ou congolais?*, 22 november 2016. Zie ook Belga, *Des ministres congolais renoncent à la nationalité belge*, 28 december 2016.

De termijnen die waren afgesproken bij het akkoord na afloop van de nationale dialoog werden niet gerespecteerd.⁶⁶

1.3.1

Bemiddeling Bisschoppen

Op verzoek van president Kabila begon de Bisschoppenconferentie op 31 oktober 2016 met bemiddelingspogingen om consensus te bereiken over de transitie en de verkiezingen. Daartoe hielden de bisschoppen gesprekken met onder meer de *Majorité présidentielle* en het *Rassemblement*.⁶⁷ Tijdens een persconferentie op 28 november 2016 bevestigde de woordvoerder van de UDPS, Jean-Marc Kabund, de steun van de partij aan de consultaties van de Bisschoppenconferentie.⁶⁸ De bemiddeling van de kerk tussen ondertekenaars van het akkoord van 18 oktober 2016 en de niet-ondertekenaars, waaronder het *Rassemblement*, raakte echter langzaam maar zeker in het slop.⁶⁹ Op 13 december 2016 kondigde de MLC aan zich terug te trekken uit de directe onderhandelingen onder auspiciën van de Bisschoppenconferentie.⁷⁰ De spanningen namen toe nadat op 17 december 2016 duidelijk was dat partijen geen akkoord hadden bereikt. Volgens de oppositie weigerde de *Majorité* welke concessie dan ook.⁷¹

Einde mandaat Kabila

Op 19 december 2016 kwam – na aanhoudende spanningen en protesten in de DRC en daarbuiten - formeel een einde aan de tweede en laatste termijn van president Kabila.⁷² Op die dag waren de veiligheidstroepen massaal aanwezig in de straten van de grote steden. De dagen ervoor waren honderden mensen opgepakt en gedetineerd en zaten vluchten uit Kinshasa vol met rijke Congolezen en buitenlanders.⁷³ Hoewel grootschalige, georganiseerde protesten uitbleven werd in Kinshasa spontaan gedemonstreerd tegen Kabila.⁷⁴ Buiten Kinshasa werd veelvuldig gedemonstreerd tegen Kabila.⁷⁵ In Congo's tweede grootste stad, Lubumbashi, werd hard opgetreden tegen betogers. Ook in de oostelijke stad Oicha kwam het tot

⁶⁶ Kabund wa Kabund herinnerde eraan dat Badibanga een dissident was die probeerde een akkoord te bewerkstelligen tussen Kabila en Tshisekedi over een politieke transitie na 19 december 2016. 43 dagen na ondertekening had de premier nog altijd geen regering gevormd. Radio Okapi, *RDC: des ratés dans l'application de l'accord politique*, 30 november 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁶⁷ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁶⁸ Tevens liet Kabund doorschemeren dat Etienne Tshisekedi bereid zou zijn tot een ontmoeting met president Kabila. La Libre, *RDC: Impossible d'organiser la présidentielle avant "avril 2018"*, 27 november 2016. Actualité.cd, *L'UDPS maintient son carton rouge le 19 décembre et qualifie l'accord du 18 octobre de danger pour la démocratie*, 28 november 2016. Politico.cd, *L'UDPS favorable à une rencontre Tshisekedi – Kabila et exige un Dialogue « avant le 19 décembre »*, 28 november 2016. Le Monde Diplomatique, *Transition à haut risque en République démocratique du Congo*, december 2016.

⁶⁹ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁷⁰ De MLC baseerde haar besluit op de hegemonie van het *Rassemblement* binnen de oppositie. In de delegatie van de oppositie zaten dertien van de vijftien onderhandelaars van het *Rassemblement* waardoor de MLC, die vier onderhandelaars had opgeëist er slecht twee had. AFP, *RDC: un parti d'opposition se retire du dialogue de la dernière chance*, 13 december 2016.

⁷¹ Le Monde, *RDC: les négociations suspendues jusqu'à mercredi*, 17 december 2016. Al Jazeera, *Tension in DRC as talks on Kabila's future break down*, 17 december 2016. Washington Post, *Talks over Congo's delayed presidential vote stall*, 17 december 2016. BBC, *Joseph Kabila, DR Congo and conflict explained*, 18 december 2016.

⁷² UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016; UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁷³ Ook op 19 december 2016 werden veel arrestaties verricht. De politie arresteerde tientallen politieke activisten en omsingelde de huizen van politici van de oppositie. De Congolese politie zette traangas in op betogers die het aftreden van president Joseph Kabila eisten. In de stad Kinshasa waren ook schoten te horen. African Arguments, *Congo's political crisis after 19 December*, 21 december 2016.

⁷⁴ Daarbij vielen op 19 en 20 december 2016 17 doden en 29 gewonden. NRC.NEXT, *Koerst Congo weer aan op geweld?*, 19 december 2016. The Economist, *If he stays there will be trouble*, 20 december 2016. NOS.nl, *Schoten gehoord bij protesten in Congolese hoofdstad*, 20 december 2016. Trouw, *Congo is in politiek niemandsland aangekomen*, 20 december 2016. De Standaard, *Rellen in Congo escaleren: drie doden in Kinshasa*, 20 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁷⁵ African Arguments, *Congo's political crisis after 19 December*, 21 december 2016.

geweld. In heel het land waren de meeste sociale media geblokkeerd.⁷⁶ Op 20 december 2016 riep premier Badibanga, na een serie incidenten tussen betogers en oproerpolitie, op tot kalmte. De dag erna kondigde de regering aan dat er de afgelopen dagen ten minste 31 doden waren gevallen. Andere bronnen spraken over meer doden.⁷⁷

Overgangsregering

Op 19 december 2016 werd – enkele minuten voor middernacht - een presidentieel decreet over de vorming van een nieuwe regering op de nationale televisie voorgelezen. Die overgangsregering, die zou moeten aanblijven tot de volgende verkiezingen in april 2018 bestond uit 68 ministers, twintig meer dan het voorgaande kabinet.⁷⁸ Het grootste deel van de oppositie, verzameld in het *Rassemblement* van Etienne Tshisekedi en Moïse Katumbi, ging niet akkoord met de aangekondigde overgangsregering. Tshisekedi riep zijn landgenoten op om Kabila niet langer te erkennen als president van Congo.⁷⁹

Nieuwe onderhandelingen

Ondanks de benoeming van een nieuwe regering ging de politieke dialoog tussen de machthebbers en de radicale vleugel van de oppositie op 21 december 2016 verder.⁸⁰ Op 23 december 2016 werd een principeakkoord bereikt. Onder leiding van de Biosschoppenconferentie kwamen de *Majorité présidentielle* en de oppositie overeen dat de president nog een jaar mocht aanblijven. In ruil daarvoor zag Kabila af van een grondwetswijziging die een derde termijn als president mogelijk zou maken.⁸¹ Na een marathonzitting vervloog echter de hoop dat het akkoord nog voor de Kerst zou worden getekend.⁸²

⁷⁶ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

⁷⁷ Er zouden bij de demonstraties op 19 december 2016 in het hele land ten minste veertig doden zijn gevallen. Le Monde, *Au moins 40 civils tués lors des manifestations anti-Kabila en RDC*, 23 december 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁷⁸ De *Majorité présidentielle* behield alle sleutelposities in de nieuwe regering, waaronder Binnenlandse Zaken en Veiligheid, Defensie, Buitenlandse Zaken, Economie, Financiën, Mijnbouw en Justitie. Verscheidene ministersposten gingen naar deelnemers van de oppositie aan de nationale dialoog: Azarias Ruberwa werd minister van Decentralisatie, Jean-Lucien Busa van Planning en José Makila van Transport. Belangrijke ministers van de *Majorité* behielden hun portefeuilles: Lambert Mende bleef aan als minister van Communicatie, Alexis Tambwe als minister van Justitie en Bahati Lukwebo als minister van Economische Zaken. Een paar ministers van de *Majorité* werden vervangen, zoals Raymond Tshibanda N'tungamulongo van Buitenlandse Zaken en Evariste Boshab, die vicepremier en minister Binnenlandse Zaken en Veiligheid was. Ramazani Shadari werd benoemd op Binnenlandse Zaken, Shé Okitundu op Buitenlandse Zaken. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. BBC, *RDC: un nouveau gouvernement*, 20 december 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: ce qu'il faut savoir sur le gouvernement nommé à la fin du mandat de Kabila*, 20 december 2016.

⁷⁹ De Standaard, *Rellen in Congo escaleren: drie doden in Kinshasa*, 20 december 2016.

⁸⁰ BBC, *Reprise du dialogue en RDC*, 21 december 2016. Le Monde, *Joseph Kabila, roi du silence et du Congo-Kinshasa*, 21 december 2016. African Arguments, *Congo's political crisis after 19 December*, 21 december 2016.

⁸¹ Tevens werd afgesproken dat een vicepremier van de belangrijkste oppositiepartij UDPS zou worden aangesteld. De 84-jarige partijleider Etienne Tshisekedi zelf zou toezien op de implementatie van de overeenkomst. Op de sociale media werd gefrustreerd gereageerd door Congolezen die zich – na de repressie van het regime van Kabila – verraden voelden door de politieke klasse van hun land. BBC, *RDC: signature imminente de l'accord*, 23 december 2016. Le Monde, *En RDC, Kabila tente de survivre à la crise*, 23 december 2016. De Volkskrant, *Principeakkoord na onrusten Congo: Kabila nog een jaar president*, 23 december 2016. desc-wondo.org, *Opinion: RD Congo-Kabila: Il y a eu le 19 décembre 2016 et après?*, 23 december 2016.

⁸² Het principeakkoord dat op 24 december 2016 zou worden getekend voorzag in het houden van presidentsverkiezingen eind 2017. De overgangsperiode zou daardoor twaalf maanden duren in plaats van zestien maanden. Struikelblok vormde de benoeming van een premier die werkelijk de oppositie vertegenwoordigt. Tot dan toe waren de *Majorité* en de oppositie op dit punt onbuigbaar. Een ander discussiepunt vormde het benodigde budget om de verkiezingen te organiseren op een moment waarop de DRC in een economische crisis was beland. Volgens premier Samy Badibanga beschikte het land eind 2016 nog maar vier weken over deviezen om haar invoer te betalen. De staatsbegroting voor 2017 was al teruggebracht tot vier miljard USD, terwijl de CENI de organisatie van de verkiezingen had begroot op 1.8 miljard USD. Al Jazeera, *Kabila deal hangs by thread after marathon Congo talks*, 24 december 2016. De Standaard, *'Kabila stapt eind 2017 op'*, 24 december 2016. Le Monde *RDC: pas d'accord de sortie de crise après une nuit de négociations*, 24

1.4 Akkoord van 31 december 2016

Op 31 december 2016 leidden bemiddelingspogingen van de CENCO uiteindelijk tot een nieuwe politieke overeenkomst waarmee de regering van het land tijdens de overgangsperiode van twaalf maanden tot aan de verkiezingen werd gewaarborgd. Dit *oudejaarsakkoord*, dat werd getekend door vertegenwoordigers van zowel partijen die de overeenkomst van 18 oktober 2016 hadden ondertekend als van partijen die deze overeenkomst niet hadden ondertekend, hielp om de politieke spanningen te laten afnemen, vooral in Kinshasa.⁸³ Het oudejaarsakkoord kwam tot stand na dertien uur onderhandelen onder bemiddeling van de bisschoppen.⁸⁴ De belangrijkste punten uit het akkoord waren:

- De verkiezing van de president en de (nationale en provinciale) parlementsleden in december 2017, gevolgd door de lokale verkiezingen in 2018;
- Geen derde mandaat voor Joseph Kabila en geen herziening of verandering van grondwet via parlementaire stemming of referendum;
- Kabila, de parlementsleden en de gouverneurs blijven op hun post tot de installatie van nieuw gekozen opvolgers;
- De benoeming van een nieuwe regering samengesteld door de *Majorité* en de oppositie onder leiding van een premier gekozen door het *Rassemblement* en benoemd door Kabila;
- Het oprichten van een *Conseil national de suivi de l'accord* (CNSA) onder voorzitterschap van Étienne Tshisekedi;
- Het nemen van vertrouwensmaatregelen ter versoepeling van het politieke klimaat (*mesures de décrispation*).⁸⁵

De bisschoppen beloofden het proces te zullen volgen en snel een oplossing te vinden voor Moïse Katumbi die tot drie jaar gevangenisstraf was veroordeeld en werd bedreigd met een proces wegens de rekrutering van huursoldaten.⁸⁶

december 2016. The Economist, *The refusal of Congo's president to vacate his post spells trouble*, 25 december 2016.

⁸³ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 5 januari 2017.

⁸⁴ Het nieuwe akkoord kwam moeizaam tot stand na concessies van de *Majorité* en de oppositie. Beide kampen stonden onder druk van de bisschoppenconferentie en de internationale gemeenschap om tot een compromis te komen. Het Kabilakamp behield de controle over de 26 provincies en het veiligheidsapparaat dat verder kon gebruikt worden om tegenstanders uit te schakelen. MO, *Dood Tshisekedi mag Congolese transitie niet vertragen*, 3 februari 2017.

⁸⁵ Minister van Informatie Mende verklaarde dat de *Majorité* onder voorbehoud had getekend. Volgens Mende ontnam de weigering van de MLC om in te stemmen met het akkoord het inclusieve karakter daaraan. Abbé Donatien Nshole van de CENCO vond dat het akkoord wel inclusief was, zelfs als het *Front pour le respect de la Constitution* dit niet had ondertekend, omdat iedereen er kennis van had genomen. Een annex bij het akkoord, een zogenaamd *arrangement particulier* met nadere details over de transitie instellingen, zou later worden toegevoegd. Het *Rassemblement* verklaarde het voorbehoud niet te begrijpen omdat de leider van de *Majorité* bij de onderhandelingen had gezegd dat zij het fiat hadden van president Kabila om zonder voorbehoud te tekenen. RFI, *RDC: la majorité pointe un manque d'inclusivité de l'accord*, 2 januari 2017. Le Monde, *Accord politique en RDC: et maintenant?*, 3 januari 2017. BBC, *RDC: polémique autour de l'accord*, 3 januari 2017. Le Monde, *L'ONU réclame l'application rapide de l'accord sur la transition en RDC*, 5 januari 2017.

⁸⁶ Er werd een principe overeenkomst bereikt over de oprichting van een commissie van hoge rechters om de juridische dossiers van opposanten en activisten opnieuw te beoordelen, waaronder de veroordeling van oud-gouverneur Moïse Katumbi. Tevens werden partijen het eens over de hervorming van de kiescommissie (CENI) en de media-autoriteit (CSAC). Zie MO, *Dood Tshisekedi mag Congolese transitie niet vertragen*, 3 februari 2017. Le Monde, *En RDC, majorité et opposition s'entendent sur un accord de sortie de crise*, 31 december 2016. De Standaard, *Bisschoppen melden akkoord over vertrek Kabila*, 31 december 2016. NRC, *Congo President Kabila treedt in 2017 af, zegt katholieke kerk*, 31 december 2016. AFP, *Congo: le pouvoir et l'opposition signent l'accord de sortie de crise*, 1 januari 2017.

Kabila tekende zelf de overeenkomst niet.⁸⁷ De meeste leden van het parlement en de senaat waren overigens tegen het houden van verkiezingen in 2017.⁸⁸ Moïse Katumbi Chapwe bevestigde zo snel mogelijk te willen terugkeren naar de DRC om te kunnen deelnemen aan de presidentsverkiezingen eind 2017.⁸⁹

1.4.1

Invoering oudejaarsakkoord

Op 3 januari 2017 stelde de *Majorité* haar deelname aan de onderhandelingen over de modaliteiten en het tijdpad van de uitvoering van het akkoord, het zogenaamde *arrangement particulier*, afhankelijk van de goedkeuring door president Kabila van het mandaat van de CENCO.⁹⁰ Op 7 januari 2017 accepteerde de G7 dat de UDPS een voorstel zou doen voor de benoeming van een nieuwe premier.⁹¹ Op 10 januari 2017 dienden de *Majorité* en de oppositie hun schriftelijke voorstellen in voor de uitwerking van het akkoord. Het kamp Kabila, de onderhandelaars namens de *Majorité*, stelde een overgangsregering voor met zestig leden, de oppositie suggereerde 45 leden.⁹² Ève Bazaiba, de secretaris-generaal van de MLC, verklaarde het akkoord pas te willen ondertekenen zodra duidelijkheid over de uitvoering ervan bestond.⁹³ Uiteindelijk zette Bazaiba op 14 januari 2017 haar handtekening onder het akkoord.⁹⁴

Tijdens de besprekingen bleven partijen verdeeld over de benoeming van vicevoorzitters van de CNSA en de zetelverdeling in de plenaire vergadering van de

⁸⁷ Volgens Abbé Nshole wilde Kabila dat het akkoord snel uitgevoerd werd. Later werd dit beschouwd als een tactische zet: mocht de uitvoering stagneren, dan zou Kabila daarvan niet de schuld krijgen. BBC, *DR Congo: Kabila is yet to sign deal to end his rule*, 1 januari 2017. NRC.NEXT, *Een deal? Kabila blijft heer en meester*, 2 januari 2017. Le Monde, *DR Congo: En RDC, le clan Kabila accepte la transition « sous réserve »*, 2 januari 2017. BBC, *Le pouvoir et l'opposition sont parvenus à un accord*, 2 januari 2017. RFI, *RDC: la majorité pointe un manque d'«inclusivité» de l'accord*, 2 januari 2017. Vertrouwelijke bron, 5 januari 2017. Vertrouwelijke bron, 12 januari 2017.

⁸⁸ Aangezien de kans om te worden herkozen minder dan tien procent was, zouden zij dan niet langer kunnen genieten van hun hoge maandsalaris. Voorheen kregen ze per maand 10.000 USD met daarnaast een vaste onkostenvergoeding van ongeveer 3.000 USD. Maar vanwege de economische crisis werd hun vaste onkostenvergoeding geschrapt en konden zij onkosten nog slechts vergoed krijgen na het indienen van gedetailleerde facturen. Waar ze voorheen 13.000 USD ontvingen, kregen ze nu (maar) de tegenwaarde van 7.500 USD per maand. Vertrouwelijke bron, 12 januari 2017. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁸⁹ Belga, *RD Congo: l'opposant Moïse Katumbi Chapwe reste candidat président*, 2 januari 2017. Washington Post, *Congo opposition leader who fled country announces candidacy*, 3 januari 2017.

⁹⁰ De bisschoppen hadden op die dag de *Majorité* en de oppositie uitgenodigd om schriftelijke voorstellen in te dienen over de benoeming van de premier, de leden van het Comité van Toezicht op de Uitvoering van het Akkoord en het Verkiezingsproces (*Conseil national de suivi de l'accord et du processus électoral* - CNSA), de grootte van het kabinet en de rolverdeling tijdens de overgangsperiode tot aan de verkiezing van de opvolger van Kabila. AFP, *Application de l'accord en RDC: la Majorité présidentielle pose ses conditions*, 3 januari 2017. AFP, Congo, *Kabila reconduit le mandat des évêques médiateurs*, 4 januari 2017.

⁹¹ Radio Okapi, *RDC: le G7 « accepte » que l'UDPS propose un Premier ministre*, 7 januari 2017.

⁹² De *Majorité* benadrukte dat in een eenheidsregering alle partijen moeten zijn vertegenwoordigd, de oppositie wees op de noodzaak van bezuiniging. Beide partijen waren het wel min of meer eens over het profiel van de toekomstige premier – de *Majorité* benadrukte dat het een ervaren coördinator moest zijn, de oppositie eiste naast ervaring vooral integriteit. Er werd consensus bereikt over een non-hiërarchisch vicevoorzitterschap van de *Conseil national de suivi de l'accord* (CNSA) en de samenstelling daarvan, waarbij Étienne Tshisekedi werd aangesteld als voorzitter. De ondertekenaars werden het ook eens over een tijdpad over de inwerkingtreding van de CNSA, het indienen van lijsten om nieuwe leden van de CENI te benoemen en de publicatie van een verkiezingskalender op uiterlijk 15 april 2017. Radio Okapi, *RDC: Majorité et Rassemblement opposés sur la taille du futur gouvernement*, 11 januari 2017. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁹³ Burgerbewegingen zoals LUCHA werden niet uitgenodigd bij de besprekingen over de uitvoering van het akkoord. Enkele leden van de oppositie die hadden deelgenomen aan de politieke dialoog verklaarden het akkoord eerst voor te willen leggen aan hun basis alvorens te ondertekenen. Jeune Afrique, *RDC – Ève Bazaiba: « Le Conseil national de suivi n'est pas une voie de garage »*, 10 januari 2017. Radio Okapi, *Jean-Pierre Bemba encourage toute initiative favorisant une passation démocratique du pouvoir*, 10 januari 2017. ISS, *Buying time in the DRC?*, 10 januari 2017. HRW, *Doubts Surround Implementation of New Year's Eve Deal*, 12 januari 2017. RTBF, *RDC: poursuite des discussions sur la mise en œuvre de l'accord de la Saint-Sylvestre*, 12 januari 2017.

⁹⁴ BBC, *RDC: Compromis avec le MLC sur l'accord*, 14 januari 2017. RFI, *RDC: le MLC de Jean-Pierre Bemba signe l'accord du 31 décembre*, 14 januari 2017. Africanews, *DRC: Opposition party MLC agrees to sign peace deal*, 14 januari 2017. Radio Okapi, *Le Front pour le respect de la Constitution signe l'accord du 31 décembre*, 14 januari 2017.

CNSA. Daarnaast waren partijen verdeeld over de benoeming van een premier van de overgangsregering.⁹⁵ Op 24 januari 2017 werd overeenstemming bereikt over de vicepremiers: één van de *Majorité*, één van het *Front pour le respect de la Constitution* en één van de oppositie van de AU-dialoog.⁹⁶ Daarnaast werd de volgende zetelverdeling in de plenaire vergadering van de CNSA afgesproken: negen voor de *Majorité*, zes voor het *Rassemblement*, vier voor het *Front*, vier voor de oppositie van de AU-dialoog, twee voor de *Opposition républicaine* en drie voor de *société civile*. Tevens werd afgesproken dat de CNSA uiterlijk op 15 februari 2017 met haar werkzaamheden zou beginnen. Na de bereikte overeenstemming verliet Etienne Tshisekedi het land. Hij keerde terug naar België voor een medische behandeling.⁹⁷ Intussen beklagde de CENCO zich over de vooruitgang in de onderhandelingen en dreigde zich terug te trekken.⁹⁸

Akkoord overgangsregering

Op 26 januari 2017 bereikten de *Majorité* en de oppositie overeenstemming over de omvang van de overgangsregering. De onderhandelaars kwamen uit op 53 ministeries. De *Majorité* kreeg 18 ministers en drie viceministers, het *Rassemblement* kreeg dertien ministers en drie viceministers, de oppositie van het oktober-akkoord kreeg acht ministers en drie viceministers, de *Opposition républicaine* (OR) kreeg twee ministers en één viceminister en de *société civile* van het oktober-akkoord kreeg twee viceministers.⁹⁹ Maar de benoeming van de nieuwe premier bleef een struikelblok.¹⁰⁰ Uiteindelijk werd geen akkoord over het *arrangement particulier* getekend. Velen zagen in de mislukking de hand van president Kabila, die bij het zoveelste *glissement* (uitstel) immers het meeste baat had.¹⁰¹

1.4.2

Overlijden Etienne Tshisekedi

Op 1 februari 2017 overleed de oppositieleider Etienne Tshisekedi aan longembolie in een Brussels ziekenhuis. De dood van de 'Sfinx van Limete' bracht een schokgolf aan emoties onder de Congolese bevolking teweeg en kwam (ook) politiek zeer ongelegen op een moment dat er volop werd gewerkt aan een overgang van het Kabila-tijdperk naar vrije verkiezingen, die volgens afspraak eind 2017 zouden

⁹⁵ De *Majorité* vroeg het *Rassemblement* verscheidene kandidaten voor te dragen aan Kabila, terwijl het *Rassemblement* zelf de premier wilde aanstellen. De afgevaardigden van de oppositie stelden vast dat, ondanks de afgesproken maatregelen ter versoepeling van het politieke klimaat, politieke gevangenen als Moni Della nog altijd vastzaten. RFI, RDC: «l'arrangement particulier» de l'accord toujours en discussion, 20 januari 2017. Afrikarabia, RDC: la dangereuse stratégie de la négociation, 22 januari 2017. Actualité.cd, Arrangements particuliers: Reprise des négociations ce lundi, voici les trois points qui bloquent, 23 januari 2017. Radio Okapi, Dialogue inclusif: pas de compromis sur le mode de choix du Premier ministre, 20 januari 2017.

⁹⁶ De functie van rapporteur werd toebedeeld aan de *société civile* die had deelgenomen aan de AU-dialoog. De functie van questor werd toebedeeld aan het *Rassemblement*. Radio Okapi, RDC: compromis trouvé sur la composition du Conseil national de suivi de l'accord, 24 januari 2017.

⁹⁷ RFI, RDC: Etienne Tshisekedi quitte le pays après un accord sur le CNSA, 24 januari 2017. AFP, L'opposant historique Tshisekedi quitte la RDC en pleines négociations politiques, 24 januari 2017.

⁹⁸ Africanews, DR Congo's Catholic church says stalled political deal risks failing, 24 januari 2017. RFI, Accord en RDC: la Cenco s'impatiente et refuse toute prolongation, 25 januari 2017. Belga, RDC: Les évêques irrités par l'absence de progrès dans les négociations, 25 januari 2017.

⁹⁹ Radio Okapi, RDC: compromis trouvé sur la répartition des postes dans le gouvernement de transition, 27 januari 2017.

¹⁰⁰ Het *Rassemblement* hield vast aan het akkoord van 31 december 2016 dat de oppositie het recht gaf deze premier te benoemen, terwijl de *Majorité* eiste dat de oppositie ten minste vijf kandidaten zou voordragen aan president Kabila. Dit zou Kabila volgens waarnemers de mogelijkheid bieden een politieke lichtgewicht te benoemen. www.othersolutions.eu, République Démocratique du Congo: vers un blocage total des négociations?, 7 februari 2017.

¹⁰¹ RFI, RDC: la Cenco appelle les deux camps à se concerter après l'échec de l'accord, 29 januari 2017. Actualité.cd, MP et Rassemblement ont entamé des rencontres informelles sur les divergences, 1 februari 2017. Afrik.com, RDC: Joseph Kabila torpille l'accord politique, 29 januari 2017. Africanews, Political parties in DRC fail to agree over the nomination of a prime minister, 29 januari 2017. Actualité.cd, RDC: RFI éjectée des mesures de décripation du climat politique, 29 januari 2017.

moeten plaatsvinden.¹⁰² Het overlijden van Tshisekedi leidde ook tot vertraging bij de benoeming van de premier en de oprichting van de CNSA.¹⁰³ Volgens de *Majorité* zou er moeten worden gedebatteerd over de benoeming van een nieuwe voorzitter van de CNSA. Dit werd tegengesproken door Pierre Lumbi, voorzitter van de MSR en de G7 die tevens lid is van het comité der wijzen van het *Rassemblement*.¹⁰⁴ Op 17 februari 2017 verklaarde de *Majorité* dat de opvolger van Tshisekedi als voorzitter van de CNSA iemand moest zijn over wie consensus bestaat tussen alle betrokken partijen, maar het *Rassemblement* stelde dat de komende voorzitter van het comité der wijzen – evenals voorheen Etienne Tshisekedi - tevens voorzitter van de CNSA moest worden.¹⁰⁵

De brief van Etienne Tshisekedi

Op 24 februari 2017 bevestigde de CENCO het bestaan van een brief van Etienne Tshisekedi aan Joseph Kabila. In deze brief had Tshisekedi de naam genoemd van de premier van de toekomstige overgangsregering. De brief was bij de CENCO bezorgd door abbé Théo Tshilumbu en G7-leider Pierre Lumbi onder voorbehoud dat de brief pas persoonlijk aan Kabila mocht worden overhandigd als de onderhandelingen tussen de *Majorité* en het *Rassemblement* tot niets hadden geleid.¹⁰⁶

Opvolging Etienne Tshisekedi

Na de dood van Tshisekedi raakte de oppositie verdeeld door intern geruzie en botsende ego's – tot tevredenheid van de *Majorité présidentielle*.¹⁰⁷ Het kostte het *Rassemblement* moeite om een nieuwe leider te vinden. Na een vergadering op 21 februari 2017 hadden alle facties van het *Rassemblement* een kandidaat naar voren geschoven – de intern verdeelde *Dynamique de l'opposition* zelfs twee: Martin Fayulu van Ecidé en Joseph Olenghankoy van Fonus. De G7 had Pierre Lumbi kandidaat gesteld, de *Alternance pour la République* droeg Jean-Bertrand Ewanga, ex-UNC, voor in plaats van haar boegbeeld, Raphaël Katebe Katoto, die was geschorst omdat hij zich als voorzitter had opgeworpen. Maar ook de UDPS eiste het leiderschap van het *Rassemblement* op.¹⁰⁸

¹⁰² Onmiddellijk diende vragen zich aan als wie Tshisekedi zou opvolgen als 'natuurlijke' leider van de oppositie, de UDPS en als voorzitter van de CNSA. Reuters, *In Congo, Tshisekedi's death undermines chances of 2017 transition*, 2 februari 2017. Afrik.com, *RDC: Etienne Tshisekedi est mort. Et maintenant?*, 2 februari 2017. MO, *Etienne Tshisekedi: Sterft met de man ook de hoop?*, 3 februari 2017. MO, *Dood Tshisekedi mag Congolese transitie niet vertragen*, 3 februari 2017. Le Monde, *RDC: quel héritage l'opposant Etienne Tshisekedi laisse-t-il?*, 6 februari 2017. www.othersolutions.eu, *République Démocratique du Congo: vers un blocage total des négociations?*, 7 februari 2017.

¹⁰³ In februari 2017 werden katholieke parochies en seminaries in Kananga, Kinshasa en Lubumbashi aangevallen, mogelijk als gevolg van groeiende frustratie tussen segmenten van de bevolking over de verdragen bij de dood van CENCO geleide onderhandelingen over het *arrangement particulier*. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

¹⁰⁴ RFI, *RDC: l'opposition et le gouvernement en désaccord sur les obsèques de Tshisekedi*, 12 februari 2017.

¹⁰⁵ Tegelijkertijd waren de bisschoppen nog in afwachting van hun aangevraagde bespreking met president Kabila over met name de geschilpunten betreffende de benoeming van een nieuwe premier. RFI, *RDC: qui pour succéder à Etienne Tshisekedi à la tête du CNSA?*, 18 februari 2017.

¹⁰⁶ De bisschoppen bevestigden dat zij de bewuste brief op 20 februari 2017 aan de president hadden afgegeven. De secretaris-generaal van de *Majorité*, Aubin Minuku, ontkende dat Kabila ooit welke brief dan ook van Tshisekedi had ontvangen. Jeune Afrique, *RD Congo: querelles de chapelle autour du cercueil de Tshisekedi*, 23 februari 2017. Actualité.cd, *Fameuse lettre de Tshisekedi: La Cenco fait le point ce soir*, 24 februari 2017. Radio Okapi, *RDC: la CENCO confirme la lettre d'Etienne Tshisekedi à Joseph Kabila*, 24 februari 2017.

¹⁰⁷ Het perspectief van verkiezingen in 2017 raakte daardoor verder uit het zicht. Le Monde, *En RDC, l'opposition désunie après la mort de son chef*, 25 februari 2017.

¹⁰⁸ Op 21 februari 2017 keerde Raphaël Katebe Katoto, de oudere broer van Moïse Katumbi, na twintig jaar ballingschap uit Brussel terug in Kinshasa. Hij had zijn terugkeer aangekondigd om in te gaan op de uitnodiging van de commissie van discipline van de *Alternance pour la République* (AR), die Katoto had geschorst nadat hij zich kandidaat had gesteld voor het premierschap van een eenheidsregering. Raphaël Katebe Katoto was een goede bekende van Etienne Tshisekedi, een van de weinigen die toegang tot hem had. Zijn invloed is cruciaal geweest om het bondgenootschap tussen Katumbi en Tshisekedi te smeden en hij wilde daarvoor – tegen de wil van Félix Tshisekedi in - beloond worden. Le Potentiel, *Congo-Kinshasa: Katebe Katoto - Une démarche de conciliation ou un trouble-fête?*, 22 februari 2017. RFI, *RDC: l'opposition peine à désigner son nouveau chef*, 22

Op 2 maart 2017 wees het *Rassemblement* Félix Tshisekedi, de zoon van Etienne Tshisekedi, en G7-voorzitter Pierre Lumbi aan als respectievelijk de voorzitter van het *Rassemblement* en de voorzitter van de comité der wijzen.¹⁰⁹ Een factie van het *Rassemblement* die het niet eens was met de benoeming van Félix Tshisekedi als voorzitter van de coalitie koos Joseph Olenghankoy Mukundji in diens plaats.¹¹⁰ Op 4 maart 2017 zette de UDPS de plaatsvervangend secretaris-generaal, Bruno Tshibala, uit de partij nadat Tshibala kritiek had geuit op de aanwijzing van de opvolgers van de overleden partijleider Tshisekedi.¹¹¹ Op 21 maart 2017 verklaarde Félix Tshisekedi dat de crisis binnen het *Rassemblement* over was, maar een dag later verklaarde Bruno Tshibala, de woordvoerder van de factie van het *Rassemblement* die Joseph Olenghankoy steunde, dat de geschillen binnen het *Rassemblement* nog niet waren opgelost.¹¹²

Blokkade Oudejaarsakkoord

Sinds het overlijden van Tshisekedi waren de onderhandelingen over de uitvoering van het akkoord van 31 december 2016 op een dood spoor beland. Er werd nog altijd gesteggeld over de invulling van (vooral) ministersposten.¹¹³ De *Majorité* en het *Rassemblement* hielden elkaar verantwoordelijk voor de blokkade van het akkoord. De *Majorité* stelde af te wachten totdat het *Rassemblement* haar interne problemen na de dood van Tshisekedi had opgelost, zoals de benoeming van een opvolger. Van haar kant bevestigde het *Rassemblement* bereid te zijn rechtstreeks aan Kabila een kandidaat voor te stellen als toekomstig premier.¹¹⁴ De politieke oppositie was ervan overtuigd dat Kabila de overeenkomst van 31 december 2016 niet wilde uitvoeren om uiteindelijk de macht niet af te hoeven staan. Vanaf einde januari 2017 voerden Kabila-aanhangers excuses aan (zoals de kosten van de organisatie van de verkiezingen, de terugkeer vanaf half januari 2017 van M23-rebellen in Oost-Congo en de opstand in de Kasai) om de verkiezingen tot 2018 of later uit te stellen.¹¹⁵ Na drie maanden hadden partijen nog altijd geen overeenstemming bereikt over de benoeming van een nieuwe premier.¹¹⁶ Op 27 maart 2017 maakte de CENCO bekend haar bemiddeling te staken om een einde te maken aan de politieke crisis in de DRC. Volgens de bisschoppen was de impasse bij de besprekingen tussen de *Majorité* en de oppositie te wijten aan kwade trouw van beide kanten.¹¹⁷

februari 2017. Jeune Afrique, *RD Congo: querelles de chapelle autour du cercueil de Tshisekedi*, 23 februari 2017.

¹⁰⁹ De voorzitter van dit laatste comité, die tevens voorzitter is van de CNSA, moest aan president Kabila de naam of de namen van de toekomstige premier overhandigen. Belga, *Crise politique en RDC - Le Rassemblement de l'opposition se met en ordre de bataille pour la Primature*, 3 maart 2017. BBC, *RDC: Félix Tshisekedi élu président du Rassemblement*, 3 maart 2017. BBC, *Felix Tshisekedi: Congo opposition leader's son takes over*, 3 maart 2017.

¹¹⁰ BBC Afrique, *RDC: le "Rassemblement" éclate*, 4 maart 2017. UNSC, *SI/2017/206*, 10 maart 2017.

¹¹¹ Africanews, *RDC: Bruno Tshibala exclu de l'UDPS*, 4 maart 2017. Euronews, *Congo opposition party expels top official in sign of infighting*, 4 maart 2017. Oxford Analytica, *Congolese opposition group could split further*, 6 maart 2017.

¹¹² Radio Okapi, *Bruno Tshibala: «La crise au Rassemblement demeure», 23 maart 2017. Oxford Analytica, President will try to fracture Congolese opposition*, 14 maart 2017.

¹¹³ AFP, *RDC: l'épiscopat redoute un plan pour "empêcher" les élections*, 27 februari 2017.

¹¹⁴ Radio Okapi, *Blocage de l'accord du 31 décembre: la MP et le Rassemblement se rejettent la responsabilité*, 28 februari 2017.

¹¹⁵ Op 27 februari 2017 verklaarde de woordvoerder van de CENCO, abbé Donatien Nshole, bezorgd te zijn over de toename van geweldhaarden in vrijwel het hele land. De CENCO was bang dat daar een plan achter zat: het uitstellen of voorkomen van de verkiezingen eind 2017. Nshole noemde geen namen van personen die dit plan eventueel hadden beraamd. Strategypage.com, *Congo: My Way Or Else*, 6 maart 2017.

¹¹⁶ De *Majorité* hield nog altijd vast aan een lijst met kandidaten, hoewel het akkoord daar niet in voorzag. Een voorstel van de bisschoppen om de nieuwe leiding van de oppositie hierover te laten praten met de president werd niet geaccepteerd door de *Majorité*. Radio Okapi, *RDC: Jean-Marc Kabund quitte les négociations de la CENCO*, 20 maart 2017. Radio Okapi, *RDC: la CENCO annonce la signature de l'arrangement particulier pour le 27 mars*, 21 maart 2017.

¹¹⁷ BBC, *RDC: la Cenco met fin à ses bons offices*, 28 maart 2017.

Kabila onder druk

Na het mislukken van de onderhandelingen nam de druk op president Kabila toe om deze vlot te trekken.¹¹⁸ Op 4 april 2017 kondigde Kabila in een toespraak voor het parlement aan dat hij binnen de 48 uur een nieuwe premier zou aanstellen. Kabila vroeg het *Rassemblement* 'het intern gekibbel te overstijgen' en hem snel een 'lijst van kandidaten' voor de post van premier te bezorgen - het grootste deel van de oppositie hield vast aan de naam van Felix Tshisekedi.¹¹⁹ Kabila verklaarde tevens geen buitenlandse inmenging in het verkiezingsproces te zullen dulden. Kabila hield zijn redevoering nadat de VN-Veilighedsraad had gestemd voor de afslanking van Monusco.¹²⁰ De Amerikaanse VN-ambassadeur Nikki Hailey had kritiek op Monusco vanwege de samenwerking met een 'corrupte' regering.¹²¹

Tshibala premier

Op 7 april 2017 benoemde president Kabila Bruno Tshibala, die eind februari 2017 uit het *Rassemblement* was gezet, tot premier. Het presidentiële besluit werd op de nationale televisie voorgelezen.¹²² Volgens analisten was de keuze van Kabila voor iemand die niet (meer) behoorde tot de kerngroep van de oppositie een poging van de president om de toch al verdeelde oppositie nog verder te verzwakken. De oppositie tegen president Joseph Kabila riep op tot protest tegen de benoeming van Tshibala, maar de politie verbood alle protestmarsen en vaardigde een samenscholingsverbod uit.¹²³

Ondertekening Annex Oudejaarsakkoord

Op 27 april 2017 werd het annex bij het oudejaarsakkoord, het *arrangement particulier*, ondertekend door de *Majorité* en een deel van de oppositie. In deze annex is de deling van de macht en de uitvoering van het akkoord in de overgangsperiode tot de verkiezingen geregeld. Het *Rassemblement* ondertekende de bijlage niet en beschuldigde president Kabila ervan het akkoord te hebben getorpedeerd.¹²⁴

¹¹⁸ BBC, *DR Congo opposition strike leaves Kinshasa quiet*, 3 april 2017. BBC, Olivier Kamitatu: *"Kabila doit remettre les clés et partir dans la dignité"*, 4 april 2017. The New York Times, *Congo's Kabila and the Dictator's Dilemma*, 4 april 2017.

¹¹⁹ De president bevestigde aan de parlementsleden dat de verkiezingen 'wel degelijk' zullen plaatsvinden. 'Zij die daaraan twijfelen, mogen gerust zijn', klonk het. Hij sprak zich niet uit over wanneer dat zal zijn. Radio Okapi, *RDC: la MP et le Front veulent renégocier la présidence du CNSA*, 18 maart 2017. Radio Okapi, *Accord politique: Kyungu propose la présidence du CNSA à la CENCO*, 20 maart 2017. De Standaard, *Kabila belooft binnen de 48 uur nieuwe premier te benoemen*, 4 april 2017. Oxford Analytica, *Congolese political upheaval will fuel unrest*, 4 april 2017.

¹²⁰ Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en RD Congo. Zie voor meer bijzonderheden over deze VN-Vredesmissie in de DRC het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016 blz 34 ev. Zie ook <https://monusco.unmissions.org/>.

¹²¹ BBC, *DR Congo President Kabila warns against foreign meddling*, 5 april 2017. ICG, *DR Congo: What Next for the Political Process?*, 6 april 2017. Oxford Analytica, *Prospect of a 2017 Congolese election still uncertain*, 6 april 2017.

¹²² Door de benoeming van Tshibala moest Badibanga het veld ruimen. Naar verluidt zouden hij en zijn ministers vijf miljoen USD als schadevergoeding hebben ontvangen. De Standaard, *Kabila benoemt opposant Bruno Tshibala tot premier*, 7 april 2017. Le Monde, *RDC Kabila nomme l'opposant Tshibala premier ministre*, 9 april 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

¹²³ Vlakbij de universiteit van Kinshasa verzamelden zich een dertigtal militairen en leden van de oproerpolitie om erop toe te zien dat het samenscholingsverbod gerespecteerd werd. De Standaard, *Kinshasa verandert in spookstad op dag van protest*, 10 april 2017. Oxford Analytica, *Selection of new Congolese premier raises tensions*, 10 april 2017. ISS, *New divisions threaten stability in the DRC*, 19 april 2017. RFI, *RDC: la Cenco critique la nomination du nouveau Premier ministre*, 21 april 2017. Jeune Afrique, *RDC: Bruno Tshibala Premier ministre, une « entorse » à l'accord de la Saint-Sylvestre selon la Cenco*, 21 april 2017. Vertrouwelijke bron, 14 april 2017.

¹²⁴ RFI, *RDC: signature de l'arrangement particulier sans une partie de l'opposition*, 27 april 2017. Afrik.com, *RDC: signature prévue ce jeudi 27 avril 2017... mais avec qui?*, 27 april 2017. Radio Okapi, *RDC: la signature de l'arrangement particulier attendue dans l'après-midi*, 27 april 2017. BBC, *Crise politique en RDC: nouveau blocage*, 27 april 2017. BBC, *L'Udps qualifie la signature d'un arrangement de "malhonnête"*, 28 april 2017.

Regering Tshibala

Op 9 mei 2017 maakte de Congolese premier Bruno Tshibala de samenstelling van zijn 59-koppige overgangsregering bekend. Tshibala verklaarde dat zijn regering zich zou richten op het organiseren van geloofwaardige, vrije, transparente en vreedzame verkiezingen aan het einde van het jaar, zoals was voorzien in het oudejaarsakkoord.¹²⁵ Het *Rassemblement* deed de vorming van de nieuwe regering af als schending van het oudejaarsakkoord.¹²⁶ Tijdens een buitengewoon kabinetsberaad op 20 mei 2017 gaf president Kabila, die stelde dat het snel organiseren van verkiezingen de eerste prioriteit van de regering is, het kabinet opdracht om de CENI te ondersteunen. Hij onderstreepte de noodzaak van vrede en veiligheid in het hele land als voorwaarde voor geloofwaardige verkiezingen.¹²⁷

Verzet oppositie

Na de vorming van de nieuwe regering probeerde de oppositie opnieuw de krachten te bundelen. Félix Tshisekedi riep de Congolezen op de druk op president Kabila te handhaven.¹²⁸ Op 26 juni 2017 gaven de bisschoppen een verklaring uit waarin zij een somber beeld van de situatie in het land schetsten: de economische crisis, de toenemende jeugdwerkloosheid, de onveiligheid, de 'duidelijk geprogrammeerde opstanden en ontsnappingen uit de gevangenis' en de opgelegde beperkingen van de vrijheid van meningsuiting en vergadering. De bisschoppen schreven veel problemen grotendeels toe aan het niet organiseren van verkiezingen volgens de grondwet. Zij achtten het onaanvaardbaar dat een minderheid van de Congolezen had besloten de levens van miljoenen andere Congolezen te gijzelen. Zij riepen alle ondertekenaars van het oudejaarsakkoord op dit akkoord alsnog volledig uit te voeren. Daarnaast hadden de bisschoppen een boodschap voor de bevolking: 'Congolezen, richt u op!' (*Congolais, debout!*).¹²⁹

Onafhankelijkheidsdag

De gebruikelijke parade op de onafhankelijkheidsdag van 30 juni werd in 2017 niet gehouden, vanwege niet nader omschreven veiligheidsproblemen.¹³⁰ Ook de gebruikelijke TV-toespraak van president Kabila bleef – voor het eerst sinds 2001 – achterwege. Als excuus werd de slechte gezondheid van de president opgevoerd.¹³¹ Wie de Congolezen wél toesprak was de bekende gynaecoloog dr. Mukwege, die zich tijdens de verslagperiode opwierp als spreekbuis van de (anti-regeringsgezinde) Congolese jeugd en de jongeren opriep om vrijheid, soevereiniteit en waardigheid te heroveren om aan een sterker en mooier Congo te bouwen.¹³²

Afrikarabia, RDC: *l'arrangement très particulier de Joseph Kabila*, 1 mei 2017. Le Monde, *En RDC, les promesses trahies de Kabila*, 4 mei 2017.

¹²⁵ Verder kondigde Tshibala maatregelen aan om de economische crisis aan te pakken en de rust in het land te herstellen. De Standaard, *Congolese premier heeft regering rond*, 9 mei 2017. Washington Post, *Congo's president names new Cabinet of more than 50*, 9 mei 2017. Le Monde, *A Kinshasa, un nouveau gouvernement pour garder au pouvoir le même président*, 10 mei 2017. De Standaard, *President Kabila speelt grootste oppositiepartij handig uit elkaar*, 11 mei 2017. UNSC, S/2017/565, 30 juni 2017.

¹²⁶ De secretaris-generaal van de UDPS, Jean-Marc Kabund-a-Kabund, en de voorzitter van het *Rassemblement*, Félix Tshisekedi, die erop stonden dat de premier lid zou zijn van het *Rassemblement*, riepen de Congolezen op de volledige invoering van het oudejaarsakkoord te steunen. UNSC, S/2017/565, 30 juni 2017.

¹²⁷ UNSC, S/2017/565, 30 juni 2017.

¹²⁸ La Libre Belgique, *Moïse Katumbi « On crée le chaos pour éviter les élections »*, 11 juni 2017. RFI, *RDC: Félix Tshisekedi annonce un conclave du Rassemblement*, 12 juni 2017. RFI, *RDC: le Rassemblement demande de maintenir la pression sur Kabila*, 14 juni 2017.

¹²⁹ HRW, *Les évêques catholiques appellent les Congolais à « se mettre debout »*, 26 juni 2017.

¹³⁰ Al Jazeera, *DR Congo skips independence parade amid security fears*, 29 juni 2017.

¹³¹ La Libre, *RDC: Pas de discours du 30 juin, le symbole d'une déliquescence*, 30 juni 2017. Actualite.cd, *RDC: UDPS pointe Kabila comme "obstacle numéro 1 à la stabilité du pays"*, 30 juni 2017.

¹³² De Congolese gynaecoloog Denis Mukwege verwierf nationale en internationale vermaardheid doordat hij vrouwen in Oost-Congo, die slachtoffer werden van verkrachting als wapen in de strijd, hun waardigheid teruggaf. Dr. Mukwege schaaarde zich aan de zijde van de burgerbewegingen en riep op tot het houden van verkiezingen binnen de grondwettelijke termijn. Door Filimbi werd hij benoemd tot 'ambassadeur van de burgers'. Desc-wondo.org, *RDC – 30 juin 2017: Le discours de combat du Dr Mukwege à la nation congolaise*, 5

De UDPS verklaarde Kabila niet langer als president te zullen erkennen, nu Kabila noch de grondwet, noch het oudejaarsakkoord respecteerde.¹³³ Op 30 juni 2017 arresteerde de politie leden van de *société civile* en de UDPS.¹³⁴ De VN eiste een verkiezingskalender.¹³⁵

1.4.3 *Conseil National de Suivi de l'Accord*

Begin juli 2017 delegeerde president Kabila zijn voorrecht om de benoemde leden van de *Conseil National de Suivi de l'Accord* (CNSA) op te roepen om hun geloofsbrieven te aanvaarden, over de benoeming van een aanvaardbare voorzitter te spreken en het bureau van de CNSA op te richten aan de voorzitters van respectievelijk het parlement en de senaat.¹³⁶ Op 20 juli 2017 had Senaatsvoorzitter Léon Kengo wa Dondo een ontmoeting met de meeste aspirant CNSA-leden. Deze bijeenkomst werd op 22 juli 2017 gevolgd door een vergadering die werd voorgezeten door parlamentsvoorzitter Minaku en Kengo wa Dondo. Tijdens deze bijeenkomst werd de voorzitter van FONUS en leider van de dissidente factie van het *Rassemblement*, Joseph Olenghankoy, tot voorzitter van de CNSA benoemd.¹³⁷

Conclaf Rassemblement

Het *Rassemblement* kwam in conclaaf bijeen op 21 en 22 juli 2017. Het *Rassemblement* deed een herhaalde oproep voor de invoering van vertrouwensmaatregelen, vooral met betrekking tot de vrijlating van politieke gevangenen en de inperking van de politieke ruimte, en het nemen van maatregelen om de onafhankelijkheid van de kiescommissie, de publicatie van een verkiezingskalender en het uiterlijk houden van verkiezingen in december 2017 te bevorderen. Het *Rassemblement* kondigde een tijdpad aan voor het mobiliseren van de bevolking, waaronder algemene stakingen op 5 en 9 augustus 2017, protesten in de belangrijkste steden op 20 augustus en verdere acties na 1 oktober 2017 indien de kiescommissie eind september 2017 de kiezers nog niet zou hebben opgeroepen om in december te gaan stemmen.¹³⁸

Betogingen

Op 31 juli 2017 vonden demonstraties plaats die waren georganiseerd door het *Collectif d'actions de la société civile* (CASC) en LUCHA. Ze eisten de publicatie van een verkiezingskalender. Zowel in Goma als Kinshasa werden tientallen mensen

juli 2017. Radio Okapi, *RD Congo - Mukwege : un docteur au cœur de la présidentielle*, 28 juli 2017. Zie ook het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

¹³³ Radio Okapi, *RDC: l'UDPS ne reconnaît plus Joseph Kabila comme président de la République*, 30 juni 2017.

¹³⁴ Daarnaast werden personen gearresteerd die wilden deelnemen aan een debat over de volledige invoering van het oudejaarsakkoord, waaraan ook dr. Mukwege zou deelnemen. RFI, *RDC: le 57e anniversaire de l'indépendance célébré sans festivités*, 3 juli 2017. Trouw, *Jarig Congo heeft niets te vieren*, 30 juni 2017.

¹³⁵ AFP, *L'ONU exige un calendrier électoral « officiel » en RDC*, 1 juli 2017.

¹³⁶ Op 3 juli 2017 zat parlamentsvoorzitter Aubin Minaku een voorbereidende vergadering voor van aspirant leden van de CNSA, die werd bekritiseerd door veel oppositiepartijen, waaronder de UNC. UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

¹³⁷ Adolphe Lumanu, van de *Majorité présidentielle*, en Vital Kamerhe werden benoemd tot vicevoorzitters. Een derde vicevoorzitterschap werd toegewezen aan het oppositieplatform *Front pour le respect de la Constitution* dat wordt geleid door de MLC. Kamerhe weigerde het vicevoorzitterschap te aanvaarden; hij voerde aan dat het benoemingsproces van de CNSA-leden niet conform de bepalingen van het oudejaarsakkoord was verlopen. Op 24 juli 2017 verklaarde Abbé Nshole van de CENCO zich tegen de benoeming van de voorzitter en de leden van de CNSA, omdat hierover onvoldoende consensus bestond. Op 25 juli 2017 aanvaardde de woordvoerder van de dissidente factie van het *Front pour le respect de la Constitution*, Lumuna Ndubu, het vicevoorzitterschap van de CNSA dat eerder was afgewezen door Eve Bazaiba, de secretaris-generaal van de MLC. Op diezelfde dag zat Joseph Olenghankoy de eerste vergadering van de CNSA voor. UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

¹³⁸ In reactie daarop verklaarde minister Mende dat elke poging om de regering omver te werpen zou worden beschouwd als een misdaad tegen de natie en de staat en als zodanig zou worden behandeld. UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

(kortstondig) gearresteerd. Ook werden de sociale media enkele dagen geblokkeerd.¹³⁹

Burgermanifest

Van 15 tot 18 augustus 2017 kwamen vertegenwoordigers van burgerbewegingen en mensenrechtenorganisaties in Parijs bijeen op uitnodiging van het *Institut pour la Démocratie, la Gouvernance et la Paix en Afrique* (IDGPA). Op 18 augustus 2017 ondertekenden zij het Burgermanifest.¹⁴⁰ Het manifest riep op tot mobilisatie van de bevolking met het oog op het vertrek van president Kabila.¹⁴¹ Besefende dat het praktisch onmogelijk was geworden om de verkiezingen vóór eind december 2017 te organiseren, stelden burgerbewegingen en mensenrechtenorganisaties een overgangsperiode voor zonder Kabila aan het hoofd, maar met een neutrale president die niet deel zou nemen aan de volgende presidentsverkiezingen.¹⁴²

Het *Rassemblement* toonde zich voorstander van een korte overgangsperiode van maximaal een jaar zonder Kabila om in alle rust geloofwaardige en transparante verkiezingen voor te bereiden.¹⁴³

VN-Vergadering

In de marge van de Algemene Vergadering van de VN in New York werd op 19 september 2017 een vergadering gehouden over de DRC met de internationale gemeenschap: VN, AU, EU, de *Communauté économique des Etats d'Afrique centrale* (CEEAC), de *Southern African Development Community* (SADC), de *Conférence Internationale sur la Région des Grands Lacs* (CIRGL), de *Organisation Internationale de la Francophonie* (OIF) en de vijf permanente leden van de VN-Veilighedsraad. In een communiqué na afloop loofden de deelnemers de opstelling van de Congolese autoriteiten om zich aan de grondwet te houden.¹⁴⁴ Zij deden geen uitspraak over het voorstel van de oppositie voor een overgang 'zonder Kabila'. De deelnemers bevestigden de onomkeerbare rol van het oudejaarsakkoord en de noodzaak dit akkoord volledig uit te voeren om de weg vrij te maken voor het houden van vrije, rechtvaardige, vreedzame en geloofwaardige verkiezingen. Volgens het slot communiqué dienen de verkiezingen te worden georganiseerd in de periode die is vastgelegd in het oudejaarsakkoord, hetgeen een eventueel uitstel na eind december 2017 – waarin het oudejaarsakkoord voorziet – open laat.¹⁴⁵

¹³⁹ Het CASC is een platform van burgerbewegingen en ngo's. RFI, *RDC: des militants et journalistes arrêtés en marge de rassemblements*, 31 juli 2017.

¹⁴⁰ In het burgermanifest werd onder meer gesteld dat onveilige zones in het land zijn gecreëerd, vooral in de Kivu's, Kongo-Central, de Kasai-provincies, Ituri en de provincie Kinshasa met het doel de noodtoestand af te kondigen en de organisatie van de verkiezingen uit te stellen. Volgens de ondertekenaars is terreur een manier van regeren geworden die het Congolese volk belet haar rechten op te eisen. RFI, *Elections en RDC: lancement d'un «manifeste du citoyen congolais» à Paris*, 19 augustus 2017. Congo Actualité, *Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017.

¹⁴¹ Volgens de ondertekenaars is de toepassing van artikel 64 van de grondwet de enige manier om de Congolezen hun rechten te laten opeisen. RFI, *Elections en RDC: lancement d'un «manifeste du citoyen congolais» à Paris*, 19 augustus 2017. Congo Actualité, *Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017.

¹⁴² De organisaties baseerden zich op een interpretatie van het oudejaarsakkoord, die stelt dat als de verkiezingen niet vóór eind december 2017 zouden worden georganiseerd, de president van de Republiek de facto in een situatie van illegaliteit en illegitimiteit terecht zou komen en zou ophouden president te zijn. RFI, *Elections en RDC: lancement d'un «manifeste du citoyen congolais» à Paris*, 19 augustus 2017. Congo Actualité, *Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017.

¹⁴³ RFI, *Elections en RDC: lancement d'un «manifeste du citoyen congolais» à Paris*, 19 augustus 2017. Congo Actualité, *Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017.

¹⁴⁴ Een verwijzing naar artikel 71 van de grondwet, die stipuleert dat de president voor vijf jaar wordt gekozen en zich één keer herkiesbaar mag stellen. Jeune Afrique, *Constitution, Kabila, accord du 31 décembre... Ce qu'il fallait retenir de la réunion organisée à New York sur la RDC*, 21 september 2017.

¹⁴⁵ Degenen die hadden gehoopt dat de VN, de AU en de subregio eensgezind een ferme boodschap aan de Congolese regering zouden afgeven, werden teleurgesteld. De regio (AU, SADC) ging mee in het rooskleurige beeld dat minister She Okitundi van Buitenlandse Zaken schetste: de Congolese overheid voert het oudejaarsakkoord te goeder trouw uit, het staatsgezag in de Kasai-regio is bijna hersteld en de kiezersregistratie

1.5 Organisatie verkiezingen

Nadat het Constitutionele Hof op 11 mei 2016 had bepaald dat president Kabila zou mogen aanblijven totdat een nieuwe president zou zijn geïnstalleerd, weigerde de kiescommissie een nieuwe verkiezingskalender op te stellen. Volgens de kiescommissie diende hieraan een politieke consensus tussen de *Majorité présidentielle* en de oppositie vooraf te gaan.¹⁴⁶ Naast het ontbreken van politieke consensus en de noodzaak van een geactualiseerd kiesregister¹⁴⁷ wees de kiescommissie op het ontbreken van voldoende financiële middelen om tijdig verkiezingen te kunnen organiseren.¹⁴⁸ De belangrijkste oppositiepartijen, burgerbewegingen zoals LUCHA en Filimbi, de beroemde gynaecoloog Denis Mukwege en de *Conférence Episcopale Nationale du Congo* (CENCO) bleven echter aandringen op het houden van de presidentsverkiezingen binnen de grondwettelijke termijn.¹⁴⁹ Volgens de oppositie was de opschoning van het kiesregister in feite een verkapte volkstelling.¹⁵⁰

De kiescommissie diende op 17 september 2016 een formeel verzoek in bij het Constitutionele Hof om de verkiezingen, die vanaf 20 november 2016 zouden moeten beginnen, uit te mogen stellen.¹⁵¹ Op 1 oktober 2016 stelde de kiescommissie aan de deelnemers van de nationale dialoog voor om de verkiezingen in november 2018 te houden.¹⁵² Enkele dagen hierna bevestigde president Kabila het uitstel van de verkiezingen, zonder daarbij een nieuwe datum te noemen.¹⁵³ Op 16 oktober 2016 spraken de regeringscoalitie en de aan de nationale dialoog deelnemende oppositiepartijen af om in april 2018 verkiezingen te houden.¹⁵⁴ Op 17 oktober 2016 willigde het Constitutionele Hof het verzoek van de CENI in om de

is voor 98% voltooid. De kieskalender komt er aan en er resten slechts enkele technische, logistieke en financiële uitdagingen. Jeune Afrique, *Constitution, Kabila, accord du 31 décembre... Ce qu'il fallait retenir de la réunion organisée à New York sur la RDC*, 21 september 2017. Belga, *Assemblée générale de l'ONU - Un calendrier électoral devrait être publié de manière imminente en RDC*, 18 september 2017. AFP, *RDC : les Nations unies se penchent sur une impasse politique explosive*, 19 september 2017. AFP, *Kabila at UN pledges DR Congo elections but still no date*, 23 september 2017. Vertrouwelijke bron, 27 september 2017.

¹⁴⁶ Radio Okapi, *Consensus politique en RDC: Corneille Nangaa cherche l'implication de la CENCO*, 15 augustus 2016. Congo Research Group, *Rapport: La bataille périlleuse électorale*, 5 augustus 2016.

¹⁴⁷ Op 31 juli 2016 werd een begin gemaakt met het inschrijven van kiezers. President Kabila moedigde vooral jongeren aan om zich massaal te laten inschrijven. Radio Okapi, *Kananga: Joseph Kabila réitère son appel à l'enrôlement massif des électeurs*, 19 juli 2016.

¹⁴⁸ Le Soir, *L'élection présidentielle en RDC ne sera pas pour cette année*, 20 augustus 2016. Africanews, *DRC postpones elections till July 2017 citing lack of funds and register*, 20 augustus 2016. Radio Okapi, *Corneille Nangaa: «Tant que nous n'aurons pas de fichier, nous n'allons pas avoir les élections»*, 21 augustus 2016.

¹⁴⁹ RFI, *Report des élections, référendum, transition: Henri Mova répond à l'opposition congolaise*, 11 juli 2016. Le Monde, *L'art de retarder les élections en RDC, raconté par l'un de ses stratèges*, 18 juli 2016. Egmont Institute, *The Rise of the Street: The Population of Kinshasa as an Unpredictable Actor in the Electoral Process*, juli 2016. Le Monde, *RDC: pour le président de la CENI, le fichier électoral sera « consolidé après juin 2017 »*, 26 juli 2016.

¹⁵⁰ Een voorstel daartoe had in januari 2015 tot hevige protesten geleid die bloedig werden neergeslagen. Radio Okapi, *RDC: le G7 accuse la CENI de faire une «refonte totale» du fichier électoral*, 20 juli 2016..

¹⁵¹ Reuters, *Congo elections commission petitions high court for poll delay*, 17 september 2016. RFI, *RDC: la CénI saisit la Cour constitutionnelle en vue de la présidentielle*, 17 september 2016.

¹⁵² Voorzitter Naanga hield de deelnemers aan de nationale dialoog voor dat de kiescommissie vanaf 31 juli 2017 504 dagen nodig zou hebben om de technische problemen die gepaard gaan met het tegelijkertijd houden van presidents- en parlementaire verkiezingen het hoofd te bieden. Reuters, *Congo commission expects presidential vote delay to Dec 2018*, 1 oktober 2016. Jeune Afrique, *Présidentielle en RD Congo: pas avant novembre 2018, selon la Ceni*, 3 oktober 2016. Zie ook Radio Okapi, *Jacques Djoli: «La CENI utilise de manière malveillante les contingences techniques»*, 19 september 2016.

¹⁵³ Belga, *Kabila confirme le report des élections sans évoquer de nouvelle date*, 4 oktober 2016. RFI, *RDC: l'enrôlement d'électeurs se poursuit*, 10 oktober 2016. La Libre, *Elections en RDC: "On est déjà hors des rails légaux"*, 13 oktober 2016.

¹⁵⁴ In een communiqué bevestigde de UNC dat kandidaten voor de presidentsverkiezingen zich op 30 oktober 2017 kandidaat kunnen stellen waarna de verkiezingen zes maanden later kunnen worden gehouden. Al Jazeera, *DRC delays election to 2018 despite opposition anger*, 16 oktober 2016. RTBF, *L'élection présidentielle en RDC reportée à 2018*, 16 oktober 2016. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: adopté en plénière, l'accord politique reporte les élections jusqu'à avril 2018*, 17 oktober 2016. NRC, *Congo stelt verkiezingen uit tot 2018*, 16 oktober 2016. Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: adopté en plénière, l'accord politique reporte les élections jusqu'à avril 2018*, 17 oktober 2016.

verkiezingen uit te stellen om het kiesregister te actualiseren.¹⁵⁵ In het akkoord van 31 december 2016 werd afgesproken dat de verkiezing van de president en de (nationale en provinciale) parlementsleden in december 2017 zou worden gehouden, gevolgd door de lokale verkiezingen in 2018.¹⁵⁶

Enquête

In de loop van 2016 werd door de *Congo Research Group* in samenwerking met het *Bureau d'études, de recherches et consulting international* (BERCI) een enquête onder de Congolese kiezers in stedelijke gebieden en op het platteland gehouden.¹⁵⁷ De belangrijkste vraag was wie de kiezers het liefst als president zagen. Op de vraag of Kabila zou moeten aftreden als de verkiezingen niet vóór eind 2016 zouden worden gehouden, antwoordde 79% bevestigend. De resultaten van het opinieonderzoek waren als volgt, waarbij tussen haakjes de onderverdeling van de kiezers van platteland en stad is vermeld:

Kabila	7,8%	(76% op het platteland en 24% in stedelijke gebieden)
Tshisekedi	18%	(80% op het platteland en 20% in stedelijke gebieden)
Katumbi	33%	(74% op het platteland en 28% in stedelijke gebieden)
Kamerhe	7%	(80% op het platteland en 20% in stedelijke gebieden)

Hoewel uit het onderzoek bleek dat Kabila veel steun was kwijtgeraakt, gaf 39,3% van de ondervraagde Congolezen aan dat hij zijn werk als president (redelijk) goed doet. In mei 2017 was dit percentage teruggelopen tot 24%.¹⁵⁸

Inschrijving kiezers

Op 31 juli 2016 werd een begin gemaakt met het inschrijven van kiezers. Op 25 oktober 2016 begon de registratie van kiezers in Lubumbashi, de hoofdstad van de nieuwe provincie Haut-Katanga.¹⁵⁹ Op 28 november 2016 beloofde voorzitter Nangaa¹⁶⁰ van de kiescommissie tijdens een zitting van de senaat op 31 juli 2017 de inschrijving van nieuwe kiezers af te ronden en op 30 oktober 2017 verkiezingen uit te schrijven.¹⁶¹ Een dag later ontkende de kiescommissie dat de verkiezingen in 2017 zouden kunnen worden georganiseerd.¹⁶² Op 11 december 2016 kondigde de kiescommissie de inschrijving van kiezers aan in twaalf provincies. Bij inschrijving kregen de nieuwe kiezers een kieskaart uitgereikt. Het doel was op 31 juli 2017 een

¹⁵⁵ Het Hof overwoog dat sprake was van technische problemen en keurde een 'redelijk uitstel' goed. De belangrijkste oppositiepartijen riepen op tot een herstructurering van de kiescommissie en het Constitutionele Hof aangezien beide op de hand van Kabila zouden zijn. AP, *Congo Constitutional Court Allows Election Delay*, 17 oktober 2016.

¹⁵⁶ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

¹⁵⁷ RFI, *RDC: selon un sondage, une majorité de Congolais contre un troisième mandat*, 25 oktober 2016.

¹⁵⁸ Congo Research Group, *DR Congo: a committed, sophisticated electorate*, 25 oktober 2016. ISS, *Meaningful elections are the essence of democracy in Africa*, 26 oktober 2016. Africanews, *Congolese against Kabila's mandate extension - US varsity poll*, 25 oktober 2016. Foreign Policy, *Poll: Support for Congo's Embattled President Kabila Slides to 7.8 Percent*, 25 oktober 2016. RFI, *RDC: selon un sondage, une majorité de Congolais contre un troisième mandat*, 25 oktober 2016. Jeune Afrique, *Présidentielle en RDC: Katumbi, Tshisekedi, Kabila, Kamerhe... Les (vrais) enseignements du sondage du GEC*, 25 oktober 2016. Newsweek, *Congo: Three In Four Want President Joseph Kabila To Go, Survey Finds*, 26 oktober 2016. Congo Research Group, *CRG/BERCI public opinion poll: The Takeaway*, 23 mei 2017.

¹⁵⁹ Belga, *RDC: début de l'enrôlement des électeurs dans une deuxième province*, 25 oktober 2016.

¹⁶⁰ Volgens waarnemers heeft Corneille Nangaa niet de intellectuele en politieke capaciteiten van zijn voorganger Malu Malu en laat hij zich snel onder druk zetten. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

¹⁶¹ Daarmee zouden in 2017 verkiezingen kunnen worden gehouden. Nangaa benadrukte wel dat dit alleen zou kunnen als het Congolese parlement en de internationale gemeenschap volledig mee zouden werken aan de verhoging van de begroting en de financiering van de organisatie van de verkiezingen. Voorzitter Nangaa noemde ten aanzien van de begroting tegenover de afgevaardigden een bedrag van 1.8 miljard USD. Radio Okapi, *RDC: Corneille Nangaa évoque l'hypothèse des élections en 2017*, 29 november 2016.

¹⁶² Politico.com, *La Ceni dément avoir affirmé pouvoir organiser les élections en 2017*, 29 november 2016. Zie ook AFP, *RDC: la présidentielle pas avant "avril 2018"*, 27 november 2016.

volledig en betrouwbaar kiesregister op orde te hebben.¹⁶³ Op 29 april 2017 werd een begin gemaakt met de successievelijke inschrijving in de provincies Haut-Uele, Bas-Uele, la Tshopo, Kasai-Oriental, Lomami, Sankuru, Kwango, Kwilu, Mai Ndombe, Kongo-Central en Kinshasa. De voorzitter van de kiescommissie stelde dat de inschrijving in de provincies Kasai, Kasai-Central en (twee *territoires* van) Lomami werd uitgesteld in verband met de onveiligheid daar.¹⁶⁴ Op 28 mei 2017 begon de inschrijving van kiezers in Kinshasa, waar meer dan 4.4 miljoen kiezers werden verwacht. De oppositie riep op tot een massale inschrijving, maar die verliep traag door onvoldoende computers en het regelmatig uitvallen van de elektriciteit.¹⁶⁵ Op 23 augustus 2017 bevestigde Nangaa dat van de 41.1 miljoen verwachte kiezers op 22 augustus 2017 40 miljoen kiezers waren ingeschreven.¹⁶⁶

Van 28 tot 31 augustus 2017 kwamen de regering, de kiescommissie en de CNSA bijeen in Kananga om de mogelijkheden van het houden van verkiezingen in 'politiek gevoelige' zones te evalueren. In het slotcommuniqué werd geconstateerd dat de veiligheidssituatie in de provincies Kasai, Kasai-Central en het grondgebied van Luilu en Kamiji in de provincie Lomami was verbeterd. De kiescommissie stelde vanaf 4 september 2017 met de inschrijving van kiezers in deze gebieden te zullen beginnen. Op 12 september 2017 werd in Tshikapa begonnen met de inschrijving. Aan het einde van de verslagperiode waren veertig procent van de inschrijvingsbureaus in de genoemde gebieden nog altijd niet geopend.¹⁶⁷

Incidenten

De inschrijving van nieuwe kiezers ging gepaard met allerlei incidenten. Zo werd in Lubumbashi door de politie met scherp geschoten op jongeren die zich wilden laten inschrijven, maar weigerden de gevraagde 1.000 CF¹⁶⁸ te betalen. Daardoor raakten drie personen gewond. In drie provincies, Ituri, Katanga en Haut-Katanga vroeg de politie geld voor de inschrijving. In de provincie Tanganyika werden kiezerskits in beslag genomen door gewapende groeperingen. In Noord-Kivu, waar de inschrijving op 3 januari 2017 begon, waren er onvoldoende inschrijvingsbureaus. Veel aspirant-kiezers moesten tien kilometer lopen om zich in te laten schrijven.¹⁶⁹ De door sommige analisten als overhaast beschouwde territoriale herindeling in 26 nieuwe provincies¹⁷⁰, waarbij de nieuwe plaatselijke autoriteiten noch over een goede

¹⁶³ Met onmiddellijke ingang werd begonnen met de inschrijving in de provincies Equateur, Sud-Ubangui, Mongala, Tshuapa, Nord-Kivu, Sud-Kivu, Haut-Katanga en Haut-Lomami. Enkele dagen later werd begonnen met de inschrijving in Maniema, Lualaba en Tanganyika en een week later in Ituri. In Nord-Ubangui waren inmiddels 803.000 kiezers gerregistreerd. MediaCongo.net, *Calendrier électoral : la Ceni lance de nouvelles consultations!*, 6 december 2016. Radio Okapi, RDC: *la CENI lance l'enrôlement des électeurs dans 12 provinces*, 13 december 2016.

¹⁶⁴ Radio Okapi, Corneille Naanga: «La date de la présidentielle sera connue après la publication du calendrier électoral», 23 april 2017.

¹⁶⁵ Deutsche Welle, *Débuts laborieux de l'enrôlement électoral à Kinshasa*, 30 mei 2017.

¹⁶⁶ Hij kondigde aan dat in de dagen erna de inschrijving van kiezers in de provincies Kasai en Kasai-Central zou beginnen. Het *Rassemblement* twijfelde overigens aan de door de kiescommissie gepubliceerde cijfers, vanwege de abnormale groei van het aantal kiezers in bepaalde provincies ten opzichte van de verkiezingen in 2006 en 2011. Zo hadden volgens de kiescommissie meer dan 1.700.000 kiezers zich ingeschreven in de provincie Sankuru, terwijl dat er bij de verkiezingen van 2011 slechts 626.000 waren en bij de verkiezingen van 2006 453.000. Volgens de oppositie bereidde de kiescommissie een grootschalige fraude voor. Congo Actualité, *Editorial: Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017.

¹⁶⁷ Congo Actualité, *Editorial: Une transition 'sans Kabila' – possibilité réalisable ou projet irréal?*, 7 september 2017. La Prospérité, *Plus des spéculations Grand Kasai : l'enrôlement a commencé*, 13 september 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

¹⁶⁸ Tijdens de verslagperiode devalueerde de Congolese Franc sterk. Op 12 oktober 2017 was 1.000 FC 0.54 EUR waard, voor Congolese jongeren een groot bedrag.

¹⁶⁹ Ook werd de inschrijving in Noord-Kivu vertraagd door technische problemen. RFI, RDC: *des problèmes lors de l'enrôlement des nouveaux électeurs*, 15 januari 2017. Radio Okapi, *Enrôlement: reprise des opérations dans plus de 20 centres de Masisi et Walikale*, 22 januari 2017.

¹⁷⁰ De wet op de herindeling werd op 9 januari 2015 door het parlement aangenomen.

administratieve (infra)structuur noch over voldoende financiële middelen beschikten, verhoogde de kans op veiligheidsincidenten.¹⁷¹

1.5.1 Verkiezingskalender

De kiescommissie had toegezegd op 6 december 2016 de verkiezingskalender bekend te maken, maar stelde de publicatie daarvan uit in afwachting van de uitkomst van politieke onderhandelingen.¹⁷² Op 23 april 2017 kondigde de voorzitter van de kiescommissie aan dat de datum van de presidentsverkiezing bekend zal zijn na de publicatie van de verkiezingskalender, zonder deze datum te preciseren.¹⁷³ Op 1 juli 2017 eiste Monusco-chef Maman Sdikou de publicatie van de verkiezingskalender.¹⁷⁴ De voorzitter van de CENI, Corneille Nangaa, antwoordde op 4 juli 2017 dat Monusco geen mandaat had om verkiezingen te organiseren, maar om de vrede te handhaven.¹⁷⁵ Op 9 juli 2017 verklaarde Nangaa dat de verkiezingen in 2017 niet gehouden konden worden, omdat er nog miljoenen stemgerechtigde Congolezen geregistreerd moesten worden.¹⁷⁶ De *Organisation Internationale de la Francophonie* (OIF) reageerde verontrust op de aangekondigde vertraging, de VS dreigde met sancties tegen degenen die verantwoordelijk waren voor de vertraging.¹⁷⁷ Op 13 juli 2017 verklaarde minister Mende van Informatie dat de vaststelling van een tijdschema voor de verkiezingen het gezamenlijk prerogatief is van de CNSA, de regering en de CENI, conform het oudejaarsakkoord.¹⁷⁸ Op 18 september 2017 verklaarde premier Tshibala 'binnen enkele dagen' een verkiezingskalender te publiceren, maar aan het einde van de verslagperiode was deze nog altijd niet gepubliceerd. Waarnemers hielden er rekening mee dat, zelfs al zou deze worden gepubliceerd, dat geen garantie bood voor het aftreden van president Kabila.¹⁷⁹

Kosten verkiezingen

Bij het organiseren van de verkiezingen en de pogingen van de regering om deze telkens uit te kunnen stellen, speelde ook de financiering van de verkiezingen een belangrijke rol. Op 6 december 2016 maakte de kiescommissie bekend dat zij de kosten van de verkiezingscyclus raamde op 1.8 miljard USD.¹⁸⁰

¹⁷¹ RFI, *RDC: polémique autour de la CénI*, 13 februari 2017. Top Congo, *L'ONU évalue son soutien à la CENI*, 14 februari 2017. Radio Okapi, *La MONUSCO a déjà transporté 1 800 tonnes de matériel électoral*, 14 februari 2017. HRW, *Congo Voter Registration Hampered by Insecurity, Logistical Challenges*, 13 februari 2017. GRIP, *RDC: les enjeux du redécoupage territorial*, 14 februari 2017. Actualité.cd, *Impliqués dans l'enrôlement de 12 Rwandais, 4 agents de la CENI traduits en justice*, 14 maart 2017.

¹⁷² VOA, *La CENI retarde à nouveau la publication du calendrier électoral en RDC*, 6 december 2016. RFI, *RDC: le calendrier électoral se fait toujours attendre*, 7 december 2016.

¹⁷³ Radio Okapi, Corneille Naanga: «La date de la présidentielle sera connue après la publication du calendrier électoral», 23 april 2017.

¹⁷⁴ De woordvoerder van de kiescommissie, Jean-Pierre Kalamba, stelde in een reactie dat het niet aan Sdikou was om de onafhankelijkheid van de CENI te schenden. Ook stelde Kalamba dat het parlement eerst over een nieuwe kieswet moest stemmen. AFP, *L'ONU exige un calendrier électoral « officiel » en RDC*, 1 juli 2017. Radio Okapi, *RDC: l'UE soutient la tenue des élections dans les «plus brefs délais»*, 6 juli 2017.

¹⁷⁵ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

¹⁷⁶ De oppositie zag de uitlatingen van de kiescommissie echter als een nieuwe poging van Kabila om aan de macht te blijven. Oppositieleider Félix Tshisekedi schreef op Twitter dat het hoofd van de commissie "de oorlog aan het Congolese volk heeft verklaard". Enkele dagen daarvoor had de minister van Buitenlandse Zaken, Leonard She Okitundu, verklaard dat de situatie in de Kasai het verkiezingsproces vertraagde. Al Jazeera, *Vote to replace Kabila 'probably not possible' in 2017*, 9 juli 2017. NRC, *Dit jaar geen nieuwe verkiezingen Congo*, 10 juli 2017. Oxford Analytica, *Congo election delays will aggravate tensions*, 10 juli 2017. Jeune Afrique, *Leonard She Okitundu: « Ce qui retarde le processus électoral, c'est la situation au Kasai »*, 7 juli 2017.

¹⁷⁷ Actualité.cd, *RDC: Les propos de Nangaa constituent un motif supplémentaire de préoccupations (ONU)*, 11 juli 2017.

¹⁷⁸ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

¹⁷⁹ RFI, *B.Tshibala: «un calendrier réaliste dans quelques jours» pour des élections en RDC*, 18 september 2017. AFP, *Kabila at UN pledges DR Congo elections but still no date*, 23 september 2017. Vertrouwelijke bron, 8 september 2017.

¹⁸⁰ In 2013 had de kiescommissie aan de Congolese regering en haar partners 1.3 miljard USD gevraagd voor de organisatie van dertien nationale en lokale verkiezingen waarin de grondwet voorziet. Volgens de voorzitter van de kiescommissie, Corneille Nangaa, had het tegelijkertijd houden van zowel de presidents- als de parlementaire

De internationale gemeenschap stelde zich gereserveerd op om financieel bij te dragen aan de verkiezingen.¹⁸¹

Op 15 februari 2017 maakte de minister van Begrotingszaken, Pierre Kangudia Mbayi, bekend dat de regering onmogelijk 1.8 miljard USD in 2017 aan de verkiezingen kon besteden. Volgens de minister bedroeg de totale staatsbegroting van de DRC in 2017 slechts 6 à 7 miljard USD.¹⁸² De bewering van Kangudia Mbayi dat de staatskas bijna leeg is riep nieuwe twijfels op over de uitvoerbaarheid van de verkiezingen.¹⁸³ De Congolese minister van Buitenlandse Zaken, Léonard She Okitundu, die op 19 december 2016 was benoemd, verklaarde twee dagen later er alles aan te zullen doen om zich aan het akkoord van 31 december 2016 te houden en in 2017 verkiezingen te organiseren.¹⁸⁴ Na geruchten over de opgeblazen begroting verklaarde de kiescommissie dat zij 1.3 miljard USD nodig heeft in drie jaar voor de financiering van de hele verkiezingscyclus en niet 1.8 miljard USD die zij eerder had genoemd.¹⁸⁵ Op 11 april 2017 deelde premier Bruno Tshibala mee dat hij vastbesloten was om met 'interne' financiële middelen de verkiezingen te financieren.¹⁸⁶

Gevolgen escalatie geweld

Door de escalatie van geweld in de Kasaï-provincies werd de inschrijving van kiezers in deze regio uitgesteld.¹⁸⁷ De voorzitter van de kiescommissie, Corneille Nangaa verklaarde dat zowel de chef van een filiaal van de kiescommissie als de chef van een lokaal inschrijvingsbureau waren onthoofd door de Kamuina Nsapu-militie. (zie paragraaf 3.5.1.) Daarnaast zou het materiaal van de kiescommissie zijn geplunderd.¹⁸⁸ In Noord-Kivu sloeg gouverneur Julien Paluku op 27 juni 2017 alarm en waarschuwde voor een mogelijke nieuwe burgeroorlog. Een nieuwe gewapende groepering, de *Mouvement national pour la révolution* (MNR), had aangekondigd het regime te zullen verjagen. Daarnaast ontsnapten ook nog eens duizenden gevangenen uit verschillende gevangenissen in het hele land. Volgens de oppositie was al dit geweld georkestreerd door regeringsgezinde politici met de bedoeling de

en provinciale verkiezingen tot een veel hogere begroting geleid. Jeune Afrique, *RD Congo: 1,8 milliard de dollars pour financer le processus électoral*, 7 december 2016. Radio Okapi, *Elections en RDC: le Canada a annoncé une contribution de 3,5 millions USD*, 30 november 2016.

¹⁸¹ Volgens insiders zou het geld voor de voorbereiding van de verkiezingen voornamelijk gebruikt worden om de zakken van de regering te vullen. Volgens een schatting van Monusco kosten de verkiezingen 900 miljoen USD. Vertrouwelijke bron, 28 februari 2017. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

¹⁸² Politico.cd, *Vers un problème pour le financement des élections en RDC?*, 15 februari 2017. Actualité.cd, *Le gouvernement Badibanga se dit en impossibilité de mobiliser 1.8 milliards pour les élections en 2017*, 15 februari 2017. Radio Okapi, *«Il sera difficile de mobiliser 1,8 milliard USD cette année pour les élections»*, 15 februari 2017. BBC Afrique, *RDC: nouvelle polémique sur les élections*, 16 februari 2017.

¹⁸³ The Guardian, *Delayed DRC elections could be put back further by cash shortage*, 16 februari 2017. BBC Afrique, *RDC: nouvelle polémique sur les élections*, 16 februari 2017.

¹⁸⁴ TV5 MONDE, *Léonard She Okitundu: l'accord pour des élections en RDC n'est pas rompu*, 17 februari 2017. Le Monde, *RDC: « Nous allons tout faire pour organiser des élections en 2017 »*, 20 februari 2017.

¹⁸⁵ Er zou ongeveer 526 miljoen USD nodig zijn voor de presidents-, de parlementaire en de provinciale verkiezingen tot eind 2017. De gemeente- en lokale verkiezingen zouden 385 miljoen USD kosten, een bedrag dat pas in 2018 nodig is. De inschrijving van kiezers is begroot op 400 miljoen USD. Oppositieleider Katumbi schatte dat de DRC 800 miljoen USD nodig zou hebben om in november 2017 verkiezingen te houden. Volgens Katumbi gebruikte Kabila de kosten van de verkiezingen als excuus om aan de macht te blijven. Radio Okapi, *« La CENI est en train de réaménager son budget »*, affirme le rapporteur, 16 februari 2017. RFI, *RDC: comment se décompose le budget du cycle électoral?*, 22 februari 2017. Financial Times, *Congolese opposition calls for foreign cash to fund election*, 27 maart 2017.

¹⁸⁶ Maar voor Tshibala's belangrijkste bondgenoot, Joseph Olenghankoy, de leider van de dissidente factie van het *Rassemblement*, diende prioriteit te worden geven aan de noden van de bevolking, vooral op het gebied van sociale voorzieningen en veiligheid, alvorens over te gaan tot het organiseren van verkiezingen. Le Monde, *RDC: le premier ministre veut financer les élections avec des ressources « internes »*, 12 april 2017.

¹⁸⁷ Daily Mail, *DR Congo unrest 'may delay' voter registration*, 14 maart 2017. Radio Okapi, *Corneille Naanga: «La date de la présidentielle sera connue après la publication du calendrier électoral»*, 23 april 2017.

¹⁸⁸ Radio Okapi, *La CENI réaffirme le renvoi de l'enrôlement des électeurs dans les Kasaï*, 26 april 2017.

inschrijving van de kiezers – en daarmee de verkiezingen – op de lange baan te schuiven.¹⁸⁹

Gouverneursverkiezingen

Op 18 juli 2017 maakte de kiescommissie bekend op 26 augustus 2017 gouverneursverkiezingen te zullen organiseren in elf provincies, te weten Bas-Uélé, Equateur, Haut-Katanga, Haut-Lomami, Kasai-Central, Kwilu, Mongala, Zuid-Kivu, Zuid-Ubangi, Tshopo en Tshuapa. De bekendmaking volgde op een reeks moties van wantrouwen die begonnen in oktober 2016, van vooral provinciale afgevaardigden van de *Majorité* tegen gouverneurs uit hun eigen partij die zich zouden hebben schuldig gemaakt aan verduistering.¹⁹⁰ Op 26 augustus 2017 werden in vijf provincies nieuwe gouverneurs in de eerste stemronde benoemd, in drie andere provincies was een tweede ronde nodig.¹⁹¹

Verdubbeling partijen

Het is niet bekend of partijen worden uitgesloten van de verkiezingen, aangezien kandidaten zich nog niet konden melden. Wel werden door het regime tegen betaling partijen gecreëerd met dezelfde naam als een oppositiepartij (*dédoublés*). Het gevolg daarvan is dat de oorspronkelijke partij zich wellicht niet kan laten inschrijven voor de verkiezingen, maar de dubbelganger wel.¹⁹²

1.6 Protesten 19 september 2016

Aanloop protesten

Uit onvrede over de nationale dialoog¹⁹³ riepen oppositiepartijen en burgerbewegingen op tot vreedzame protesten in het hele land, te beginnen op 19 september 2016.¹⁹⁴ Om de politieke spanningen te verminderen had de regering tussen 27 augustus 2016 en 5 september 2016 negen mensenrechtenverdedigers en LUCHA-activisten vrijgelaten.¹⁹⁵ Tegelijkertijd voerde de regering echter de repressie op.¹⁹⁶ Op 29 augustus 2016 maakte de politie in Lubumbashi met geweld een einde aan een vreedzame bijeenkomst die was georganiseerd door Gabriel

¹⁸⁹ De Volkskrant, *Presidentsverkiezingen Congo mogelijk weer uitgesteld vanwege militiegeweld*, 13 mei 2017. Oxford Analytica, *Congo's Kabila will use Kasai violence to linger*, 16 mei 2017. Afrikarabia, *RDC: Vers un chaos généralisé pour contrer les élections*, 21 mei 2017. RFI, *Congo-Kinshasa: La révision du fichier électoral perturbe par la situation dans le Kasai*, 28 mei 2017. La Libre Belgique, *Moïse Katumbi « On crée le chaos pour éviter les élections »*, 11 juni 2017. www.othersolutions.eu, *Crise en république démocratique du Congo (RDC): À quoi peut-on/doit-on s'attendre alors que la perspective d'élections fin 2017 semble s'éloigner chaque jour?*, 18 juli 2017.

¹⁹⁰ Jeune Afrique, *RDC: l'organisation surprise des élections de gouverneurs fait polémique*, 25 juli 2017. UNSC, *S/2017/712*, 15 augustus 2017.

¹⁹¹ La Libre, *RDC: élection le 26 août des gouverneurs de onze des 26 provinces*, 19 juli 2017. Jeune Afrique, *Élection des gouverneurs en RDC: le processus suspendu dans les provinces du Kasai-Central et de Mongala*, 3 augustus 2017. RFI, *RDC: cinq provinces élisent leur nouveau gouverneur dès le premier tour*, 27 augustus 2017.

¹⁹² Er zijn bijvoorbeeld twee UNAFEC partijen en twee MSR partijen. Beide partijen waren oorspronkelijk aangesloten bij de Majorité – en als zodanig officieel als partijen erkend – maar traden toe tot de oppositie. Door de Majorité omgekochte leden van deze partijen gingen onder de oude partijnaam verder en waren dus al 'officieel erkend'. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017. Congo Research Group, *Dédoublement des partis politiques: un déni de démocratie*, 29 januari 2016.

¹⁹³ Enkele uren voor de nationale dialoog op 1 september 2016 van start ging, botste de politie met honderden betogers in de wijken Limete en Lemba en op andere plaatsen in Kinshasa. RTBF, *RDC: heurts entre policiers et manifestants avant l'ouverture du "dialogue"*, 1 september 2016. RFI, *Ouverture du dialogue en RDC: l'opposition dénonce des dizaines d'arrestations*, 1 september 2016.

¹⁹⁴ All Africa, *Congo-Kinshasa: Le Rassemblement confirme ses manifestations pacifiques prévues ce 19 septembre*, 14 september 2016. Human Rights Watch, *End Repression, Promote Democratic Rule*, 18 september 2016.

¹⁹⁵ Zij waren gearresteerd nadat zij hadden opgeroepen tot respect voor de grondwet en deelname aan vreedzame protesten. Velen hadden weken of maanden in *cachots* van de ANR vastgezet, voordat zij naar de gevangenis van Makala waren overgebracht. Human Rights Watch, *End Repression, Promote Democratic Rule*, 18 september 2016.

¹⁹⁶ Amnesty International, *DRC: Chilling crackdown on dissent amidst election delays RDC*, 14 september 2016. RFI, *RDC: Amnesty International dénonce la «répression systématique» de l'opposition*, 15 september 2016.

Kyungu wa Kumwanza, de provinciale coördinator van het *Rassemblement*.¹⁹⁷ Tussen 14 en 18 september 2016 hielden politieagenten in verschillende wijken van Kinshasa uitgebreide operaties met het doel politieke bijeenkomsten te voorkomen.¹⁹⁸ Op 15 september 2016 kamden agenten Mombele, in de wijk Limete, een bolwerk van de UDPS, uit.¹⁹⁹ Op 16 september 2016 schoot de politie in Lubumbashi met traangas, en later met scherp, op UDPS-leden die bijeenkwamen om de protesten op 19 september voor te bereiden.²⁰⁰

Overleg betoging

Voorafgaand aan de betogingen in Kinshasa riepen de leiders van de belangrijkste oppositiepartijen, de *Forces novatrices pour l'union et la solidarité* (FONUS) en de *Union pour la démocratie et le progrès social* (UDPS), evenals vertegenwoordigers van de ngo *Association africaine des droits de l'homme* (ASADHO), de bevolking om op te komen voor nationale verkiezingen en respect voor de Grondwet.²⁰¹ Leiders van het *Rassemblement*, de organisatoren van de betoging op 19 september 2016, hielden drie vergaderingen met de Gouverneur van Kinshasa om overeenstemming te bereiken over de route van de betoging. Afgesproken werd dat de demonstratie zou beginnen op de rotonde *Echangeur de Limete* en dat 's middags een delegatie van 35 leden van het *Rassemblement* een petitie zou aanbieden bij de CENI in de wijk Gombe. De avond vóór de betoging werd de route op last van de autoriteiten gewijzigd.²⁰²

1.6.1

Betogingen

In de ochtend van 19 september 2016 dreven politieagenten met traangas elke samenscholing uiteen van betogers die op weg waren naar de verzamelpunten op de overeengekomen route. Vervolgens werd de betoging verboden zonder de organisatoren daarvan op de hoogte te stellen. De oproerpolitie wierp barricades op, terwijl militairen van de FARDC en de Garde Républicaine op verschillende strategische punten werden geplaatst van waaruit ze met traangas en echte kogels op betogers schoten. Daarnaast beletten agenten en militairen in bepaalde zones de vrije doorgang van ambulances en medisch personeel die gewonden probeerden af

¹⁹⁷ Ongeveer honderd personen werden gearresteerd, van wie achttien veroordeeld werden tot zware straffen tijdens een spoedzitting van de rechtbank. Agence d'Information d'Afrique Centrale, *Rassemblement: Gabriel Kyungu empêché de tenir son meeting à Lubumbashi*, 30 augustus 2016. ACAJ, « *Il faut encadrer les manifestants et non les réprimer* », 15 september 2016.

¹⁹⁸ Daarbij werden leiders en organisatoren van politiek-gevoelige activiteiten opgepakt. Op 15 september 2016 werden bijvoorbeeld vijftien personen, die hadden deelgenomen aan een voorlichtingsbijeenkomst om jongeren te betrekken bij het verkiezingsproces, opgepakt door agenten van politie en de veiligheidsdienst zonder arrestatiebevel. Zij zouden zijn gedetineerd in een *cachot* van de ANR. ACAJ, « *Il faut encadrer les manifestants et non les réprimer* », 15 september 2016. Human Rights Watch, *End Repression, Promote Democratic Rule*, 18 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

¹⁹⁹ Volgens de politie werd gezocht naar wapens die de inwoners hadden verstopt en zouden willen gebruiken tijdens de betoging, maar volgens getuigen zou de politie geen enkel wapen hebben gevonden. Tijdens de operatie arresteerde de politie op willekeurige wijze 23 personen, onder wie zes minderjarigen. ACAJ, « *Il faut encadrer les manifestants et non les réprimer* », 15 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²⁰⁰ Leden van de UDPS kwamen bijeen in de wijk Matshipisha in Lubumbashi. Volgens de UDPS werden de leden door de politie verrast toen zij partijinformatie op een groot scherm wilden zetten. Enkele deelnemers gooiden daarop met stenen, staken autobanden in brand en plunderden winkels. Er volgden tientallen arrestaties. Radio Okapi, *Lubumbashi: échauffourées entre militants de l'UDPS et policiers*, 16 september 2016. Human Rights Watch, *End Repression, Promote Democratic Rule*, 18 september 2016.

²⁰¹ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²⁰² Daarnaast werden in uitzendingen van de *Radio-télévision nationale congolaise* (RTNC), *Télé 50* en RTNC-2 PPRD-aanhangers opgeroepen om tot elke prijs het mandaat van president Kabila te verdedigen. In folders in het Lingala (een van de nationale talen) werd de boodschap verspreid '*Ekoyinda le 19 Septembre 2016*' (het gaat knallen op 19 september 2016'). BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

te voeren. Groepen van tientallen tot honderden jongeren trokken de straat op in een overigens totaal verlaten Kinshasa en gooiden stenen naar de oproerpolitie, terwijl zij 'Kabila akende' (Lingala voor 'Kabila vertrek!') riepen. Sommige betogers droegen een poster met een foto van president Kabila, die zij in brand staken. De politie schoot met traangasgranaten op de demonstranten. Oppositieleider Martin Fayulu raakte ernstig gewond door zo'n traangasgranaat.²⁰³ Bij de daaropvolgende schermutselingen (sommige betogers gebruikten geweld, andere niet) kwamen volgens de regering ten minste zeventien betogers – volgens de oppositie veel meer²⁰⁴ - en enkele politieagenten op die dag om.²⁰⁵ Ook in Lubumbashi en Bukavu werd op grote schaal betoogd. Daarnaast werden betogingen gehouden in Kalemie, Mbandaka, Matadi, Bandundu, Kananga, Goma, Butembo en Beni. Buiten de hoofdstad arresteerden de autoriteiten die dag op willekeurige wijze ten minste 29 personen. Zij werden later vrijgelaten.²⁰⁶

Partijbureaus onder vuur

In Kinshasa kregen de protesten snel een gewelddadig karakter en hielden zij drie dagen aan.²⁰⁷ Betogers wierpen barricades op, vooral door autobanden in brand te steken, en gooiden met stenen naar de veiligheidstroepen. Op 19 september 2016 werden de hoofdkwartieren van drie partijen van de *Majorité présidentielle*, de PPRD, de *Alliance des Travailleurs Congolais pour le Développement* (ATCD) en de *Convention nationale congolaise* (CNC), geplunderd en in brand gestoken. Daarnaast werden tientallen politiebureaus, verscheidene rechtbanken en Chinese winkels geplunderd en in enkele gevallen in brand gestoken. Volgens *Human Right Watch* waren politieagenten en leden van jeugdliga van de PPRD ook betrokken bij het geweld en de plunderingen. De jongeren zouden geld en hakmessen van de autoriteiten hebben ontvangen om de betogingen te infiltreren en te verstoren.²⁰⁸

²⁰³ Radio Okapi, *L'opposant Martin Fayulu blessé lors des manifestations à Kinshasa*, 19 september 2016.

²⁰⁴ Volgens de politie waren er 32 doden gevallen, volgens het BCNUDH 53, volgens Human Rights Watch 44, terwijl de UDPS verklaarde dat er honderd doden waren gevallen. De regering preees de politie om haar professionalisme en gaf de organisatoren de schuld van het manipuleren van de betogers. De slechte economische omstandigheden vormden mede aanleiding om te demonstreren. Sommige Congolezen verdienen maar een paar euro per dag, terwijl ambtenaren, politieagenten en soldaten minder dan 100 USD per maand verdienen. 7sur7.CD, *Guerre des bilans: 17 contre 25 morts*, 21 september 2016. IRIN, *Kabila election gamble leads Congo into crisis*, 23 september 2016. RFI, *RDC: le gouvernement a présenté un livre blanc sur les violences de septembre*, 12 oktober 2016. Crisis Group Briefing, *Boulevard of Broken Dreams: The "Street" and Politics in DR Congo*, 13 oktober 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²⁰⁵ Vanaf 19 september 2016 deed het BCNUDH onderzoek naar mensenrechtenschendingen in verscheidene wijken van Kinshasa, zoals in Lemba, Limete, Ndjili, Ngaliema, Funa, Lingwala, Ma Campagne, Kimbanseke, Nsele, Maluku, Bandalungwa, Gombe, Kasa-Vubu, Kisenso, Makala, Ngiri-Ngiri, Selembao, Masina en Kalamu. BBC, *RDC: opposition appelle à manifester contre le pouvoir*, 19 september 2016. AFP, *Kinshasa: heurts entre manifestants d'opposition et policiers*, 19 september 2016. Africanews, *Congolese protesters burn tyres in the capital Kinshasa urging President Kabila to step down*, 19 september 2016. RFI, *Violences en RDC: la grande inquiétude de la communauté internationale*, 20 september 2016. RTBF, *Congo: des heurts entre manifestants d'opposition et policiers font plusieurs victimes*, 19 september 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²⁰⁶ RTBF, *Congo: des heurts entre manifestants d'opposition et policiers font plusieurs victimes*, 19 september 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²⁰⁷ Jongeren uit Ndjili en Masina gaven gehoor aan de oproep van het *Rassemblement* om door te gaan met demonstreren en jongeren uit andere stadsdelen van Kinshasa sloten zich daar snel bij aan. Het geweld vond in Kinshasa plaats in de wijken Limete, Matete, Masina, Lemba, Kasavubu, Ndjili, Ngaliema, Kimbanseke, Ngaba, Kisenso en Kalamu. 7sur7.CD, *Kinshasa de nouveau paralysée*, 21 september 2016. The Guardian, *DRC opposition calls for more protests despite recent deaths*, 23 september 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²⁰⁸ PPRD-jongeren, die daarvoor 35 USD ontvingen, kregen volgens Human Rights Watch opdracht te infiltreren in de demonstraties. Ook leden van de Vita Club – de voetbalclub van generaal Amisi - en gedemobiliseerde oud-strijders moesten infiltreren en geweld begaan en uitlokken. Zij stookten betogers op om partijbureaus van partijen van de *Majorité présidentielle* en openbare gebouwen aan te vallen om te doen voorkomen of de oppositie was begonnen met het geweld. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de*

Op 20 september 2016 werden de partijbureaus van vijf oppositiepartijen – UDPS²⁰⁹, FONUS²¹⁰, *Mouvement Lumumbiste Progressiste* (MLP), *Parti Démocrate-Chrétien* (PDC) en *Mouvement des Démocrates Congolais* (MDCO) aangevallen. Alle hoofdkwartieren van oppositiepartijen in de wijk Limete werden in brand gestoken. De aanvallen werden 's nachts uitgevoerd door een groep van ongeveer twintig man, van wie sommigen een uniform van de Republikeinse Garde, anderen burgerkledij en de overigen een deel van een militair uniform droegen. De meesten droegen maskers en spraken verscheidene talen, waarschijnlijk Engels, Kiswahili en Lingala.²¹¹

Veiligheidstroepen

Om de betogingen neer te slaan werden diverse eenheden van de Police nationale congolaise (PNC), de *Forces armées de la République démocratique du Congo* (FARDC) en de *Garde Républicaine* (GR) ingezet.²¹² De veiligheidsoperaties werden geleid door generaal Gabriel Amisi, legerleider van de eerste defensiezone, waaronder de stadsprovincie Kinshasa en andere provincies in het westen vallen, en generaal Ilunga Kampete, opperbevelhebber van de Republikeinse Garde. Kolonel Ferdinand Ilunga Luyolo, commandant van het *Légion Nationale d'Intervention* (LENI) gaf bevelen aan Garde-troepen die politieuniforms droegen en waren bewapend met geweren en granaten.²¹³ Op 19 september 2016 beletten de Congolese veiligheidstroepen twee VN-voertuigen de toegang tot de plaatsen waar incidenten plaatsvonden.²¹⁴

Buitensporig geweld

Er werd door politie, leger en veiligheidsdiensten op grote schaal buitensporig geweld gepleegd, vooral door leden van de Republikeinse Garde – waaronder GR-eenheden in politieuniform – die met scherp op betogers schoten en ten minste drie hoofdbureaus van politieke partijen aanvielen.²¹⁵ Tussen 19 en 21 september 2016

l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016, 21 oktober 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²⁰⁹ Bij het hoofdkwartier van de UDPS probeerden mannen in burgerkledij en GR-uniformen in eerste instantie tevergeefs binnen te dringen. Vervolgens gooiden zij traangasgranaten naar binnen, waar zich op dat moment ongeveer twintig partijaanhangers bevonden. Terwijl sommige aanhangers ontsnapten door over een muur te klimmen, werden andere met hakmessen aangevallen. Vervolgens staken vermeende GR-militairen het gebouw in brand; zij zouden daarnaast vijf partijleden in de vlammen hebben gegooid. Op het moment van de aanval zouden politieagenten niet hebben ingegrepen. Zij zouden kort na het begin van de brand de zone hebben afgezet, om te voorkomen dat ambulances de gewonden zouden afvoeren. In totaal zouden vijf personen zijn gedood, ongeveer vijftien zijn verwond, van wie sommige door hakmessen en zouden negen personen als vermist zijn opgegeven. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁰ Het hoofdkwartier van FONUS werd aangevallen door mannen in burgerkledij die probeerden het hek te forceren. Aanhangers van FONUS die daar de nacht doorbrachten, gooiden daarop met stenen. Vervolgens wierpen GR-militairen een granaat en ontsnapten de aanhangers door over een muur te klimmen. Daarop staken GR-militairen het gebouw in brand. Toen FONUS-aanhangers probeerden de brand te blussen, werden zij tegengehouden en verjaagd door politieagenten. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹¹ *Jeune Afrique, RD Congo: au moins trois sièges de partis d'opposition incendiés*, 20 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹² Om dat niet in alle gevallen duidelijk was welke eenheden voor welke acties verantwoordelijk waren en eenheden van politie en leger nauw samenwerkten, worden in veel gevallen de verzameltermen 'ordetroepen' of 'veiligheidstroepen' gebruikt.

²¹³ HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²¹⁴ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁵ Zeven personen, van wie de lichamen werden verbrand, werden gedood door militairen van de GR, voornamelijk tijdens een aanval op het hoofdkwartier van de UDPS. Verscheidene slachtoffers van de GR hadden wonden die waren veroorzaakt door hakmessen. The New York Times, *Kinshasa, Congo, Is Locked Down as Protests Erupt Against Joseph Kabila*, 19 september 2016. BBC News, *DR Congo election: 17 dead in anti-Kabila protests*, 19

heeft het BCNUDH meer dan 422 slachtoffers van mensenrechtenschendingen door leger, politie en veiligheidsdiensten geregistreerd. In totaal zijn ten minste 53 doden gevallen, onder wie zeven vrouwen, twee kinderen en vier politieagenten. Er zijn 48 personen gedood door leger, politie en veiligheidsdiensten, bij de anderen konden de daders niet duidelijk worden geïdentificeerd. Van de slachtoffers werden 38 gedood door kogels. Ten minste elf slachtoffers werden geraakt in het bovenlichaam, het hoofd, de borst en de rug. De ordetroepen namen veel lijken van slachtoffers mee. Sommige lichamen werden in de Congo rivier gegooid en later op een oever aangespoeld teruggevonden.²¹⁶ Daarnaast waren er berichten over massagraven in de wijk Masina. Daar werden militaire trucks gesignaleerd die lijken vervoerden.²¹⁷ Onder de slachtoffers bevonden zich aanhangers van de oppositie, politieagenten en voorbijgangers.²¹⁸ Ook sommige betogers gebruikten geweld, zij staken één politieagent in brand en sloegen ten minste drie politieagenten en een omstander dood.²¹⁹

1.6.2

Arrestaties

In de loop van 19 september 2016 werden honderden personen gearresteerd en afgevoerd naar verscheidene politiebureaus alvorens te worden overgebracht naar *cachots*, detentiecentra en het militaire kamp Kokolo. 'Politieke gevallen', dat wil zeggen vertegenwoordigers van partijen en andere bekende Congolezen, werden overgebracht naar de *Agence nationale de renseignements* (ANR).²²⁰ De oppositieleiders Moïse Moni Della en Bruno Tshibala werden respectievelijk op 19 september en 9 oktober 2016 gearresteerd, op beschuldiging van de organisatie van het geweld. Tshibala werd op 29 november 2016 voorwaardelijk vrijgelaten. Een andere oppositieleider, Martin Fayulu, raakte zwaar gewond toen hij op het hoofd

september 2016. 7sur7.cd, « Tueries, arrestations, pillages », *l'ONU charge gravement Kinshasa*, 28 september 2016. RFI, *RDC: l'ONU dénonce la violence des forces de l'ordre les 19 et 20 septembre*, 28 september 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: l'ONU pointe du doigt la responsabilité des autorités dans les violences de Kinshasa*, 28 september 2016. Le Monde, *RDC: affrontements meurtriers lors d'une manifestation de l'opposition*, 19 september 2016. RFI, *RDC: Kinshasa propose 5000 dollars aux familles des victimes des manifestations*, 28 september 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁶ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁷ Doordat het BCNUDH geen toegang kreeg het mortuarium daar te bezoeken, konden de berichten niet worden geverifieerd. Medisch personeel en mensenrechtenverdedigers werden bedreigd opdat zij geen informatie zouden verstrekken. Op 27 september 2016 sloot de gouverneur van Kinshasa, André Kimbuta, de registratie van slachtoffers. Radio Okapi, *Violences à Kinshasa: fin de l'enregistrement des victimes*, 27 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁸ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²¹⁹ Een politieagent werd gedood in de wijk Limete. Betogers zouden hem hebben geslagen en hem daarna levend hebben verbrand. Een andere agent werd gelyncht op het politiebureau van Kisenso. Twee andere agenten, onder wie een vrouw, werden gelyncht in de wijk Kimbanseke. Volgens de *Commission nationale des droits de l'homme* (CNDH) waren zowel de ordetroepen, de betogers als de organisatoren van de betoging van 19 september verantwoordelijk voor de mensenrechtenschendingen. In een op 7 december 2016 gepubliceerd rapport kwam de CNDH uit op 46 doden en 42 gewonden. Radio Okapi, *Violences du 19 septembre: les responsabilités sont partagées, selon la CNDH*, 9 december 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²⁰ Meer dan 299 personen werden gearresteerd en illegaal vastgehouden. Een deel van hen werd later zonder vorm van proces vrijgelaten. Het BCNUDH werd vanaf 21 september 2017 op last van hoge functionarissen de toegang ontzegd tot bepaalde detentiecentra en officiële registers van sommige mortuaria en ziekenhuizen. Vanaf 21 september 2016 werd Het BCNUDH de toegang geweigerd tot de *cachots* van de ANR en het kamp Kokolo van de FARDC. 7sur7.cd, *113 personnes arrêtées par la police bientôt devant la justice*, 21 september 2016. AFP, *RD Congo: arrestation de 16 personnes opposées à une prolongation du mandat de Kabila, selon l'ONU*, 19 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

werd getroffen door een traangasgranaat.²²¹ In sommige gevallen probeerden agenten arrestanten af te persen.²²² Daarnaast werden verscheidene bezittingen van burgers in beslag genomen.²²³ Journalisten werden opgepakt door de veiligheidsdiensten om hen te beletten de gebeurtenissen ter plekke te verslaan. Politieagenten arresteerden personen die tijdens de betogingen camera's, fototoestellen en andere opnameapparatuur gebruikten evenals mobiele telefoons.²²⁴

Huiszoekingen

Op 20 en 21 september 2016 deden politieagenten en GR-militairen zowel overdag als 's nachts invallen in bepaalde wijken, vooral in Limete, Lemba, Matete, Ndjili en Masina, op zoek naar aanhangers van de oppositie die vooraf op een lijst waren gezet. Zij drongen met geweld – en zonder huiszoekingsbevelen – huizen binnen, op zoek naar gestolen goederen en wapens uit politiebureaus. Zij arresteerden lukraak tientallen jongeren. Ook werd de omgeving van de legerkampen Kokolo en Kabila uitgekamd om door militairen geplunderde goederen terug te vinden.²²⁵

Reisverbod

Tijdens de betogingen kondigde de regering vervolging aan van de organisatoren daarvan, degenen die bij het geweld waren betrokken en de intellectuele daders. Alle organisatoren kregen een reisverbod naar het buitenland opgelegd.²²⁶ Zie ook paragraaf 2.2.

1.6.3

Spiedprocessen

Op 29 september 2016 werden 103 individuele dossiers van gearresteerde personen overgebracht naar het parket in Kinshasa.²²⁷ Er werden 53 vonnissen geveld tijdens spiedprocessen. In totaal werden 25 personen veroordeeld tot gevangenisstraffen van een maand tot twee jaar wegens lidmaatschap van een criminele organisatie, opstand, opzettelijke vernieling en vrijwillige brandstichting.

²²¹ Jeune Afrique, *RDC – Martin Fayulu: « Le peuple congolais veut emboîter le pas au peuple burkinabè »*, 19 september 2016. Africanews, *Manifestations en RDC: le député Martin Fayulu hospitalisé après avoir subi des violences*, 20 september 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²²² Op 20 september 2016 zou een onbepaald aantal personen op willekeurige wijze zijn gearresteerd door politieagenten in de zones Mokali, Pascal en Kimbanseke en overgebracht naar de wijk Ndjili waar politieagenten vervolgens per persoon 100.000 FC hadden geëist om hen vrij te laten. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²³ Op 19 september 2016 werden bijvoorbeeld veertig brommers door agenten in Matete in beslag genomen. Daarop zouden de betogers drie gebouwen in brand hebben gestoken en de brommers van de agenten hebben afgepakt. Politieagenten namen daarnaast deel aan plunderingen, zoals van een bijkantoor van de *Banque internationale pour l'Afrique au Congo* (BIAC). BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²⁴ Acht journalisten en andere vertegenwoordigers van internationale media, zoals *Radio France Internationale* (RFI), *Agence France Presse* (AFP) of TV 5, en van Congolese media als *Canal Télévision Congo* (CCTV), de krant *La Prospérité* en het weekblad *Takomi Wapi*, werden lastig gevallen en op willekeurige wijze vastgehouden door de veiligheidsdiensten. Ze werden mishandeld, van hun kleren ontdaan, geslagen en verscheidene uren vastgehouden voordat zij werden vrijgelaten. Drie journalisten werden naar kamp Kokolo overgebracht en na tussenkomst van het BCNUDH en anderen vrijgelaten. AFP, *Journalistes malmenés à Kinshasa: une ONG demande une enquête*, 22 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²⁵ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

²²⁶ Al eerder in september 2016 werd het reizen in het binnenland bemoeilijkt. Jeune Afrique, *RD Congo: Mwando Nsimba, président du G7, empêché d'atterrir dans son fief de Kalemie*, 11 september 2016. RFI, *RDC: l'opposant Charles Mwando Nsimba a-t-il été interdit d'atterrir à Kalemie?*, 12 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²⁷ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

Daarnaast werden twintig personen vrijgesproken wegens gebrek aan bewijs. Verder verklaarden rechtbanken zich in acht gevallen onbevoegd om de zaak te behandelen.²²⁸

1.7 Protesten 19 december 2016

Aan het einde van het tweede grondwettelijke mandaat van president Kabila op 19 december 2016 werden in het hele land op grote schaal betogingen verwacht om te protesteren tegen zijn aanblijven na deze datum.²²⁹ De Congolese autoriteiten zetten in de belangrijkste steden van het land een groot aantal veiligheidstroepen in, waaronder militairen van het leger, de *Garde républicaine* en de *Police Militaire*, om deze betogingen te voorkomen dan wel in het gareel te houden.²³⁰ Op 19 december 2016 vroeg de leider van de UDPS en het *Rassemblement*, Etienne Tshisekedi, zijn aanhangers om 'vreedzaam verzet' te plegen en Joseph Kabila niet langer te erkennen als president. De enige oppositieleider die de bevolking oproep om publiekelijk te betogen was de voorzitter van de *Mouvement lumumbiste progressiste* (MLP), het parlamentslid Franck Diongo.²³¹

Ondanks terughoudendheid van de politieke oppositie en de intimidatie van de bevolking door de autoriteiten om demonstraties te voorkomen, gingen in het hele land honderden Congolezen de straat op om te protesteren tegen het aanblijven van president Kabila. In Kinshasa, Lubumbashi, Luebo, Boma en Matadi vernielden betogers openbare gebouwen en particuliere bezittingen, staken autobanden in brand en wierpen barricades op. In Kinshasa staken betogers het hoofdbureau van de PPRD in brand. In Lubumbashi plunderden betogers ziekenhuizen, benzinstations, de rechtbank en politiebureaus. In Luebo vielen betogers de gevangenis aan en probeerden gevangenen te laten ontsnappen. De veiligheidstroepen schoten met traangasgranaten en met scherp om de betogers uiteen te jagen. Er vielen ten minste veertig doden en ruim 140 gewonden.²³²

²²⁸ Radio Okapi, *Violences à Kinshasa: des peines allant de 45 jours à 25 ans de prison prononcées*, 29 september 2016. RFI, *RD Congo: série de procès expéditifs pour les manifestants de l'opposition*, 29 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

²²⁹ Om te protesteren tegen het aanblijven van president Kabila, hadden de belangrijkste oppositiepartijen, waaronder de UDPS, en politieke coalities, zoals het *Rassemblement*, door het hele land stakingen (*ville morte*) afgekondigd en bij wijze van symbolische waarschuwing aan president Kabila twee gele en een rode kaart uitgedeeld op respectievelijk 19 september, 19 oktober en 19 november 2016. Op 26 november 2016 lanceerde burgerbewegingen als *Lutte pour le changement* (LUCHA) en Filimbi de voorlichtingscampagne 'Bye-bye Kabila', waarin om respect voor de grondwet en het aftreden van de president op 19 december 2016 werd gevraagd. Le Monde, *Kinshasa retient son souffle avant le 19 décembre*, 17 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³⁰ In Kinshasa werden veel zwaar bewapende militairen van de *Garde républicaine* en de *Police Militaire* ingezet, evenals agenten van de *Groupe mobile d'intervention* (GMI) en het *Légion nationale d'intervention* (LENI), die waren uitgerust met zowel dodelijke als niet-dodelijke wapens, en agenten van de *Direction générale des renseignements supérieurs* en de ANR. NRC, *Koerst Congo weer op geweld aan?*, 19 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³¹ BBC, *Tshisekedi prône la résistance pacifique*, 20 december 2016. NOS.nl, *Deadline voor president Kabila van Congo, oppositie verwacht chaos*, 19 december 2016. HRW, *Tensions High in Congo on Last Day of Kabila's Mandate*, 19 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³² Ofschoon bepaalde incidenten zich hebben afgespeeld tijdens confrontaties met gewelddadige betogers is toch sprake geweest van buitensporig gebruik van geweld. Ten minste 38 personen werden gedood door kogels van de ordetroepen en de veiligheidsdiensten. In dezelfde periode raakten ten minste 147 personen gewond: 64 in Lubumbashi, 51 in Kinshasa, zestien in Matadi en twaalf in Boma, evenals één persoon in elk van de steden Luebo (provincie Kasai), Kananga (provincie Kasai-Central), Mbuji-Mayi (provincie Kasai-Oriental) en Beni (Noord-Kivu). Het BCNUDH werd de toegang geweigerd tot legerkampen, mortuaria en ziekenhuizen. Daardoor zou het aantal slachtoffers hoger kunnen uitvallen. NOS.nl, *Demonstraties tegen Kabila in Congo, ondanks verbod*, 19 december 2016. Financial Times, *Live ammunition used to disperse anti-government protests in DRC*, 20 december 2016. BBC, *DR Congo protesters: 'Kabila must go'*, 20 december 2016. Trouw, *Veiligheidstroepen Congo schieten betogers dood*, 21 december 2016. Le Monde, *A Kinshasa, le régime réprime la contestation réclamant le départ du président Kabila*, 20 december 2016. Le Monde, *Triste République démocratique du Congo*, 22 december 2016. Le Monde, *Au moins 40 civils tués lors des manifestations anti-Kabila en RDC*, 23

Protesten Kinshasa

In Kinshasa begonnen de meeste incidenten in de nacht van 19 op 20 december 2016, toen ordetroepen traangas gebruikten en met scherp schoten om de menigte te verspreiden die de straat was opgegaan om lawaai te maken met behulp van fluiten en pannen.²³³ Twee personen in Kinshasa werden op 19 december gedood, vijftien op 20 december 2016 – hetzij door gerichte hetzij door verdwaalde kogels. Op 20 december 2016 raakten ten minste 29 personen in Kinshasa gewond, van wie ten minste zestien door een kogel en drie als gevolg van de behandeling tijdens hun arrestatie door de ordetroepen of in detentie.²³⁴

Protesten Lubumbashi

In Lubumbashi werden tussen 15 en 31 december 2016 twaalf doden en 64 gewonden geregistreerd, merendeels vanwege het dodelijke geweld van ordetroepen, waaronder politieagenten en FARDC-militairen – sommige in burgerkledij – in reactie op gewelddadige betogingen. Alleen al op 20 december 2016 werden negen mannen, een vrouw en een minderjarige door kogels gedood toen de ordetroepen met scherp op gewelddadige betogers schoten. Er vielen ten minste drie slachtoffers in de wijk Matshipisha en zes in de wijken Katuba II en Kisanga. Ook op 20 december 2016 raakten ten minste 62 personen, onder wie vier vrouwen en dertien minderjarigen, gewond door kogels van de ordetroepen.²³⁵

Protesten Kongo-Central

Op 19 en 20 december 2016 werden politie, leger, *Garde républicaine* en de marine ingezet in de stad Boma in de provincie Kongo-Central. Vroeg in de ochtend op 20 december, toen de bevolking bijeen kwam om te protesteren tegen president Kabila, begonnen FARDC-militairen met het gebruik van dodelijke wapens. Ten minste acht personen werden door een kogel gedood en ten minste twaalf personen raakten door een kogel gewond. De acht personen waren op slag dood door echte kogels die waren afgevuurd op het bovenlichaam. Volgens getuigen zouden de in Boma ingezette militairen hebben geschoten om te doden. In de wijk Kalamu hoorden zij militairen schreeuwen 'wij zijn hierheen gestuurd om te doden'.²³⁶ In Matadi werden op 20 december 2016 drie mannen gedood en raakten zestien personen gewond door de ordetroepen en veiligheidsdiensten, die gebruik maakten van traangasgranaten en echte kogels om betogers te verspreiden.²³⁷

1.7.1

Arrestaties

Er zijn veel gevallen geregistreerd van intimidatie en pesterijen door ordetroepen en veiligheidsdiensten van aanhangers van oppositiepartijen, vooral die van het *Rassemblement*, waaronder willekeurige arrestaties, illegale detentie en aanslagen op de fysieke integriteit.²³⁸ Vóór, tijdens en na de betogingen op 19 en 20 december

december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³³ De Telegraaf, *President Joseph Kabila stort land in onzekerheid*, 21 december 2016. HRW, *Congo's Security Forces Crack Down on Whistling Demonstrators*, 21 december 2016. Zie ook Le Monde, *A Kinshasa, siffler la fin du mandat de Joseph Kabila, au péril de sa vie*, 29 december 2016.

²³⁴ De meeste doden en gewonden werden door politieagenten afgevoerd naar legerkampen als Kokolo en Tshatshi en naar het mortuarium van het Mama Yemo ziekenhuis. Het BCNUDH werd de toegang geweigerd tot deze locaties. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³⁵ Veel slachtoffers werden afgevoerd naar verschillende klinieken in Lubumbashi. Sommige zouden regelmatig zijn verplaatst van de ene kliniek naar de andere. Noch hun familieleden noch Het BCNUDH kreeg toegang tot de slachtoffers. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³⁶ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²³⁷ Ibid.

²³⁸ Ibid.

2016 werden personen die werden verdacht van het voorbereiden van of de deelname aan betogingen op grote schaal opgepakt en gedetineerd om elke mogelijke demonstratie te voorkomen. Hoewel sommige arrestaties het gevolg waren van door betogers gebruikt geweld, werd het merendeel van de betogers gearresteerd terwijl zij vreedzaam demonstreerden.²³⁹ Tussen 15 en 31 december 2016 werden ten minste 917 personen, onder wie dertig vrouwen en 95 kinderen, in het hele land gearresteerd: 414 in Lubumbashi, 184 in Kinshasa, 115 in Goma, 76 in Matadi, 43 in Boma, dertig in Oicha (Noord-Kivu), drie in Kasumbalesa²⁴⁰ (provincie Haut-Katanga) 25 in Bukavu (Zuid-Kivu), twaalf in Luebo, acht in Mbuji-Mayi, vier in Beni, twee in Kalemie (Tanganyika), en één in Kananga.²⁴¹ Hoewel het grootste deel werd vrijgelaten, werden ten minste zeventig personen veroordeeld wegens opzettelijke vernieling, plundering, opstand of deelname aan een opstandige beweging. Verscheidene arrestanten werden blootgesteld aan wrede, inhumane of vernederde behandeling tijdens hun arrestatie of hun detentie.²⁴²

Arrestaties Kinshasa

In Kinshasa werden tussen 15 en 31 december 2016 ten minste 184 personen gearresteerd. De eerste massale arrestaties begonnen op 18 december 2016 toen politieagenten ten minste twintig jongeren arresteerden in de wijk Kasa-Vubu.²⁴³ Op 19 december 2016 werden tientallen personen gearresteerd toen ordetroepen samenscholingen verspreidden. Zo werden in de wijk Ndjili twintig personen gearresteerd door de politie, werden tegenover een politieacademie²⁴⁴ 28 personen opgepakt door GR-militairen en werden in de wijk Barumbu negen betogers gearresteerd door de politie. Tegen middernacht, toen er veel meer mensen op straat waren, arresteerden politieagenten en militairen ten minste vijftig personen, vooral in de wijk Masina. De dag daarna gingen de arrestaties door, terwijl de ordetroepen stelselmatig de bevolking beletten om te betogen tegen president Kabila.²⁴⁵

²³⁹ In de tweede helft van december 2016 werden regelmatig stadswijken uitgekamd, hetgeen leidde tot de preventieve en willekeurige arrestatie van tientallen personen. Een groot aantal personen werd langer dan wettelijk toegestaan vastgehouden in preventieve hechtenis, zonder toegang tot een advocaat of familieleden en soms blootgesteld aan wrede, inhumane of vernederde behandeling tijdens hun arrestatie of hun detentie – zulks in strijd met internationale verdragen en de Congolese grondwet. Veel burgers die waren gearresteerd door het leger werden overgebracht naar legerkampen. Het BCNUDH werd de toegang geweigerd tot de militaire kampen en de *cachots* van de ANR. 7sur7.cd, "L'armée cherche les jeunes maison par maison" en RDC, 22 december 2016. HRW, *DR Congo Death Toll Rises, Mass Arrests After Protests*, 22 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴⁰ Op 21 december 2016 werden in Kasumbalesa drie militanten van de UDPS tijdens een gezamenlijke operatie van politie en leger gearresteerd, omdat zij een T-shirt droegen met een afbeelding van de voorzitter van de UDPS. Zij werden gedetineerd wegens aanzetten tot opstand. Eind februari 2017 waren de drie nog in afwachting van hun proces. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴¹ Het aantal gearresteerde en gedetineerde personen zou hoger kunnen uitvallen daar het BCNUDH geen toegang kreeg tot verscheidene detentiecentra van leger en veiligheidsdiensten en derhalve de aantallen niet hebben kunnen verifiëren.

²⁴² Van de personen die in andere steden dan Kinshasa waren gearresteerd, werden in de dagen na hun arrestatie ten minste 540 vrijgelaten. Daarnaast werden 71 personen veroordeeld (allen in Lubumbashi) en 29 vrijgesproken. Eind februari 2017 verbleven in het hele land ten minste 47 personen in detentie, in afwachting van een proces, op beschuldiging van opstand, aanzet tot burgerlijke ongehoorzaamheid, verstoring van de openbare orde, plundering, diefstal of opzettelijke vernieling. De meesten waren gearresteerd tussen 15 en 31 december 2016 wegens betrokkenheid bij demonstraties. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴³ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴⁴ *Ecole de formation des officiers de police judiciaire* (EFOPJ).

²⁴⁵ De meeste arrestanten tijdens deze periode werden overgebracht naar legerkampen of detentiecentra van de ANR. Het BCNUDH had geen toegang tot alle detentiecentra waar personen na hun arrestatie werden gebracht, vooral in legerkampen en detentiecentra van de ANR. In Kinshasa werd het BCNUDH de toegang tot de campus van de universiteit geweigerd. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

Op 19 december 2016 arresteerden GR-militairen ten minste zestien leden van de MLP, onder wie de voorzitter Franck Diongo. Hij zou zijn gearresteerd omdat hij drie GR-militairen die hadden geprobeerd zijn residentie te betreden zou hebben uitgeschakeld, vastgehouden en geslagen. Na tussenkomst van Monusco bevrijdden Diongo en zijn aanhangers de drie militairen. Na het vertrek van Monusco vielen verscheidene GR-militairen de residentie van Diongo aan en arresteerden hem en vijftien leden van de MLP, waarna zij de residentie plunderden en vernielden. De dagen daarna werden de vijftien MLP-leden naar het legerkamp Tshatshi overgebracht waar zij werden gemarteld door GR-militairen. Vervolgens werden zij overgebracht naar de gevangenis van Makala.²⁴⁶

Tussen 21 en 22 december 2016 werden in de wijk Katuba 136 personen gearresteerd tijdens een razzia door politieagenten van het *Département de lutte contre la criminalité* (DLCC) en de *Groupe de recherche et d'investigation*. Op 22 december 2016 gaf de minister van Gezondheidszorg, Kabange Numbi, opdracht tot de vrijlating van 130 personen die vastzaten bij de DLCC, kennelijk op instructie van president Kabila. De dagen daarop werden verscheidene andere arrestanten vrijgelaten, soms na gedwongen betaling van boetes tussen de 20 en 100 USD aan de politie. Enkele agenten zouden daarna zijn geschorst wegens het aannemen van illegale boetegelden.²⁴⁷

Arrestaties Lubumbashi

In Lubumbashi, waar veel gewelddadigheid en vandalisme plaatsvond, werden tussen 15 en 31 december 2016 ten minste 414 personen gearresteerd, voornamelijk tijdens gezamenlijke operaties van politie en leger, waaronder GR-soldaten.²⁴⁸ Op 20 december 2016 werden bijvoorbeeld 162 personen, onder wie 33 minderjarigen en twee vrouwen, gearresteerd tijdens openbare betogingen in de wijken Ruashi, Kenya, Kampemba en Katuba.²⁴⁹ Tussen 20 en 22 december 2016 werden negen personen, onder wie twee leden van de UDPS en één lid van de *Union nationale des fédéralistes du Congo* (UNAFEC) door de veiligheidsdienst gearresteerd in de wijk Katuba. Zij werden ervan beschuldigd dat zij de belangrijkste organisatoren waren van de betogingen van 19 en 20 december 2016. Zij werden beschuldigd van opstand en diefstal.²⁵⁰ Op 26 december 2016 werden 49 personen gearresteerd wegens plundering van openbare gebouwen en particuliere

²⁴⁶ Franck Diongo werd vastgehouden op het hoofdbureau van de militaire inlichtingendienst, waar hij werd blootgesteld aan wrede, inhumane of vernederde behandeling. Vervolgens werd hij overgebracht naar het parket en uiteindelijk naar de gevangenis van Makala. Op 28 december 2016 werd hij, na een medische behandeling, door het Hooggerechtshof tijdens een spoedzitting veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf wegens willekeurige arrestatie met geweld en illegale detentie. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴⁷ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁴⁸ Van de gearresteerden werden de meesten naar huis gestuurd, maar vooral de jongens met een stevig postuur werden vastgehouden om de anderen te intimideren. Potige jongens werden vastgehouden ofschoon er geen enkel feit ten laste kon worden gelegd. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

²⁴⁹ Op 28 december 2016 werden 22 betogers die tussen 20 en 22 december waren gearresteerd tijdens een spoedzitting veroordeeld tot straffen die varieerden van twaalf maanden voorwaardelijk (voor acht betogers die vervolgens werden vrijgelaten) tot drie jaar onvoorwaardelijke celstraf wegens opstand en deelname aan een opstandige beweging. Tegelijkertijd sprak de rechtbank 27 personen vrij. BBC, *49 personnes jugées à Lubumbashi*, 27 december 2016. BBC, *RDC: trois ans de prison pour quinze manifestants*, 28 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁰ Op 21 december 2016 werd een advocaat gearresteerd door veiligheidsagenten die hem beschuldigden van het ontvangen van geld van oppositieleider Moïse Katumbi om dat uit te delen onder de bevolking en deze aan te zetten tot betogingen tegen president Kabila. De advocaat werd op 28 december 2016 vrijgelaten. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

bezittingen.²⁵¹ In de nacht van 27 op 28 december 2016 werden tijdens een klopjacht in de wijk Katuba 102 personen gearresteerd door de ordetroepen. Deze waren op zoek naar goederen die waren geplunderd tijdens de betogingen op 20 december 2016.²⁵² Na de massale arrestaties weken velen uit naar Zambia. Veel naaste medewerkers van oud-gouverneur Moïse Katumbi, onder wie oppositieleden en burgers, waren al eerder naar Zambia gevlucht.²⁵³

Arrestaties Goma

In Goma werden ten minste 115 personen, onder wie vijf vrouwen, leden van oppositiepartijen en burgerbewegingen gearresteerd door de ordetroepen.²⁵⁴ De arrestaties begonnen op 15 december 2016, toen politieagenten preventief vijftien jonge daklozen arresteerden die werden verdacht mee te zullen doen aan de betogingen op 19 december 2016.²⁵⁵ Op 17 december 2016 arresteerde de militairen tien personen die werden verdacht van het organiseren van gewapende aanvallen, waaronder twee leden van de oppositiepartij *Engagement pour la Citoyenneté et le Développement* (ECIDE).²⁵⁶ Op 18 en 19 december 2016 werden tijdens een razzia door de politie 28 personen gearresteerd. Op 19 december 2016 arresteerde de veiligheidsdienst vijf personen en arresteerde de politie 22 personen wegens het dragen van een rood T-shirt dat symbool stond voor de aan president Kabila uitgedeelde 'rode kaart' om af te treden.²⁵⁷ Daarnaast werden twaalf leden van het *Rassemblement* door de politie gearresteerd, omdat zij probeerden te betogen met rode kaarten en vlaggen.²⁵⁸ Op 20 december 2016 werd een lid van LUCHA gearresteerd omdat hij 'Bye-Bye Kabila' op een muur had gekalkt.²⁵⁹ Op 21 december 2016 werden negentien leden van LUCHA door de politie gearresteerd toen ze voor het kantoor van de gouverneur betoogden.²⁶⁰

²⁵¹ Zij werden voorgeleid aan het parket van de rechtbank en veroordeeld wegens diefstal, opzettelijke vernieling, lidmaatschap van een criminele organisatie, opstand en brandstichting. In Lubumbashi kreeg het BCNUDH – in strijd met het protocol dat door de Congolese regering in 1996 werd getekend - geen toegang tot bepaalde ziekenhuizen en universiteitsklinieken waar ordetroepen verscheidene gewonden hadden achtergelaten. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵² Van de 102 personen, werden 96 personen op 28 december 2016 vrijgelaten. Zes personen werden beschuldigd van diefstal en voorgeleid aan het parket. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵³ Vanuit Zambia reisden velen door naar Zuid-Afrika waar leden van de oppositie zich veiliger voelden. De meerderheid van de Congolese gemeenschap in Zuid-Afrika is tegen Kabila, net als de gemeenschap in Brussel en in Londen. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

²⁵⁴ Verscheidene militanten van de *société civile* die werden beschuldigd van het organiseren van betogingen en het voorlichten van de bevolking werden gearresteerd vóór, tijdens en na 19 december 2016 op beschuldiging van opstand en deelname aan een opstandige beweging. Vooral militanten van burgerbewegingen als LUCHA, Filimbi of het *Réveil des indignés* (Ontwaken van de verontwaardigden) werden gearresteerd. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁵ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁶ Zij werden verdacht van opstand en deelname aan een opstandige beweging. Zij werden op 28 december 2016 vrijgelaten nadat de aanklacht tegen hen was ingetrokken. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁷ IBT, *Intimidation, arrests, and killings won't stop us claim DRC pro-democracy activists*, 21 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁸ Zij werden op 23 december 2016 overgebracht naar de gevangenis van Goma. Zij werden beschuldigd van het beledigen van het staatshoofd en bleven gedetineerd in afwachting van een besluit van het Hooggerechtshof. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁵⁹ Hij werd op 23 december 2016 overgebracht naar de gevangenis van Goma op beschuldiging van het aanzetten tot burgerlijke ongehoorzaamheid. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁶⁰ Een van de gearresteerde vrouwen werd de dag erna vrijgelaten, de overige leden van LUCHA werden op 23 december 2016 naar de gevangenis van Goma overgebracht waar zij op 27 december 2016 werden vrijgelaten, nadat de aanklacht was ingetrokken. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

Op 21 december 2016 werden negentien leden van LUCHA, Filimbi en het *Réveil des indignés* gearresteerd toen zij voor het provinciale parlement stonden en een T-shirt droegen met het opschrift 'Bye-Bye Kabila'. Zij werden nog dezelfde dag vrijgelaten.²⁶¹ Eind februari 2017 waren van de 115 gearresteerde personen 102 personen zonder vorm van proces vrijgelaten en zaten dertien personen nog vast: twaalf leden van het *Rassemblement* en één lid van LUCHA.²⁶²

Arrestaties Kongo-Central

In Matadi werden op 20 en 21 december 2016 ten minste 76 burgers gearresteerd door de politie, voornamelijk in hun huizen, in winkels, garages, beluizen of bars en niet tijdens betogingen. Velen werden tussen 20 en 22 december 2016 vrijgelaten na betaling van een geldbedrag aan de politie. Dertien personen werden overgebracht naar het parket; zeven van hen werden op 26 december 2016 vrijgelaten, terwijl vijf vast bleven zitten op beschuldiging van diefstal en opstand.²⁶³

In Boma arresteerde de politie tussen 20 en 21 december 2016 43 burgers die betrokken waren bij betogingen. Na betaling van verschillende geldbedragen werden twintig van hen vrijgelaten, terwijl 23 personen werden overgebracht naar het parket van de rechtbank. Van hen werden twee vrouwen, vier minderjarigen en acht overige arrestanten onmiddellijk vrijgelaten, twaalf personen werden vervolgd wegens opstand, opzettelijke vernieling en lidmaatschap van een criminele organisatie.²⁶⁴

1.7.2 *Straffeloosheid veiligheidstroepen*

Terwijl velen die hadden deelgenomen aan de gebeurtenissen van december 2016 werden gearresteerd, werd geen onderzoek ingesteld naar het optreden van de ordetroepen en werd geen enkele overheidsfunctionaris vervolgd voor buitengerechterlijke executie en andere ernstige mensenrechtenschendingen in het kader van de acties van de autoriteiten om de betogingen te voorkomen en in toom te houden. Hetzelfde geldt voor het optreden tijdens de betogingen en andere activiteiten van de oppositie die zich hebben afgespeeld in september en november 2016.²⁶⁵

1.8 Internationaal Strafhof

Het buitensporig gebruik van geweld door de veiligheidsdiensten op 19 en 20 september 2016 en daarna werd op de voet gevolgd door de hoofdaanklager van het Internationaal Strafhof (ISH), Fatou Bensouda.²⁶⁶ Bensouda verklaarde dat gedurende het geweld in september 'misdaden zijn gepleegd' die mogelijk vallen binnen de rechtsmacht van het Internationaal Strafhof. De hoofdaanklager had een delegatie van het Strafhof naar de DRC gestuurd om op te roepen af te zien van geweld. Bensouda verklaarde daarnaast dat het kantoor van het Strafhof in de DRC

²⁶¹ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁶² Ibid.

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ Ibid.

²⁶⁵ De regering stelde weliswaar een witboek samen van de gebeurtenissen, maar daarin werd vooral aandacht besteed aan de materiële schade die de betogers hadden aangericht. In het witboek stond niets over de eigen verantwoordelijkheid. Africa24, *Rd congo, Un livre "blanc" sur les récentes manifestations*, 12 oktober 2016. Vertrouwelijke bron, 14 november 2016. Vertrouwelijke bron, 8 december 2016. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

²⁶⁶ 7sur7.cd, « Tueries, arrestations, pillages », *l'ONU charge gravement Kinshasa*, 28 september 2016. www.othersolutions.eu, *Kabila au Bord de la Prolongation de son Règne: l'Opposition Détient-elle le Dernier Mot?*, 7 oktober 2016.

de situatie ter plekke nauwgezet zou volgen.²⁶⁷ Het Strafhof had in juni 2017 nog geen enkele aanwijzing verstrekt dat zij daadwerkelijk een onderzoek zou openen.²⁶⁸ Het Strafhof beriep zich op het principe van complementariteit – het in het Statuut verankerde principe dat staten primair verantwoordelijk zijn voor berechting van internationale misdrijven en het ISH daaraan ‘complementair’ optreedt. Het Strafhof komt eerst dan in actie als de nationale rechtbanken niet de wil of de capaciteit hebben om misdaden tegen de menselijkheid te vervolgen en berechten. In de DRC overwoog het Strafhof dat de Congolese staat in eerste instantie het recht heeft om deze misdaden te vervolgen.²⁶⁹ De Congolese oppositie was teleurgesteld. Volgens de oppositie was oud-president Hissène Habré van Tsjaad volgens soortgelijke misdaden tegen de menselijkheid veroordeeld.²⁷⁰

1.9 Belangrijke actoren

Tijdens de politieke crisis waren tal van actoren actief, zowel op de voorgrond als op de achtergrond, zowel in de DRC zelf als in het buitenland. In deze paragraaf wordt aandacht geschonken aan de belangrijkste actoren en de positie van het land binnen de regio en in groter internationaal verband.

Bisschoppenconferentie

De invloed van de katholieke kerk op het dagelijkse leven is groot in de DRC. Anders dan de overheid, is de kerk geworteld in de samenleving: niet alleen met kerken, maar ook met (katholieke) scholen en ziekenhuizen. Ongeveer vijftig procent van de Congolese bevolking is rooms-katholiek en de kerk heeft een belangrijke rol gespeeld bij de democratisering van het land. De bisschoppen riepen president Kabila al in een vroeg stadium op om de grondwet te respecteren en aan het einde van zijn tweede presidentstermijn af te treden. De *Conference Episcopale Nationale du Congo* (CENCO) verklaarde begin september 2016 alleen te zullen deelnemen aan de nationale dialoog als aan deze basisvoorwaarde werd voldaan.²⁷¹

Op verzoek van president Kabila besloot de CENCO op 20 november 2016 te bemiddelen tussen de *Majorité présidentielle* en de oppositie, inclusief het *Rassemblement*. De voornaamste beweegreden van de bisschoppen was de ongerustheid over het uitbreken van een nieuwe cyclus van geweld als de politieke geschillen niet zouden worden opgelost.²⁷² Op 8 december 2016 kwamen vertegenwoordigers van de grootste partijen op het hoofdkwartier van de CENCO bijeen om te beginnen aan onderhandelingen.²⁷³ Die liepen echter uiterst stroef, ondanks ‘hoopvolle tekens’ die de CENCO van president Kabila ontving.²⁷⁴ Op 17 december 2016 hielden de bisschoppen afzonderlijke gesprekken met president Kabila en Etienne Tshisekedi om vóór 19 december 2016 een doorbraak te forceren.²⁷⁵ Toen dat niet was gelukt, zette de CENCO in op een ‘kerstakkoord’,

²⁶⁷ HRW, *ICC Delegation in DR Congo*, 18 oktober 2016.

²⁶⁸ Le Monde, *Violences au Kasai: l'ONU suspendue à un vote sur l'envoi d'une enquête indépendante*, 16 juni 2017.

²⁶⁹ Radio Okapi, *CPI: «Le principe de complémentarité garantit la souveraineté des Etats»*, 7 juli 2017.

²⁷⁰ Jeune Afrique, *Tchad: Hissène Habré condamné à la prison à perpétuité*, 27 april 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

²⁷¹ Newsweek, *Congolese Catholic Church Rounds On President Kabila*, 7 september 2016.

²⁷² RFI, *RDC: la Conférence épiscopale reprend sa mission de bons offices*, 1 november 2016. US Department of State, *United States Supports Continued Efforts Toward a More Inclusive Agreement in the DRC*, 21 november 2016. Politico.cd, *L'UDPS favorable à une rencontre Tshisekedi – Kabila et exige un Dialogue « avant le 19 décembre »*, 28 november 2016.

²⁷³ Vertrouwelijke bron, 9 december 2016.

²⁷⁴ AFP, *Crise en RDC: début à Kinshasa d'un nouveau dialogue politique pour sortir de l'impasse*, 8 december 2016. Radio Okapi, *Dialogue inclusif: la société civile salue l'adoption du code de bonne conduite*, 13 december 2016. AFP, *RDC: appel à "la retransmission en direct" des travaux du dialogue de la dernière chance*, 11 december 2016. Le Monde, *L'Eglise congolaise tente la médiation de la dernière chance à Kinshasa*, 12 december 2016. GRIP, *Droits fondamentaux: la RDC au-dessus des lois?*, 16 december 2016.

²⁷⁵ Zij overhandigden Kabila een lijst van de oppositie met zeven namen van personen die ofwel in de gevangenis verbleven ofwel wegens politiek gemotiveerde aanklachten konden worden vervolgd, onder wie Moïse Katumbi. Naar verluidt zou Kabila gezegd hebben dat hij bereid was om sommige gevangenen vrij te laten, maar dat het

maar ook dat bleek niet mogelijk.²⁷⁶ Op 31 december 2016 slaagde de CENCO er toch in om een akkoord tussen beide partijen uit te onderhandelen.²⁷⁷

In de maanden daarop werd dit oudejaarsakkoord echter systematisch door Kabila en zijn *Majorité présidentielle* uitgehold.²⁷⁸ Dit gebeurde met kleine stapjes, maar de uitkomst was een steeds verdere verwijdering van de intenties van de bisschoppen en het moeizaam bereikte compromis tussen alle partijen.²⁷⁹ Tegelijkertijd werden het politieke proces en de bisschoppen sterk onder druk gezet door aanvallen op kerken.²⁸⁰ De kerk vreesde dat de nieuwe spanningshaarden – zoals de Kasai – in de DRC deel uitmaakten van een plan om de verkiezingen uit te stellen of te voorkomen.²⁸¹ Vanwege de schending van de letter en de geest van het oudejaarsakkoord trok de CENCO zich op 28 maart 2017 officieel als bemiddelaar terug.²⁸² De CENCO raakte gaandeweg niet alleen teleurgesteld in de houding van Kabila en de *Majorité*, maar – na de dood van Etienne Tshisekedi – ook in de oppositie.²⁸³ De CENCO bleef staan op de volledige uitvoering van het oudejaarsakkoord en het houden van verkiezingen in 2017 en riep de bevolking op om ‘verantwoordelijkheid voor de toekomst’ te nemen.²⁸⁴ Op 4 juli 2017 lanceerde de katholieke kerk een voorlichtingscampagne over de rol van vreedzame protesten om de politieke overeenkomst te ondersteunen.²⁸⁵

Positie Kabila

Tijdens de verslagperiode trad Kabila vaker in de media op dan voorheen, zonder evenwel zijn positie prijs te geven. Voor de oppositie was die positie echter

hem te ver ging om Katumbi terug te laten keren naar de DRC. Kabila voelde zich verraden door zijn voormalige vriend en gouverneur van Katanga die zich had aangesloten bij de oppositie. Vertrouwelijke bron, 17 december 2016.

²⁷⁶ Le Monde, RDC: *les évêques veulent un accord « avant Noël »*, 21 december 2016. Desc-wondo.org, *Opinion: RD Congo-Kabila: Il y a eu le 19 décembre 2016 et après?*, 23 december 2016. De Standaard, *Congolese aartsbisschop steunt jongeren die vertrek van Kabila eisen*, 25 december 2016.

²⁷⁷ De Standaard, *Bisschoppen melden akkoord over vertrek Kabila*, 31 december 2016. NRC, *Congo President Kabila treedt in 2017 af, zegt katholieke kerk*, 31 december 2016.

²⁷⁸ De bisschoppen werden geconfronteerd met problemen rond de verdeling van posten, gevoeligheden en eigenbelangen. AFP, *Congo: Kabila reconduit le mandat des évêques médiateurs*, 4 januari 2017. Radio Okapi, *Dialogue inclusif: «La seconde phase, la plus difficile, a commencé», note Mgr Fridolin Ambongo*, 9 januari 2017. Radio Okapi, *RDC: Majorité et Rassemblement opposés sur la taille du futur gouvernement*, 11 januari 2017. RFI, *RDC: la majorité veut mettre fin à la médiation de la Cenco une fois l'accord conclu*, 28 januari 2017. AFP, *Un prélat déplore la "turpitude" des politiciens en RDC*, 20 februari 2017. Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

²⁷⁹ RFI, *RDC: signature de l'arrangement particulier sans les ténors de l'opposition*, 27 april 2017. Jeune Afrique, *RDC: Bruno Tshibala Premier ministre, une « entorse » à l'accord de la Saint-Sylvestre selon la Cenco*, 21 april 2017. Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

²⁸⁰ Gebouwen van de kerk, zoals kerken, kloosters en scholen, werden vooral aangevallen in de Kasai-provincies, zij het op beperkte schaal. In enkele plaatsen sloegen priesters en nonnen op de vlucht. De kerk werd daar door sommigen medeverantwoordelijk gehouden voor het aan de macht blijven van Kabila. Aan het einde van de verslagperiode werden enkele priesters in Noord-Kivu ontvoerd. Zij zouden zich volgens de kerk niet hebben bezig gehouden met de politiek, maar zich wel hebben ingezet voor rechtvaardigheid, vrede en verzoening. RFI, *RDC: attaque contre des édifices publics et des églises catholiques à Luebo*, 1 april 2017. Vertrouwelijke bron, 28 februari 2017. Radio Vatican, *RDC : l'Église prise pour cible dans le Kasai*, 4 april 2017. Radio Vatican, *Les évêques de RDC dénoncent les attaques visant l'Église*, 28 september 2017.

²⁸¹ AFP, *RDC: l'épiscopat redoute un plan pour "empêcher" les élections*, 27 februari 2017.

²⁸² BBC, *RDC: la Cenco met fin à ses bons offices*, 28 maart 2017. RFI, *RDC: la Cenco critique la nomination du nouveau Premier ministre*, 21 april 2017. Jeune Afrique, *RDC: Bruno Tshibala Premier ministre, une « entorse » à l'accord de la Saint-Sylvestre selon la Cenco*, 21 april 2017. Radio Okapi, *La MP recommande à la CENCO de « la retenue et de laisser à César ce qui est à César »*, 22 april 2017. BBC, *DR Congo: Le camp de Kabila juge la Cenco partisane*, 24 april 2017. BBC, *DR Congo: RDC: la Cenco recommande le retour de Katumbi*, 3 mei 2017. Oxford Analytica, *Congolese negotiation will struggle without the church*, 25 april 2017. Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

²⁸³ Zo weigerde Félix Tshisekedi, diens zoon, voorzitter te worden van de *Conseil National de Suivi de l'Accord* (CNSA), omdat enkel deze post de oppositie te weinig controle zou geven over het verkiezingsproces. Dit gaf Kabila een handig excuus om de oppositie te beschuldigen van kwade wil en het proces verder naar zijn hand te zetten. Actualité.cd, *Fameuse lettre de Tshisekedi: La Cenco fait le point ce soir*, 24 februari 2017. RFI, *RDC: qui pour succéder à Etienne Tshisekedi à la tête du CNSA?*, 18 februari 2017. Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

²⁸⁴ HRW, *Les évêques catholiques appellent les Congolais à « se mettre debout »*, 26 juni 2017.

²⁸⁵ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017. Zie ook Radio Okapi, *RDC: la CENCO désapprouve le processus de désignation du président du CNSA*, 24 juli 2017.

voldoende duidelijk toen Kabila in een interview met de Duitse televisie verklaarde dat hij 'niets had beloofd'.²⁸⁶ Volgens het *Institut français des relations internationales* (IFRI) hanteert het Kabila-regime een strategie van destabilisatie om aan de macht te kunnen blijven. Het conflict in de Kasaï, een regio die rijk is aan diamanten, verschafte Kabila een rechtvaardiging voor het uitstellen van de presidentsverkiezingen.²⁸⁷ Volgens sommige waarnemers speelde daarbij de angst van zijn entourage een rol. Na Kabila's aftreden zouden velen verantwoording moeten afleggen voor medeplichtigheid aan oorlogen en conflicten waarbij miljoenen Congolezen om het leven zijn gekomen.²⁸⁸ Anderen wezen op het economisch imperium dat Kabila en zijn familie hebben opgebouwd en dat 'honderden miljoenen dollars' heeft opgeleverd.²⁸⁹ *Forbes Afrique* schatte einde 2016 Kabila's persoonlijk vermogen op 15 miljard USD.²⁹⁰ Volgens *Global Witness* zou het regime vele miljoenen hebben onttrokken aan de staatskas en het geld hebben overgemaakt aan machtige zakenpartners zoals de Israëliër Dan Gertler.²⁹¹ Jean-Jacques Lumumba, een voormalige employé van de in Gabon gevestigde bank BGFI, die bijkantoren in acht Afrikaanse landen heeft, verklaarde tegenover de Belgische krant *Le Soir* over veel compromitterende documenten te beschikken die de corruptie van het regime blootleggen.²⁹²

²⁸⁶ Daarna heeft hij in Zuid-Afrika verklaard dat 'de dialoog een permanente dialoog is'. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017. Africanews, *I promised nothing but to organize elections quickly - DR Congo's Kabila*, 4 juni 2017. Jeune Afrique, RDC: « le Dialogue est permanent », assure le président Kabila, 25 juni 2017.

²⁸⁷ Le Monde, *Au Kasaï comme ailleurs en RDC, « le désordre comme art de gouverner » de Joseph Kabila*, 12 september 2017. Zie ook The Guardian, *No DRC leader gives up power peacefully, so why would Joseph Kabila?*, 23 september 2016.

²⁸⁸ De Congolese lobby in Washington mocht tussen juni 2016 en januari 2017 875.000 USD besteden om het Amerikaanse beleid (lees: de sancties) ten aanzien van de DRC te beïnvloeden. BBC, *Joseph Kabila, DR Congo and conflict explained*, 18 december 2016. The New York Times, *Congo's Leader Trapped in 'Labyrinth of His Own Making'*, 19 december 2016. Le Monde, *Joseph Kabila ou l'équilibrisme diplomatique*, 21 februari 2017. Al Jazeera, *Congo: A dictator's dilemma*, 17 april 2017. Vertrouwelijke bron, 27 februari 2017.

²⁸⁹ De familie zou belangen hebben in 'ten minste zeventig ondernemingen'. De president, zijn vrouw Olive Lembe, zijn twee kinderen en acht broers en zusters zouden meer dan 120 mijnbouwlicenties bezitten voor de ontginning van goud, diamanten, koper, kobalt en andere mineralen in de DRC. Naast de mijnbouw strekt het imperium zich uit over 'banken, landbouw, brandstofdistributie, wegenbouw, hotels, farmaceutische producten, reisbureaus, handel en nachtclubs'. De bedrijven zouden zich niet alleen in de DRC bevinden, maar ook in de VS, Panama, Tanzania en op het eiland Niue, een belastingparadijs in de Grote Oceaan. Ook de biometrische paspoorten zouden de Kabila clan vele miljoenen dollars opleveren. HRW, *The Family Fortune, and Why Congo's Kabila May Be Clinging to Power*, 15 december 2016. BBC, *DR Congo: "Kabila a bâti un empire économique"*, 15 december 2016. La Libre, *Polémique au Congo: "Ceux qui bouffent chez Kabila veulent que le festin dure"*, 11 september 2016. Bloomberg, *With His Family's Fortune at Stake, President Kabila Digs In*, 15 december 2016. De Standaard, *Congo wingewest van Kabila's*, 19 december 2016. Le Monde, RDC: *la piste du scandale des passeports biométriques mène au clan Kabila*, 13 april 2017. Le Monde, *En RDC, l'empire économique de Zoé Kabila s'étend des mines à la restauration rapide*, 24 juli 2017.

²⁹⁰ Le Congolais, *La fortune de « Joseph Kabila » estimée à 15 milliards \$US*, 15 december 2016.

²⁹¹ Volgens *Global Witness* zou de DRC 880 miljoen USD aan inkomsten van de nationale mijnbouwmaatschappij Gécamines hebben onttrokken aan de staatskas. Tussen 2013 en 2015 zou door tussenkomst van *Katanga Mining* in Canada meer dan 75 miljoen USD aan een bedrijf van Gertler op de Kaaiman Eilanden zijn overgemaakt. Volgens het oorspronkelijke contract had *Katanga Mining* het bedrag moeten overmaken aan de het Congolese staatsbedrijf Gécamines. *Global Witness, Congo signs over potential \$880m of royalties in Glencore project to offshore company belonging to friend of Congolese President*, 15 november 2016. AFP, *La RDC transfère des revenus miniers à la société d'un proche de Kabila*, 16 november 2016. Jeune Afrique, RDC: *un étrange transfert de royalties de la Gécamines à Dan Gertler*, 15 november 2016. Le Monde, *En RDC, le géant minier Glencore soupçonné de malversations avec un proche de Joseph Kabila*, 3 maart 2017. Zie ook Le Monde, *Dan Gertler, roi du Congo et de l'offshore*, 7 april 2016. Bloomberg, *Congo Backs Billionaire Gertler After Och-Ziff Allegations*, 4 oktober 2016. Le Monde, *« Panama Papers »: le volet africain du prix Pulitzer*, 11 april 2017.

²⁹² De directeur van de BGFI, Francis Selemani Mtwale, is een jeugdvriend van Kabila. Dubieuze kasopnamen en overschrijvingen, soms tot 1.5 miljoen USD per transactie, zouden aan de orde van de dag zijn. Volgens Lumumba ging dat om verduisterd geld uit de staatskas. Ook zou de Congolese kiescommissie van de BGFI een krediet van 25 miljoen USD hebben gekregen, terwijl de commissie over 55 miljoen op een parallelle bankrekening beschikte. Belga, RDC: *un ex-banquier dénonce des pratiques de corruption au cœur du pouvoir*, 29 oktober 2016. Le Soir, *Corruption au Congo: les preuves qui accablent le régime Kabila*, 29 oktober 2016. Le Monde, *Jean-Jacques Lumumba, banquier congolais exilé et dénonciateur du système Kabila*, 23 december 2016. Zie ook Enough Project, *A Criminal State: Understanding and countering institutionalized corruption and violence in the Democratic Republic of Congo*, 27 oktober 2016.

Joseph Kabila is, evenals de belangrijkste veiligheidsadviseurs en de ministers die de meest strategische portefeuilles – Koolwaterstof, Mijnbouw, Financiën – beheren, afkomstig uit de voormalige provincie Katanga, die in juli 2015 administratief in vier provincies werd opgedeeld.²⁹³ Kabila beweegt zich soepel tussen verscheidene taal- en geostrategische zones.²⁹⁴ Hij bracht een deel van zijn kinderjaren door in Tanzania en Uganda en werd later toevertrouwd aan de Rwandese generaal James Kabarebe, de huidige minister van Defensie van Rwanda.²⁹⁵ Kabila onderhoudt van oudsher goede betrekkingen met Angola, dat voordelen ziet in een zwakke maar stabiele DRC, terwijl Rwanda, Uganda en Burundi in Kabila een goede partner zien om vanwege economische belangen de instabiliteit aan de oostgrens van de DRC te handhaven.²⁹⁶ Zie ook paragraaf 3.8.1.

Kabila regeert het land middels zijn netwerken en niet via de instituties. Sinds zijn omstreden verkiezing in 2011 en de onvrede van de Katangezen, die teleurgesteld waren dat Kabila zich niet aan zijn verkiezingsbeloften hield, zocht de president meer toenadering tot bevolkingsgroepen als de Balunda en de Tshokwe (de broers Yav en Kalev Mutond, het hoofd van ANR, zijn belangrijke Tshokwe) ten detrimente van de Balubakat, de Katangese Luba.²⁹⁷ Tegelijkertijd speelt Kabila de Balukakat van Haut-Lomami uit tegen de Balubakat van Tanganyika.²⁹⁸ In Kinshasa is de overgrote meerderheid van de Republikeinse Garde van Katangese afkomst, waardoor zij geen band hebben met de plaatselijke bevolking. In Lubumbashi is de overgrote meerderheid van de Republikeinse Garde om dezelfde reden van niet-Katangese afkomst.²⁹⁹ Op belangrijke momenten tijdens de verslagperiode, zoals op de onafhankelijkheidsdag op 30 juni, zorgde Kabila dat hij in Lubumbashi was – ook al was zijn populariteit daar behoorlijk afgenomen.³⁰⁰

Lubumbashi is ook het bastion van oud-gouverneur Moïse Katumbi, die veel voor de bevolking heeft gedaan en de mijnbouwondernemingen heeft gedwongen de infrastructuur te verbeteren. Lubumbashi heeft de zittende macht meer uitgedaagd dan welke andere stad dan ook. De tweede stad van het land is in een economische crisis terecht gekomen die is verergerd door de politieke context. De belangrijkste mijnen van Haut-Katanga zijn stil gevallen door de daling van de koperprijzen op de wereldmarkt. Vanaf 2015 zijn duizenden banen verloren gegaan. De prijs van basisprodukten zoals meel zijn omhoog geschoten sinds Zambia, die

²⁹³ Le Monde, *Joseph Kabila n'est pas prophète en son Katanga natal*, 23 december 2016.

²⁹⁴ Joseph Kabila, zijn tweelingzuster Jaynet en zijn jongere broer Zoé, beiden zijn afgevaardigden in het parlement, zijn volgens een officiële versie kinderen van Laurent-Désiré Kabila, die afkomstig is uit de huidige provincie Tanganyika, en diens vrouw Sifa Mahanya uit Maniema. GRIP, *Dossier Elections RDC - Portrait de Joseph Kabila*, 2 januari 2017.

²⁹⁵ James Kabarebe was stafchef van het invasieleger van Laurent Kabila, dat president Mobutu verjoeg. Kabarebe fungeerde als militaire mentor van Laurent Kabila's zoon Joseph. Zie ook Reliefweb, *How Kabila lost his way: The performance of Laurent Désiré Kabila's government*, 21 mei 1999.

²⁹⁶ GRIP, *Dossier Elections RDC - Portrait de Joseph Kabila*, 2 januari 2017. Zie ook Le Monde Afrique, *Dans le secret de Joseph Kabila, roi de la RDC*, 21 december 2016. Le Monde, *Joseph Kabila, roi du silence et du Congo-Kinshasa*, 21 december 2016.

²⁹⁷ 'Ba' is een voorvoegsel voor mensen: Bahutu zijn Hutu's, Banande zijn Nande, Baluba zijn Luba. Aangezien de Luba in meer provincies voorkomen, zijn Balubakat Luba uit Katanga.

²⁹⁸ Er is onenigheid tussen de Balubakat van Tanganyika: Manono, Kabalo, Nyunzu, Kalemie en die van Haut-Lomami: Malemba-Nkulu, Mitwaba, Kamina, Kabongo, een sector waar de Bakata-Katanga en hun chef Gédéon Kyungu opereren. Sleutelfiguren bij de inner circle van Kabila als het gaat om veiligheid zijn onder meer John Numbi, Philémon Yav, Jean-Claude Yav, Gaston Hugues Ilunga Kampete, Damas Kabulo Mydya Vita, Célestin Mbala Munsense. Dossier DESC: *Qui sont les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 1ère Partie*, 20 juli 2016. Dossier DESC: *Les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 2ème Partie*, 9 augustus 2016.

²⁹⁹ Dossier DESC: *Qui sont les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 1ère Partie*, 20 juli 2016. Dossier DESC: *Les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 2ème Partie*, 9 augustus 2016.

³⁰⁰ Kabila heeft een boerderij in het Parc National des Kundelungu, op 90 km van Lubumbashi. Hij heeft nog een andere boerderij, de *ferme espoir*, op 30 km. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

graanproducenten subsidieert, de uitvoer naar de DRC heeft afgeremd.³⁰¹ De economische verstikking heeft voor veel woede in volksbuurten gezorgd.³⁰²

De opdeling van Katanga in vier provincies heeft grote gevolgen gehad voor het bestuursapparaat. In Haut-Katanga, waarvan Lubumbashi de hoofdstad is, is de hele zittende macht – de gouverneur en de provinciale ministers – op tribale basis gereorganiseerd, waarbij geen rekening meer wordt gehouden met geschiktheid. Dat geldt ook voor benoemingen van rechters en op de universiteit. In Lubumbashi zijn de Balamba en de Babemba (Moïse Katumbi is een Bemba) in de minderheid. Wie dichtbij Moïse staat en Bemba is wordt ontslagen.³⁰³

Positie Katumbi

Moïse Katumbi, de zoon van een Griekse immigrant en een Congolese vrouw, ontpopte zich tijdens de verslagperiode als de meest gevreesde politieke opponent van Kabila. Begonnen als visverkoper aan katholieke internaten in buitenwijken van Lubumbashi bouwde de inmiddels schatrijke Katumbi zijn zakenimperium, waarbij hij gebruik maakte van zijn voorzitterschap van de populaire voetbalclub TP Mazembe. Als gouverneur van Katanga – hij werd in januari 2007 gekozen³⁰⁴ – leidde hij de provincie als een bedrijf.³⁰⁵ Hij kreeg het aan de stok met president Kabila en diens entourage toen hij netwerken van douane- en belastingfraude wilde ontmantelen en bedrijven dreigde te sluiten die zich niet aan de wet hielden.³⁰⁶ Op 29 september 2015 nam de charismatische en populaire Katumbi³⁰⁷ ontslag als gouverneur en stapte uit de PPRD.³⁰⁸ Daarna verslechterde de verhouding met Kabila zienderogen.³⁰⁹ In mei 2016 stelde hij zich onder de vlag van de G7 kandidaat voor het presidentschap. Na de bekendmaking van zijn kandidatuur werd Katumbi hét zwarte schaap van Kabila en zijn presidentiële clan.³¹⁰ Als snel werd hij aangeklaagd wegens het rekruteren van huursoldaten en fraude bij de verkoop van een huis. Nadat Katumbi gewond was geraakt bij het gerechtshuis, vertrok hij

³⁰¹ De prijs van zakken maïsmeel van 25 kg werd verhoogd tot 15 en zelfs 20 USD. Maar dankzij Moïse Katumbi is de prijs van een zak maïs gedaald tot 8 USD. Door Katumbi uit Zambia uitgevoerde zakken maïsmeel kwamen binnen via Kasenga. Op alle zakken stond de naam van de zoon van Moïse Katumbi, Champion. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

³⁰² Le Monde, *Joseph Kabila n'est pas prophète en son Katanga natal*, 23 december 2016.

³⁰³ Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

³⁰⁴ Katumbi was de kandidaat van de PPRD die altijd als beste werd gekozen. Hij werd in 2006 met de meeste voorkeursstemmen gekozen bij de parlementsverkiezingen, 204.000 stemmen. Daarna heeft hij zich verkiesbaar gesteld voor de verkiezing van gouverneur van Katanga en van alle gouverneurs is hij gekozen met het hoogste percentage van de stemmen: 85%. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

³⁰⁵ Volgens Katumbi zijn de inkomsten uit Katanga tijdens zijn gouverneurschap gestegen van 150 miljoen USD per jaar tot drie miljard USD per jaar, de helft van de nationale begroting van de DRC. Le Figaro, *Moïse Katumbi: « Kabila s'acharne à m'écarter du pouvoir »*, 5 juni 2017.

³⁰⁶ GRIP, *Dossier Élections RDC - Portrait de Moïse Katumbi*, 9 januari 2017.

³⁰⁷ In een opiniepeiling van oktober 2016 haalde hij de hoogste score. BERCI, *Impasse in the Congo: What Do the People Think? Results from a National Public Opinion Poll*, oktober 2016.

³⁰⁸ Radio Okapi, *RDC: Moïse Katumbi démissionne du PPRD et du gouvernorat du Katanga*, 29 september 2015. Jeune Afrique, *RDC: Moïse Katumbi quitte le PPRD, parti au pouvoir*, 29 september 2015. RFI, *La démission de Katumbi, un « séisme » qui ravit l'opposition à Kabila*, 30 september 2015.

³⁰⁹ RFI, *RDC: des affiches de meeting de Moïse Katumbi Chapwe vandalisées à Lubumbashi*, 21 april 2016. Radio Okapi, *L'ancien directeur de cabinet de Moïse Katumbi arrêté à Lubumbashi*, 23 april 2016. Afrikarabia.com, *RDC: Kabila-Katumbi, la guerre est déclarée*, 24 april 2016.

³¹⁰ Jeune Afrique, *RD Congo: Moïse Katumbi se déclare officiellement candidat à la présidentielle*, 4 mei 2016. AFP, *RDC: l'opposant Moïse Katumbi demande la protection de l'ONU*, 5 mei 2016. Le Monde, *RDC: la police encercle Moïse Katumbi au lendemain de l'annonce de sa candidature*, 6 mei 2016.

naar Zuid-Afrika.³¹¹ Bij verstek werd hij wegens fraude veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf, waardoor hij onverkiesbaar werd tot president.³¹²

Door de verslechtering van de situatie in de DRC kon Katumbi niet terugkeren, de zittende macht leek vastbesloten hem de gevangenisstraf te laten uitzitten waarvoor hij was veroordeeld. Vanuit Londen en Brussel, waar hij na zijn vertrek afwisselend woonde, nam hij deel aan het politieke debat.³¹³ Het lot van de politieke gevangenen en zijn eigen lot waren een belangrijke reden voor het *Rassemblement* van Etienne Tshisekedi om niet deel te nemen aan de eerste nationale dialoog, die werd afgesloten met het akkoord van 18 oktober 2016. Ook bij de tweede nationale dialoog, waaraan het *Rassemblement* wél deelnam, stond de positie van Katumbi prominent ter discussie. Echter, hoewel partijen een akkoord bereikten lukte het niet om het eens te worden over de vrijlating van de politieke gevangenen of het staken van de vervolging van de oud-gouverneur.³¹⁴ Dit lag ook aan Katumbi's vermogen zichzelf ondergeschikt te maken aan de verwezenlijking van dat akkoord. Hij weigerde dat het laten vallen van de aanklacht tegen hem daarvoor een voorwaarde zou zijn. Wél bevestigde hij na de ondertekening van het oudejaarsakkoord zo spoedig mogelijk te willen terugkeren om deel te nemen aan de campagne voor de presidentsverkiezingen.³¹⁵

Toen het steeds duidelijker werd dat het oudejaarsakkoord niet zou worden uitgevoerd, riep Moïse Katumbi de Congolese bevolking op om zich vreedzaam te mobiliseren tegen volgens hem 'de illegitieme macht' van Joseph Kabila.³¹⁶ In een vertrouwelijk rapport van de CENCO, dat op 29 maart 2017 was gedeeld met Kabila, werd gesteld dat Katumbi slachtoffer was van politieke vervolging om zijn deelname aan de presidentsverkiezing onmogelijk te maken. De bisschoppen waren van oordeel dat de processen tegen de oppositieleiders Moïse Katumbi en Jean-Claude Muyambo politiek waren gemotiveerd en bol stonden van de fouten.³¹⁷

³¹¹ De politieke crisis liep zo hoog op dat de voetbalclub van Katumbi, Mazembe, daar ook schade van ondervond. Toen Mazembe tegen een andere club speelde hielden jongeren het portret van Katumbi omhoog. De Tv-uitzendingen van de wedstrijden werden daarna gestaakt. Nadat Katumbi was vertrokken was het stadion leeg, alle kaarten waren opgekocht – de jongeren konden geen kaartjes meer krijgen. In juni 2017 zat het stadion weer vol bij belangrijke wedstrijden, er werd gezongen tegen Kabila. Jeune Afrique, *RDC: Katumbi face à la justice, l'affaire des « mercenaires » expliquée à ceux qui ont raté le début*, 11 mei 2016. Jeune Afrique, *Moïse Katumbi a quitté la RDC pour l'Afrique du Sud*, 20 mei 2016. The Times, *Government poisoned me, claims Congo's opposition leader*, 13 juli 2016. Le Figaro, *Moïse Katumbi: « Kabila s'acharne à m'écarter du pouvoir »*, 5 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

³¹² Radio Okapi, *RDC: 5 ans de prison requis contre Moïse Katumbi pour spoliation d'une maison*, 21 juli 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: Moïse Katumbi condamné à trois ans de prison ferme dans une affaire de spoliation*, 22 juni 2016.

³¹³ Jeune Afrique, *RD Congo: ce que Tshisekedi et Katumbi sont allés chercher au Quai d'Orsay*, 18 juli 2016. Africanews, *Katumbi vows to return to the DRC soon despite 'political trial'*, 20 augustus 2016. Jeune Afrique, *DRC/EU: RD Congo: Moïse Katumbi dénonce le « monologue » en cours à Kinshasa*, 7 september 2016. Actualité.cd, *Les 10 choses à retenir du passage Katumbi au Parlement européen ce mercredi – AUDIO*, 7 september 2016. Infos Grands Lacs, *Moïse Katumbi à Bruxelles: « Kabila doit revenir à la raison et sortir par la grande porte »*, 8 september 2016. RTBF, *Moïse Katumbi: "Je reste candidat à la présidentielle en RDC"*, 8 september 2016.

³¹⁴ Jeune Afrique, *Dialogue en RDC: pourquoi l'accord bloque (encore) sur le sort de Moïse Katumbi*, 26 december 2016.

³¹⁵ Belga, *RD Congo: l'opposant Moïse Katumbi Chapwe reste candidat président*, 2 januari 2017. GRIP, *Dossier Élections RDC - Portrait de Moïse Katumbi*, 9 januari 2017. RTBF, *RDC: Didier Reynders a aussi rencontré Felix Tshisekedi et Moïse Katumbi*, 11 februari 2017.

³¹⁶ BBC, *Katumbi: Kabila 'scared' of my return to DR Congo*, 7 maart 2017. De Standaard, *Presidentskandidaat Katumbi roept Congolezen op tot mobilisatie tegen Kabila*, 30 maart 2017. Le Monde, *Moïse Katumbi: « Je demande à Joseph Kabila de démissionner »*, 10 april 2017.

³¹⁷ Het rapport riep op tot de onmiddellijke vrijlating van Myambo, het intrekken van een arrestatiebevel tegen Katumbi en van gerechtelijke procedures en de vrijlating van gearresteerde bondgenoten van Katumbi. BBC, *DR Congo: RDC: la Cenco recommande le retour de Katumbi*, 3 mei 2017. Le Figaro, *RDC: les évêques congolais réclament le retour de l'opposant Moïse Katumbi*, 4 mei 2017.

Op 2 juni 2017 diende Katumbi in Genève een klacht in tegen het regime van Kinshasa bij het VN-Mensenrechtencomité over zijn politieke vervolging. Katumbi vroeg de VN deze vervolging te veroordelen en hem in staat te stellen als vrij burger naar zijn land terug te keren en zijn rechten uit te oefenen. Daarnaast vroeg Katumbi de VN hem ook fysiek te beschermen.³¹⁸ Op 16 juni 2017 verzocht de VN-Hoge Commissaris voor de Mensenrechten de Congolese Staat de noodzakelijke maatregelen te nemen om Katumbi mee te laten doen aan de presidentsverkiezingen eind 2017.³¹⁹ Op 29 juni 2017 werd Katumbi opgeroepen om terug te keren naar de DRC en zich te melden bij justitie wegens 'een aanslag op de staatsveiligheid en het rekruteren van buitenlandse huursoldaten'. Het Congolese parket, dat hem in mei 2016 toestemming had verleend om wegens medische redenen het land te verlaten, had besloten de toestemming om in het buitenland te verblijven in te trekken, aangezien Katumbi zich niet had gehouden aan zijn verplichting om zich 'gereserveerd op te stellen'.³²⁰ Zie ook paragraaf 2.1.1.

1.9.1

Positie buurlanden

De Afrikaanse staatshoofden van de regio van de Grote Meren en de SADC gaven op de topconferentie van 26 oktober 2016 in Luanda – tot teleurstelling van de Congolese oppositie – hun steun aan het akkoord van 18 oktober 2016 en het uitstel van de verkiezingen tot op zijn vroegst in april 2018.³²¹ De steun van de regio vormde een tegenwicht voor de druk die werd uitgeoefend door de VS en de EU, die kritiek hadden op de *roadmap* van Kinshasa. De enige eis waarop de internationale gemeenschap en de Bisschoppenconferentie hadden gehamerd – het nemen van maatregelen om de dialoog inclusiever te voeren – werd teruggetrokken uit de slotverklaring van de conferentie. President Jose Eduardo dos Santos van Angola riep de Congolese oppositie op meer geduld te hebben. Volgens hem was het beter om enkele maanden te wachten en verkiezingen in goede omstandigheden te houden, dan zich op onbekende paden van geweld te begeven. De Congolese burgerbewegingen hadden de staatshoofden gevraagd om het akkoord van 18 oktober 2016 te verwerpen, omdat dit het mandaat van Kabila tot na de grondwettelijke termijn zou verlengen.³²² De opstelling van de regio werd gezien als

³¹⁸ Terwijl Katumbi de behandeling van zijn klacht afwachtte, werden enkele naaste medewerkers die al maanden vastzaten in de gevangenis van Makala door gewapende en gemaskerde mannen gefouilleerd. Zij hadden eerder niet deelgenomen aan de massale uitbraak van gevangenen uit angst dat zij in dat geval zouden worden doodgeschoten. Jeune Afrique, *RDC: Katumbi dénonce la fouille de ses proches par des hommes armés et cagoulés à Makala*, 11 juni 2017. Le Figaro, *RDC: Katumbi porte plainte auprès de l'ONU*, 2 juni 2017. Le Figaro, *Moïse Katumbi: « Kabila s'acharne à m'écarter du pouvoir »*, 5 juni 2017. Zie ook La Libre Belgique, *Moïse Katumbi « On crée le chaos pour éviter les élections »*, 11 juni 2017.

³¹⁹ Katumbi verklaarde als onafhankelijke kandidaat, maar met steun van Félix Tshisekedi, mee te willen dingen naar het presidentschap. Jeune Afrique, *Kinshasa doit permettre à Katumbi de participer à la présidentielle, selon le Haut-commissariat aux droits de l'Homme des Nations unies*, 16 juni 2017. France24, *Après un an d'exil, l'opposant Moïse Katumbi annonce son "retour imminent" en RD Congo*, 16 juni 2017. Le Monde, *Moïse Katumbi et Félix Tshisekedi, les faux jumeaux de l'opposition congolaise*, 19 juni 2017.

³²⁰ RFI, *RDC: Moïse Katumbi convoqué par la justice et sommé de rentrer au pays*, 29 juni 2017. Zie ook HRW, *Gabriel Tambwe, détenu depuis 14 mois en RD Congo*, 19 juli 2017. Zie ook RFI, *RDC: Moïse Katumbi répond à la polémique sur sa nationalité*, 27 juni 2017.

³²¹ Maar achter de schermen toonden Afrikaanse landen ongerustheid over de destabilisatie van de regio en de impact op buurlanden. Na afloop van de conferentie zouden de (inmiddels voormalige) Angolese president Dos Santos en president Sassou van Congo-Brazzaville tegen Kabila hebben gezegd dat hij na afloop van zijn tweede presidentstermijn zou moeten vertrekken. Uganda pleitte voor het snel voorbereiden van verkiezingen om de Congolese oppositie tegemoet te komen. Rwanda erkende dat de nationale dialoog niet inclusief was geweest, maar pree de krachtige opstelling van de *Majorité présidentielle*. Zuid-Afrika hechtte minder aan de verkiezingskalender dan aan een inclusieve nationale dialoog. Vertrouwelijke bron, 28 oktober 2016. Vertrouwelijke bron, 31 oktober 2016. Vertrouwelijke bron, 23 maart 2017. Zie ook RFI, *RDC: Denis Sassou-Nguesso s'implique dans le dialogue congolais*, 29 juli 2016. RFI, *RDC: les bons offices du président Sassou-Nguesso pour appuyer le dialogue*, 3 september 2016. Radio Okapi, *Processus électoral en RDC: tête-à-tête Joseph Kabila - Sassou Nguesso à Kinshasa*, 2 september 2016.

³²² Toch waren ze niet verrast, omdat ze begrepen dat ze weinig konden verwachten van de aanwezige staatshoofden, van wie sommige hun eigen grondwet hadden aangepast en al tientallen jaren aan de macht waren. RFI, *RDC: que peut-on attendre du sommet de Luanda?*, 26 oktober 2016. Jeune Afrique, *Crise politique en RD Congo: le sommet de Luanda a-t-il servi à quelque chose?*, 27 oktober 2016.

een overwinning voor Kabila, die zonder concessies te hebben gedaan twintig maanden langer aan de macht kon blijven.³²³ Volgens analisten beschouwde Kabila de steun van regionale bondgenoten als essentieel om langer aan te blijven als president en om zijn persoonlijke veiligheid te garanderen, mocht hij worden afgezet. In de tweede helft van 2016 bracht Kabila bezoeken aan Rwanda, Uganda en Tanzania.³²⁴

Op 30 november 2016 riepen de staatshoofden van de *Communauté économique des Etats d'Afrique centrale* (CEEAC) in Libreville (Gabon) alle partijen in de DRC op zich aan te sluiten bij het akkoord van 18 oktober 2016 dat voorzag in het houden van presidentsverkiezingen in april 2018.³²⁵

In 2017 schroefde de Congolese regering haar diplomatieke pogingen op om meer regionale steun te krijgen. Op 2 juli 2017 reisde president Kabila naar Addis Abeba ter gelegenheid van de 29ste topconferentie van de AU. Kabila zocht steun bij andere presidenten tegen de sancties die de EU en de VS hadden opgelegd aan sommige Congolese regeringsfunctionarissen. Op verzoek van de Congolese regering spraken de leden van de Uitvoerende Raad van de Afrikaanse Unie zich uit tegen de – wat zij beschouwden als – onrechtvaardige eenzijdige sancties tegen Staten en burgers van Afrikaanse lidstaten.³²⁶ In de vergadering van staatshoofden en regeringsleiders van de AU werd aangedrongen op de uitvoering met instemming van alle betrokkenen van het politieke akkoord van 31 december 2016, met het oog op het houden van verkiezingen in december 2017.³²⁷

Op 13 juli 2017 werd in Luanda een vergadering gehouden van de ministerraad van het tripartite-overleg tussen Angola, de DRC en Zuid-Afrika. De vergadering veroordeelde buitenlandse inmenging in interne aangelegenheden en riep op tot de intrekking van sancties door niet-Afrikaanse landen en organisaties tegen functionarissen van de DRC. In het slotcommuniqué van de 19e vergadering van de ministers van de SADC³²⁸, die van 17 tot 21 juli 2017 in Tanzania werd gehouden, stelde de SADC vast dat de instabiliteit in de regio Kasaï invloed had op het tijdpad van de verkiezingen dat was vastgesteld in het oudejaarsakkoord. De vergadering veroordeelde inmenging van niet-Afrikaanse landen in de binnenlandse

³²³ RFI, *RDC: que peut-on attendre du sommet de Luanda?*, 26 oktober 2016. RFI, *A Luanda, un sommet pour entériner l'accord politique de Kinshasa*, 26 oktober 2016. Radio Okapi, *Dos Santos: « Un gouvernement de transition en RDC mettra fin au climat de contestation »*, 26 oktober 2016. BBC, *RDC: l'UDPS critique les dirigeants de la région*, 27 oktober 2016. Jeune Afrique, *Crise politique en RD Congo: le sommet de Luanda a-t-il servi à quelque chose?*, 27 oktober 2016. ISS, *A new political accord in the DRC sets elections for April 2018 at the earliest*, 31 oktober 2016.

³²⁴ Economische factoren zouden ook een complicatie kunnen vormen voor Kabila's strategie. De relaties tussen de DRC en Angola zijn verslechterd na ruzie over de toegang tot offshore olieconcessies. Ook Zuid-Afrika zou kunnen overwegen dat Kabila niet (meer) de beste optie is om de economische belangen van dat land te beschermen. De DRC kwam in 2013 overeen meer dan de helft van de energie van de toekomstige 4.800 megawatt Inga 3 dam aan Zuid-Afrika te leveren, maar de ontwikkeling van de dam verloopt zeer traag. De presidenten in Congo Brazzaville en Rwanda zijn ook langer aan de macht gebleven, maar hebben een extra mandaat kunnen legaliseren door hun grondwet te wijzigen, dat is Kabila niet gelukt. Reuters, *Congo's Kabila courts regional support as opposition prepares 'red card'*, 24 oktober 2016. RFI, *RDC: que peut-on attendre du sommet de Luanda?*, 26 oktober 2016. RFI, *A Luanda, un sommet pour entériner l'accord politique de Kinshasa*, 26 oktober 2016. Radio Okapi, *Dos Santos: « Un gouvernement de transition en RDC mettra fin au climat de contestation »*, 26 oktober 2016. BBC, *RDC: l'UDPS critique les dirigeants de la région*, 27 oktober 2016. Jeune Afrique, *Crise politique en RD Congo: le sommet de Luanda a-t-il servi à quelque chose?*, 27 oktober 2016. ISS, *A new political accord in the DRC sets elections for April 2018 at the earliest*, 31 oktober 2016.

³²⁵ Radio Okapi, *RDC: la CEEAC appelle toutes les parties à accepter l'accord sur le report de la présidentielle*, 1 december 2016.

³²⁶ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

³²⁷ De AU-vergadering riep tevens op tot een spoedige benoeming van de voorzitter en de leden van de CNSA. UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

³²⁸ Ministerial Committee of the Organ on Politics, Defence and Security Cooperation.

aangelegenheden van Afrikaanse lidstaten en riep op tot de intrekking van sancties door niet-Afrikaanse landen en organisaties tegen functionarissen van de DRC.³²⁹

1.9.2 *Positie internationale gemeenschap*

Tijdens de verslagperiode ontwikkelde de internationale gemeenschap allerlei initiatieven om de crisis in de DRC te helpen oplossen. Op 23 juli 2016 hield de *International Support Group* een bijeenkomst in Kinshasa. Daaraan werd deelgenomen door AU-bemiddelaar Edem Kojo en vertegenwoordigers van de AU, Monusco, CIGRL, SADC, EU en de OIF.³³⁰ De internationale gemeenschap steunde aanvankelijk – bij het ontbreken van een werkbaar alternatief – de nationale dialoog, ondanks het gebrek aan inclusiviteit.³³¹

1.9.3 *Internationale sancties*

Naarmate de repressie van het regime Kabila toenam en diplomatieke stappen onvoldoende effect sorteerden, werd de druk op het regime Kabila opgevoerd met (het dreigen met) sancties.³³² De gewelddadige onderdrukking van de protesten op 19 september 2016 lokten ook in het buitenland felle reacties uit.³³³ Op 28 september 2016 vaardigde de VS sancties uit tegen generaal Gabriel Amisi, alias *Tango Four*, legercommandant van West-Congo en tegen generaal John Numbi, de voormalige inspecteur-generaal van de politie. Volgens de OFAC³³⁴ waren Amisi en Numbi betrokken geweest bij 'het ondermijnen van democratische processen en de onderdrukking van politieke rechten en vrijheden van de Congolese bevolking'.³³⁵ Ook binnen de EU gingen stemmen op om sancties uit te vaardigen.³³⁶

³²⁹ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

³³⁰ Vertrouwelijke bron, 26 juli 2016.

³³¹ Vertrouwelijke bron, 14 september 2016.

³³² Op 23 juni 2016 kondigde de VS sancties aan tegen de hoofdcommissaris van politie van Kinshasa, generaal Célestin Kanyama, wegens het gebruik van geweld tegen burgers. Zijn banktegoeden werden bevroren en Amerikanen mochten geen zaken meer met hem doen. De VS maakte zich zorgen over de vertragingen in het verkiezingsproces en gaven met de sanctie tegen Kanyama een signaal af aan de Congolese regering. Die veroordeelde het besluit als onverenigbaar met de soevereiniteit van de DRC. Kanyama, bijgenaamd 'de geest des doods' verklaarde uitsluitend bevelen te hebben uitgevoerd. De bank van generaal Kanyama in de DRC vroeg hem zijn rekening te sluiten – en ook bij andere banken kon hij niet meer terecht. Kanyama mocht niet eens meer zijn handtekening zetten onder de bankrekening van de politie. RFI, *RDC: le général Kanyama sanctionné par les Etats-Unis*, 23 juni 2016. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. Zie ook Media Congo.net, *Célestin Kanyama: « Je ne fais que suivre les ordres »*, 7 november 2016.

³³³ Reuters, *DR Congo adviser on 'pleading mission' to U.S. not to impose sanctions*, 17 september 2016. Reuters, *European nations to discuss possible Congo sanctions –Ayrault*, 19 september 2016. Africanews, *US angry at DRC over mistreatment of its special envoy, moots targeted sanctions*, 19 september 2016. Africanews, *Katumbi favorable à des sanctions contre la RDC*, 23 september 2016.

³³⁴ US Treasury Department's Office of Foreign Assets Control.

³³⁵ Troepen onder bevel van Amisi waren vanaf 2015 betrokken bij de gewelddadige repressie van politieke betogingen en het gebruik van buitensporig geweld. John Numbi, een naaste adviseur van president Kabila, smoorde in 2008 protesten van de politiek-religieuze beweging *Bundu Dia Kongo* (BDK) met dodelijk geweld en werd verdacht van de moord op mensenrechtenverdediger Floribert Chebeya, die onderzoek daarnaar deed. Generaal Amisi heeft een lange staat van dienst op het gebied van mensenrechtenschendingen. Zie voor bijzonderheden ook het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2010 en het Algemeen ambtsbericht DRC van december 2014. Human Rights Watch, *DR Congo: US Imposes Sanctions on 2 Officials*, 28 september 2016. RFI, *RDC: sanctions américaines contre deux généraux congolais*, 29 september 2016. Radio Okapi, *RDC: les généraux Gabriel Amisi et John Numbi sanctionnés par les Etats-Unis*, 28 september 2016. The Guardian, *US imposes sanctions on top DRC officials after election delay*, 28 september 2016. 7sur7.cd, *Sanctions USA: John Numbi et Gabriel Amisi subissent le sort du général Kanyama*, 29 september 2016.

³³⁶ Wall Street Journal, *EU Foreign Ministers to Discuss Congo Political Crisis Amid Sanctions Push*, 5 oktober 2016. Le Figaro, *La France veut des sanctions contre la RDC*, 5 oktober 2016. Actualité.cd, *Mende à Reynders: « Nous ne reconnaissons pas à un pays étranger le droit de sanctionner des personnalités congolaises »*, 6 oktober 2016. RTBF, *RDC: Kinshasa envisage des "sanctions coercitives" envers la Belgique*, 7 oktober 2016. Reuters, *DRC/UK - U.K. supports call for EU sanctions against Congo officials*, 13 oktober 2016. Euractiv, *EU to ready sanctions over postponed DR Congo vote and violence*, 16 oktober 2016.

Op 15 november 2016 nam het Amerikaanse Huis van Afgevaardigden een resolutie aan over de reikwijdte van de sancties tegen het regime van Kabila.³³⁷ Ook de EU voerde de druk op de Congolese regering op door het dreigen met sancties.³³⁸ Begin december 2016 riep een coalitie van 72 Congolese ngo's en vijftien internationale ngo's Europa en de VS op om de sancties – waaronder bevrozing van tegoeden en een reisverbod - tegen topfunctionarissen in de DRC uit te breiden en grootschalig geweld en repressie te voorkomen.³³⁹

Op 12 december 2016 kondigde de EU sancties aan tegen zeven hoge veiligheidsfunctionarissen. Volgens de EU waren vier van hen betrokken bij het plannen of uitvoeren van dan wel leiding geven aan ernstige schendingen van mensenrechten: Ilunga Kampete, commandant van de Republikeinse Garde³⁴⁰, Gabriel Amisi Kumba, legercommandant van West-Congo³⁴¹, Ferdinand Ilunga Luyolo³⁴², commandant van het *Légion Nationale d'Intervention* (LENI - Oproerpolitie) en Célestin Kanyama, hoofdcommissaris van politie van Kinshasa.³⁴³ De EU legde aan drie andere topfunctionarissen sancties op wegens 'obstructie van een vreedzame oplossing van de crisis voor wat betreft het houden van verkiezingen in de DRC, vooral door (het aanzetten tot) geweld, repressie of het ondermijnen van de rechtsstaat: John Numbi, de voormalige inspecteur-generaal van de politie, Roger Kibelisa³⁴⁴, directeur binnenland van de ANR en Delphin Kahimbi³⁴⁵, de directeur van de militaire inlichtingendienst.³⁴⁶

Op dezelfde dag kondigde de VS sancties af tegen Kalev Mutond, de directeur van de ANR³⁴⁷, en Evariste Boshab, vicepremier en (op dat moment) minister van

³³⁷ Deze zouden functionarissen moeten treffen die 'de voortgang belemmeren naar een vreedzame en democratische overgang door geloofwaardige verkiezingen die de wil van het Congolese volk respecteren.' Jeune Afrique, *RDC: les soutiens de Kabila bientôt sous le coup de nouvelles sanctions américaines?*, 23 november 2016.

³³⁸ HRW, *Impose Targeted Sanctions on Congo Before it's Too Late*, 23 november 2016. Actualité.cd, *Parlement européen: Le groupe S&D va proposer une résolution sur les sanctions individuelles en RDC*, 24 november 2016. RFI, *Répression en RDC: une résolution pour des sanctions européennes*, 25 november 2016. RFI, *DRC/EU - Le Parlement européen veut des sanctions ciblées en RDC*, 30 november 2016.

³³⁹ Zie <https://www.hrw.org/news/2016/12/09/eu/us-sanction-senior-dr-congo-officials>. Zie ook Le Monde Diplomatique, *Farcès et attrapes d'une fin de règne en République démocratique du Congo*, 6 december 2016.

³⁴⁰ Generaal Gaston Hughes Ilunga Kampete was vanaf eind 2014 commandant van de Republikeinse Garde. Militairen onder zijn bevel schoten in januari 2015 en op 19 september 2016 met echte kogels op betogers. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴¹ Generaal Amisi, die ook voorzitter is van de voetbalclub Vita, mobiliseerde en betaalde onder meer jeugdleden van de PPRD om te infiltreren in de betogingen op 19 september 2016 en demonstranten aan te zetten tot geweld. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴² Kolonel Ferdinand Ilunga Luyolo was bevelhebber van eenheden van de Republikeinse Garde in politieuniformen die waren bewapend met geweren en granaten. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴³ Generaal Célestin Kanyama heeft een lange staat van dienst op het gebied van mensenrechtenschendingen. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴⁴ Roger Kibelisa is onder meer verantwoordelijk geweest voor willekeurige arrestaties, detentie en mishandeling in Kinshasa in de context van de politieke repressie. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴⁵ Generaal Delphin Kahimbi is onder meer verantwoordelijk geweest voor willekeurige arrestaties, detentie en mishandeling in Kinshasa in de context van de politieke repressie. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴⁶ De Congolese regering bestempelde de sancties als 'illegaal' en 'in strijd met het internationale recht'. Ook zouden zij een chantage van de EU inhouden om de autoriteiten te dwingen besluiten van het westen te aanvaarden om de DRC over te leveren aan financiële groepen'. Conseil de l'UE, *DRC/EU - République Démocratique du Congo (RDC): l'UE adopte des sanctions à l'encontre de 7 personnes responsables des violences*, 12 december 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: l'Union européenne sanctionne sept hauts responsables du régime Kabila*, 12 december 2016. RFI, *RDC: Bruxelles et Washington sanctionnent neuf hauts responsables congolais*, 12 december 2016. De Telegraaf, *Sancties tegen Congolezen*, 12 december 2016. Le Figaro, *RDC: les sanctions de l'UE sont "illégalles"*, 12 december 2016.

³⁴⁷ De ANR van Kalev Mutond arresteerde op willekeurige wijze grote aantallen mensenrechtenverdedigers, jongeren en oppositieleiders van wie velen weken of maanden incommunicado werden vastgehouden. Sommigen werden berecht op basis van verzonnen aanklachten – waarbij Mutond naar verluidt een rol speelde door rechters te

Binnenlandse Zaken.³⁴⁸ Mutond en Boshab waren vanaf 2015 de architecten van de repressie tegen pro-democratie activisten, de politieke oppositie, vreedzame betogers en de media terwijl Kabila probeerde zich vast te klampen aan de macht na afloop van zijn wettelijke termijn.³⁴⁹

In 2017 drongen EU-lidstaten aan op nieuwe sancties nadat Bruno Tshibala op 7 april 2017, in strijd met de geest van het oudejaarsakkoord, was benoemd tot premier en het 'arrangement particulier' zonder instemming van de Tshisekedi-vleugel van het *Rassemblement* werd ondertekend. Daarnaast werd bezorgd gereageerd op de voortdurende massale mensenrechtenschendingen in de Kasai en de moord op de twee VN-Experts.³⁵⁰ Op 29 mei 2017 werden de volgende personen toegevoegd aan de Europese sanctielijst³⁵¹:

- Evariste Boshab, voormalig vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid³⁵²;
- Gédéon Kyungu Mutanga³⁵³;
- Alex Kande Mupomba, gouverneur van Kasai-Central³⁵⁴;
- Jean-Claude Kazembe Musonda, voormalig gouverneur van Haut-Katanga³⁵⁵;
- Lambert Mende, minister van Communicatie en Media en woordvoerder van de regering³⁵⁶;

intimideren en vonnissen te dicteren. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴⁸ Na zijn aantreden als minister van Binnenlandse Zaken was Boshab verantwoordelijk voor de politie en de veiligheidsdiensten en de coördinatie van het werk van provinciale gouverneurs. Voorafgaand aan de betogingen op 19 september 2016 ondertekende Boshab een communiqué op de televisie waarin werd aangekondigd dat alle demonstraties waren verboden, dat eenieder die de straat op ging 'de volle kracht van de wet' zou voelen en dat de politie zijn werk zou doen. Velen bechouwden dit als een vrijbrief voor de veiligheidstroepen om op de betogers in te hakken. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

³⁴⁹ HRW, *EU and US Slap Sanctions on Top DR Congo Officials*, 12 december 2016.

³⁵⁰ SudInfo.be, *Reynders pour une enquête indépendante internationale sur les violences au Kasai*, 23 februari 2017. Actualité.cd, *Kasai-central: Reynders veut soumettre la question de sanctions individuelles à l'UE*, 24 februari 2017. Vertrouwelijke bron, 14 april 2017. EurAc.com, *DR Congo: Time for the EU to turn words into action and apply new targeted sanctions against Congolese officials*, 3 mei 2017.

Voor de lijst van personen zie <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:L:2017:1381:FULL&from=EN>.

³⁵² Als vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid van december 2014 tot december 2016 was Evariste Boshab officieel verantwoordelijk voor de politie en veiligheidsdiensten en voor het coördineren van de werkzaamheden van de provinciegouverneurs. In deze hoedanigheid was hij verantwoordelijk voor arrestaties van activisten en oppositieleiden, alsmede voor het buitensporige gebruik van geweld, onder meer bij betogingen in Kinshasa tussen september 2016 en december 2016, wat resulteerde in een groot aantal doden en gewonden onder de burgerbevolking. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵³ Als leider van de Bakata Katanga-militie van 2011 tot en met 2016 was Gédéon Kyungu Mutanga betrokken bij ernstige schendingen van de mensenrechten en oorlogsmisdaden zoals moordpartijen en aanvallen op burgers, met name in landelijke gebieden van de regio Katanga. Gédéon Kyungu Mutanga was in mei 2017 de leider van een gewapende groep die betrokken is bij schendingen van de mensenrechten in de provincie Kasai die steunt verleent aan regeringstroepen die de mensenrechten schenden. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁴ Als gouverneur van Kasai-Central was Alex Kande Mupomba verantwoordelijk voor het aanhoudende buitensporig gebruik van geweld, de gewelddadige onderdrukking en de buitengerechtelijke executies door veiligheidstroepen en de PNC in Kasai-Central vanaf 2016, waaronder naar verluidt de buitengerechtelijke executies van leden van de Kamiuna Nsapu-militie en van burgers in Mwanza Lomba (Kasai-Central) in februari 2017. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁵ Als gouverneur van Haut-Katanga tot april 2017 was Jean-Claude Kazembe Musonda verantwoordelijk voor het buitensporig gebruik van geweld en de gewelddadige onderdrukking door veiligheidstroepen en de PNC in Haut-Katanga, onder meer tussen 15 en 31 december 2016, toen 12 burgers werden gedood en 64 burgers gewond raakten als gevolg van het gebruik van dodelijk geweld door veiligheidstroepen, onder wie agenten van de PNC, bij protesten in Lubumbashi. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁶ Als minister van Communicatie en Media sinds 2008 is Lambert Mende verantwoordelijk voor het in de DRC gevoerde repressieve mediabeleid, dat een schending vormt van het recht op vrijheid van meningsuiting en van

- Muhindo Akili Mundos, FARDC-bevelhebber van de 31e brigade³⁵⁷;
- Brigadegeneraal Eric Ruhorimbere, plaatsvervangend bevelhebber voor de 21e militaire regio (Mbuji-Mayi)³⁵⁸;
- Ramazani Shadari, vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid³⁵⁹;
- Kalev Mutond, hoofd van de nationale inlichtingendienst (ANR)³⁶⁰;

Met de sancties werden tegoeden bevroren en konden de getroffen personen niet meer naar Europa reizen.³⁶¹ De sancties, ofschoon uitsluitend gericht tegen mensenrechtenschendingen, pakten vooral slecht uit voor Congolezen die regelmatig naar Europa reisden. Sommigen hebben een huis in België of Frankrijk, waar hun kinderen studeren.³⁶² Parlementsvoorzitter Aubin Minaku, tevens secretaris-generaal van de *Majorité présidentielle*, noemde de sancties ongefundeerd.³⁶³

Op 1 juni 2017 vaardigde de VS sancties uit tegen de militaire top-adviseur van Kabila, generaal François Olenga voor diens rol aan het hoofd van het *Maison militaire*, dat onder meer de Republikeinse Garde aanstuurt.³⁶⁴

Na aanvankelijke radiostilte kondigde de minister van Buitenlandse Zaken, Léonard She Okitundu, op 12 juni 2017 op een afgewogen manier te zullen reageren op de EU-sancties.³⁶⁵ Op een sanctielijst van een informele werkgroep, de *Groupe de*

informatie en dat een op consensus gebaseerde en vreedzame oplossing op weg naar verkiezingen in de DRC ondermijnt. In strijd met het politiek akkoord dat op 31 december 2016 tussen de presidentiële meerderheid en de oppositiepartijen is bereikt, waren de uitzendingen van een aantal mediakanalen in mei 2017 nog steeds niet hervat. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁷ Muhindo Akili Mundos was de bevelhebber van de FARDC bij de Sukola I-operatie, en was verantwoordelijk voor militaire operaties tegen de ADF in de periode van augustus 2014 tot juni 2015. Hij hield zich bezig met het rekruteren en toerusten van voormalige strijders van lokale gewapende groeperingen om deel te nemen aan buitengerechtelijke executies en massamoorden die in oktober 2014 begonnen. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁸ Als plaatsvervangend bevelhebber voor de 21e militaire regio sinds 18 september 2014 was Eric Ruhorimbere verantwoordelijk voor het buitensporige gebruik van geweld en buitengerechtelijke executies door FARDC-strijdkrachten, met name tegen de Nsapu-militie en vrouwen en kinderen. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁵⁹ Als vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken en Veiligheid sinds 20 december 2016 is Ramazani Shadari officieel verantwoordelijk voor de politie- en veiligheidsdiensten en voor het coördineren van de werkzaamheden van de provinciale gouverneurs. In die hoedanigheid is hij verantwoordelijk voor de recente arrestaties van activisten en oppositieleiden, alsmede voor het buitensporige gebruik van geweld sinds zijn benoeming, zoals het gewelddadige optreden tegen leden van de beweging *Bundu Dia Kongo* (BDK) in Kongo-Central, de onderdrukking in Kinshasa in januari en februari 2017, en het buitensporige gebruik van geweld en de gewelddadige onderdrukking in de Kasai-provincies. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁶⁰ Als chef van de nationale inlichtingendienst (ANR) is Kalev Mutond betrokken bij en verantwoordelijk voor de willekeurige arrestatie, detentie en mishandeling van oppositieleiden, activisten uit het maatschappelijk middenveld en anderen. Hij heeft derhalve de rechtsstaat belemmerd en een op consensus gebaseerde en vreedzame oplossing op weg naar verkiezingen in de DRC ondermijnd, en handelingen beraamd of aangestuurd die ernstige schendingen van de mensenrechten in de DRC vormen. Kalevs bijnaam is 'de beul'. Le Monde, «Kalev», *le maître espion de Kinshasa*, 30 juni 2017.

³⁶¹ Zie voor meer informatie over de getroffen personen ook HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

³⁶² Le Monde, *RDC: sanctions de l'Union européenne contre neuf responsables congolais*, 29 mei 2017. EurAc, *Democratic Republic of the Congo: EU adopts sanctions against a further 9 people*, 29 mei 2017. Deutsche Welle, *DRC's homemade refugee crisis*, 31 mei 2017.

³⁶³ Volgens Human Rights Watch vielen de sancties in de DRC in goede aarde. Op 27 april 2017 hadden 165 ngo's om nieuwe sancties gevraagd. Volgens een enquête van het *Bureau d'Études, de Recherches, et de Consulting International* (BERCI) zou 72% van de Congolezen instemmen met de sancties. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017. RFI, *RDC: la majorité présidentielle réagit aux sanctions décidées par l'UE*, 31 mei 2017.

³⁶⁴ HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017. The New York Times, *Senior Congo Officials Linked to Kabila Are Sanctioned for Rights Abuses*, 2 juni 2017.

³⁶⁵ Jeune Afrique, *RDC: après les sanctions européennes, Kinshasa prépare sa riposte*, 8 juni 2017. Radio Okapi, *Sanctions de l'Union européenne: Kinshasa promet «une réponse raisonnée»*, 12 juni 2017.

soutien au Gouvernement de la RDC, stonden tien personen: zeven Belgen, één Italiaan en twee Amerikanen. Overigens zijn deze sancties nooit doorgevoerd.³⁶⁶

Vervolgens ontwikkelde de DRC een diplomatiek offensief om steun te verwerven bij Afrikaanse landen. President Kabila reisde af naar de 29e topconferentie van de AU in Addis Abeba, waar Afrikaanse staatshoofden hem steun toezegden in zijn strijd tegen de sancties.³⁶⁷ Zie verder paragraaf 1.9.1.

³⁶⁶ Voorgestelde sancties van deze werkgroep betroffen het niet verlenen dan wel intrekken van visa, het bevriezen van tegoeden, het uitwijzen (van de EU-ambassadeur in Kinshasa). Het ging om de volgende personen: Didier Reynders, vicepremier en minister van Buitenlandse Zaken; Bart Ouvry, EU-ambassadeur in de DRC; Bertrand de Combrugge, ambassadeur van België in de DRC; Koen Vervaeke, EU-ambassadeur in Afrika; Maria Arena, EU-parlementariër; Ida Saywer, directeur Centraal-Afrika Human Rights Watch; Cécile Kyenge, EU-parlementariër; Sasha Levnev, Directeur Enough Project; Karl Vanlouwe, lid van de Vlaamse NVA; Peter Luyckx, volksvertegenwoordiger van de Vlaamse NVA. 7sur7, *riposte RDC- Sanction UE/USA: Didier Reynders, Ida Sawyer, Cécile Kyenge, Koen Vervaeke, etc. ciblés par le gouvernement (liste complète, sanctions envisagées et griefs ci-dessous)*, 14 juni 2017. Belga, *Reynders et Arena "sanctionnés" par Kinshasa?*, 15 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

³⁶⁷ Actualite.cd, *Sanctions de l'UE: offensive de She Okitundu à Addis-Abeba pour obtenir le soutien de l'UA*, 2 juli 2017. Jeune Afrique, *RDC: Joseph Kabila face aux sanctions*, 3 juli 2017. La Libre, *RDC: Kinshasa joue sa dernière carte à l'Europe*, 4 juli 2017. Jeune Afrique, *Fin du sommet de l'Union africaine: satisfaction pour les uns, doutes pour les autres*, 5 juli 2017. Deutsche Welle, *Kabila peut compter sur Condé et Ouattara*, 5 juli 2017.

2 Mensenrechten

2.1 Intimidatie en politieke vervolging

Volgens Monusco was tijdens de verslagperiode sprake van een inperking van de politieke ruimte, met daarbij gepaard gaande restricties van de burgerlijke en politieke rechten. Daarnaast was sprake van moorden, pesterijen en intimidatie waarvan vooral mensenrechtenverdedigers, leden van oppositiepartijen en journalisten het slachtoffer werden.³⁶⁸ Opposanten mochten het land niet verlaten.³⁶⁹ Vliegtuigen waarmee ze wilden vertrekken mochten niet opstijgen in opdracht van de *Autorité de l'Aviation Civile*.³⁷⁰ Het verbod werd vooral toegepast als veiligheidsdiensten vermoedden dat een politicus van de oppositie een bijeenkomst wilde organiseren. Politici probeerden dan ook zich zo onopvallend mogelijk - en zonder daaraan ruchtbaarheid te geven - te verplaatsen.³⁷¹ Volgens een bron waren andere vormen van pesterijen het ontbinden van overeenkomsten of het bedreigen van zakenpartners om geen zaken meer met leden van de oppositie te doen.³⁷²

2.1.1 Vervolging Katumbi

Er werden tegen Katumbi³⁷³ twee onderzoeken door het Openbaar Ministerie ingesteld, één wegens het rekruteren van huursoldaten en het in gevaar brengen van de nationale veiligheid³⁷⁴ – dat al snel strandde³⁷⁵ - en één tweede wegens de onrechtmatige toeëigening en verkoop van een pand dat zou toebehoren aan de Griek Alexandros Stoupis. Katumbi raakte gewond door de agressie van twee gemaskerde agenten toen hij – omringd door duizenden aanhangers - onderweg was naar een rechtszitting.³⁷⁶ Daarop kreeg hij toestemming van de Openbare Aanklager om zich in het buitenland medisch te laten behandelen.³⁷⁷ Nadat het OM vijf jaar celstraf had geëist, werd Katumbi op 22 juni 2016 bij verstek tot drie jaar gevangenisstraf en een boete van één miljoen USD werd veroordeeld.³⁷⁸

³⁶⁸ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

³⁶⁹ Op een gegeven moment heeft de procureur-generaal een lijst met namen van ongeveer twintig opposanten naar de grensposten gestuurd om te voorkomen dat ze het land zouden verlaten. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

³⁷⁰ Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

³⁷¹ Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

³⁷² Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

³⁷³ Voor meer informatie over Katumbi wordt verwezen naar paragraaf 1.9 blz. 47.

³⁷⁴ Op 25 april 2016 arresteerden veiligheidsagenten de Amerikaan Darry Lewis, een veiligheidsadviseur van Katumbi en drie Congolese lijfwachten. Lewis werd op 8 juni 2016 vrijgelaten en keerde terug naar de VS. De drie Congolezen bleven in voorlopige hechtenis vastzitten. Jeune Afrique, RDC: *Katumbi face à la justice, l'affaire des « mercenaires » expliquée à ceux qui ont raté le début*, 11 mei 2016. BBC, RDC: *Katumbi répond à la justice*, 9 mei 2016. The New York Times, *Congo Lurches Toward a New Crisis as Leader Tries to Crush a Rival*, 11 mei 2016. AFP, RDC: *l'opposant Moïse Katumbi ne s'est pas rendu à sa troisième audition par la justice*, 16 mei 2016. Ciel Afrique, RDC: *Affaire mercenaires de Moïse Katumbi, le présumé recruteur libéré*, 8 juni 2016. Jeune Afrique, RDC: *Moïse Katumbi a rencontré l'ex-marine Darryl Lewis à Washington*, 14 juli 2016.

³⁷⁵ Een jaar na hun arrestatie bepleitte de advocaat van Moïse Katumbi de vrijlating van zijn lijfwachten. Met uitzondering van Katumbi's Amerikaanse veiligheidsadviseur Darryl Lewis, die al was vrijgelaten, verbleven zij nog altijd in de gevangenis. Zij waren gearresteerd in de zaak van Katumbi rond de werving van huursoldaten. Radio Okapi, *Lubumbashi: l'avocat des gardes du corps de Katumbi demande leur libération*, 15 maart 2017.

³⁷⁶ Het proces van Moïse Katumbi heeft indertijd veel ophef veroorzaakt. Katumbi wist dat hij in gevaar verkeerde en had om bijstand van Monusco gevraagd. De politie van Monusco reed rondjes rond zijn residentie en heeft gezien dat ANR-medewerkers zich ophielden bij een tankstation om Katumbi te ontvoeren. Daarna werd Katumbi ook binnen zijn residentie door Monusco beschermd. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

³⁷⁷ Katumbi vertrok op 20 mei 2016 via Zambia naar Zuid-Afrika en vandaar op 28 mei 2016 naar Europa om daar zijn behandeling voort te zetten. Jeune Afrique, RDC: *Katumbi face à la justice, l'affaire des « mercenaires » expliquée à ceux qui ont raté le début*, 11 mei 2016. Jeune Afrique, *Moïse Katumbi a quitté la RDC pour l'Afrique du Sud*, 20 mei 2016. The Times, *Government poisoned me, claims Congo's opposition leader*, 13 juli 2016. Le Figaro, *Moïse Katumbi: « Kabila s'acharne à m'écarter du pouvoir »*, 5 juni 2017.

³⁷⁸ Radio Okapi, RDC: *5 ans de prison requis contre Moïse Katumbi pour spoliation d'une maison*, 21 juli 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: Moïse Katumbi condamné à trois ans de prison ferme dans une affaire de spoliation*, 22 juni 2016.

Katumbi en zijn broer Katebe Katoto klaagden op hun beurt Stoupis aan wegens het fabriceren van bewijsmateriaal.³⁷⁹ De rechtsgang in de zaak tegen Katumbi was met zeer veel vraagtekens omgeven, een rechter verklaarde dat zij onder druk was gezet om Katumbi te veroordelen.³⁸⁰ Op 27 september 2016 gelastte het gerechtshof in Lubumbashi de voorwaardelijke vrijlating van Marie Kamona, de griffier van de rechtbank van Lubumbashi/Kamalondo.³⁸¹ Op 19 juli 2017 werd een begin gemaakt met de behandeling in beroep van de zaak tegen Moïse Katumbi door het gerechtshof in Lubumbashi. Zijn advocaten voerden aan dat er veel procedurefouten waren gemaakt, maar het Hof verwierp alle bezwaren. Er was bezorgdheid over pogingen om de onpartijdigheid van de rechters te beïnvloeden, vooral over de poging tot moord op een van de rechters op de avond vóór het proces door onbekende schutters.³⁸²

2.1.2

Overige politieke vervolging

De autoriteiten hadden het, behalve op Katumbi zelf, vooral gemunt op diens naaste medewerkers en bondgenoten, zoals kopstukken en leden van de UDPS en de UNAFEC. Begin augustus 2016 riep de EU de Congolese regering op de politieke gevangenen vrij te laten.³⁸³ Op 10 augustus 2016 publiceerde de *Association congolaise pour l'accès à la Justice* (Acaj) een lijst van 115 politieke- en gewetensgevangenen van wie aan 83 al jaren daarvoor amnestie was verleend, maar die nog altijd vastzaten. Op deze lijst stonden politici als Eugène Diomi Ndongala, partijvoorzitter van de *Démocratie Chrétienne* (DC), die na een oneerlijk proces tot tien jaar gevangenisstraf was veroordeeld³⁸⁴ en Jean-Claude Muyambo³⁸⁵, voorzitter van de partij *Solidarité Congolaise pour la Démocratie et le Développement* (SCODE), die in afwachting van zijn proces in preventieve hechtenis in de Makala gevangenis zat.³⁸⁶

³⁷⁹ RFI, *RDC: procès en appel de Moïse Katumbi dans l'affaire Katumbi-Stoupis*, 19 juli 2017.

³⁸⁰ Enkele weken na de uitspraak verklaarde de voorzitter van de rechtbank, Chantal Ramazani Wazuri, dat zij onder druk haar handtekening onder het vonnis had gezet en dat het vonnis alleen diende om Katumbi te verbieden mee te doen aan de presidentsverkiezingen. Wazuri vroeg vervolgens asiel aan in Frankrijk. De CENCO bestempelde het proces tegen Katumbi als een 'maskerade'. RFI, *RDC: procès en appel de Moïse Katumbi dans l'affaire Katumbi-Stoupis*, 19 juli 2017. RFI, *RDC: Moïse Katumbi saisit la Cour suprême et demande un nouveau procès*, 25 juli 2016. Le Vif, *RDC: la juge ayant condamné l'opposant Katumbi dénonce des pressions*, 27 juli 2016.

³⁸¹ De griffier was op 3 augustus 2016 met zes andere griffiers gearresteerd op beschuldiging van het achterhouden van documenten in de zaak van de Griek Alexandros Stoupis tegen Moïse Katumbi. De zes andere griffiers waren al eerder vrijgelaten. Radio Okapi, *Liberté provisoire accordée à la greffière du tribunal de paix de Lubumbashi*, 27 september 2016.

³⁸² RFI, *RDC: Moïse Katumbi convoqué par la justice et sommé de rentrer au pays*, 29 juni 2017. UNSC, *S/2017/712*, 15 augustus 2017.

³⁸³ De EU had samen met leden van het *Rassemblement* begin juni 2016 in Genva een lijst van politieke gevangenen opgesteld. Volgens LUCHA was deze lijst echter nog niet geactualiseerd. Zo stonden leden van LUCHA die nog in de gevangenis zaten, Bienvenu Matumo, Héritier Marcel Kapiteni en Victor Tesongo, nog niet op de lijst. Africanews, *DRC: Amnesty concerned with current violence*, 22 juli 2016. Radio Okapi, *RDC: l'UE appelle Kinshasa à libérer des prisonniers politiques*, 4 augustus 2016. Jeune Afrique, *Prisonniers politiques et d'opinion en RD Congo: finalement qui sort, qui reste?*, 24 augustus 2016. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

³⁸⁴ De VN-Mensenrechtencommissie sommeerde op 26 november 2016 Eugène Diomi Ndongala vrij te laten. De commissie oordeelde dat de rechten van Ndongala, die in maart 2014 werd veroordeeld tot tien jaar gevangenisstraf wegens aanranding van minderjarigen, door de Congolese justitie met voeten zijn getreden en kwalificeerde zijn proces als een politiek proces. RFI, *RDC: les droits de l'opposant Diomi Ndongala ont été «bafoués»*, 26 november 2016. Radio Okapi, *RDC: le Comité des droits de l'homme de l'ONU exige la libération de Diomi Ndongala*, 28 november 2016.

³⁸⁵ Radio Okapi, *RDC: Jean-Claude Muyambo transféré de nouveau à l'hôpital*, 19 juli 2016.

³⁸⁶ Volgens de Acaj zaten deze politieke- en gewetensgevangenen nog altijd in de gevangenis omdat zij zich hadden verzet tegen de aanpassing van de grondwet of daarvoor respect hadden geëist of hun politieke overtuiging hadden uitgedragen, hetzij als lid van een oppositiepartij, hetzij vanwege hun affiniteit met de oud-gouverneur van Katanga, Moïse Katumbi. In eerste instantie zaten er honderden leden van de oppositie vast. Na betaling van geldbedragen tussen de 20 en 50 USD werden de meesten vrijgelaten. *Tempête des tropiques, Pour » faute grave »: L'Acaj demande à Joseph Kabila de révoquer Thambwe Mwamba*, 22 augustus 2016. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

Op 19 augustus 2016 gelastte de Congolese regering de vrijlating van 24 politieke- en gewetensgevangenen. Minister van Justitie Alexis Thambwe Mwamba publiceerde de lijst van personen die (voorlopig) zouden worden vrijgelaten op grond van de versoepeling van het politieke klimaat (*mesures de décrispation*).³⁸⁷ In werkelijkheid zaten er op dat moment maar vier gewetensgevangenen die op deze lijst stonden vast: Christopher Ngoyi Mutamba, Fred Bauma (LUCHA), Yves Makwambala (LUCHA) en Jean-Marie Kalonji (*Quatrième Voix*).³⁸⁸ Op 21 augustus 2017 riep de Acaj president Kabila op alle politieke- en gewetensgevangenen vrij te laten.³⁸⁹

Op 16 november 2016 publiceerde Human Rights Watch een lijst van 29 gevangenen die nog altijd vastzaten in Kinshasa, Lubumbashi of Goma.³⁹⁰ Een van hen, Totoro Mukenge, voorzitter van de *Union de Jeunes Congolais Pour le Changement* (UJCC), werd vanaf 16 september 2016 vastgehouden door de ANR na deelname aan een vreedzame voorlichtingsbijeenkomst over respect voor de grondwet.³⁹¹ Norbert Luyeye, voorzitter van de *Union des Républicains* (UR) werd samen met zes partijleden die aanwezig waren bij een partijbijeenkomst in zijn huis op 4 augustus 2016 vanaf 7 augustus 2017 vastgehouden door de militaire inlichtingendienst.³⁹² Een andere partijvoorzitter, Jean-Claude Muyambo, zat in november 2016 nog altijd vast. Ook Moïse Moni Della, de voorzitter van de *Conservateurs de la Natures et Démocrates* (CONADE), die werd gearresteerd op 19 september 2016 toen hij op weg was naar de betoging, zat nog vast evenals de adjunct secretaris-generaal van de UDPS, Bruno Tshibala.³⁹³

³⁸⁷ Op de lijst van vrij te laten personen kwamen niet de namen voor van Jean-Claude Muyambo, Eugène Diomi Ndongala, Jean de Dieu Kilima en andere gevangenen. Volgens Human Rights Watch zouden ook de andere gevangenen zoals Bienvenu Matumo en Marc Héritier Kapitene (LUCHA), Jean de Dieu Kilima (Filimbi) oppositieleider Jean-Claude Muyambo, oppositielid Victor Tesongo en medewerkers van Moïse Katumbi moeten worden vrijgelaten. Jeune Afrique, *Prisonniers politiques et d'opinion en RD Congo: finalement qui sort, qui reste?*, 24 augustus 2016. Tempête des tropiques, *Libération de prisonniers politiques: HRW appelle Kinshasa à faire plus*, 22 augustus 2016. Fondation Hirondelle, *RDC: Moïse Katumbi demande la libération de tous les prisonniers politiques avant la tenue du dialogue*, 23 augustus 2016.

³⁸⁸ De vier personen die zouden worden vrijgelaten, Christopher Ngoyi Mutamba, Fred Bauma, Yves Makwambala en Jean-Marie Kalonji, waren na schijnprocessen met gefabriceerde bewijzen veroordeeld in een poging de vrijheid van meningsuiting in te perken. Hun vrijlating werd aangekondigd na de ontmoeting van president Kabila met leden van LUCHA in Goma. Deze gewetensgevangenen waren een week daarna nog altijd niet vrijgelaten. De twintig anderen waren al enkele maanden op vrije voeten, hetzij omdat ze waren vrijgesproken (Giresse Bongomisa Nzinga, Joël Namulinda Bokuru en Léon Nguwa), hetzij omdat zij voorlopig waren vrijgelaten (Jerry Olenga en Paulin Lody), hetzij omdat zij hun straf hadden uitgezeten (Narcisse Kombi, Pascal Byumanine, zeven betogers die in november 2015 waren gearresteerd in Goma en Paul Kikukama), hetzij dat zij door de ANR waren vrijgelaten zonder enige uitleg (Radek Junior Mapeke N'landu). Top Congo FM, *Les prisonniers libérés sont toujours en prison*, 24 augustus 2016. Jeune Afrique, *Prisonniers politiques et d'opinion en RD Congo: finalement qui sort, qui reste?*, 24 augustus 2016.

³⁸⁹ Tempête des tropiques, *Pour » faute grave »: L'Acaj demande à Joseph Kabila de révoquer Thambwe Mwamba*, 22 augustus 2016. Afrik.com, *RDC, libération des prisonniers politiques: justification au dialogue?*, 23 augustus 2016. Jeune Afrique, *Prisonniers politiques et d'opinion en RD Congo: finalement qui sort, qui reste?*, 24 augustus 2016.

³⁹⁰ Vele anderen zijn in de loop der tijd op willekeurige wijze gearresteerd en verbleven op dat moment nog altijd in detentie. De lijst van 29 personen bevatte uitsluitend gevallen die door Human Rights Watch zijn gedocumenteerd in de context van de politieke repressie sinds 2015. De lijst is te vinden op: <https://www.hrw.org/news/2016/11/16/dr-congo-political-prisoners-detention>. HRW, *Congolese Authorities Should Release All Political Prisoners*, 16 november 2016.

³⁹¹ HRW, *Congolese Authorities Should Release All Political Prisoners*, 16 november 2016.

³⁹² 7sur7.cd, *Aucune trace de l'opposant Norbert Luyeye*, 10 augustus 2016.

³⁹³ Anderen waren gearresteerd vanwege vermeende banden met Moïse Katumbi en betrokkenheid bij de werving van huursoldaten. Sommige waren gearresteerd in Lubumbashi en overgebracht naar Kinshasa, anderen zaten vast in Lubumbashi. Twee leden van de UNAFEC, Lwembe Munika en Mukonde Kapenda, die op 16 juli 2016 waren gearresteerd in Lubumbashi, waren op 9 augustus 2016 overgebracht naar de ANR in Kinshasa waar ze incommunicado werden vastgehouden. In Lubumbashi zat Huit Mulongo nog vast, evenals Ngongo Kasongo, lid van de UNAFEC. Kasongo was samen met zijn partijgenoot Jules Kikungulu op 18 juli 2016 in zijn (Kasongo's) huis gearresteerd. Beiden werden overgebracht naar de ANR en berecht wegens rebellie. Kikungulu werd vrijgesproken, Kasongo werd veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf. In Goma werden op 24 oktober 2016 zes LUCHA-militanten gearresteerd toen ze studenten opriepen om te demonstreren op 26 en 27 oktober 2016. HRW, *Congolese Authorities Should Release All Political Prisoners*, 16 november 2016.

Tshibala was op 9 oktober 2016 opgepakt op het vliegveld van Kinshasa toen hij naar Brussel wilde vertrekken.³⁹⁴ Tshibala werd op 29 november 2016 vrijgelaten.³⁹⁵

Hieronder volgen enkele (andere) voorbeelden van intimidatie en strafrechtelijke vervolging.

- Op 17 juli 2016 werden twee leden van de oppositiepartij UNAFEC, Olivier Kabala en Eustache Mutombo, door een rechtbank in Lubumbashi na een politiek proces veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf;³⁹⁶
- Op 30 augustus 2016 werd de voormalige directeur van het kabinet van Katumbi, Huit Mulongo, veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf;³⁹⁷
- Op 31 augustus 2016 werden twaalf leden van de oppositie die tegen de nationale dialoog hadden gedemonstreerd, door een rechtbank in Lubumbashi veroordeeld tot gevangenisstraffen;³⁹⁸
- Op 19 november 2016 bekogelden tientallen aanvallers de huizen van G7-leider Charles Mwando Nsimba zijn zoon, tevens parlamentslid, Christian Mwando met stenen en sloegen de inboedel kort en klein;³⁹⁹
- Op 17 november 2016 arresteerden de autoriteiten vier leden van het *Rassemblement* in Kinshasa en ongeveer tien leden van de UDPS in Lubumbashi;⁴⁰⁰
- Op 29 november 2016 vielen onbekende gewapende overvallers de residentie van UNAFEC-voorzitter Gabriel Kyungu in Lubumbashi aan;⁴⁰¹
- Op 28 december 2016 werd het parlamentslid Franck Diongo, voorzitter van de oppositiepartij *Mouvement lumumbiste progressiste* (MLP) veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf.⁴⁰²

Gevolgen oudejaarsakkoord

Het akkoord van 31 december 2016 voorzag onder meer in de vrijlating van politieke gevangenen, maar meer dan tien dagen na de ondertekening van het akkoord verbleef het lid van de oppositie Moïse Moni Della, één van de zeven

³⁹⁴ Belga, *RDC: arrestation d'un dirigeant de la formation historique de l'opposition*, 10 oktober 2016. Jeune Afrique, *RDC : arrestation de Bruno Tshibala, secrétaire général adjoint de l'UDPS*, 10 oktober 2016.

³⁹⁵ AFP, *RDC: libération d'un dirigeant de l'opposition arrêté en octobre*, 29 november 2016.

³⁹⁶ Kabala en Mutombo waren betrokken geweest bij een vechtpartij met voormalige politieke medestanders over de controle van een taxistandplaats. Daarbij waren enkele personen licht gewond geraakt. AFP, *RDC: 15 ans de prison ferme pour deux militants d'opposition*, 17 juli 2016.

³⁹⁷ Mulongo was beschuldigd van illegaal wapenbezit. Hij werd veroordeeld tot drie jaar gevangenisstraf en een boete van 250.000 FC (ca. 220 EUR). Radio Okapi, *RDC: Huit Mulongo condamné à 3 ans de prison*, 31 augustus 2016.

³⁹⁸ Eén tot zes maanden gevangenisstraf, twee tot zeven jaar gevangenisstraf en negen tot vijf jaar celstraf. Le Figaro, *RD Congo: onze opposants condamnés*, 1 september 2016. Le Potentiel, *Douze membres du Rassemblement condamnés par le TGI/Lubumbashi*, 2 september 2016.

³⁹⁹ Bij het huis van Christian Mwando gebruikte de politie nog traangas om de aanvallers te verjagen, maar die trokken vervolgens ongehinderd naar het huis van Charles Mwando. Radio Okapi, *Les résidences de Charles et Christian Mwando attaquées à Lubumbashi*, 20 november 2016. HRW, *Arrests, Beatings, Opposition Leaders' Homes Vandalized*, 21 november 2016.

⁴⁰⁰ Daarnaast werden twee UDPS-leden in de wijk Limete in Kinshasa aangehouden. Eerder die dag schoot de politie met traangas op UDPS-aanhangers die folders verspreiden om op te roepen tot protesten. AFP, *RDC: au moins quatre dirigeants des jeunes de l'opposition arrêtés à Kinshasa*, 18 november 2016. HRW, *Wave of Arrests and Crackdown on Media Ahead of Protests*, 18 november 2016.

⁴⁰¹ Zij probeerden de hoofdingang in brand te steken. Het provinciale parlement van Haut-Katanga hief op 27 december 2016 de parlementaire onschendbaarheid van Kuyungu op. Van de dertig leden waren 22 aanwezig: twaalf stemden vóór de opheffing, tien tegen. Daarnaast nam de intimidatie van Gabriel Kyungu door veiligheidsagenten vanaf begin juli 2017 toe. Radio Okapi, *La résidence de Gabriel Kyungu attaquée à Lubumbashi*, 30 november 2016. AFP, *RDC: l'immunité d'un opposant à Joseph Kabila levée*, 27 december 2016. UNSC, *S/2017/712*, 15 augustus 2017.

⁴⁰² Diongo werd door het Hooggerechtshof tijdens een spoedzitting veroordeeld tot vijf jaar gevangenisstraf wegens willekeurige arrestatie met geweld en illegale detentie. Hij had drie GR-militairen die hadden geprobeerd zijn residentie te betreden, vastgehouden en geslagen. Na tussenkomst van Monusco bevrijdden Diongo en zijn aanhangers de drie militairen. Radio Okapi, *RDC: le député Franck Diongo condamné à cinq ans de servitude pénale principale*, 29 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

erkende politieke gevangenen, nog altijd in detentie in Kinshasa.⁴⁰³ Op 28 januari 2017 werd Moni Della alsnog vrijgelaten.⁴⁰⁴

In drie andere gevallen van bekende politieke gevangenen en politici in ballingschap werd geen knoop doorgemaakt. Eugène Diomi Ndongala, kon volgens regeringswoordvoerder Mende niet worden vrijgelaten omdat hij was veroordeeld wegens verkrachting. Het lot van Jean-Claude Muyambo en Moïse Katumbi werd in handen gelegd van de bisschoppen van de CENCO, die hun vrijspraak bij de autoriteiten mochten bepleiten.⁴⁰⁵ Op 24 januari 2017 waren 82 gerechtelijke dossiers van politieke gevangenen behandeld door de commissie van hoge rechters die in het kader van de politieke ontspanning (*décrispation*) was opgericht op verzoek van de deelnemende partijen aan de inclusieve dialoog onder auspiciën van de CENCO.⁴⁰⁶

Proces Muyambo

Op 25 januari 2017 eiste het OM vijf jaar gevangenisstraf geëist tegen de politieke opposant Jean-Claude Muyambo wegens vermeende malversatie bij vijf panden die zouden toebehoren aan de Griek Alexandros Stoupis.⁴⁰⁷ Op 1 februari 2017 werd Muyambo veroordeeld tot 26 maanden gevangenisstraf.⁴⁰⁸ Zowel Muyambo als het OM tekenden beroep aan. Muyambo vroeg om nietigverklaring van het vonnis.⁴⁰⁹ Op 12 april werd Muyambo in beroep tot vijf jaar gevangenisstraf veroordeeld.⁴¹⁰

UDPS en UNAFEC

Op 3 juli 2017 riep de UDPS op tot vrijlating van meer dan vijfhonderd partijleden die eind juni 2017 in het hele land in detentie verbleven.⁴¹¹ Op 11 juli 2017 verklaarde Gabriel Kyungu dat meer dan driehonderd UNAFEC-militanten al bijna twee jaar illegaal gevangen zaten.⁴¹² Volgens de regering verbleven sommige politieke kopstukken in detentie wegens misdrijven die niets van doen hadden met hun politieke activiteiten.⁴¹³

Human Rights Watch beschikt over dossiers waarin hoge functionarissen van veiligheidsdiensten en het kabinet van de president intervenieerden in juridische

⁴⁰³ Jeune Afrique, *RD Congo: libre sur le papier, l'opposant Moïse Moni Della se trouve toujours en détention à Makala*, 12 januari 2017. Zie ook Mediapart, *RDC: entretien explosif et historique de Moïse Moni Della, prisonnier de Kabila*, 24 oktober 2016. Forum des As, *Affaire Frank DIONGO: La vsv exige des poursuites pour des actes de torture*, 18 januari 2017. RFI, *RDC: le procès du bâtonnier Jean-Claude Muyambo, une affaire politique?*, 25 januari 2017.

⁴⁰⁴ RFI, *RDC: libération de l'opposant Moïse Moni Della*, 28 januari 2017.

⁴⁰⁵ Jeune Afrique, *RD Congo: libre sur le papier, l'opposant Moïse Moni Della se trouve toujours en détention à Makala*, 12 januari 2017. Zie ook Forum des As, *Affaire Frank DIONGO: La vsv exige des poursuites pour des actes de torture*, 18 januari 2017. RFI, *RDC: le procès du bâtonnier Jean-Claude Muyambo, une affaire politique?*, 25 januari 2017.

⁴⁰⁶ Radio Okapi, *Prisonniers politiques: 82 dossiers judiciaires traités*, 24 januari 2017.

⁴⁰⁷ Het OM eiste tevens een boete van twee miljoen FC (1482 USD) De verdediging diende een verzoek tot schorsing in. Radio Okapi, *RDC: 5 ans de prison requis contre Jean-Claude Muyambo*, 26 januari 2017.

⁴⁰⁸ Koaci.com, *RDC: Jean-Claude Muyambo prend 26 mois de prison*, 1 februari 2017.

⁴⁰⁹ Hij voerde aan dat het proces was gevoerd in zijn afwezigheid, terwijl hij zich op dat moment in het land bevond. Radio Okapi, *Condamné à 26 mois de prison, Jean-Claude Muyambo demande l'annulation de la procédure*, 21 maart 2017.

⁴¹⁰ Radio Okapi, *RDC: Jean-Claude Muyambo condamné à 5 ans de prison*, 12 april 2017.

⁴¹¹ Volgens UDPS-woordvoerder Augustin Kabuya was het merendeel van de UDPS-aanhangers bij bushaltes door de politie meegenomen. Andere UDPS-leden waren gearresteerd tijdens een voorlichtingscampagne over de inschrijving voor de volgende verkiezingen. De *Parti National pour la Démocratie* (PND), die dichtbij Moïse Katumbi staat, eiste de vrijlating van twee van haar leiders die op 19 juni 2017 waren gearresteerd toen zij een bijeenkomst van vrienden van de oud-gouverneur verlieten. RFI, *RDC: arrestations en série de membres de l'opposition*, 3 juli 2017.

⁴¹² Veel jongeren zouden in detentiecentra van particulieren zitten. De groep Zazu zou in een *cachot* van de ANR zitten zonder proces. Over deze groep zijn dezerzijds geen bijzonderheden bekend. Radio Okapi, *RDC: Gabriel Kyungu dénonce l'emprisonnement de plus de 300 militants de l'UNAFEC*, 12 juli 2017. Zie ook RFI, *RDC: l'arrestation de militants de l'opposition contestée par l'Unafec*, 19 juli 2016.

⁴¹³ UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

procedures, door de aanklacht en de uitspraak te dicteren en rechters te dwingen daaraan mee te werken.⁴¹⁴

2.2 Vrijheid van vergadering

Sinds januari 2015 is de situatie op het gebied van burgerrechten en politieke rechten ernstig verslechterd en werd de de politieke ruimte voor alle burgers in het land steeds verder ingeperkt.⁴¹⁵ Vanaf begin 2015 gold een algemeen verbod op samenscholing en openbare politieke betogingen in de belangrijkste steden van het land, waaronder in Lubumbashi (provincie Haut-Katanga) en in Kalemie (provincie Tanganyika).⁴¹⁶ Overheidsfunctionarissen beletten vaak de leiders van de oppositie in hun bewegingsvrijheid en schoten met traangas en soms zelfs met echte kogels op vreedzame betogers van wie sommigen op willekeurige wijze werden gearresteerd en vastgehouden. Andersom konden bijeenkomsten van de partijen van de *Majorité présidentielle* meestal ongestoord worden georganiseerd.⁴¹⁷ Op 22 september 2016 legden de autoriteiten een algeheel verbod tot betogen in de hoofdstad op.⁴¹⁸ In Kinshasa werden zaalhouders onder druk gezet om te voorkomen dat zij hun zalen zouden verhuren. De burgemeester van Lubumbashi liet een circulaire uitgaan naar alle zaaleigenaren waarin stond dat ze toestemming moeten vragen als zij een zaal willen verhuren. Ook kerken werden onder druk gezet. Bepaalde parochies stelden geen ruimte meer beschikbaar.⁴¹⁹ In andere steden werden betogingen van de oppositie stelselmatig verboden of de kop in gedrukt. Op 1 december 2016 werd het algehele verbod om te betogen nogmaals vastgelegd in een instructie van het ministerie van Binnenlandse Zaken die was gericht aan de speciale provinciale commissarissen. Zij werden er aan herinnerd dat activiteiten van ongeregistreerde organisaties waren verboden, waardoor met name de activiteiten van LUCHA en Filimbi waren verboden.⁴²⁰

⁴¹⁴ Vooral het hoofd van de ANR, Kalev Mutond, zou politieke vonnissen dicteren aan de rechtbank. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁴¹⁵ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

⁴¹⁶ Op grond van artikel 26 van de Grondwet zijn de autoriteiten verplicht alle noodzakelijke maatregelen te nemen om het houden van betogingen te faciliteren en betogers te beschermen. Echter, vanaf januari 2015 verbood de overheid vaak bijeenkomsten van oppositiepartijen en ngo's met het argument dat die een bedreiging vormden voor de staatsveiligheid. Tijdens de demonstraties op 27 juli 2016 ter gelegenheid van de terugkeer naar Kinshasa van Etienne Tshisekedi vonden in Kinshasa geen incidenten plaats. Bij soortgelijke demonstraties in andere steden werden echter ten minste 18 UDPS-aanhangers gearresteerd en vervolgens weer vrijgelaten. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴¹⁷ BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

⁴¹⁸ Op 22 september 2016 verbood de gouverneur van de provincie Kinshasa elke betoging op de openbare weg tot nader order. Wanneer oppositiepartijen of burgerbewegingen probeerden betogingen toch te organiseren, schoten veiligheidstroepen met traangas om groepen uit een te drijven, arresteerden de organisatoren of omsingelden de huizen van oppositieleiders om te verhinderen dat zij die zouden verlaten. Ook organiseerde het regime op de dagen dat de oppositie wilde betogen voetbalwedstrijden van ingehuurde jongeren op boulevards waar normaal gesproken kan worden gedemonstreerd. Op 5 november 2016 voorkwam een grote politie-eenheid een manifestatie van de oppositie in Kinshasa. In het licht van de bemiddelingspogingen van de kerk stelde het *Rassemblement du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. HRW, *Peaceful Activists Rounded Up Yet Again*, 31 oktober 2016. HRW, *Libertés d'expression et d'association menacées en RD Congo*, 3 november 2016.

⁴¹⁹ Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

⁴²⁰ Er konden geen grote bijeenkomsten meer worden gehouden. Hele wijken werden afgesloten om te voorkomen dat de bewoners naar een bijeenkomst zouden gaan. Degenen die iets wilden organiseren verlegden vaak de route. Als de autoriteiten er achter kwamen gingen ze naar de plaats van vergadering en arresteerden na afloop de deelnemers aan de bijeenkomst. Vanaf oktober 2016 werden meer dan honderd jonge activisten, musici en journalisten gearresteerd in Kinshasa, Lubumbashi, Goma, Bunia – de meesten terwijl zij bezig waren met het organiseren protesten. Meer dan tien van hen verbleven eind december 2016 nog in detentie. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de*

Op 13 december 2016 stuurde de hoofdcommissaris van politie, Charles Bisengimana, een telegram naar alle provinciale commissarissen van politie waarin hij vroeg om maatregelen te treffen om alle optochten vóór, tijdens en na 19 december 2016 te voorkomen – met inachtneming van de mensenrechten.⁴²¹ De lokale autoriteiten van Goma en Bukavu, evenals die van de provincie Haut-Uélé, verboden betogingen op 19 december 2016. In Kinshasa was een algeheel verbod voor onbepaalde tijd van alle openbare betogingen nog steeds van kracht.⁴²² Op 19 en 20 december 2016 waren er in Kinshasa weinig pogingen om betogingen te organiseren. Het merendeel van de betogingen ontstond spontaan waarbij de betogers lawaai maakten met potten, pannen en fluiten. Om dit te voorkomen zetten de ordetroepen hele wijken af en intimideerden de bevolking.⁴²³

2.2.1 *Burgerbewegingen*

In de verslagperiode breidden burgerbewegingen zoals LUCHA en Filimbi zich verder uit en hadden zij afdelingen in Kinshasa, Goma, Mbuji Mayi, Kisangani en Bukavu.⁴²⁴ De leden⁴²⁵ waren overwegend studenten of degenen die hun studie al hebben afgerond.⁴²⁶ Zij organiseerden maatschappelijke acties, zoals de operaties *Salongo* en *Kin propre*, voor een schone leefomgeving, maar werden stelselmatig opgepakt en gedetineerd. Sommige LUCHA-leden zaten tijdens de verslagperiode maandenlang vast in de Makala-gevangenis.⁴²⁷ Dat weerhield hen er niet van door te gaan met het organiseren van (verboden) manifestaties en sit-ins.

In 2016 heeft LUCHA zich vooral gericht op het verkiezingsproces. Lucha organiseerde zich binnen de *communes* (wijken van Kinshasa) en leidde voorlichters (*sensibiliteurs*) op die duizenden *Kinois* (inwoners van Kinshasa) bereikten.⁴²⁸ De burgerbewegingen waren – nadat enkele leden waren ‘verraden’⁴²⁹ - voorzichtig met het aannemen van nieuwe leden, uit angst voor infiltratie van spionnen. Zij communiceerden niet meer per telefoon, maar richtten verscheidene WhatsApp groepen op.⁴³⁰ Evenals bij de politieke partijen heeft ook bij LUCHA een ‘verdubbeling’ plaatsgevonden.⁴³¹ *LUCHA RDC*, de oorspronkelijke LUCHA, stond zwaar onder controle en werd gevolgd door de veiligheidsdienst.⁴³² *LCHA RDC Afrique*, een creatie van Congolese politici, stond aan de kant van de regering en mocht wel betogingen houden. Ook richtte het regime nieuwe burgerbewegingen op, zoals *Ujana* (jongerenbeweging) en *Congo Remontada*, die regeringspropaganda maakten.⁴³³ Over het algemeen werd er veel interne en externe druk op de

l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016, 28 februari 2017. HRW, *DR Congo: Kabila Should Commit to Leave Office*, 16 december 2016.

⁴²¹ Als partijen in de provincie een vergunning voor een manifestatie aanvroegen, kregen zij een negatief antwoord van de lokale of provinciale autoriteiten waarin werd verwezen naar de beleidsmaatregel uit Kinshasa, echter zonder te refereren aan een datum of een nummer. Vervolgens ontkenden de autoriteiten het bestaan van een dergelijke beleidsmaatregel. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁴²² BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴²³ Ibid.

⁴²⁴ Zie voor meer bijzonderheden over de burgerbewegingen het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016 blz 9 ev.

⁴²⁵ LUCHA telde ongeveer 600 leden in 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁴²⁶ Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

⁴²⁷ Ibid.

⁴²⁸ Ibid.

⁴²⁹ Strikt vertrouwelijke informatie over hun voorgenomen activiteiten, die alleen aan leden bekend was, werd doorgegeven aan de autoriteiten waarna arrestatie volgde. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

⁴³⁰ Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

⁴³¹ Zie ook ‘Verdubbeling partijen’ op blz. 31. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

⁴³² Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁴³³ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

autoriteiten uitgeoefend om opgepakte LUCHA-leden weer vrij te laten.⁴³⁴ In Noord-Kivu werden in verscheidene plaatsen LUCHA-cellen opgericht, zoals in Butembo, Beni, Lubero en Rutshuru.⁴³⁵

Gevolgen oudejaarsakkoord

Ondanks de afspraken over de vertrouwensmaatregelen (*mesures de décrispation*) werd de politieke ruimte begin 2017 verder ingeperkt.⁴³⁶ Op 3 april 2017 werden in Kindu (Maniema) zeven leden van het *Rassemblement* gearresteerd tijdens een *ville morte* (algehele staking) en later vrijgelaten, terwijl een karavaan van de PPRD op 1 april 2017 wel toestemming kreeg.⁴³⁷ Op 10 april 2017 werden veiligheidstroepen preventief ingezet in de belangrijkste steden, zoals Beni, Bukavu, Bunia, Kindu, Kinshasa, Kisangani, Lubumbashi, Matadi en Mbandaka in verband met de verwachte protesten van het *Rassemblement* tegen de benoeming van Bruno Tshibala tot premier.⁴³⁸ Er vielen ten minste vijf gewonden in Matadi, Kongolo (Tanganyika) en Kinshasa en er werden ten minste 140 arrestaties verricht, voornamelijk in Kinshasa en Lubumbashi. De meeste arrestanten werden vervolgens weer vrijgelaten. Op 24 april 2017 werd in Lubumbashi de residentie van Gabriel Kyungu door de politie omsingeld in een poging om een politieke bijeenkomst te voorkomen.⁴³⁹

In haar rapport van 26 juli 2017 registreerde het *Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme* (BCNUDH), het Mensenrechtenbureau van Monusco, 430 schendingen van mensenrechten en fundamentele vrijheden met betrekking tot de inperking van de democratische ruimte in de eerste helft van 2017. In heel 2015 waren dat er 260.⁴⁴⁰

2.3 Vrijheid van meningsuiting

Tijdens de verslagperiode stond de vrijheid van meningsuiting onder grote druk. Journalisten en andere vertegenwoordigers van de media werden geïntimideerd en getreiterd om hen te beletten verslag te doen van de veiligheidssituatie in de belangrijkste steden.⁴⁴¹ Van januari tot oktober 2016 werden volgens de ngo *Journaliste en Danger* (JED) ten minste veertig journalisten gearresteerd, ondervraagd of voor korte of langere tijd van hun vrijheid beroofd en werd het

⁴³⁴ In Goma vroegen de autoriteiten altijd geld voor de vrijlating. Per lid begonnen ze met tweehonderd dollar te vragen, daarna zakte de prijs tot vijftig dollar per persoon en werden ze vrijgelaten uit het cachot. De leden van LUCHA gaan met de pet rond om hen vrij te krijgen. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁴³⁵ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁴³⁶ UNSC, S/2017/435, 17 mei 2017.

⁴³⁷ BBC, *DR Congo opposition strike leaves Kinshasa quiet*, 3 april 2017. UNSC, S/2017/435, 17 mei 2017.

⁴³⁸ De Standaard, *Kinshasa verandert in spookstad op dag van protest*, 10 april 2017. UNSC, S/2017/435, 17 mei 2017.

⁴³⁹ De mensen die naar de bijeenkomst kwamen werden met vrachtwagens afgevoerd naar ver afgelegen plaatsen en vandaar gedwongen terug te lopen naar de stad. Arme vrouwen werden op die manier 70 km verderop in de *brousse* (rimboe) bij Kasenga op straat gezet. Dertig vrouwen moesten in het ziekenhuis worden opgenomen, nadat zij de nacht in de *brousse* hadden doorgebracht. Actualité.cd, *Lubumbashi: la Police empêche le meeting du Rassemblement de ce 24 avril 2017*, 24 april 2017. Radio Okapi, *Le Rassemblement accuse la police d'avoir empêché une manifestation à Lubumbashi*, 24 april 2017. UNSC, S/2017/435, 17 mei 2017. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

⁴⁴⁰ Het ging vooral om schendingen van het recht op vrijheid en veiligheid van persoon, op de vrijheid van meningsuiting (98 schendingen) en het recht op vrijheid van vergadering (tachtig schendingen). Deze gegevens bevestigden een stijgende trend bij de schendingen van politieke rechten en vrijheden sinds 2015. Dit werd nog verergerd door het uitblijven van serieus en systematisch onderzoek naar de schenders van mensenrechten, die daarvoor geen verantwoording hoefden af te leggen. De politie beging de meeste schendingen (211), gevolgd door het leger (90), politieke autoriteiten (44), de ANR (35), gewapende groeperingen (28), justitie (16) en andere actoren van de staat (6). Vooral leden van politieke partijen (184 slachtoffers), ngo's (185 slachtoffers) en journalisten (29 slachtoffers) werden slachtoffer van de inperking van politieke rechten en vrijheden. BCNUDH, *Note du BCNUDH sur les principales tendances des violations des droits de l'homme entre janvier et juin 2017*, 26 juli 2017. UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017.

⁴⁴¹ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

uitzendsignaal van radio- en tv-stations regelmatig door de regering afgesloten.⁴⁴² Tussen 19 en 22 december 2016 arresteerden de veiligheidsdiensten zes internationale en Congolese journalisten die verslag wilden doen van de betogingen in Kinshasa, Mbuji-Mayi en Goma of ontzegden hun de toegang tot het land.⁴⁴³ Op 31 juli 2017 werden bij een vredesmars in het hele land ten minste achttien Congolese en buitenlandse journalisten gearresteerd en in sommige gevallen mishandeld. Daarnaast werden hun opnamen gewist. De journalisten werden vrijgelaten na tussenkomst van Monusco.⁴⁴⁴ Bij radio- en Tv-stations, zoals de *Radio télévision nationale congolaise* (RTNC) en Tél 50 werden tijdens betogingen tanks of militairen geplaatst.⁴⁴⁵ Op de universiteiten werden nep-studenten ingezet om niet alleen de studenten, maar ook de docenten te bespioneren.⁴⁴⁶ In Lubumbashi mochten de media geen namen van de oppositie noemen. Oppositieleden konden zich alleen uiten bij Radio Okapi en op de sociale media.⁴⁴⁷ Journalisten werden vooral tijdens betogingen opgepakt door de veiligheidsdiensten om hen te beletten de gebeurtenissen ter plekke te verslaan. Politieagenten arresteerden personen die tijdens de betogingen camera's, fototoestellen en andere opnameapparatuur gebruikten evenals mobiele telefoons.⁴⁴⁸ In de provincie Kasaï-Central werden journalisten die verslag wilden doen over de massamoorden van de Kamuina Nsapu-militie en het leger met de dood bedreigd.⁴⁴⁹ Ondanks de aangekondigde vertrouwensmaatregelen waren in juni 2017 nog altijd vijf radio- en Tv-stations van de oppositie gesloten.⁴⁵⁰

Beknotting buitenlandse pers

Op 12 november 2016 vaardigde minister van Informatie Mende een decreet uit waarin stond dat buitenlandse radio- en tv-stations alleen vergunning krijgen om in de DRC te opereren als Congolezen binnen de organisatie een meerderheid

⁴⁴² De *Conseil Supérieur de l'Audiovisuel et de la Communication* (CSAC) is de bevoegde instantie om overtredingen van de wet op de persvrijheid te bestuderen. De CSAC kan het besluit nemen, zij het uitsluitend met algemene stemmen, het signaal van een radio- of Tv-station voor maximaal drie maanden af te sluiten. Provinciale en lokale autoriteiten kunnen slechts op grond van handhaving van de Openbare Orde een uitzending verbieden. Artikel 81 van de Kieswet verbiedt elke aanslag op de vrijheid van meningsuiting of op het recht op betoging tijdens een verkiezingscampagne. JED, *Rapport annuel: La pire saison pour la presse en RD Congo*, november 2016. Forum des As, *JED dénonce la montée des attaques ciblées contre la presse en RD Congo*, 2 november 2016. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁴³ Vijf Belgische journalisten werden al op 16 december 2016 het land uitgezet. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017.

⁴⁴⁴ Onder de gearresteerde journalisten waren journalisten van BBC Afrique, Radio Okapi, Reuters, Xinhua News Agency, RFI en Radio Soleil. In veel gevallen werden journalisten vrijgelaten na bemiddeling van de *Union nationale de la presse du Congo* (UNCP). Ook de JED bemiddelde. Le Monde, *En RDC, des dizaines d'arrestations lors d'une journée de mobilisation contre Joseph Kabila*, 1 augustus 2017. AFP, *RDC: RSF déplore la vague d'arrestations de journalistes lundi*, 1 augustus 2017. Belga, *RDC: l'ONU "profondément préoccupée" par les 120 arrestations de lundi*, 2 augustus 2017. CPJ, *Journalists detained, harassed, beaten covering Congo protests*, 3 augustus 2017. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

⁴⁴⁵ Vertrouwelijke bron 26 juni 2017.

⁴⁴⁶ Het is voorgekomen dat studenten zijn gearresteerd door andere studenten (lees: militairen) en zijn afgevoerd door de veiligheidsdienst in opdracht van de academische autoriteiten. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁴⁴⁷ Vertrouwelijke bron, 4 juli 2017.

⁴⁴⁸ Ze werden mishandeld, van hun kleren ontdaan, geslagen en verscheidene uren vastgehouden voordat zij werden vrijgelaten. Drie journalisten werden naar kamp Kokolo overgebracht en na tussenkomst van het BCNUDH en anderen vrijgelaten. 7sur7.cd, *Deux journalistes aux arrêts*, 21 september 2016. 7sur7.cd, *Sonia Rolley et son photographe interpellés par la police*, 21 september 2016. AFP, *Journalistes malmenés à Kinshasa: une ONG demande une enquête*, 22 september 2016. BCNUDH, *Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016*, 21 oktober 2016.

⁴⁴⁹ RSF, *Les journalistes "incités" à ne pas évoquer les massacres dans la province du Kasaï en RDC*, 21 februari 2017.

⁴⁵⁰ Op 20 januari 2016 had minister van Informatie Mende opdracht gegeven om Nyota Radio Télévision en Télévision Mapendo van Moïse Katumbi te sluiten, omdat zij niet hadden voldaan aan hun fiscale verplichtingen. Volgens de CSAC hadden de stations hun belasting wél betaald. HRW, *RD Congo: L'UE et les États-Unis sanctionnent de hauts responsables*, 1 juni 2017. HRW, *Les autorités congolaises refusent de renouveler l'accréditation d'une journaliste française*, 23 juni 2017.

vertegenwoordigen.⁴⁵¹ De ngo *Reporters sans frontières* (RSF) noemde de maatregel 'vrijheidsmoord'.⁴⁵² Op 12 juli 2017 vaardigde minister Mende een decreet uit waarin het buitenlandse correspondenten werd verboden om zonder toestemming reportages te maken op strategische plekken, zoals kazernes en ambassades. Daarnaast decreteerde Mende dat buitenlandse correspondenten die reportages buiten Kinshasa willen maken daarvoor voortaan vooraf toestemming nodig hebben.⁴⁵³ Op 22 juni 2017 kondigde de RFI aan dat de Congolese autoriteiten de accreditatie van de Franse RFI-correspondente Sonia Rolley niet hadden vernieuwd. Rolley had een diepgaand onderzoek ingesteld naar het geweld in de Kasaï-regio. Het signaal van de RFI in Kinshasa werd in september 2017 weer geopend nadat ze een partnerschap met de RTNC waren aangegaan.⁴⁵⁴

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten.

- Op 8 juli 2016 werden twee journalisten en twee mensenrechtenverdedigers gearresteerd op het grondgebied van Mahagi in Ituri;⁴⁵⁵
- Op 28 september 2016 raakte het Tv-station *Canal futur télévision* (CFTV) van Vital Kamerhe zijn frequentie kwijt.⁴⁵⁶
- Op 5 november 2016 werd het signaal van *Radio France Internationale* (RFI) in Kinshasa en Lubumbashi afgesloten en het signaal van Radio Okapi gestoord;⁴⁵⁷
- Op 7 november 2016 arresteerden veiligheidsagenten de directeur en een journalist van het radio- en Tv-station Manika in Kolwezi na de uitzending van een interview met Moïse Katumbi;⁴⁵⁸
- Op 15 november 2016 werd een journalist van de *Radio télévision nationale congolaise* (RTNC) door kogels in zijn huis gedood.⁴⁵⁹

⁴⁵¹ Hierover zal de minister overleg plegen met de autoriteiten op de te bezoeken plaatsen. *Journaliste en Danger* (JED) noemde het decreet een aanslag op de persvrijheid, die bedoeld was om journalisten te controleren en hen in hun bewegingsvrijheid te beperken. De buitenlandse radio- en Tv-stations kregen dertig dagen de tijd om zich te conformeren aan de nieuwe regel. De BBC Radio is in Lubumbashi verbonden aan het radiostation Mwangaza. Dat is geen gevolg van het decreet van Mende, maar van een overeenkomst die meer dan drie jaar geleden is gesloten. Het decreet was in juni 2017 formeel nog altijd van kracht, maar werd selectief toegepast. Africanews, *Un nouvel arrêté sur les médias étrangers crée la polémique en RDC*, 14 november 2016. HRW, *Congolese Government Cracks Down on Foreign Media*, 14 november 2016. HRW, *Guidelines on Freedom of Expression and Assembly in DR Congo*, 18 november 2016. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

⁴⁵² AFP, RDC: *RSF juge "liberticide" la nouvelle réglementation sur les médias*, 18 november 2016.

⁴⁵³ Volgens JED zijn de Congolese autoriteiten ernstig ontriefd door buitenlandse publicaties over corruptie, verduistering van publieke middelen en massale mensenrechtenschendingen. AFP, RDC: *critique d'une décision visant les journalistes étrangers*, 27 juli 2017. Radio Okapi, RDC: *JED dénonce la régulation du déplacement des journalistes étrangers*, 28 juli 2017.

⁴⁵⁴ In Lubumbashi vervolgde de RFI haar uitzendingen. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017. HRW, *Les autorités congolaises refusent de renouveler l'accréditation d'une journaliste française*, 23 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁴⁵⁵ Radio Okapi, Ituri: *4 journalistes et activistes des droits de l'homme arrêtés*, 11 juli 2016.

⁴⁵⁶ Jeune Afrique, *RD Congo: la télévision de l'opposant Vital Kamerhe privée de sa fréquence*, 28 september 2016. L'Express, *RD Congo: une télévision d'opposition privée de sa fréquence*, 28 september 2016.

⁴⁵⁷ Later die dag kon de RFI in Lubumbashi de uitzendingen hervatten en na een paar dagen was Radio Okapi ook weer in de lucht. Het signaal van de RFI in Kinshasa bleef echter afgesloten. Ook werd de frequentie van de RFI in Congo-Brazzaville gestoord. Lambert Mende, de minister van Communicatie, had het signaal van de RFI afgesloten, 'omdat de zender de woordvoerder van de oppositie was geworden'. De echte reden was vermoedelijk dat Mende wilde voorkomen dat het publiek geïnformeerd zou worden over betogingen. RFI, *Interruption de RFI et de Radio Okapi en RDC: une condamnation unanime*, 7 november 2016. HRW, *Demonstrations Banned, Media Restricted in Congo*, 8 november 2016. Actualité.cd, RDC: *RFI éjectée des mesures de décrispation du climat politique*, 29 januari 2017. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

⁴⁵⁸ AFP, RDC: *deux journalistes arrêtés pour avoir diffusé l'interview de Moïse Katumbi*, 7 november 2016. HRW, *Demonstrations Banned, Media Restricted in Congo*, 8 november 2016. Jeune Afrique, *Liberté de la presse en RDC: comment la Radio-Télévision Manika tient tête aux pressions politiques*, 16 februari 2017.

⁴⁵⁹ AFP, RD Congo: *un journaliste de la RTNC tué par balle*, 16 november 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: l'Unesco condamne l'assassinat du journaliste de la RTNC*, 21 november 2016.

- Op 14 december 2016 kondigde de gouverneur van de provincie Kasai-Oriental om veiligheidsredenen een verbod af op politieke debatten op radio en televisie.⁴⁶⁰
- Op 15 december 2016 droeg de *Autorité de régulation des postes et des télécommunications* (ARPTC) internetproviders op vanaf 18 december 2016 23:59 uur de toegang tot alle sociale media netwerken te beperken;⁴⁶¹
- Op 17 december 2016 werd in Kananga (Kasaï) een journalist van *Radiotélévision Espérance* (RTE) op willekeurige wijze gearresteerd en geslagen door twee agenten van de militaire politie;⁴⁶²
- Op 19 december 2016 werden *Canal Congo* (CCTV) en *Radio Liberté Kinshasa* van de voormalige vicepresident Jean-Pierre Bemba afgesloten;⁴⁶³
- Op 20 december 2016 werden een journalist van *Agence France Presse* (AFP) en zijn assistent gearresteerd toen zij verslag deden van de veiligheidssituatie bij de universiteit van Kinshasa;⁴⁶⁴
- Op 22 december 2016 werd in Mbuji-Mayi een RTNC-journalist geslagen door de politie;⁴⁶⁵
- Op 6 januari 2017 werd de Serge Kabongo, directeur van de krant *Métro News* gearresteerd en gedetineerd in Kinshasa na de publicatie van een artikel over verduistering van geld;⁴⁶⁶
- Op 11 april 2017 werd de uitgever Zito Tetela van het weekblad 'La Griffe' in Lubumbashi door de politie opgesloten na een kritische publicatie over de plaatselijke regering;⁴⁶⁷
- Op 17 mei 2017 werd Antéditeste Niragira, correspondent van Deutsche Welle door de ANR gearresteerd na een reportage over een Burundees vluchtelingenkamp;⁴⁶⁸
- Op 12 juli 2017 werd een RTNC-journalist bij zijn huis in Bunia door een onbekende gedood;⁴⁶⁹
- Op 14 juli 2017 werden na een aanval door gewapende mannen in Okapi Wildreservaat in Congo een Amerikaanse journalist en drie parkwachters vermist;⁴⁷⁰

⁴⁶⁰ BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁶¹ Op deze manier is de toegang tot de sociale media van 20 december tot 28 december 2016 afgesloten geweest. Sommige providers moesten in deze periode de gehele toegang tot internet afsluiten. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁶² De agenten beschuldigden hem van het overtreden van het uitgaansverbod (de avondklok), persten hem 83.000 CF af en namen zijn microfoon in beslag. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁶³ Het signaal van beide zenders werd hersteld op 23 januari 2017, conform de bepalingen van het oudejaarsakkoord. AFP, *RDC: deux médias d'opposition émettent à nouveau après un mois de suspension*, 24 januari 2017. BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁶⁴ Zij werden vervolgens ondervraagd door de veiligheidsdienst, die de data van de mobiele telefoon van een van hen onderzocht. Zij werden dezelfde avond vrijgelaten. AFP, *RDC: un journaliste et un collaborateur de l'AFP détenus pendant dix heures*, 20 december 2016.

⁴⁶⁵ De agenten zouden ook een andere journalist van de RTNC hebben bedreigd en een journalist van *Radiotélévision Océan pacifique* (RTO). BCNUDH, *Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016*, 28 februari 2017.

⁴⁶⁶ IFEX, *RDC: Un journaliste détenu sans jugement depuis 45 jours*, 20 januari 2017.

⁴⁶⁷ VOA, *Appels à libérer un journaliste en détention "illégal" en RDC*, 11 april 2017. Africetime, *Rd Congo : le journaliste Israël Zito est dans un état précaire depuis sa mise en détention*, 19 april 2017.

⁴⁶⁸ Jeune Afrique, *RDC : le correspondant burundais de la radio-télévision allemande Deutsche Welle détenu depuis cinq jours*, 22 mei 2017.

⁴⁶⁹ AFP, *Rd Congo: un journaliste de la radio d'État tué dans l'Ituri*, 12 juli 2017.

⁴⁷⁰ Twee Nederlandse journalisten en een aantal parkwachters wisten aan hun aanvallers te ontsnappen. AD, *Nederlandse journalisten veilig na aanval in wildpark Congo*, 16 juli 2017. Zie voor het relaas over dit incident Trouw, *De dodelijke strijd om goud in Congo*, 4 oktober 2017.

- Op 24 juli 2017 werden twee AFP-journalisten gearresteerd en mishandeld door drie mannen die zich uitgaven voor agenten in burger van de militaire inlichtingendienst DEMIAP.⁴⁷¹
- Op 29 augustus 2017 werd Jeef Mwingamb, directeur van de krant 'Le Fédéral' door de ANR gedetineerd;⁴⁷²
- Op 21 september 2017 werd de Belgische journalist Quentin Noirfalisse, die een film over een straatartiest had gemaakt, na twee dagen detentie het land uitgezet.⁴⁷³

⁴⁷¹ De journalisten waren bezig met een verslag over de staking van artsen in een ziekenhuis in Kinshasa. AFP, *Deux journalistes de l'AFP interpellés et malmenés à Kinshasa*, 25 juli 2017.

⁴⁷² Africanews, RDC : détention "illégal" d'un journaliste dénonce une ONG, 31 augustus 2017.

⁴⁷³ Actualité.cd, RDC : Détenu pendant deux jours, un journaliste belge expulsé, 21 septembre 2017.

3 Veiligheidssituatie

Inleiding

Gedurende de gehele verslagperiode bleken de Congolese autoriteiten in grote delen van het land niet bij machte om het grondgebied te controleren, de veiligheid van burgers te garanderen en het monopolie op geweld te handhaven. In zowel Noord- als Zuid-Kivu vonden militaire operaties plaats van het Congolese leger tegen de *Forces démocratiques de libération du Rwanda* (FDLR), de *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) en andere gewapende groeperingen.

In de provincies Haut- en Bas-Uélé vonden nog steeds aanvallen van het *Lord's Resistance Army* (LRA) plaats, in de provincie Ituri waren het *Front de Résistance Patriotique en Ituri* (FRPI) en andere gewapende groeperingen actief. In de provincie Tanganyika waren gewapende groeperingen nog altijd actief. In de Kasai-provincies braken in 2016 grote opstanden uit.⁴⁷⁴ In de provincie Kongo-Central zorgde een opleving van de *Bundu dia Kongo* voor onveiligheid.⁴⁷⁵

In de hierboven niet genoemde provincies van het land bleef de veiligheidssituatie stabiel op enige incidenten na. Hierop zal later worden ingegaan. In de volgende paragrafen wordt per regio de veiligheidssituatie besproken.

3.1 Kivu's

De veiligheidssituatie in de Kivu's stond in de gehele verslagperiode sterk onder druk door mensenrechtenschendingen door de FDLR, de ADF/Nalu en andere gewapende groeperingen en de FARDC.⁴⁷⁶ Ofschoon ze onder militaire druk van het leger en Monusco stonden, behielden de ADF en de FDLR hun capaciteit om destabiliserende acties uit te voeren.⁴⁷⁷ Brandstichting, plundering en verkrachting kwamen in bijna alle gebieden van de Kivu's voor. Ook vonden veel ontvoeringen plaats. Gewapend geweld zorgde voor onveiligheid van burgers, verdere ontheemding en tribale spanningen in sommige gebieden.⁴⁷⁸ In Noord-Kivu leek de veiligheidssituatie ten opzichte van de vorige verslagperiode enigszins verbeterd. In Beni namen de massaslachtingen af nadat begin 2017 FARDC-bataljons werden overgeplaatst naar de Kasai-provincies. In Zuid-Kivu veranderde er weinig in de veiligheidssituatie.⁴⁷⁹

3.1.1 Noord-Kivu

Gewapende groeperingen zoals de FDLR, de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie* (CNRD), de ADF en verscheidene Maï-Maï groepen⁴⁸⁰ bedreigden nog altijd de vrede en veiligheid. Bij telkens terugkerende gevechten waren

⁴⁷⁴ RFI, *RDC: affrontements meurtriers à Tshimbulu, dans le Kasai-Central*, 14 augustus 2016.

⁴⁷⁵ Radio Okapi, *Kimpese: affrontements entre policiers et présumés adeptes de Bundu dia Kongo*, 22 januari 2017.

⁴⁷⁶ In het algemeen nam de intensiteit van legeroperaties tegen gewapende groeperingen, al dan niet ondersteund door Monusco, af – deels door zware verliezen tegen de ADF. Sommige gewapende groeperingen en criminele netwerken waren nog altijd op illegale wijze betrokken bij de exploitatie en handel van goud, tin, tantalum, tungsten en ivoor. Gewapende groeperingen waren niet fysiek aanwezig bij de mijnen, maar bleven betrokken bij plunderingen en het illegaal heffen van belastingen. Sommige militairen bleven rechtstreeks betrokken bij de exploitatie van de mijnen. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁴⁷⁷ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁴⁷⁸ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁴⁷⁹ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁴⁸⁰ Maï-Maï is een verzamelnaam voor lokale gewapende groeperingen, die elk op hun manier en met hun eigen doel actief zijn. De activiteiten van Maï-Maï groepen die waren betrokken bij stroperijen, illegale mijn- en bosbouw en het ontvoeren om losgeld zorgden voor onveiligheid op het grondgebied van Rutshuru. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

verscheidene gewapende groeperingen betrokken op het gehele grondgebied van Rutshuru en Masisi.⁴⁸¹ Er vond echter een verandering van de dynamiek van het conflict plaats: een fragmentatie van de gewapende groeperingen, die in een meer gedecentraliseerde manier optraden en tegelijkertijd hun acties op elkaar afstemden. Buitenlandse en lokale gewapende groeperingen onderhielden steeds meer banden, hetgeen ook invloed had op de patronen van het geweld. Ook werd zo nu en dan samengewerkt tussen FARDC-militairen en gewapende groeperingen.⁴⁸² Botsingen tussen de FDLR en diens splinter groepering, de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie-Ubwiyunge* (CNRD), het regeringsleger en Maï-Maï groepen leidden tot aanzienlijke ontheemding van de plaatselijke bevolking.⁴⁸³ Tribale spanningen – vooral vanwege grondconflicten⁴⁸⁴ - zorgden voor instabiliteit en leidden tot activiteiten van veel gewapende groeperingen, vooral op het grondgebied van Lubero en Rutshuru.⁴⁸⁵ Op het grondgebied van Beni ging de ADF door met aanvallen op de burgerbevolking, het leger en Monusco. Daarbij vielen tientallen doden en gewonden. In reactie op deze aanvallen werden op het grondgebied Maï-Maï groepen opgericht met enkele honderden strijders.⁴⁸⁶ Deze groepen vielen politiebureaus en legerposten aan.⁴⁸⁷

Massale gevangenisuitbraak

Op 11 juni 2017 vielen bij een gewapende aanval op de Kangwayi gevangenis in Beni elf doden, onder wie acht bewakers. Van de 966 gedetineerden die op het moment van de aanval in de gevangenis zaten, wisten er 935 te ontsnappen. Onder de ontsnapte gevangenen waren ADF-strijders, Maï-Maï-strijders, politieagenten en militairen.⁴⁸⁸

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Noord-Kivu:

- Op 18 juli 2016 vielen bij gevechten in Kibirizi op het grondgebied van Rutshuru tussen Nande en Hutu's tien doden – vier Hutu's en zes Nande - en ten minste zes gewonden;⁴⁸⁹

⁴⁸¹ Dit was het duidelijkst zichtbaar in de chefferies van Bashali-Mokoto (Masisi) en Bwito (Rutshuru). UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁴⁸² De verbondenheid kan deels verklaard worden door de ontwikkelingen binnen de buitenlandse gewapende groeperingen, die steeds meer Congolezen in hun geledingen hebben opgenomen, soms zelfs in de leiding. Zie voor meer informatie hierover de paragrafen 3.8 en 3.10.1. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017. Zie ook Eurac, *Political solutions needed to improve security in the Congo*, 24 oktober 2016.

⁴⁸³ De FDLR en de CNRD hadden het grootste aandeel in de onveiligheid, waarbij de FDLR de sterkste van de twee was en de meeste banden had met lokale gewapende groeperingen, vooral met facties van de Nyatura. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁴⁸⁴ USULAMA, « *Pas juste une question de terres* »: *Litiges et conflits fonciers dans l'est du Congo*, 2016.

⁴⁸⁵ Intercommunale conflicten, vooral tussen de Hutu's en de Nande, namen in hevigheid toe. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁴⁸⁶ Ofschoon de namen van deze groepen nieuw waren, konden zij bogen op veel ervaring. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁴⁸⁷ In Noord-Kivu werden tussen 24 en 31 december 2016 42 personen gedood bij een aantal aanvallen van vermeende ADF-strijders of hun bondgenoten in de omgeving van Eringeti op het grondgebied van Beni. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁴⁸⁸ Enerzijds illustreerden dergelijke massale ontsnaptingen het onvermogen van de Congolese staat haar burgers te beschermen. Anderzijds voedden de ontsnaptingen speculaties van de oppositie en bijvoorbeeld het *Institut français des relations internationales* (IFRI) dat het creëren van onveiligheid een bewuste strategie was van het regime om aan de macht te kunnen blijven. BBC, *DR Congo jailbreak frees 900 inmates*, 11 juni 2017. Le Monde, *Nouvelle évasion en RDC: plus de 900 détenus prennent la fuite au Nord-Kivu*, 12 juni 2017. NRC, *Oost-Congo Elf doden bij gewapende aanval op gevangenis, 935 ontsnapten*, 12 juni 2017. Zie ook Ifri, *La République démocratique du Congo: de la fin de règne au règne sans fin*, 8 juli 2016.

⁴⁸⁹ De gevechten braken uit na een inval van de FDLR in Nyatura. RFI, *RDC: plusieurs morts après des affrontements intercommunautaires à Kibirizi*, 19 juli 2016. Africanews, *10 morts lors d'affrontements dans l'est de la RDC*, 19 juli 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 7 morts après l'attaque des présumés FDLR et Maï-Maï Nyatura*, 19 juli 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: «La situation à Kibirizi est complexe», reconnaît la Monusco*, 21 juli 2016. Radio Okapi, *Tension à Kibirizi: des notables du Nord-Kivu appellent à la paix et à l'unité*, 22 juli 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: plus de 1700 personnes regagnent Kibirizi après des tensions ethniques*, 22 juli 2016.

- Op 22 juli 2016 werden in Bwalanda op het grondgebied van Rutshuru zes personen met hakmessen gedood bij gevechten tussen Nande en Hutu's;⁴⁹⁰
- Op 13 augustus 2016 werden door vermeende ADF-strijders tientallen burgers gedood in de wijk Rwangoma van Beni;⁴⁹¹
- Op 16 augustus 2016 werden drie medewerkers van Caritas ontvoerd nadat hun voertuig in Misinga in een hinderlaag van (vermoedelijk) de FDLR reed;⁴⁹²
- Op 17 augustus 2016 vielen in Beni bij protesten tegen de massaslachtingen drie doden;⁴⁹³
- Op 17 en 18 augustus 2016 vielen in Bwalanda en Nyanzale op het grondgebied van Rutshuru zeven doden bij gevechten tussen Nande en Hutu's;⁴⁹⁴
- Op 24 augustus 2016 werden in Butembo twee mannen levend verbrand;⁴⁹⁵
- Tussen 25 en 31 augustus 2016 werden bij een legeroperatie in Bwito zes FDLR-strijders gedood;⁴⁹⁶
- Op 5 september 2016 werden bij gevechten tussen het regeringsleger en de Maï-Maï Mazembe in verscheidene dorpen op het grondgebied van Walikale twee militieleden gedood;⁴⁹⁷
- Op 24 september 2016 brak in Beni paniek uit toen een dronken soldaat in burger schoten loste. Bij de paniek die uitbrak vielen dertien doden;⁴⁹⁸
- Op 9 oktober 2016 vielen bij gevechten tussen het regeringsleger en de ADF ten minste tien doden;⁴⁹⁹
- Op 21 oktober 2016 vielen twaalf doden na een aanval op een boerderij van president Kabila in Kabasha bij Beni;⁵⁰⁰
- Op 23 oktober 2016 doodde het regeringsleger in Rutshuru vier FDLR-strijders;⁵⁰¹
- Op 31 oktober 2016 vielen bij een aanval van vermeende ADF-strijders op het dorp Kitevya bij Oicha zes doden en twee gewonden;⁵⁰²
- Op 7 november 2016 vielen bij een aanval van Maï-Maï-strijders op het dorp Butalika bij Lubero zeven doden en verscheidene gewonden;⁵⁰³

⁴⁹⁰ Drie personen werden levend verbrand nadat hun huizen in brand waren gestoken. De Nande beschuldigen de Hutu's van medeplichtigheid aan de FDLR. De Congolese Hutu's, die niet ontkenden op zoek te zijn naar nieuwe landbouwgrond, beschuldigen de Nande ervan hun grondwettelijk recht om zich te vestigen waar zij willen te schenden. RTBF, *RDC: six personnes tuées lors d'une nouvelle attaque dans l'Est*, 23 juli 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: six personnes tuées lors d'une nouvelle attaque dans l'Est*, 24 juli 2016.

⁴⁹¹ RTBF, *RDC: au moins 42 civils tués dans un massacre attribué aux rebelles ougandais*, 14 augustus 2016. Radio Okapi, *Nouveau massacre de Beni: trois jours de deuil national en RDC*, 14 augustus 2016. RFI, *RDC: après le dernier massacre de Beni, l'heure du deuil et des questions*, 15 augustus 2016. Le Vif, *RDC: le Front citoyen met en cause des FARDC et Kabila dans les massacres de Béni*, 15 augustus 2016.

⁴⁹² Zij werden kort daarop vrijgelaten. Jeune Afrique, *RD Congo: trois humanitaires de Caritas enlevés lors d'une embuscade dans l'Est*, 17 augustus 2016. TV5 Monde, *RDC: trois humanitaires de Caritas-RDC libérés*, 17 augustus 2016.

⁴⁹³ Radio Okapi, *Beni: 3 morts dans les manifestations contre les massacres*, 17 augustus 2016.

⁴⁹⁴ BBC Afrique, *RDC: des heurts meurtriers au Nord-Kivu*, 19 augustus 2016.

⁴⁹⁵ Zij zouden zich hebben willen aansluiten bij de daders van de massaslachtingen in Rwangoma. Jeune Afrique, *RD Congo: deux personnes lynchées puis brûlées à Butembo*, 24 augustus 2016. Reuters, *Ethnic Tensions Flare In Congo*, 24 augustus 2016.

⁴⁹⁶ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 6 FDLR tués dans une opération des FARDC à Bwito*, 1 september 2016.

⁴⁹⁷ De Mazembe zouden bij de aanval een coalitie hebben gevormd met de Maï-Maï NDC van Cheka en met de Maï-Maï Yakutumba. Radio Okapi, *Deux morts dans des affrontements entre militaires et miliciens à Walikale*, 6 september 2016.

⁴⁹⁸ The Guardian, *Thirteen dead in stampede in Democratic Republic of Congo*, 25 september 2016.

⁴⁹⁹ RTBF, *RDC: dix morts dans des combats entre l'armée et de présumés rebelles ougandais*, 10 oktober 2016. Afrik.com, *RDC: au moins dix morts dans des affrontements à Beni*, 11 oktober 2016. AFP, *RDC: au moins dix morts dans des affrontements entre l'armée et des rebelles ougandais*, 10 oktober 2016.

⁵⁰⁰ Het zou volgens het leger gaan om een wraakactie tegen de Maï-Maï Mazembe/Corps du Christ die de boerderij eerder hadden aangevallen. Volgens de plaatselijke bevolking waren de slachtoffers burgers. Le Potentiel, *Attaque de la ferme présidentielle près de Beni: des familles accusent l'armée d'avoir tué des civils*, 24 oktober 2016.

⁵⁰¹ Radio Okapi, *Nord-Kivu: les FARDC abattent 4 rebelles FDLR à Rutshuru*, 23 oktober 2016.

⁵⁰² Radio Okapi, *Nord-Kivu: 6 morts dans une attaque des présumés ADF à Kitevya*, 2 november 2016.

⁵⁰³ Radio Okapi, *RDC: 7 morts dans une attaque des miliciens à Lubero*, 9 november 2016.

- Op 21 november 2016 vielen bij een aanval van de Maï-Maï Mazembe op een Hutu-ontheemdenkamp bij Luhanga tientallen doden;⁵⁰⁴
- Op 29 november 2016 vielen in Kainama vier doden bij gevechten tussen het regeringsleger en vermeende ADF-strijders;⁵⁰⁵
- Op 4 december 2016 vielen bij gevechten tussen het regeringsleger en de Raïa Mutomboki op het grondgebied van Walikale negen doden en acht gewonden;⁵⁰⁶
- Op 19 december 2016 vielen zeven doden bij gevechten tussen het leger en een militie na een aanval op de gevangenis van Butembo;⁵⁰⁷
- Op 19 december 2016 werden bij een aanval van de Nyatura Hutu-militie op het dorp Bwalanda dertig Nande burgers gedood met hakmessen en kogels;⁵⁰⁸
- Op 19 december 2016 werden bij een aanval van vermeende ADF-strijders in Beni tientallen personen gedood;⁵⁰⁹
- Op 25 december 2016 vielen bij een aanval van de Maï-Maï Mazembe op het Hutu-dorp Nyanzale dertien doden;⁵¹⁰
- Op 24 december 2016 vielen bij een aanval van vermeende ADF-strijders op het dorp Mapiki bij Beni negen doden;⁵¹¹
- Op 17 februari 2017 vielen bij een gezamenlijke aanval van de Maï-Maï Mazembe en de NDC-Rénové van Guidon op het Hutu-dorp Kyaghala 25 doden;⁵¹²
- Op 20, 21 en 22 februari 2017 doodde het regeringsleger zestien ex-M23-strijders op het grondgebied van Rutshuru;⁵¹³
- Op 11 april 2017 werden bij een aanval van een FDLR-Nyatura coalitie op de dorpen Kishishe en Bambu in de chefferie van Bwito negen burgers gedood, terwijl het regeringsleger 'een oogje toekneep';⁵¹⁴
- Op 24 april 2017 werden ongeveer honderd personen in Baswagha, op het grondgebied van Lubero, twee dagen gegijzeld door de Maï-Maï NDC Rénové;⁵¹⁵
- Op 26 april 2017 werden bij gevechten tussen Nyatura-groepen en de CNRD in Masisi 29 burgers gedood;⁵¹⁶
- Eind april 2017 werden ongeveer vijftig vissers aan het Eduardmeer, op het grondgebied van Rutshuru, een week gegijzeld door de Maï-Maï Charles;⁵¹⁷

⁵⁰⁴ Al Jazeera, *DR Congo militia attack kills dozens in eastern region*, 28 november 2016. Le Figaro, *RDC: 34 civils tués dans l'attaque d'un camp hutu*, 28 november 2016. NRC, *Ten minste 34 doden bij anti-Hutu-aanvallen Congo*, 27 november 2016. RFI, *RDC: quels sont les motifs des violences à Lubero, dans le Nord-Kivu?*, 28 november 2016. Radio Okapi, *RDC: après le massacre de Luhanga, le Sud de Lubero déclaré «zone sans armes»*, 29 november 2016.

⁵⁰⁵ Radio Okapi, *Nouvelle attaque des présumés ADF à Beni, un militaire et 3 rebelles tués*, 30 november 2016.

⁵⁰⁶ Radio Okapi, *Neuf personnes tuées dans un accrochage entre FARDC et miliciens à Walikale*, 9 december 2016.

⁵⁰⁷ BBC, *RDC: sept morts dans une attaque*, 19 december 2016. De Standaard, *Zeven doden bij aanval op gevangenis in Oost-Congo*, 19 december 2016.

⁵⁰⁸ Le Figaro, *RDC: 13 morts dans l'attaque d'un village*, 22 december 2016.

⁵⁰⁹ Belga, *RDC: 25 morts dans une attaque attribuée aux rebelles ADF au Nord-Kivu*, 2016. De Standaard, *Vijftientig doden bij aanval van Oegandese rebellen in Congo*, 25 december 2016.

⁵¹⁰ Le Monde, *RDC: treize civils hutu tués dans l'attaque de Nyanzale, dans le Nord-Kivu*, 26 december 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 17 morts dans un accrochage entre FARDC et une milice à Nyanzale*, 25 december 2016. Le Monde, *RDC Des violences interethniques font des dizaines de morts dans le Nord-Est*, 26 december 2016. Le Figaro, *Dans le Nord-Kivu, la guerre contre les civils*, 29 december 2016.

⁵¹¹ Vijf slachtoffers werden gedood met hakmessen, vier met kogels. Radio Okapi, *Beni: 9 personnes tuées dans une nouvelle attaque attribuée aux ADF*, 24 december 2016.

⁵¹² Radio Okapi, *Nord-Kivu: nouvelle attaque des miliciens signalée à Mutanda*, 18 februari 2017. Jeune Afrique, *Est de la RDC: 25 civils tués dans une attaque à caractère ethnique*, 18 februari 2017.

⁵¹³ Vijf ex-M23-strijders werden gevangen genomen en 58 strijders gaven zich over. AFP, *RDC: 16 morts dans des affrontements entre l'armée et le M23*, 23 februari 2017. RFI, *Combats dans l'est de la RDC entre forces armées congolaises et éléments du M23*, 23 februari 2017. Zie ook Radio Okapi, *Nord-Kivu: 20 rebelles du M23 tués dans les affrontements avec les FARDC (commandement)*, 2 maart 2017.

⁵¹⁴ Radio Okapi, *Des civils tués à Rutshuru «sous l'œil passif» des FARDC, accuse l'ONG CODHAS*, 14 april 2017. Zie ook Radio Okapi, *Nord-Kivu: les groupes armés appelés au respect des engagements pris à Bwito*, 24 mei 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu: le Baraza intercommunautaire appelle hutus et nande à la paix*, 5 juni 2017.

⁵¹⁵ Zij hadden geweigerd de maandelijkse belasting van 1000 Fc (0.6 EUR) te betalen. Radio Okapi, *Lubero: une centaine de personnes séquestrées par des miliciens, selon l'ONG CIDHOPPE*, 25 april 2017.

⁵¹⁶ Radio Okapi, *Masisi: 29 civils tués lors des affrontements entre des miliciens*, 27 april 2017. Le Monde, *RDC Des heurts entre miliciens font au moins 29 morts*, 29 april 2017.

⁵¹⁷ Radio Okapi, *Rutshuru: une cinquantaine de pêcheurs otages des Maï-Maï*, 2 mei 2017.

- Op 22 juni 2017 vielen bij een aanval van de MNR (*Mouvement National des Révolutionnaires*), een coalitie van lokale gewapende groeperingen, op Beni meer dan tien doden;⁵¹⁸
- Op 15, 16, 17 en 18 juni 2017 vielen bij gevechten tussen het regeringsleger en Maï-Maï-strijders in Kabasha bij Beni 25 doden;⁵¹⁹
- Op 29 juni 2017 liep een legerauto bij Nyamilima, op het grondgebied van Rutshuru, in een hinderlaag van de Maï-Maï Charles. Er vielen acht doden: zes Maï-Maï-strijders en twee militairen;⁵²⁰
- Op 5 juli 2017 vielen bij een aanval van Maï-Maï-strijders op Nyabyondo en Kashebere, op het grondgebied van Masisi, zeven gewonden;⁵²¹
- Op 11 juli 2017 vonden in Ishasha bij de Ugandese grens hevige gevechten plaats tussen het regeringsleger en de Maï-Maï van Charles Kakule. Daarbij kwamen negen militairen en drie militieleden om;⁵²²
- Op 17 juli 2017 vielen bij gevechten tussen de Maï-Maï Mazembe en de NDC Rénové van Guidon in Chambuli en Katinga, op het grondgebied van Lubero, zeven doden;⁵²³
- Op 6 augustus 2017 vielen bij gevechten tussen rivaliserende facties van de Maï-Maï Mazembe en de NDC Rénové van Guidon in Kaseku, op het grondgebied van Walikale, vier doden;⁵²⁴
- Op 5 september 2017 werden vijftien vissers aan het Eduardmeer, op het grondgebied van Rutshuru, ontvoerd door de Maï-Maï Charles;⁵²⁵
- Op 7 september 2017 vielen bij een aanval van Nyatura-strijders op de dorpen Bwalanda en Mutanda, in de chefferie van Bwito, drie doden;⁵²⁶
- Op 9 september 2017 werden bij een aanval van Nyatura-strijders op het dorp Kishishe, op het grondgebied van Rutshuru, drie burgers gedood;⁵²⁷

Zie voor overzichten van plaatsen van gewelddadige incidenten – met geschatte aantallen slachtoffers – de informatie van het *Armed Conflict Location & Event Data Project* (ACLED).⁵²⁸

3.1.2

Zuid-Kivu

In Zuid-Kivu voerde het regeringsleger operaties uit tegen rondtrekkende Maï-Maï Raia Mutomboki, Maï-Maï Yakutumba en andere Maï-Maï groepen op het grondgebied van Fizi, Mwenga, Shabunda en Uvira. Op het grondgebied van Fizi vormden de combinatie van FDLR-activiteiten en rechtstreekse botsingen tussen het leger en uit Burundi afkomstige gewapende strijders een bedreiging van de veiligheid van de burgers. Op het grondgebied van Shabunda stimuleerde de illegale exploitatie van goud en andere mineralen de destabiliserende activiteiten van gewapende groeperingen.⁵²⁹ Ofschoon het leger tijdens de verslagperiode enige vooruitgang boekte tegenover de belangrijkste Maï-Maï groepen, leidde dit niet tot enige ontwapening van betekenis.⁵³⁰

⁵¹⁸ DESC-Wondo.org, *RDC: Le MNR, une coalition des groupes armés du Nord-Kivu attaque Beni*, 22 juni 2017.

⁵¹⁹ Radio Okapi, *RDC: 13 morts après combats entre l'armée et les miliciens à Beni*, 17 juni 2017. Radio Okapi, *Beni: 25 morts dans des combats entre l'armée et des présumés miliciens à Kabasha*, 19 juni 2017.

⁵²⁰ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 8 morts lors des combats entre l'armée et des miliciens*, 30 juni 2017.

⁵²¹ Radio Okapi, *Nord-Kivu: des miliciens attaquent deux localités de Masisi*, 5 juli 2017.

⁵²² Radio Okapi, *Nord-Kivu: violents combats entre miliciens et militaires à Ishasha*, 11 juli 2017. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 12 morts dans les affrontements entre FARDC et Maï-Maï Kakule*, 13 juli 2017.

⁵²³ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 7 morts dans des combats entre deux milices*, 18 juli 2017.

⁵²⁴ Radio Okapi, *RDC: 4 morts après combats entre 2 factions des miliciens*, 6 augustus 2017.

⁵²⁵ Radio Okapi, *Nord-Kivu: les combattants Maï-Maï enlèvent 15 pêcheurs sur le lac Edouard*, 5 september 2017.

⁵²⁶ Radio Okapi, *Nord-Kivu: trois morts lors d'une attaque des miliciens à Bwito*, 7 september 2017.

⁵²⁷ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 3 civils tués dans une incursion des miliciens Nyatura à Kishishe*, 10 september 2017.

⁵²⁸ ACLED, *Democratic Republic of Congo, First Quarter 2017*, 22 juni 2017.

⁵²⁹ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. Zie ook Eurac, *Contesting Authority: Armed rebellion and military fragmentation in Walikale and Kalehe, North and South Kivu*, 2016.

⁵³⁰ Tussen 31 oktober en 4 november 2016 voerden Maï-Maï Raia Mutomboki-strijders meer dan twintig aanvallen uit in en om Penekusu, waarbij zij ten minsten 28 vrouwen verkrachtten en 86 burgers ontvoerden. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

Op het grondgebied van Mwenga werden eind 2016 en begin 2017 belangrijke verplaatsingen gemeld van de FDLR. Op de vlakte van Ruzizi probeerde het leger het binnenstromen van gewapende Burundese strijders te beletten op het grondgebied van Uvira waar strijders van de *Forces nationales de libération* (FNL) werden gedood bij een legeroperatie. Monusco en de FARDC voerde daarnaast operaties uit tegen FNL-kampen bij Sange, op het grondgebied van Uvira.⁵³¹ Niettemin liep het aantal Burundese strijders – waaronder van de *Forces républicaines du Burundi* (FOREBU) – aan het eind van de verslagperiode op.⁵³²

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Zuid-Kivu:

- Op 29 oktober 2016 vonden gevechten plaats tussen twee facties van de Raïa Mutomboki in Bussolo;⁵³³
- Op 8 december 2016 ontvoerden Raïa Mutomboki-strijders een schooldirecteur en zijn zoon in Walungu;⁵³⁴
- Op 11 december 2016 doodde het regeringsleger een FNL-strijder in Rusabagi, op het grondgebied van Uvira;⁵³⁵
- Op 24 december 2016 werden bij gevechten tussen het Burundese leger en Congolese veiligheidstroepen ten minste vijf Burundese militairen gedood;⁵³⁶
- Op 1 januari 2017 kwam bij gevechten tussen het regeringsleger en de Maï-Maï Yakutumba in Yungu, op het grondgebied van Fizi één militair om het leven;⁵³⁷
- Op 12 februari 2017 vielen bij schermutselingen tussen het regeringsleger en een coalitie van de Maï-Maï Internet, Kirikicho et Nyatura in Tushunguti, op het grondgebied van Kalehe, twee doden;⁵³⁸
- Op 26 februari 2017 ontvoerden Raïa Mutomboki-strijders zes personen op het grondgebied van Kabare;⁵³⁹
- Op 29 juni 2017 viel bij een aanval van de Maï-Maï Yakutumba op enkele dorpen in Fizi een onbekend aantal doden;⁵⁴⁰
- Op 29 juni 2017 werden 24 Tanzaniaanse en Keniaanse vrachtwagenchauffeurs in Lulimba, op het grondgebied van Fizi, door Maï-Maï-strijders ontvoerd;⁵⁴¹
- Op 2 juli 2017 doodde het regeringsleger op de vlakte van Rusizi twee FLN-strijders;⁵⁴²
- Op 13 augustus 2017 kwamen bij gevechten tussen de lokale Gumino-militie en Maï-Maï-strijders in Kahuna en Kagogo, op het grondgebied van Uvira, drie burgers om het leven;⁵⁴³
- Op 16 augustus 2017 kwamen bij gevechten tussen het regeringsleger en de Maï-Maï Raïa Mutomboki in het dorp Kibandamangobo, op het grondgebied van Walungu, twee Mutomboki-strijders om het leven.⁵⁴⁴

⁵³¹ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁵³² UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁵³³ Radio Okapi, *Sud-Kivu: deux factions des Raïa Mutomboki s'affrontent à Bussolo*, 31 oktober 2016.

⁵³⁴ Radio Okapi, *Sud-Kivu: la milice Raïa Mutomboki enlève un directeur d'école et son fils à Walungu*, 9 december 2016.

⁵³⁵ Radio Okapi, *Des militaires congolais tuent un rebelle FNL à Uvira*, 13 december 2016.

⁵³⁶ De Burundese militairen waren de grens overgestoken, op zoek naar een Burundese gewapende groepering. RFI, *Des soldats burundais tués en RDC*, 24 december 2016.

⁵³⁷ Radio Okapi, *Sud-Kivu: un militaire tué aux combats contre les Maï-Maï Yakutumba*, 3 januari 2017.

⁵³⁸ Radio Okapi, *Sud-Kivu: deux morts dans les affrontements entre FARDC et Maï-Maï à Tushunguti*, 13 februari 2017.

⁵³⁹ Het betrof kleine houthandelaren. Radio Okapi, *Six personnes enlevées par des miliciens Raï Mutomboki à Kabare*, 27 februari 2017.

⁵⁴⁰ In deze zone wordt veel goud gewonnen. AFP, *Des miliciens s'emparent de quatre localités dans l'Est de la RDC*, 30 juni 2017.

⁵⁴¹ AFP, *RDC: 24 routiers tanzaniens et kenyans enlevés par les Maï-Maï*, 5 juli 2017.

⁵⁴² Radio Okapi, *Sud-Kivu: les FARDC tuent 2 miliciens*, 5 juli 2017.

⁵⁴³ Radio Okapi, *Sud-Kivu: 3 civils tués dans des combats entre miliciens à Uvira*, 16 augustus 2017.

⁵⁴⁴ Radio Okapi, *Nouvel accrochage entre l'armée et les Maï-Maï Raïa Mutomboki à Walungu*, 17 augustus 2017.

3.2 Haut- en Bas-Uélé

In provincies Haut-Uélé en Bas-Uélé was de veiligheidssituatie tijdens de verslagperiode betrekkelijk kalm. Wel vonden geregeld plunderingen en (korte) ontvoeringen van burgers plaats door strijders van het *Lord's Resistance Army* (LRA). In 2016 namen de LRA-activiteiten toe vanwege de voortdurende infiltratie van LRA-strijders uit Zuid-Sudan en de CAR.⁵⁴⁵ Op 1 oktober 2016 vielen vermeende LRA-strijders FARDC-troepen aan in Nasumba.⁵⁴⁶ Begin 2017 ging het LRA door met aanvallen op burgers in het noordwesten van Dungu en langs de as Bangadi-Niangara. Daarbij werden voedselvoorraden geplunderd en burgers ontvoerd.⁵⁴⁷ In het Garamba National Park werden tijdens de verslagperiode olifanten gestroopt door leden van het LRA, Mbororo herders en nomaden en stropers uit Libië, Sudan en Zuid-Sudan.⁵⁴⁸ Volgens waarnemers waren eind 2016 100 à 150 LRA-strijders in het Garamba Park actief.⁵⁴⁹ Mbororo herders werden geregeld gegijzeld door LRA-strijders die hen gebruikten als dragers en die met hun vee de sporen van de LRA-strijders wisten, om opsporing door het leger te voorkomen.⁵⁵⁰

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Haut- en Bas-Uélé:

- Op 10 september 2016 werden zeven militairen door (vermeende) LRA-strijders gedood, toen ze in een hinderlaag in Bangalu, op het grondgebied van Dungu, liepen;⁵⁵¹
- Op 2 oktober 2016 vielen verscheidene doden en gewonden bij botsingen tussen het regeringsleger en buitenlandse stropers in het Garamba Park;⁵⁵²
- Op 26 november 2016 werden ongeveer veertig personen in Bokudangba, op het grondgebied van Dungu, ontvoerd door (vermeende) LRA-strijders;⁵⁵³
- Op 8 januari 2017 werden LRA-strijders door het leger verjaagd uit hun kampen in Nakolongbo en Mobaliwala bij de Centraalafrikaanse grens;⁵⁵⁴
- Op 24 juli 2017 doodden LRA-strijders op de weg naar Bangadi een migratie-ambtenaar en zijn motorrijder.⁵⁵⁵

3.3 Ituri

In de provincie Ituri vielen FPRI-strijders nog altijd burgers aan en plunderden dorpen.⁵⁵⁶ In Ituri voerden leger en Monusco gecoördineerde operaties tegen het

⁵⁴⁵ Het LRA bleef burgers lastig vallen langs de verbinding tussen Dungu en Niangara en op het grondgebied van Ango. In 2016 kwamen ook Zuid-Sudanese vluchtelingen aan in Haut-Uélé en keerden Congolese vluchtelingen uit Zuid-Sudan terug. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. Radio Okapi, *Haut-Uélé: plus de 600 réfugiés en provenance du Soudan du Sud enregistrés à Aba*, 20 juli 2016. Radio Okapi, *Haut-Uélé: les réfugiés du Soudan du Sud d'Aba manquent de nourriture*, 12 september 2016. Reuters, *Lord's Resistance Army kidnappings hit six-year high: monitors*, 20 juli 2016.

⁵⁴⁶ Bij de schermutselingen werden twee soldaten en vier aanvallers gedood. Op 26 november plunderden vermeende LRA-strijders de dorpen Bakudangba en Katinga aan de weg van Doruma naar Bodio en ontvoerden vijftig burgers. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁴⁷ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁵⁴⁸ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁵⁴⁹ Ibid.

⁵⁵⁰ Ibid.

⁵⁵¹ Radio Okapi, *Haut-Uélé: 7 militaires tués dans une embuscade à Bangalu*, 13 september 2016.

⁵⁵² De buitenlandse stropers, *Oudas* genaamd, bestaan uit Tsjadiërs, Ethiopiërs, Sudanese, Libiërs en Eritreërs. Die laatste stropen olifanten, neushoorns en giraffen. Radio Okapi, *Parc de la Garamba: affrontements entre les FARDC et des braconniers étrangers*, 2 oktober 2016.

⁵⁵³ Radio Okapi, *Une quarantaine de personnes kidnappées après une attaque des présumés LRA à Dungu*, 28 november 2016.

⁵⁵⁴ Radio Okapi, *Bas-Uele: l'armée déloge les LRA dans un village*, 11 januari 2017.

⁵⁵⁵ Tsur7.cd, *Haut-Uele: La LRA tue un fonctionnaire public et un motard à Dungu*, 27 juli 2017.

⁵⁵⁶ In juli 2016 werden 47 aanvallen tegen de bevolking geregistreerd, in september 2016 17 en in oktober 2016 33 aanvallen. Tussen 4 en 18 oktober plunderden vermeende FPRI-strijders meer dan tien dorpen in het gebied van Aveba, waarbij drie burgers gewond raakten en twee andere burgers werden ontvoerd. Van 19 tot 23 oktober 2016 vielen vermeende FPRI-strijders acht dorpen langs de as Bunia-Beni aan, waarbij ten minste één burger gewond raakte. Radio Okapi, *Ituri: l'armée et la MONUSCO lancent une opération contre les miliciens FPRI*, 24

FRPI uit, waarbij 27 FRPI-strijders werden gedood en elf FRPI-kampen werden ontmanteld. Intercommunaal geweld tussen de Hema en de Lendu nam af na overleg tussen beide stammen in Irumu.⁵⁵⁷ In 2016 kwamen duizenden Zuid-Sudanese vluchtelingen aan in Ituri.⁵⁵⁸

Op het grondgebied van Mambasa zorgde de instroom van Hutu's en Nande, die op de vlucht waren geslagen voor het geweld op het grondgebied van Beni, voor etnische spanningen.⁵⁵⁹ In Mambasa deden Maï-Maï groepen invallen in dorpen langs de hoofdwegen.⁵⁶⁰

De sporadische terugkeer van oud-strijders uit de DDR-kampen⁵⁶¹ in Kamina en Kitona zonder adequate herintegratie binnen de gemeenschap vormde een veiligheidsrisico. Dergelijke oud-strijders konden eenvoudig gerekruteerd worden door de FRPI en andere gewapende groeperingen.⁵⁶²

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Ituri:

- Op 12 juli 2016 werden bij een inval van het FRPI in het dorp Mandibe in Ituri zeventien personen ontvoerd;⁵⁶³
- Op 13 juli 2016 bezette een coalitie van de Maï-Maï Simba van Manu, Mangalibi en Simon het mijsdorp Muchacha, op het grondgebied van Mambasa, waar meer dan 3.500 gouddelvers actief zijn;⁵⁶⁴
- Op 26 augustus 2016 vielen bij een aanval van de Maï-Maï Simba op het mijsdorp Muchacha drie doden;⁵⁶⁵
- Op 17 september 2016 werden in het dorp Ofay ten zuiden van Bunia twee FRPI-strijders gedood door het regeringsleger;⁵⁶⁶
- Op 4 november 2016 werden tien UPLC-strijders en twee soldaten gedood bij gevechten in verscheidene dorpen in Ituri;⁵⁶⁷
- Op 10 december 2016 werden twee militairen gedood tijdens gevechten met het FRPI in Kabona;⁵⁶⁸
- Eind december 2016 doodden vermeende ADF-strijders in de dorpen Samboko en Biale in Ituri veertien personen;⁵⁶⁹
- Op 9 maart 2017 doodde het leger zeven Maï-Maï Simba-strijders in het mijsdorp Muchacha;⁵⁷⁰
- Op 30 juli 2017 doodden FRPI-strijders twee burgers in Kalyabugongo bij het Albertmeer. Daarna ontvoerden zij een militair in Boga.⁵⁷¹

3.4 Haut-Katanga en Tanganyika

In de provincie Tanganyika was er aan het begin van de verslagperiode een toename van de activiteiten van de Maï-Maï Kata Katanga. In juli 2016 werden ten minste tien incidenten gemeld en in augustus 2016 vier, waaronder aanvallen tegen politiebureaus en legerposten. Daarbij werden zes Maï-Maï gedood en zes gevangen

juli 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. Le Potentiel, *Des foyers de tension se multiplient en RDC*, 13 februari 2017.

⁵⁵⁷ Radio Okapi, *Ituri: tension entre deux communautés de Djugu*, 21 juli 2016. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁵⁵⁸ Radio Okapi, *Ituri: 7900 réfugiés sud-soudanais recensés à Aru*, 3 augustus 2016.

⁵⁵⁹ Forum des As, *Nord-kivu: Des milliers de personnes fuient les exactions des ADF*, 24 januari 2017.

⁵⁶⁰ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁶¹ DDR staat voor *Désarmement, démobilisation et réinsertion*. Zie verder paragraaf 3.10.

⁵⁶² UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁵⁶³ Radio Okapi, *Ituri: 17 personnes enlevées après une incursion des miliciens*, 13 juli 2016.

⁵⁶⁴ Radio Okapi, *Ituri: une coalition de groupes armés occupe le foyer minier de Muchacha*, 25 juli 2016.

⁵⁶⁵ De aanvallers plunderden systematisch de bezittingen van de gouddelvers en ontvoerden verscheidene personen om de buit te dragen. Radio Okapi, *Ituri: 3 morts dans une attaque des miliciens à Muchacha*, 29 augustus 2016.

⁵⁶⁶ Radio Okapi, *Ituri: deux miliciens FRPI tués lors d'un accrochage avec les FARDC*, 18 september 2016.

⁵⁶⁷ Radio Okapi, *RDC: 10 rebelles et 2 militaires tués dans un accrochage en Ituri*, 9 november 2016.

⁵⁶⁸ Radio Okapi, *Ituri: reprise des activités après des combats entre FARDC et FRPI à Kabona*, 11 december 2016.

⁵⁶⁹ Radio Okapi, *Ituri: des présumés rebelles ADF tuent 14 personnes*, 2 januari 2017.

⁵⁷⁰ Radio Okapi, *Ituri: les FARDC abattent 7 Maï-Maï Simba au foyer de Muchacha*, 11 maart 2017.

⁵⁷¹ 7sur7.cd, *Ituri: la FRPI à la base du regain d'insécurité au Sud d'Irumu*, 4 augustus 2017.

genomen. Tevens werden een lokale chef en een politieagent gedood. Er waren ook berichten over de rekrutering van een groot aantal kinderen op 31 juli 2016 in het dorp Kyalwa.⁵⁷² Op 9 juli 2016 vielen bij een inval van de Maï-Maï Kata Katanga in Mitwaba vijf doden.⁵⁷³ Op 20 juli 2016 werden in het dorp Busafa op het grondgebied van Mitwaba drie Maï-Maï Kata Katanga door het leger gedood.⁵⁷⁴ Aan het einde van de verslagperiode werden (vrijwel) geen veiligheidsincidenten gemeld.

In de provincie Haut-Katanga gaf de leider van de Maï-Maï Kata Katanga, Gédéon Kyungu Mutanga, zich op 11 oktober 2016 met 129 strijders over aan de provinciale autoriteiten.⁵⁷⁵ De groep van Gédéon was de afgelopen tien jaar verantwoordelijk voor talloze aanvallen op burgers. Gédéon zelf werd in maart 2009 schuldig bevonden aan misdaden tegen de menselijkheid en ter dood veroordeeld. In september 2011 wist hij te ontsnappen uit de gevangenis.⁵⁷⁶ Volgens waarnemers opereerden Gédéon's strijders na zijn overgave in de Kasai-regio.⁵⁷⁷

3.4.1 Pygmeeën

In de provincie Tanganyika werd het stammenconflict tussen de Twa of Batwa pygmeeën –en de Luba of Baluba (bantoës) op het grondgebied van Kalemie, Kabalo en Nyunzu tijdens de verslagperiode voortgezet.⁵⁷⁸ Tussen 16 en 18 oktober 2016 werd in Kabalo hevig gevochten tussen bantoës en pygmeeën. Er vielen twintig doden: vier Luba en zestien pygmeeën. Aanleiding was een conflict over de wormenoogst voor menselijke consumptie waarover de pygmeeën volgens de traditie belasting zijn verschuldigd aan de bantoës. De pygmeeën vonden dat zij dezelfde rechten als alle andere burgers hebben en weigerden de in hun ogen illegale belasting te betalen en doodden met hun pijlen twee Luba die betaling eisten. Bij de daaropvolgende gevechten vielen de overige doden.⁵⁷⁹ Begin november 2016 werden meer dan vijfhonderd militairen en politieagenten ingezet in gebieden die het toneel waren van hevig geweld: het grondgebied van Kabalo, Nyunzu en Manono.⁵⁸⁰ Na maandenlange confrontaties begroeven pygmeeën en

⁵⁷² Er vielen daarnaast vier gewonden. De pygmeeën staken tevens de hutten in het dorp in brand en roofden het vee van de inwoners. Daarnaast schoten de pygmeeën met giftige pijlen op de passagiers van een langsrijdende trein. Volgens een arts van het ziekenhuis van Kabalo is het gif dodelijk als de slachtoffers niet snel genoeg behandeld worden. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁵⁷³ Radio Okapi, *Mitwaba: incursion des Maï-Maï à Kalera*, 5 morts, 9 juli 2016. Radio Okapi, *Mitwaba: l'administrateur du territoire invite les habitants à se désolidariser des milices*, 10 juli 2016.

⁵⁷⁴ Radio Okapi, *Mitwaba: 3 miliciens tués dans des affrontements avec l'armée*, 22 juli 2016.

⁵⁷⁵ Uit de groep werden elf kindsoldaten gehaald. Van de overige strijders bleken 58 bereid om te demobiliseren in het kader van het DDR-programma en opteerden zestig strijders voor integratie binnen het regeringsleger. Jeune Afrique, *RD Congo: Gédéon, un criminel dans la ville*, 17 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁷⁶ Belga, *RDC: un chef de guerre condamné à mort réapparaît, libre*, 11 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁷⁷ AFP, *RD Congo: l'UE sanctionne neuf nouveaux responsables congolais*, 29 mei 2017.

⁵⁷⁸ Op 1 oktober 2016 veroordeelde het gerechtshof in Lubumbashi vier personen tot vijftien jaar gevangenisstraf in een proces van 32 bantoës en pygmeeën die waren beschuldigd van misdaden tegen de menselijkheid en genocide tijdens confrontaties in 2013 tussen beide gemeenschappen. Alle veroordeelden waren bantoës. De overige 28 aangeklaagden werden vrijgesproken. AFP, *Affrontements entre Bantoës et Pygmées en RDC: quatre personnes condamnées à 15 ans*, 1 oktober 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁷⁹ De conflicten tussen beide gemeenschappen zou in 2013 zijn begonnen na een overspelige relatie tussen een bantoe en een pygmee. Dat zou de lont in het kruitvat zijn geweest in een van de armste gebieden van de DRC. Begonnen als een plaatselijke ruzie, is het conflict uit de hand gelopen vanwege armoede en opgekropte woede en frustraties en heeft het geleid tot een cyclus van moorden, plunderingen en brandstichtingen. Daarbij zijn meer dan tweehonderd doden gevallen en zijn tienduizenden ontheemd geraakt. De spanningen tussen bantoës en pygmeeën, jagers-verzamelaars in Centraal Afrika, dateren van voor de Belgische kolonisatie. In de 21ste eeuw wordt het nomadenbestaan van de pygmeeën bedreigd door ontbossing, mijnbouw en de uitbreiding van het landbouwareaal van de bantoës. Bovendien worden de pygmeeën ondanks enige vooruitgang nog altijd gemarginaliseerd en beschouwd als tweederangs burgers. Zij proberen voor hun rechten op te komen, maar hun eisen ketsen regelmatig af op een weigering van de bantoebevolking. Le Figaro, *RDC: 20 morts dans des heurts interethniques*, 18 oktober 2016. Zie over de cultuur van de pygmeeën: NRC.NEXT, *De pygmeeën voelen zich amper meer mensen*, 13 april 2017.

⁵⁸⁰ Radio Okapi, *Tanganyika: plus de 500 militaires et policiers déployés dans des territoires en proie aux violences*, 4 november 2016.

bantoes eind januari 2017 in Miketo de strijdbijl na tussenkomst van Monusco.⁵⁸¹ Op 24 februari 2017 tekenden pygmeeën en bantoes een non-agressie pact in aanwezigheid van vicepremier en minister van Binnenlandse Zaken Shadary. Pijlen en andere wapens werden op symbolische wijze verbrand.⁵⁸² Aan het einde van de verslagperiode braken opnieuw vijandelijkheden tussen pygmeeën en bantoes uit.⁵⁸³

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in Tanganyika:

- Begin september 2016 vielen op het grondgebied van Nyunzu bij gevechten tussen bantoes en pygmeeën enkele doden;⁵⁸⁴
- Op 15 september 2016 vielen bij gevechten in Nuyunzi twee doden en raakten vijftien personen ernstig gewond;⁵⁸⁵
- Op 17 oktober 2016 werden bij botsing tussen milities uit de Twa- en Luba gemeenschappen ten minste 16 mensen, waaronder drie burgers, gedood in Kabala;⁵⁸⁶
- Op 26 oktober 2016 vielen strijders van een Twa-militie burgers aan in het Luba dorp Kizika;⁵⁸⁷
- Op 6 en 7 november 2016 plunderden Twa-militieleden de huizen van Luba in de dorpen Kamblo, Kangulu, Kyela en Kyalo.⁵⁸⁸
- Op 20 november 2016 doodden pygmeeën bij een aanval op het dorp Muswaki drie personen;⁵⁸⁹
- Op 21 november 2016 kwamen bij een aanval van pygmeeën milities op het dorp Muswaki, op 70 kilometer ten westen van Kalemie, ongeveer dertig mensen om het leven;⁵⁹⁰
- Op 5 januari 2017 kwamen in het dorp Piana-Mwanga bij een aanval van pygmeeën negentien bantoes om het leven;⁵⁹¹
- Op 7 januari 2017 vielen in Mpyana bij Manono negentien doden en meer dan veertig gewonden bij een aanval van een pygmeeën militie.⁵⁹²
- Op 11 januari 2017 viel een pygmeeën militie het bantoe-dorp Moba binnen, doodde drie personen en verwondde verscheidene andere;⁵⁹³
- Op 5 februari 2017 vielen bij gevechten tussen pygmeeën en bantoes in het dorp Monde, op het grondgebied van Kabalo, drie doden.⁵⁹⁴
- Op 4 april 2017 viel één dode bij een aanval van pygmeeën op het bantoe-dorp Fulero op het grondgebied van Kabambare;⁵⁹⁵

⁵⁸¹ Radio Okapi, *Tanganyika: pygmées et bantoes décident de cohabiter*, 22 januari 2017.

⁵⁸² Le Phare, *Tanganyika: bantoes et pygmées ont signé un pacte de non agression*, 28 februari 2017.

⁵⁸³ AFP, *Conflit Pygmées/Bantous: quatre morts en RDC*, 31 juli 2017.

⁵⁸⁴ Radio Okapi, *Tanganyika: reprise des affrontements entre pygmées et bantous*, 3 september 2016.

⁵⁸⁵ Radio Okapi, *Deux morts dans de nouveaux accrochages entre pygmées et bantous à Nyunzu*, 16 september 2016.

⁵⁸⁶ Meer dan 8.600 mensen raakten ontheemd en ongeveer veertig dorpen werden platgebrand. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁸⁷ Zij plunderden het dorp en staken meer dan tachtig huizen en hutten in brand. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁸⁸ UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016.

⁵⁸⁹ Radio Okapi, *Tanganyika: 3 morts dans une attaque des pygmées à Muswaki*, 21 november 2016.

⁵⁹⁰ Het dodental kan nog oplopen, omdat verschillende gewonden de brousse zijn ingevlucht met vergiftigde pijlen in hun lichaam. De Luba zijn een van de grootste bevolkingsgroepen van Congo, de Twa vertegenwoordigt maar één procent van de bevolking. Radio Okapi, *RDC: 30 morts dans une nouvelle attaque attribuée aux pygmées à Muswaki*, 23 november 2016. De Standaard, *Dertig doden bij aanval van pygmeeën milities op Congolees dorp*, 24 november 2016. RFI, *RDC: regain de tension entre Lubas et Pygmées dans le Tanganyika*, 24 november 2016. France Info, *RDC: les Pygmées, un peuple discriminé au mode de vie menacé*, 22 januari 2017.

⁵⁹¹ Er vielen 41 gewonden, 64 hutten werden in brand gestoken. AFP, *RD Congo: au moins 15 Bantous tués dans des heurts intercommunautaires*, 5 januari 2017. Radio Okapi, *Tanganyika: 19 morts dans l'incursion d'une milice pygmée*, 11 januari 2017.

⁵⁹² Radio Okapi, *Tanganyika: 19 morts dans l'incursion d'une milice pygmée*, 11 januari 2017.

⁵⁹³ De militieleden staken tachtig huizen in brand in Maseba en de omliggende dorpen. Radio Okapi, *Tanganyika: 3 morts et 80 maisons incendiées dans une incursion de la milice Pygmée à Maseba*, 13 januari 2017. Zie ook RFI, *RDC: le conflit dans le Tanganyika pousse de nombreux habitants sur les routes*, 22 januari 2017.

⁵⁹⁴ Radio Okapi, *Tanganyika: nouveaux affrontements entre luba et pygmées*, 3 morts, 8 februari 2017.

⁵⁹⁵ Radio Okapi, *Kabambare : une attaque des Pygmées contre les bantous fait un mort*, 5 april 2017.

- Op 22 april 2017 vielen drie doden en twee gewonden bij een aanval van pygmeeën op een tiental auto's op de route Kalemie-Nyunzu;⁵⁹⁶
- Op 29 mei 2017 vielen zeven doden en raakten 34 personen gewond bij een aanval van een Twa-militie op het bantoe-dorp Malumbi, op 140 km van Kalemie;⁵⁹⁷
- Op 31 juli 2017 vielen bij gevechten tussen pygmeeën en bantoes in het dorp Katuba, op het grondgebied van Kilwa-Kasenga, vier doden.⁵⁹⁸

3.5 Kasai-provincies

In de voorheen stabiele Kasai-regio escaleerden het geweld en de mensenrechtenschendingen vanaf augustus 2016 toen FARDC-troepen Jean-Pierre Mpandi Prince, de opstandige *chef coutumier* van de Kamuina Nsapu, vermoordden. Na zijn dood ontwikkelde Mpandi's lokale opstand zich tot een grootschalige opstandige beweging in de Kasai-provincies.⁵⁹⁹ De gewelddadige reactie van Kamuina Nsapu op de moord op Mpandi, waaronder aanvallen op staatsinstellingen en –symbolen, leidde tot offensieven van leger en politie tegen de opstandige beweging, waarbij veelal buitensporig geweld werd gebruikt.⁶⁰⁰ Eind 2016 en begin 2017 werden tientallen massagraven ontdekt. Aan het einde van de verslagperiode stond de teller op negentig.⁶⁰¹ Daarnaast doken video's op van doelbewuste moorden, waaronder op ongewapende Kamuina Nsapu-strijders en/of burgers.⁶⁰² Er zijn meer dan 1.3 miljoen ontheemden bijgekomen en meer dan 30.000 personen zijn naar Angola gevlucht, waar begin 2017 elke dag 300 tot 500 Congolezen aankwamen.⁶⁰³

⁵⁹⁶ Radio Okapi, Tanganyika: 3 morts dans une attaque des présumés miliciens pygmées, 26 april 2017.

⁵⁹⁷ Radio Okapi, Une attaque de la milice Twa fait 7 morts dans le Tanganyika, 30 mei 2017.

⁵⁹⁸ AFP, *Conflit Pygmées/Bantous: quatre morts en RDC*, 31 juli 2017.

⁵⁹⁹ Sinds juli 2015 is de voormalige provincie Kasai-Occidental opgedeeld in de provincies Kasai en Kasai-Central en is de oude provincie Kasai-Oriental opgedeeld in de provincies Kasai-Oriental, Lomami en Sankuru.

⁶⁰⁰ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁶⁰¹ Nadat de Congolese regering maandenlang het bestaan van massagraven had ontkend, illustreerde de ontdekking van massagraven in de Kasai de omvang van het geweld in dit deel van het land. Op 22 maart 2017 riep de VN op tot het installeren van een internationale onderzoekscommissie naar het vermoedelijke bestaan van ten minste zeventien massagraven. Onafhankelijke deskundigen spraken van tientallen knekelhuizen, voornamelijk geconcentreerd in de regio Dibaya, het gebied waar de *chef coutumier* Kamuina Nsapu heerste. De VN was niet in staat de graven te onderzoeken en kon niet zeggen of deze van recente datum waren. Daarna werden nieuwe massagraven ontdekt. Van de nieuwe graven bevonden zich er volgens de VN vijftien in het stadje Tshimbulu en twee in Tshienke. Volgens Monusco zouden ten minste 74 personen, onder wie dertig kinderen, zijn gedood door soldaten na afloop van de gevechten. De Congolese autoriteiten ontkenden buitensporig geweld en beschuldigden de militia ervan zelf de massagraven te hebben gegraven. Tegelijkertijd waren er ook getuigen in de regio die verklaarden dat het Congolese leger op bepaalde plekken truckladingen lichamen heeft achtergelaten. Begin juli 2017 werden nog eens 38 massagraven ontdekt, waarmee het aantal massagraven in de provincie Kasai op tachtig kwam te staan sinds de gevechten in augustus 2016 uitbraken. Radio Okapi, *RDC: le BCNUDH a rapporté la présence de 10 fosses communes au Kasai central*, 23 maart 2017. Le Monde, *Les charniers du Kasai, stigmates des maux congolais*, 24 maart 2017. BBC, *UN finds 13 more mass graves in DR Congo's Kasai region*, 4 april 2017. BBC, *Kasai: des témoins des violences racontent*, 18 april 2017. Actualité.cd, *Avec 90 fosses communes, s'il y avait eu compétition, le Congo de Kabila aurait probablement perdu* » (HRW), 17 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁶⁰² Op 17 februari 2017 dook een video op waarin te zien viel hoe Congolese troepen een groep vermeende militieleden, die waren bewapend met katapults, hakmessen en speren, doodschoten. In de zeven minuten durende video, die snel werd verspreid op de sociale media, verklaarden mannen in uniform dat ze meededen aan een actie tegen de militia van Kamuina Nsapu. De video werd in eerste instantie afgedaan als een 'montage' die in elkaar gezet zou zijn door leden van de Congolese oppositie in België. Uiteindelijk gaf de regering toe dat er in december 2016 schermutselingen waren geweest in het dorp Mwanza Lomba, waar de video was opgenomen. Volgens woordvoerder Mende waren alle excessen van militairen al verwerkt in aanklachten bij de militaire rechtbank. Een officier en een onderofficier zouden hiervoor reeds terechtstaan. VOA, *Pas de poursuite pour "crimes" en RDC après la vidéo d'un massacre*, 20 februari 2017. Zie ook BBC Afrique, *RDC: Washington dénonce un massacre présumé de civils*, 20 februari 2017. Tsur7.cd, *Vidéo sur les atrocités des FARDC au Kasai: la France pour que les responsables répondent de leurs actes*, 22 februari 2017. Tsur7, *DRC/EU - Vidéo sur le massacre présumé des populations civiles au Kasai: interpellée par une internaute, Cécile Kyenge réagit via une tribune*, 23 februari 2017. HRW, *DR Congo: No Word on Missing UN Team*, 25 maart 2017. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁶⁰³ De Standaard, *100.000 Congolezen sloegen vorige week op de vlucht*, 8 mei 2017. De Volkskrant, *Congo op rand van burgeroorlog*, 17 mei 2017. UN News Centre, *Angola: Funds Urgently Needed as Congolese Refugee Influx Overwhelms Services, Warns UN Agency* », 12 juni 2017. GRIP, *Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la*

De crisis kwam als een nieuw obstakel voor het houden van de verkiezingen eind 2017 zoals was afgesproken in het oudejaarsakkoord.⁶⁰⁴ Daarnaast zorgde de crisis voor een toename van de spanningen tussen de Congolese regering en de internationale gemeenschap na de moord op twee VN-Experts die onderzoek deden naar de moordpartijen in deze regio. Tevens zorgde de crisis voor groeiende onenigheid met de machtige bondgenoot Angola.⁶⁰⁵ In 2017 escaleerde het conflict waarbij het 'Kamuina Nsapu' etiket ook werd gebruikt door milities die met de oorspronkelijke Kamuina Nsapu niets van doen hadden. Terwijl veel Nsapu-facties vijandig stonden tegenover de Congolese regering, doken ook regeringsgezinde milities op onder de vlag van Kamuina Nsapu. In augustus 2017 had het zich uitbreidende geweld zich uitgestrekt over grote delen van de provincies Kasai, Kasai-Central, Lomami en Haut-Lomami.⁶⁰⁶ Het was onduidelijk of en in hoeverre het geweld aan het einde van de verslagperiode was afgenomen. Op 10 september 2017 riep de gouverneur van Kasai, Marc Mayanga Ndambo, de naar Angola gevluchte Congolezen op om terug te keren naar hun dorpen. Volgens Mayanga was de veiligheidssituatie verbeterd en waren al meer dan 17.000 van de 33.000 naar Angola gevluchte Congolezen teruggekeerd.⁶⁰⁷

3.5.1 Kamuina Nsapu

De opstand van de Kamuina Nsapu (zwarte mier) is genoemd naar de overerfelijke titel van de stamhoofden van de Bajila Kasanga clan in de provincie Kasai-Central. Na de moord op de zesde Kamuina Nsapu, Jean-Pierre Mpandi, die in augustus 2016 werd gedood door de Congolese politie⁶⁰⁸, werd de naam veralgemeeniseerd om de aanhangers van de overleden chef aan te duiden. Jean-Pierre Mpandi was voorbestemd om in 2011 de nieuwe Kamuina Nsapu te worden, maar zijn titel werd niet erkend door de autoriteiten.⁶⁰⁹ Van oudsher waren de raden van oudsten verantwoordelijk voor de benoeming van traditionele leiders, de *chefs coutumiers*. Vanaf het tweede mandaat van Kabila heeft de benoeming van deze chefs echter een politiek karakter gekregen waarbij de Congolese regering de meeste lokale

RDC?, 6 juli 2017. UNHCR, *RDC : les déplacés du Kasai toujours plus nombreux et vulnérables, selon le HCR*, 14 juli 2017. BBC, *RDC-Kasai : plus d'un million de déplacés en détresse*, 24 oktober 2017.

⁶⁰⁴ Rapport du GRIP, *RDC: Enjeux et portraits autour d'un enlèvement électoral*, 10 maart 2017.

⁶⁰⁵ De Standaard, *100.000 Congolezen sloegen vorige week op de vlucht*, 8 mei 2017. De Volkskrant, *Congo op rand van burgeroorlog*, 17 mei 2017. UN News Centre, *Angola: Funds Urgently Needed as Congolese Refugee Influx Overwhelms Services, Warns UN Agency*, 12 juni 2017. GRIP, *Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la RDC?*, 6 juli 2017.

⁶⁰⁶ UNSC, *S/2017/672*, 10 augustus 2017.

⁶⁰⁷ Radio Okapi, *Le gouverneur du Kasai appelle les Congolais réfugiés en Angola à regagner leurs villages*, 10 september 2017.

⁶⁰⁸ Op 12 augustus 2016 braken in Tshimbulu, hoofdplaats van het district Lulua in de provincie Kasai-Central, gevechten uit tussen de milite van de chef coutumier Kamuina Nsapu en de politie. Daarbij kwamen elf politieagenten en acht militieleden, onder wie Kamuina Nsapu zelf, om het leven. Vier politieagenten werden vermist, veertig militieleden – onder wie zeventien minderjarigen in de leeftijd van vijf tot twaalf jaar – werden gearresteerd. RFI, *RDC: affrontements meurtriers à Tshimbulu, dans le Kasai-Central*, 14 augustus 2016. GRIP, *Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la RDC?*, 6 juli 2017.

⁶⁰⁹ In 2016 weigerde Kinshasa de benoeming van Jean Pierre Mpandi tot Kamuina Nsapu te erkennen en probeerde een stamhoofd te installeren die meer aan de kant van het regime van Kabila stond. Jean-Pierre Pandi, de echte naam van Kamuina Nsapu, werkte als arts in Zuid-Afrika voordat hij zijn vader opvolgde op de troon van Kamuina Nsapu. Enkele maanden daarvoor had een huiszoeking in zijn dorp plaatsgevonden tijdens zijn afwezigheid. Volgens de traditionele chef hadden 'Rwandezen' (Rwandeese sprekende militairen afkomstig uit Oost-Congo) zijn vrouw verkracht. Daarna had een geprikkelde Kamuina Nsapu barrières rond zijn dorp en vervolgens rond de hele secteur van Tshimbulu aangelegd. Begin augustus 2016 werden zes politieagenten door de milite van Nsapu gedood. Enkele dagen daarvoor waren bijna honderd hutten in een naburig dorp in brand gestoken. Op 12 augustus 2016, kort voordat de aanval werd ingezet, had de gouverneur van Kasai-Central, Alex Kande Mupompa, chef Kamuina Nsapu gesommeerd zich over te geven. Maar Nsapu had geëist dat hij zich alleen over zou geven aan Monusco. RFI, *RDC: affrontements meurtriers à Tshimbulu, dans le Kasai-Central*, 14 augustus 2016. AFP, *RDC: l'aéroport de Kananga attaqué, des dizaines de morts*, 24 september 2016. Vertrouwelijke bron, 2 december 2016. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017. GRIP, *Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la RDC?*, 6 juli 2017.

leiders uitkiest.⁶¹⁰ Daarmee zette de regering haar legitimiteit op het spel, terwijl tegelijkertijd het persoonlijk imago van Kabila besmet raakte door onderzoeken naar het economisch imperium dat hij en zijn entourage hebben opgebouwd.⁶¹¹ De persoonlijke verrijking vond plaats terwijl bepaalde regio's in het land, waaronder de Kasai, niet of heel weinig profiteerden van de economische groei.⁶¹² Daar komt nog bij dat de overplaatsing van militairen uit Oost-Congo sinds 2012 de afkeer van de lokale bevolking tegen de regering verder heeft aangewakkerd. Deze militairen zijn in het algemeen voormalige rebellen, soms Rwandeestalingen, waardoor zij worden beschouwd als buitenlanders, indringers en misdadigers door de bevolking. Verscheidene massagraven zijn gevonden op het slagveld van de officieren van deze regimenten.⁶¹³

Kanaliseren onvrede

De weigering van de autoriteiten om de status van Jean-Pierre Mpandi als Kamuina Nsapu te erkennen, heeft hem ertoe bewogen de onvrede van de bevolking tegen de Congolese autoriteiten te kanaliseren.⁶¹⁴ Nadat hij op 12 augustus 2016 was vermoord, hebben zijn aanhangers hun aanvallen op de instituties en de symbolen van de staat en de kerk - alsmede tegen *chefs coutumiers* die weigerden zich aan te sluiten bij hun strijd - verhevigd.⁶¹⁵ Overtuigd van hun magische krachten en gewapend met stokken, hakmessen en oude jachtgeweren rekruteerden zij vrouwen en kinderen⁶¹⁶ om hun opstand uit te breiden naar andere regio's in de Kasai.⁶¹⁷

⁶¹⁰ RFI, *RDC: Violences au Kasai - Kamuina Nsapu*, 12 augustus 2017. Zie ook http://www.droitcongolais.info/files/1.11.1.-Loi-du-25-aout-2015_Statut-des-chefs-coutumiers.pdf.

⁶¹¹ Bloomberg, *With His Family's Fortune at Stake, President Kabila Digs In*, 15 december 2016. GRIP, *Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la RDC?*, 6 juli 2017.

⁶¹² De Kasai is niet alleen de geboorteprovincie van Etienne Tshisekedi, maar ook de provincie van de gebroken beloften van president Kabila. Kabila is er in het verleden twee keer in verkiezingsperiodes geweest. De eerste keer, in 2006, beloofde hij de bouw van een waterkrachtcentrale die de werkgelegenheid op gang zou brengen. Die is er niet gekomen. De tweede keer, in 2011, beloofde Kabila de aanleg van een dam op veertig kilometer van het dorp van Kamuina. Die zou voor werkgelegenheid moeten zorgen voor veel jongeren. Ook die is er niet gekomen. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁶¹³ RFI, *Violences au Kasai - La réaction de l'armée*, 12 augustus 2017.

⁶¹⁴ Mpandi was aanhanger van Etienne Tshisekedi, die was geboren in Kananga. Mpandi had het gewaagd de autoriteiten uit te dagen nadat in 2015 een nieuwe wet op het statuut van de *chefs coutumiers* was aangenomen. Vanaf dat moment ontvingen deze traditionele autoriteiten een staatstoelage en konden zij worden benoemd en van hun functie worden ontheven door de regering in Kinshasa. Kamuina Nsapu, die zich gemarginaliseerd voelde, kwam in opstand en riep de inwoners in vlamme betogen - waarin hij president Kabila aanviel - op tot verzet. Daarbij speelde ook een rol dat de Congolese staat niet was ingegaan op verzoeken om moderne scholen en dorpen in het gebied van Kamuina te bouwen. Daarnaast zouden oud-minister Boshab en oud-premier Badibanga mijnbouw concessies hebben van gebieden die grensden aan het grondgebied van Kamuina en weigerde de chef daarmee akkoord te gaan. Vertrouwelijke bron, 2 december 2016. Le Monde, *Les charniers du Kasai, stigmates des maux congolais*, 24 maart 2017. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁶¹⁵ ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017; RFI, *Violences au Kasai - Kamuina Nsapu*, 12 augustus 2017.

⁶¹⁶ Schattingen gaan uit van zo'n 60% kinderen. Het rapport van de VN-High Commissioner naar aanleiding van een bezoek van zijn team aan vluchtelingenkampen in Angola geeft een goede inzicht in de verschrikkelijke mensenrechtenschendingen die deze kinderen ervaren hebben. OCHCR, *Report of a Mission of the United Nations High Commissioner for Human Rights - accounts of Congolese fleeing the crisis in the Kasai region, in the Democratic Republic of the Congo*, augustus 2017.

⁶¹⁷ De militieleden - het zouden er enkele honderden zijn - geloven in magische krachten die hen onkwetsbaar voor kogels maken. Amuletten (*gris-gris*) die hen beschermen bij de confrontaties met geüniformeerden met vuurwapens. Ook smeren groepen zich in met magische olie om 'onzichtbaar' te worden. De veiligheidstroepen zijn bang voor dergelijke magie en schieten op iedereen die 'magische krachten' zou kunnen bezitten. *Tempête des tropiques, Insécurité au Kasai-Central: la population tire la sonnette d'alarme*, 28 september 2016. Vertrouwelijke bron, 2 december 2016. Le Monde, *Les charniers du Kasai, stigmates des maux congolais*, 24 maart 2017. NOS, *Hoe Congo (weer) in een spiraal van geweld belandt*, 21 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 16 februari 2017. OCHCR, *Report of a Mission of the United Nations High Commissioner for Human Rights - accounts of Congolese fleeing the crisis in the Kasai region, in the Democratic Republic of the Congo*, augustus 2017.

Van militie tot volksbeweging

De Kamuina Nsapu-militie werd na de dood van de leider eerder een volksbeweging dan een gewapende groepering met een duidelijke commandostructuur. De militie viel ordetroepen en regeringsgebouwen aan in de provincies Kasai, Kasai-Central, Kasai-Oriental, Sankuru en Lomami.⁶¹⁸ Door de instabiliteit zijn sluimerende conflicten tussen groepen in de regio aangewakkerd, vaak met politieke doeleinden. Naast lokale wraakacties, richtte de opstand zich in het algemeen tegen het gezag van de staat en vóór het respecteren van het oudejaarsakkoord.⁶¹⁹ Het *Rassemblement* beschuldigde de regering er van het geweld in de Kasai te hebben aangewakkerd om de verkiezingen uit te stellen.⁶²⁰

Electorale impasse

Volgens de oppositie en bijvoorbeeld het *Institut français des relations internationales* (IFRI) was het creëren van onveiligheid een bewuste strategie van het regime om de verkiezingen uit te kunnen stellen. Op 5 juni 2017 opperde de voorzitter van de CENI, Corneille Nangaa, de mogelijkheid om de inschrijving van kiezers en de verkiezingen in de Kasai uit te stellen en zelfs om verkiezingen te houden zonder deelname van de Kasai met het oog op de slechte veiligheidssituatie daar.⁶²¹ Er was consensus dat verkiezingen zonder deelname van Kasai niet mogelijk is, maar tegelijkertijd kon onveiligheid in deze provincies aangewend worden om verkiezingen verder uit te stellen.⁶²² In de Kasai-provincies woont ongeveer vijftien procent van de Congolese bevolking⁶²³, waaronder bolwerken van de oppositie die bijzonder vijandig staan tegenover het aanblijven van Kabila.⁶²⁴

Onderhandelingen

Onder druk van de internationale gemeenschap onderhandelden regeringsgezanten met plaatselijke notabelen, waaronder leden van de familie van Kamuina Nsapu.⁶²⁵ Een delegatie onder leiding van de minister van Binnenlandse Zaken, Ramazani Shadary, opende in Kananga onderhandelingen met de militie, maar tegelijkertijd gingen de militaire operaties door.⁶²⁶ In de stad Nganza bleven de ordetroepen

⁶¹⁸ Het conflict met Kamuina Nsapu, die het gezag van de staat had uitgedaagd, heeft ook te maken met het uitstellen van de presidentsverkiezingen en de onzekerheid over een mogelijke derde termijn voor Kabila. Die onzekerheid heeft geleid tot een zware economische crisis in vrijwel het hele land – die zeer ingrijpend is in de Kasai-provincies, die tot de armste in het land horen. Uit de harde aanpak van Kamuina Nsapu, waaronder de inrichting van een nieuwe militaire zone in heel Kasai, Kasai-Central en Kasai-Oriental – kan worden afgeleid dat Kinshasa bang was zijn greep op voorheen stabiele provincies te verliezen. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017. HRW, *DR Congo: No Word on Missing UN Team*, 25 maart 2017.

⁶¹⁹ De situatie in de Kasai had ook gevolgen voor de nationale politieke arena. Kabila benoemde succesvol twee premiers uit de Kasai: Samy Badibanga en Bruno Tshibala. Daarmee werd het toenemende belang van de Kasai onderstreept en de hoop van Kabila dat dergelijke leiders het geweld daar zouden kunnen beteugelen. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DRC*, 21 maart 2017; RFI, *Violences au Kasai - Kamuina Nsapu*, 12 augustus 2017.

⁶²⁰ Oxford Analytica, *Congo's Kabila will use Kasai violence to linger*, 16 mei 2017. The Economist, *Why Joseph Kabila's ambition endangers Congo*, 3 juni 2017.

⁶²¹ Het conflict in de Kasai ontwrichtte ook de voorbereidingen van de registratie van kiezers, zo werden de inschrijvingsbureaus van de kiescommissies in verscheidene delen van de provincies aangevallen en vernield. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017. Radio Okapi, *Corneille Nangaa évoque l'hypothèse d'organiser les élections sans les Kasai*, 5 juni 2017; CRG, *Report des élections: la CENI prépare les esprits*, 11 mei 2017.

⁶²² Vertrouwelijke bron, 8 juni 2017.

⁶²³ Schattingen op basis van demografische gegevens uit 2006.

⁶²⁴ In februari 2017 was ongeveer 70% van de nieuwe provincie Kasai van mening dat hij op 19 december 2016 moest aftreden. Een grote meerderheid van de inwoners van de vijf Kasai-provincies zou hun stem uitbrengen op Moïse Katumbi of Félix Tshisekedi, terwijl 4% een voorkeur voor Kabila had. Het voormalige Kasai-Oriental is de geboorteregio van Etienne Tshisekedi. Het uitstellen van de verkiezingen of de uitsluiting van de inwoners van de Kasai-provincies bij de verkiezingen zou een korte termijnvoordeel opleveren voor de zittende macht. CRG & BERCI, *Opinion Poll: a Troubled Transition in the DR Congo*, april 2017.

⁶²⁵ Le Monde, *Les charniers du Kasai, stigmates des maux congolais*, 24 maart 2017.

⁶²⁶ Na zijn dood eisten de volgelingen van Kamuina Nsapu de opgraving van zijn stoffelijk overschot omdat hij niet op traditionele wijze zou zijn begraven. De minister van Binnenlandse Zaken, Ramazani Shadary, hield besprekingen met de familie van de traditionele leider en beide zijden kwamen overeen het lijk van Kamuina Nsapu op te graven om hem op gepaste wijze te kunnen begraven en een nieuwe chef te kunnen installeren. Een

huizoekingen doen. Tevens waren er beschuldigingen van standrechtelijke executies.⁶²⁷ Op 19 maart 2017 werd een overeenkomst gesloten. De militieleden accepteerden de wapens neer te leggen, voor het moment. Maar de spanningen duurden voort.⁶²⁸ Op 20 maart 2017 gaven honderden militieleden zich met hun wapens over aan de lokale autoriteiten in Kananga.⁶²⁹ Ondanks de overgave bleven spanningen bestaan in verscheidene delen van de stad.⁶³⁰ Op 15 april 2017 gaf de Congolese regering het lijk van chef Kamuina Nsapu terug aan de familie, waarop het lijk werd herbegraven. De militie van Kamuina Nsapu benoemde Jacques Kabeya Ntumba tot nieuwe leider.⁶³¹ De familie van Kamuina Nsapu verklaarde dat met de begrafenis een einde aan de gevechten is gekomen en dat toekomstig geweld niet door haar leden zou worden begaan.⁶³²

Monusco

Het conflict in de Kasai vormde ook een probleem voor Monusco. De VN-Vredesmissie had van oudsher een minimale vertegenwoordiging in de Kasai, dat niet werd beschouwd als een potentieel conflictgebied. Het geweld begin 2017 noopte echter tot een verhoging van de daar aanwezige 100 VN-Blauwhelmen. In juli 2017 werden extra compagnieën ingezet in Tshikapa and Mbuji-Mayi en werd de sterkte opgevoerd tot 480 VN-militairen.⁶³³ De VN-Blauwhelmen kregen van Congolese militairen geen toegang tot bepaalde zones in de Kasai-regio.⁶³⁴ Volgens een uitgebreid onderzoek van *Radio France internationale* (RFI), dat citeert uit vertrouwelijke documenten, zou Monusco de gevoelige verhouding met de Congolese regering niet in gevaar willen brengen.⁶³⁵

3.5.2

Moord op VN-deskundigen

Op 14 maart 2017 maakte Monusco de vermissing bekend van twee VN-experts en vier Congolese begeleiders. Volgens de Congolese regering zou de groep, die op

week later gaven ongeveer zestig militieleden zich over aan de provinciale autoriteiten. Maar een dag erna braken gevechten uit bij het vliegveld van Kananga. RFI, *Kasai Central en RDC: les négociations continuent sur fond d'«escarmouches»*, 17 maart 2017. BBC, *DR Congo unrest: Why are police in Kasai being decapitated?*, 27 maart 2017.

⁶²⁷ Volgens bronnen zouden in de wijk Muimba ten minste 35 doden zijn gevallen. Monusco zou slechts beperkte toegang hebben tot het gebied. RFI, *Kasai Central en RDC: les négociations continuent sur fond d'«escarmouches»*, 17 maart 2017.

⁶²⁸ Le Monde, *Les charniers du Kasai, stigmates des maux congolais*, 24 maart 2017.

⁶²⁹ 7sur7.cd, *Kananga: des centaines des miliciens Kamuina Nsapu se rendent à l'autorité locale*, 20 maart 2017.

⁶³⁰ Militieleden van Kamuina Nsapu die zich sinds 19 maart 2017 hadden verzameld in het voetbalstadion van Kananga verlieten het stadion op 23 maart 2017. Zij zouden de wijk Kamayi zijn binnengekomen voor een strafexpeditie tegen jongeren die beweerden tot dezelfde militie te horen. Zij zouden hebben besloten de illegale 'biota' (plaatsen waar militanten ritueel worden ingewijd) te vernietigen. Daarnaast pakte zij mobiele telefoons en geld af van meisjes die broeken en minirokken droegen af. Radio Okapi, *Kananga: des foyers des tensions persistent malgré la reddition des ex-miliciens de Kamuina Nsapu*, 22 maart 2017. Radio Okapi, *Kananga: des miliciens Kamuina Nsapu à l'assaut d'autres prétendus miliciens*, 23 maart 2017.

⁶³¹ Naar verluidt zou de familie zes miljoen USD hebben ontvangen om akkoord te gaan. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁶³² Door de bijzonder onoverzichtelijke situatie in de Kasai-regio en het gebrek aan toezicht en controle door Monusco kon tijdens de verslagperiode dezerzijds niet vastgesteld worden of de Nsapu-leden zich hieraan vervolgens hielden en viel er moeilijk onderscheid te maken welk geweld door oorspronkelijke en later vernoemde Kamuina Nsapu-leden is begaan. The Washington Post, *Congo returns militia leader's body; new chief named*, 17 april 2017. Zie ook Radio Okapi, *Kasai-Central: reddition d'un chef milicien*, 6 september 2017. Radio Okapi, *RDC: la famille Kamuina Nsapu demande pardon aux Kasaiens*, 21 september 2017.

⁶³³ Begin maart 2016 installeerde Monusco een militaire basis in Keena Nkuna, de hoofdplaats van het grondgebied Kabeya Kamuanga. In mei 2017 werd de totale VN-Vredesmacht van 19.815 teruggebracht tot 16.215. Radio Okapi, *Kasai-Oriental: la population salue le déploiement des casques bleus à Kabeya Kamuanga*, 7 maart 2017. ICG, *Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo*, 21 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁶³⁴ Le Monde, *Violences au Kasai: l'ONU suspendue à un vote sur l'envoi d'une enquête indépendante*, 16 juni 2017.

⁶³⁵ Volgens het Institut français des relations internationales (IFRI) heeft de VN, ondanks de aanwezigheid van duizenden VN-Blauwhelmen, aan diplomatieke invloed ingeboet en alle greep op de Congolese regering verloren. Le Monde, *Violences au Kasai: l'ONU suspendue à un vote sur l'envoi d'une enquête indépendante*, 16 juni 2017. Zie ook Le Monde, *Violences au Kasai: Kinshasa cède à l'ONU pour une enquête mais veut garder la main*, 8 juni 2017.

motoren door Kasai-Central reisde, bij het dorp Ngombe zijn ontvoerd.⁶³⁶ De vermisten waren de Amerikaan Michael Sharp, de Zweeds-Chileense Zaida Catalán, de tolk Betu Tshintela, de chauffeur Isaac Kabuayi en twee ongeïdentificeerde motorrijders⁶³⁷. Zij deden onderzoek naar wijdverspreide geruchten over mensenrechtenschendingen in het afgelegen dorp Bunkonde, ten zuiden van Kananga.⁶³⁸ Op 27 maart 2017 werden de lichamen van Michael Sharp en Zaida Catalán gevonden in geïmproviseerde graven. Het lichaam van de Zweedse vrouw was onthoofd.⁶³⁹ Op 14 april 2017 maakte de hoofdaanklager van het Congolese leger bekend dat twee mannen waren gearresteerd voor de moord op twee VN-medewerkers in maart. Een van hen was echter ontsnapt. De man die nog vastzat, zou volgens de hoofdaanklager een 'opstandeling' zijn.⁶⁴⁰ De moord op de twee VN-experts werd een nieuwe bron van spanningen met de internationale gemeenschap. De VS en Zweden, waar de deskundigen vandaan kwamen, kondigden een onderzoek aan en de VN oefende druk uit op Kinshasa om een onafhankelijk internationaal onderzoek te houden in de DRC.⁶⁴¹ De Congolese Procureur-Generaal opende een onderzoek naar beschuldigingen dat oud-minister Kanku betrokken zou zijn bij de moord. Ook circuleerde de naam van de gouverneur van Kasai-Central, Kande.⁶⁴²

Massale schending mensenrechten in de Kasai-provincies

Zowel door militieleden als door veiligheidstroepen zijn op grote schaal mensenrechten geschonden.⁶⁴³ Uit onderzoek van de ngo *La Voix des sans voix*

⁶³⁶ In het woud waar leger noch politie was zou de groep volgens Emmanuel Ramazani Shadary, de minister van Binnenlandse Zaken, in een hinderlaag zijn gelopen van gedrogeerde jongeren van de Nsapu-militie. Woordvoerder Mende zei dat de regering een onderzoek zou instellen. *Jeune Afrique, RD Congo: deux experts de l'ONU portés disparus dans le Kasai-Central*, 13 maart 2017. IBT, *Two UN experts 'abducted' in DRC's restive Kasai region*, 14 maart 2017. Radio Okapi, *Kananga: Maman Sidikou appelle à la libération de deux experts onusiens enlevés*, 16 maart 2017. *Tempête des tropiques, Cinq jours après l'enlèvement de deux experts des Nations Unies au Kasai central: La MONUSCO et les forces de sécurité congolaises à pied d'œuvre*, 20 maart 2017.

⁶³⁷ Deze personen zijn nooit meer teruggevonden. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁶³⁸ Michael Sharp en Zaida Catalán bezochten in januari 2017 Kananga in verband met een onderzoek. Begin maart 2017 keerden zij naar Kananga terug om hun onderzoek af te ronden. Op een geluidsband van 11 maart 2017 hadden beide experts een discussie met vertegenwoordigers van de Kamuina Nsapu familie. De experts zouden de volgende dag een veldbezoek afleggen. Op 12 maart 2017 begaven de experts zich naar Bunkonde. Om 16:00 uur werden zij geëxecuteerd door een heterogene groep individuen die in augustus 2017 nog niet waren geïdentificeerd. HRW, *DR Congo: No Word on Missing UN Team*, 25 maart 2017. UNSC, *S/2017/672*, 10 augustus 2017.

⁶³⁹ Ook het lichaam van de Congolese tolk werd gevonden. De andere Congolezen werden nog vermist. *Le Figaro, Ces rebelles mystiques qui défient Kinshasa*, 30 maart 2017. NRC.NEXT, *Congo Medewerkers van VN dood teruggevonden*, 29 maart 2017.

⁶⁴⁰ Er zijn 25-26 mensen aangeklaagd van wie twaalf ook daadwerkelijk zijn gearresteerd. Het proces is al een aantal maanden aan de gang. Het voldoet volgens waarnemers (onder andere uit Zweden, de VS en van Monusco) niet aan internationale standaarden. Reuters, *Two suspects in Congo murder of U.N. workers arrested; one escapes*, 14 april 2017. NRC, *Twee arrestaties om moord VN-medewerkers Congo*, 14 april 2017. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁶⁴¹ Om deze druk te pareren is het Kabila gelukt om regionale steun te verwerven: uit naam van respect voor de nationale soevereiniteit zijn verscheidene Afrikaanse leiders er in geslaagd om het VN-onderzoek terug te brengen tot een gewoon onderzoek, onder Congolese leiding. *Le Potentiel, Massacres au Kasai: ONU, USA et Suède en quête de vérité*, 25 mei 2017; BBC, *RDC: Kinshasa accepte une enquête avec l'Onu*, 7 juni 2017.

⁶⁴² Als deze politici al betrokken waren, was het niet duidelijk of dit op verzoek van hogerhand was. Sommige oppositieleiden denken dat de moorden in de Kasai in opdracht van Kabila zijn gepleegd en het belangrijkste gevolg zijn van Kabila's streven om aan de macht te blijven. Andere oppositieleiden denken aan overijverigheid van de plaatselijke gouverneur. *The New York Times, For 2 Experts Killed in Congo, U.N. Provided Little Training and No Protection*, 20 mei 2017. Reuters, *Congo opens investigation into ex-minister over Kasai violence*, 23 mei 2017. RFI, *RDC: l'affaire Clément Kanku s'emballe*, 24 mei 2017. *La Libre, RDC: Clément Kanku contre-attaque*, 29 mei 2017. Vertrouwelijke bron, 24 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁶⁴³ Volgens waarnemers zitten er veel Rwandeessprekenden in het regeringsleger dat in de Kasai opereert: het zijn zeer goed opgeleide, maar hardvochtige militairen. Naar verluidt zou de militaire inlichtingendienst eind mei 2017 ook 28 oud-strijders van M23 in de Kasai hebben ingezet. Daarnaast zou Kyungu Mutanga, beter bekend als Gédéon, strijders vanuit Katanga naar de Kasai hebben gestuurd. Volgens waarnemers heeft het regime ook Mai-Mai uit de vlakte van Rusizi in Zuid-Kivu naar de Kasai gestuurd. Ze zouden zijn geronseld via een afgevaardigde namens Zuid-Kivu in de *Assemblée nationale*, Justin Bitakwira – een bondgenoot van de *Majorité*. De Mai-Mai

(VSV) in het gebied Kabeya Kamwanga-Miabi in oktober en december 2016 bleek dat militairen mensenrechtenschendingen hebben gepleegd.⁶⁴⁴ De Congolese regering maakte op 21 maart 2017 bekend dat sinds uitbreken van het geweld 67 politieagenten en militairen in de regio Kasai waren gedood.⁶⁴⁵ Op het militaire hoofdkwartier in Kinshasa werden beelden vertoond van verminkte lichamen en afgehakte hoofden. De oppositie beschuldigde het leger van het afslachten van hele dorpen van aanhangers van Kamuina Nsapu.⁶⁴⁶ In juni 2017 maakte Rooms-Katholieke Kerk bekend dat er sinds oktober 2016 al 3.383 doden waren gevallen in de Kasai-provincies. Het dodental lag fors hoger dan de officiële cijfers die tot dusverre de ronde deden. De Verenigde Naties gingen ervan uit dat sinds het conflict uit de hand liep ruim duizend doden waren gevallen. De militie Kamuina Nsapu wordt onder meer verantwoordelijk gehouden voor het onthoofden van veertig politieagenten in maart 2017. Het regeringsleger gebruikte al even brutaal geweld en steunde volgens de VN-chef voor mensenrechten de militie Bana Mura⁶⁴⁷, die ernstige mensenrechten schond. Volgens de kerk zijn twintig dorpen 'compleet verwoest', waarvan tien door toedoen van het leger, vier door milities en zes door onbekenden. Ook zouden er 141 katholieke scholen zijn beschadigd of verbrand, evenals 31 klinieken van de kerk en vijf seminaries. De Kerk baseerde zich op lokale bronnen in het gebied.⁶⁴⁸

Internationaal onderzoek

Op 8 maart 2017 riep de VN-Hoge Commissaris voor de mensenrechten, Zeid Ra'ad Al Hussein, op tot de oprichting van een onafhankelijke onderzoekscommissie. De Congolese regering zegde vervolgens toe een eigen onderzoek in te stellen en accepteerde op 22 maart 2017 bijstand van de VN en de AU. Op 19 april 2017 verklaarde de VN-Hoge Commissaris dat de Congolese regering nog geen betekenisvolle stappen had gezet.⁶⁴⁹ Op 1 juni 2017 drong een coalitie van 262 Congolese en negen internationale ngo's bij de VN-Mensenrechtenraad aan op het instellen van een onafhankelijke, internationale onderzoekscommissie naar de situatie in de provincie Kasai-Central.⁶⁵⁰

zouden legeruniformen hebben gekregen en naar het front zijn gebracht om met geweld iedereen uit de weg te ruimen die hun pad kruiste. Néhémie Mwilanya Wilondja, die veiligheidsadviseur van Kabila, is afkomstig uit Fizi in Zuid-Kivu. Hij heeft directe en geheime contacten met de politieke klasse in Zuid-Kivu. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017. Zie ook ICG, *Katanga: Tensions in DRC's Mineral Heartland*, 3 augustus 2016. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁶⁴⁴ De VSV publiceerde een lijst van 33 personen die standrechtelijk zijn geëxecuteerd of zijn gewond door kogels. Voorts zouden militairen in het dorp Kapangila huizen hebben geplunderd en in brand gestoken. De militairen zouden niet alleen militanten van Nsapu hebben geëxecuteerd, maar ook onschuldige dorpsbewoners – in sommige gevallen als die rode kleren of rood ondergoed droegen. 7sur7.cd, *La VSV demande à l'Auditoriat général d'élargir les enquêtes au Kasai Oriental*, 23 maart 2017.

⁶⁴⁵ HRW, *DR Congo: No Word on Missing UN Team*, 25 maart 2017. Radio Okapi, *Violences au Kasai: 67 policiers et plusieurs militaires ont été tués (Officiel)*, 22 maart 2017.

⁶⁴⁶ The Economist, *Why Joseph Kabila's ambition endangers Congo*, 3 juni 2017.

⁶⁴⁷ Die militie is volgens de VN opgericht met hulp van de regering om de strijd tegen Kamuina Nsapu te winnen. Volgens een waarnemer zijn de Bana Mura vernoemd naar Mura, de eerste commandant van de *Garde républicaine*. Bana Mura betekent 'de mensen van Mura'. De Bana Mura bestaan voornamelijk uit Chokwe en Pende. Zij zouden worden gesteund en bewapend door de burgemeester van Tshikapa en de vicegouverneur van Kasai-Central. Naar verluidt zouden de Bana Mura vooral willen afrekenen met de Luba en de Luala, die een minderheid in Kasai-Central vormen. NOS, *Hoe Congo (weer) in een spiraal van geweld belandt*, 21 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 24 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁶⁴⁸ Op 27 februari 2017 vroegen de bisschoppen van Kananga in een brief die was getiteld 'luister hoe je broeders bloed je toeschreeuwt' de militieleden van Kamuina Nsapu om zonder voorwaarden een einde te maken aan de vijandelijkheden en niet als alibi te dienen voor 'degenen die willen dat de politieke situatie geblokkeerd blijft'. De Volkskrant, *Duizenden doden door geweld Congo, zegt kerk aldaar; regering weigert extern onderzoek*, 20 juni 2017. De Standaard, *3.383, 21 juni 2017. Trouw, Ruim 3300 burgers gedood in Congo*, 21 juni 2017. NRC.NEXT, *Congo Regeringsmilitie beschuldigd van afhakken van lichaamsdelen*, 21 juni 2017. Radio Okapi, *Les évêques de Kananga demandent aux miliciens Kamwina Nsapu de mettre fin aux hostilités*, 1 maart 2017.

⁶⁴⁹ HRW, *DR Congo: UN Should Investigate Kasai Violence*, 1 juni 2017.

⁶⁵⁰ Volgens de coalitie zou een onafhankelijk internationaal onderzoek vast moeten stellen welke mensenrechtenschendingen zijn gepleegd, de verantwoordelijken daarvoor moeten identificeren en helpen gerechtigheid voor de slachtoffers te verwezenlijken. De VS verzochten op 5 juni 2017 de Verenigde Naties om

Op 22 juni 2017 besloot de VN-Mensenrechtencommissaris geen internationale commissie naar de DRC te sturen.⁶⁵¹ Op 26 juli 2017 stelde de VN-commissaris drie internationale deskundigen aan om samen met de Congolese autoriteiten onderzoek naar het geweld in de Kasai te doen.⁶⁵²

Hieronder volgen enige voorbeelden van incidenten in de Kasai-provincies⁶⁵³:

- Op 12 augustus 2016 vielen bij gevechten tussen de politie en de Kamuina Nsapu negentien doden, onder wie elf politieagenten;⁶⁵⁴
- Op 22 en 23 september 2016 vonden rond het vliegveld van Kananga hevige gevechten plaats tussen de militie van Kamuina Nsapu, en veiligheidstroepen;⁶⁵⁵
- Op 27 september 2016 vielen militieleden Dimbelenge binnen waar zij politiebureaus en overheidskantoren plunderden en vernielden;⁶⁵⁶
- Op 29 november 2016 braken in Kabeya-Lumbu, op dertig kilometer van Tshikapa, nieuwe gevechten uit tussen de veiligheidstroepen en de aanhangers van Kamuina Nsapu;⁶⁵⁷
- Op 2 en 4 december 2016 vielen bij gevechten in Tshikapa tussen een militie en veiligheidstroepen 23 doden.⁶⁵⁸

een officiële commissie op te richten om de moord op de twee VN-Experts te onderzoeken. Op 5 juni 2017 ging het proces tegen de twee vermoedelijke daders van start. Het ging om een 16-jarige jongen en een 30-jarige verkoper van palmolie. De Verenigde Naties beschuldigden de Congo regering er echter van 'te snel te zijn gegaan in het onderzoek'. HRW, *DR Congo: UN Should Investigate Kasai Violence*, 1 juni 2017. De Standaard, *Washington wil onderzoek naar moord op VN-experts in Congo*, 6 juni 2017.

⁶⁵¹ Kabila's diplomatieke adviseur Barnabé Kikaya Bin Karubi en minister van Buitenlandse Zaken Léonard She Okitundu reisden het hele continent af om steun te verwerven. Togo en, vooral, Zuid-Afrika, hadden zich in maart 2017 verzet tegen een onafhankelijk internationaal onderzoek. Op 22 juni 2017 hadden de lidstaten van de VN-Mensenrechtencommissie moeten stemmen over de instelling van een internationale onderzoekscommissie die moest vaststellen wie verantwoordelijk zijn voor de misdaden in de Kasai. Toen duidelijk werd dat de voorstanders één stem te kort kwamen werd er geen stemming gehouden. Daarnaast had de DRC aangekondigd een internationale commissie niet toe te laten. La Libre, *RDC: l'ONU ne lancera pas de mission d'enquête internationale sur les violences au Kasai*, 22 juni 2017. Le Monde, *Violences au Kasai: l'ONU suspendue à un vote sur l'envoi d'une enquête indépendante*, 16 juni 2017.

⁶⁵² Het gaat om de Senegalees Bacre Ndiaye, de Canadees Luc Côté en Fatimata M'Baye uit Mauretanië.

⁶⁵³ Het is bijzonder moeilijk om lijsten met veiligheidsincidenten op te stellen, vooral in de Kasai. Veel incidenten werden dubbel gemeld. Dorpen waar een incident zou hebben plaatsgevonden bleken onvindbaar. In veel gevallen kon niet worden voldaan aan de eis van drie onafhankelijke informatiebronnen nodig. Er waren onvoldoende verificatiemogelijkheden. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁶⁵⁴ Bij de gevechten werd de leider van de Kamuina Nsapu gedood. RFI, *RDC: affrontements meurtriers à Tshimbulu, dans le Kasai-Central*, 14 augustus 2016.

⁶⁵⁵ Tientallen militieleden namen met geweld het vliegveld van Kananga in en hielden het korte tijd bezet. Bij het geweld zouden volgens inwoners meer dan honderd doden in beide kampen zijn gevallen. Volgens de autoriteiten zouden er 49 doden, onder wie 27 militieleden, zijn gevallen, maar een anonieme regeringsbron hield het op meer dan honderd doden. RFI, *RDC: que s'est-il passé à Kananga, théâtre d'affrontements meurtriers?*, 25 september 2016. BBC Afrique, *De violents combats en RDC*, 26 september 2016. Reuters, *Death toll from militia violence in central Congo jumps to 49*, 26 september 2016. RFI, *RDC: que s'est-il passé à Kananga, théâtre d'affrontements meurtriers?*, 25 september 2016. BBC, *RDC: le calme revient à Kananga*, 27 september 2016. *Tempête des tropiques, Attaque de l'Aéroport de Kananga: la MONUSCO réclame enquête*, 7 oktober 2016.

⁶⁵⁶ Zij vielen ook het bureau van de CENI binnen waar zij computers in brand staken waarin belangrijke documenten waren opgeslagen. BBC, *RDC: le calme revient à Kananga*, 27 september 2016. Radio Okapi, *Kasai-Central: les miliciens Kamuina Nsapu ont saccagé des «symboles de l'Etat»*, 30 september 2016. Radio Okapi, *Kasai-Central: les miliciens de Kamwina Nsapu ont investi le territoire de Dimbelenge*, 28 september 2016. Zie ook Radio Okapi, *Kasai-Central: l'armée reprend le contrôle du chef-lieu de Dimbelenge*, 2 oktober 2016.

⁶⁵⁷ De bevolking had twee politieagenten onthoofd die waren beschuldigd van verkrachting. Vijftien politieagenten en militairen die ter versterking daarheen waren gestuurd werden 's nachts met hakmessen onthoofd of afgeslacht. AFP, *RDC: nouvelles violences entre les forces de sécurité et une milice dans le centre du pays*, 2 december 2016.

⁶⁵⁸ Op 2 december 2016 brak geweld uit in Tshikapa. De dag erna verslechterde de situatie sterk na botsingen tussen veiligheidstroepen en zeer jeugdige militieleden, die volgens getuigen een leeftijd van vier tot twaalf jaar hadden. Volgens Hubert Mbingho N'Vula, vicegouverneur van Kasai, waarvan Tshikapa de hoofdstad is, brak het geweld uit als gevolg van een conflict om de traditionele opvolging tussen een nieuwe traditionele chef en zijn oom, de oude chef van Mbau Nkanka. Teleurgesteld nadat hij niet zou zijn erkend door zijn familie, zou de chef Mbau zijn ingewijd in de fetisjpraktijken van de aanhangers van Kamuina Nsapu, zijn neef hebben verjaagd en zich opnieuw meester hebben gemaakt van de macht. De aanhangers van chef van Mbau vechten op dezelfde manier als de aanhangers van Kamuina Nsapu: met stokken, een rode band om hun hoofd en het slaken van oorlogskreten. Daardoor leek het aanvankelijk alsof het om dezelfde groep ging. RFI, *RDC: violences à Tshikapa dans le Kasai*, 4 december 2016. *Tempête des tropiques, Kasai Central, affrontements à Tshikapa: 23 morts dont 13 Fardc et 10 miliciens!*, 7 december 2016. Zie ook Radio Okapi, *Kasai-Central: la population appelée à*

- Op 1 januari 2017 vielen in Tshimbulu twee doden bij gevechten tussen de politie en de Kamuina Nsapu-militie.⁶⁵⁹
- Begin januari 2017 vielen bij gevechten tussen de veiligheidstroepen en de Kamuina Nsapu-militie in Kananga, Kalumba-Gare, Bunkonde en Tshimbulu 26 doden.⁶⁶⁰
- Op 4 januari 2017 namen bijna tweehonderd aanhangers van chef Kamuina Nsapu de stad Tshimbulu in, nadat zij een politieagent hadden gedood;⁶⁶¹
- Op 6, 7 en 8 januari 2017 vielen bij gevechten tussen veiligheidstroepen en Kamuina Nsapu in Nguema, op het grondgebied van Luiza, ten minste 47 doden.⁶⁶²
- Op 3 februari 2017 brak geweld uit in Nguema waar een groep militieleden van Kamuina Nsapu binnenviel;⁶⁶³
- Op 9, 10 en 12 februari 2017 vielen in Tshimbulu opnieuw tientallen doden bij gevechten tussen leger en politie en de Kamuina Nsapu-militie.⁶⁶⁴
- Op 22 februari 2017 kwam het in Kananga tot botsingen tussen militieleden van Nsapu en ordetroepen;⁶⁶⁵
- Op 6 maart 2017 vonden bij Kamako, een stad bij de grens met Angola, gevechten plaats tussen de militie van Kamuina Nsapu en de ordetroepen.⁶⁶⁶
- Op 9 maart 2017 braken in Kananga gevechten uit tussen leger en politie en de Kamuina Nsapu-militie.⁶⁶⁷
- Op 10 maart 2017 wierpen de militieleden een barricade op in de voorstad Nganza van Kananga, terwijl militairen de brug naar het centrum bezetten;⁶⁶⁸

collaborer avec l'armée pour combattre les miliciens, 13 december 2016. RFI, RDC: *l'ONU alerte sur les violations des droits de l'homme dans le Kasai-Central*, 15 december 2016.

⁶⁵⁹ AFP, *RD Congo: un policier et un milicien tués à Tshimbulu, dans le centre du pays*, 5 januari 2017.

⁶⁶⁰ Bij de aanhoudende gevechten liep het dodental daarna snel op. Radio Okapi, *Kasai-Central: 26 personnes tuées dans les affrontements entre forces de l'ordre et miliciens*, 10 januari 2017. 7sur7.cd, *Urgent/Tshimbulu: le bilan ne fait que s'alourdir, 84 morts déjà*, 13 februari 2017.

⁶⁶¹ Ook een militielid kwam om het leven. 's Middags trokken de militieleden zicht terug uit de stad. Later werd in het hoofdquarter van de politie het lijk van een tweede politieagent aangetroffen. BBC, RDC: *un policier tué dans le Kasai*, 5 januari 2017. AFP, *RD Congo: un policier et un milicien tués à Tshimbulu, dans le centre du pays*, 5 januari 2017. 7sur7.cd, *Kasai Central/Tshimbulu: l'arrivée des renforts des Fardc*, 6 januari 2017. 7sur7.cd, *9h32/Tshimbulu: Le corps d'un deuxième policier découvert*, 6 januari 2017.

⁶⁶² Actualité.cd, RDC: *Une quarantaine de morts dans des affrontements entre miliciens et armée dans le Centre*, 7 februari 2017. RFI, RDC: *nouvelle flambée de violences dans le Kasai-Central*, 7 februari 2017.

⁶⁶³ Meer dan de helft van hen zou minderjarig zijn, een meerderheid jonger dan veertien en ongewapend. Volgens lokale bronnen zouden ongeveer 49 doden zijn gevallen. Andere bronnen spreken over een politiek conflict over de installatie van een inschrijvingsbureau op één van de twee grondgebieden waar Gwema ligt. Een conflict tussen twee stammen, de Bindji en de Kete, dat teruggaat tot de verkiezingen van 2006. Op 4 februari 2017 werd een schooldirecteur, die de leiding zou krijgen van het inschrijvingsbureau, onthoofd. Actualité.cd, RDC: *Une quarantaine de morts dans des affrontements entre miliciens et armée dans le Centre*, 7 februari 2017. RFI, RDC: *nouvelle flambée de violences dans le Kasai-Central*, 7 februari 2017. VOA, *L'ONU envoie une mission d'évaluation sur les violences au Kasai-central*, 8 februari 2017.

⁶⁶⁴ Radio Okapi, *Kasai-Central: plusieurs morts dans une nouvelle attaque des miliciens Kamuina Nsapu à Tshimbulu*, 10 februari 2017. TV5 Monde, RDC: *nouvelle flambée de violence à Tshimbulu*, 12 februari 2017. Zie ook Radio Okapi, *Affrontements entre miliciens Kamwina Nsapu et forces de l'ordre à Kananga*, 22 februari 2017.

⁶⁶⁵ Twee dagen daarvoor werd een groep van vier personen die beweerden leiders te zijn van de militie ontvangen door de provinciale veiligheidsraad. De groep stond onder leiding van een zekere Guelord Tshimanga. De beweerde leiders namen afstand van de daden van vandalisme van de militie uit naam van Kamuina Nsapu. Radio Okapi, *Affrontements entre miliciens Kamwina Nsapu et forces de l'ordre à Kananga*, 22 februari 2017.

⁶⁶⁶ Angola stationeerde troepen aan de grens om toezicht te houden. De opstand van de Nsapu-militie breidde zich snel uit over de provincies Kasai-Central, Kasai-Oriental en Kasai. Begin maart 2017 waren er al 200.000 ontheemden, 32.000 teruggekeerde ontheemden en meer dan vierhonderd doden. Volgens OCHA waren er sinds 23 februari 2017 in Tshikapa ongeregeldeheden tussen de autochtone bevolking en minderheden uit andere delen van het land. *Tempête des Tropiques, Située à plus de 400 km au Sud-ouest de Kananga: La cité de Kamako troublée par la présence des hommes de Kamuina Nsapu*, 7 maart 2017.

⁶⁶⁷ Een klooster werd daarbij geplunderd. Al dagen daarvoor werd in folders gewaarschuwd voor aanvallen als Félix Tshisekedi niet zou worden benoemd tot premier. RFI, RDC: *deuxième journée de violences à Kananga dans le Kasai-Central*, 10 maart 2017.

⁶⁶⁸ De militieleden probeerden ook vanuit de andere kant van de stad tot het centrum door te dringen. De dag ervoor hadden zij al een school bezet en de leerlingen verjaagd, op 10 maart 2017 joegen zij de nonnen van de orde der Karmelietessen uit hun klooster. Beide lokalen werden geplunderd. Er waren veel spanningen rond de eigendommen van de kerk. In sms-jes werd bedreigd die aan te vallen als Félix Tshisekedi niet zou worden benoemd tot premier. Volgens de CENCO was de militie gemanipuleerd om de kerk de schuld te geven van het

- Op 11 maart 2017 vielen bij gevechten in Mwene-Ditu (Lomami) tussen leger en politie en de Kamuina Nsapu-militie ongeveer twintig doden.⁶⁶⁹
- Op 13 maart 2017 plunderden de militieleden verscheidene gebouwen en kantoren van de kiescommissie in Kazumba (Kasaï-Central) en staken die daarna in brand;⁶⁷⁰
- Op 15 maart 2017 vonden in Nganza in Kasaï Central opnieuw confrontaties plaats tussen de Nsapu-militie en de ordetroepen;⁶⁷¹
- Op 14 en 15 maart 2017 werd in Kananga hevig gevochten;⁶⁷²
- Op 18 maart 2017 vielen bij gevechten tussen de militie en het leger in Kamonia, de hoofdplaats van het grondgebied Tshikapa, vijf doden.⁶⁷³
- Op 19, 20 en 21 maart 2017 vielen bij gevechten tussen veiligheidstroepen en opstandelingen in Kamonia, op het grondgebied van Tshikapa, vijf doden.⁶⁷⁴
- Op 25 maart 2017 liep een politie-eenheid op 77 km van Tshikapa in een hinderlaag van de Kamuina Nsapu-militie. Daar werden 39 agenten onthoofd;⁶⁷⁵
- Op 14 juni 2017 werd een delegatie van twaalf burgers uit Kapanga, die in Luiza om vrede kwam vragen, door (vermeende) Kamuina Nsapu-strijders onthoofd.⁶⁷⁶
- Op 24 juni 2017 staken vermeende Kamuina Nsapu-strijders zestig hutten in Bena Mpunga in brand.⁶⁷⁷

Uit een een rapport van het BCNUDH komt naar voren dat de regeringsmilitie Bana Mura en de FARDC tussen 14 en 16 april 2017 hebben deelgenomen aan de standrechtelijke executie van ten minste 64 burgers, onder wie 9 vrouwen en 21 kinderen, op het grondgebied van Kamonia.⁶⁷⁸

3.6 Kongo-Central

3.6.1 *Bundu dia Kongo*

Tijdens de verslagperiode drukten interne twisten binnen de *Bundu dia Kongo* (BdK), een politiek-religieuze groepering in de provincie Kongo-Central die ijvert voor de onafhankelijkheid van de rest van de DRC⁶⁷⁹, en de *Bundu dia Mayala*⁶⁸⁰ gaandeweg een stempel op de politieke- en de veiligheidssituatie in Kongo-Central.

mislukken van de uitvoering van het oudejaarsakkoord. RFI, *RDC: deuxième journée de violences à Kananga dans le Kasaï-Central*, 10 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

⁶⁶⁹ Radio Okapi, *Mwene-Ditu: environ 20 morts dans les combats entre forces de l'ordre et miliciens*, 11 maart 2017.

⁶⁷⁰ Radio Okapi, *Kasaï Central: les miliciens Kamuina Nsapu ont vandalisé les bureaux de la CENI à Kazumba*, 14 maart 2017.

⁶⁷¹ Radio Okapi, *Kasaï Central: nouveaux affrontements entre Forces de l'ordre et miliciens de Kamuina Nsapu à Kananga*, 15 maart 2017.

⁶⁷² Op hetzelfde moment was Emmanuel Ramazani Shadary, de minister van Binnenlandse Zaken, in het centrum van Kananga 'om de gemoederen te bedaren'. Alle scholen, winkels en markten in de stad waren gesloten. Africanews, *RDC - Kasaï: des miliciens tentent d'incendier la maison du gouverneur du Kananga*, 14 maart 2017. RFI, *RDC: la situation reste tendue à Kananga alors que les négociations continuent*, 15 maart 2017. Radio Okapi, *Kasaï Central: nouveaux affrontements entre Forces de l'ordre et miliciens de Kamuina Nsapu à Kananga*, 15 maart 2017. *Tempête des tropiques, FARDC-Kamuina Nsapu: 11 heures de combats hier à Kananga*, 16 maart 2017.

⁶⁷³ De opstandelingen bezetten de dorpen Nsumbula, Mutshima en Diboko en dwongen de plaatselijke autoriteiten de grensrivier Lumbembe met Angola over te vluchten. 7sur7.cd, *Tshikapa: De violents affrontements entre Fardc et miliciens, 5 morts déjà*, 21 maart 2017.

⁶⁷⁴ 7sur7.cd, *Tshikapa: De violents affrontements entre Fardc et miliciens, 5 morts déjà*, 21 maart 2017.

⁶⁷⁵ De militia viel een politie-konvooi aan. Agenten die de lokale taal Tshiluba spraken werden vrijgelaten, de rest werd vermoord. BBC, *Militia fighters decapitate 40 police officers in DR Congo*, 25 maart 2017. BBC, *DR Congo unrest: Why are police in Kasaï being decapitated?*, 27 maart 2017. 7sur7.cd, *La police nationale congolaise dénonce le massacre de 39 policiers par les miliciens Kamuina Nsapu*, 28 maart 2017.

⁶⁷⁶ Radio Okapi, *Kasaï-central: des présumés miliciens Kamwina Nsapu décapitent douze personnes à Luiza*, 15 juni 2017.

⁶⁷⁷ Radio Okapi, *Kasaï-Oriental: une soixantaine d'habitations incendiées par des présumés miliciens*, 26 juni 2017.

⁶⁷⁸ Actualité.cd., *Les bana mura et les FARDC ont participé à l'exécution sommaire d'au moins 64 personnes en avril dernier à Kamonia (Rapport)*, 25 oktober 2017.

⁶⁷⁹ De BdK streeft naar de restauratie van het oude Koninkrijk Kongo dat delen van het huidige Angola, de Republiek Congo en Gabon omvat. Zie het algemeen ambtsbericht DRC van juli 2011.

⁶⁸⁰ De *Bundu dia Mayala* is de politieke tak van de BdK.

Eind 2016 ontstond tussen de geestelijk leider van de BdK, tevens afgevaardigde in het parlement namens de *Bundu dia Mayala*, Muanda Nsemi Ne Makandala, en zijn ex-aanhanger Papy Mantezolo, tevens viceminister van Infrastructuur, een conflict over de idealen van de beweging. Nsemi en Mantezolo beschimpten elkaar schaamteloos in een infobulletin met de naam *Kongo Dieto* dat overal in Kongo-Central verkrijgbaar is.⁶⁸¹

Schermutselingen

De laatste publicatie van Mantezolo tegen Ne Muanda Nsemi was de druppel die de emmer deed overlopen. BdK-aanhangers die het artikel hadden gelezen vielen op 22 januari 2016 met geweld de residentie van Papy Mantezolo in Kimpese binnen, die zij van onder tot boven plunderden en vervolgens in brand staken.⁶⁸² De politieke partij *Bundu dia Mayala* veroordeelde de schermutselingen van 22 januari 2016 in Kimpese (Kongo-Central) tussen de politie en vermeende aanhangers van de BdK.⁶⁸³ Op 24 januari 2017 kwam het opnieuw tot ongeregelde heden in Kimpese.⁶⁸⁴ Begin februari 2017 braken daar nieuwe confrontaties tussen de politie en BdK-aanhangers uit. Er zouden daarbij tien doden zijn gevallen en talloze gewonden.⁶⁸⁵

BdK-leider verschanst

Op 13 februari 2017 probeerden veiligheidstroepen de residentie-in-aanbouw van Ne Mwanda Nsemi in Kinshasa binnen te vallen. Daar hadden ongeveer dertig BdK-aanhangers zich verschanst. Bij daarop volgende schermutselingen – waarbij traangas werd gebruikt en waarschuwingsschoten werden gelost - vielen ten minste twee doden. De week daarvoor had Ne Mwanda Nsemi president Kabila opgeroepen de macht neer te leggen. Ne Mwanda Nsemi trok de nationaliteit van president Kabila in twijfel en riep personen die afkomstig zijn van andere provincies Kongo-Central te verlaten.⁶⁸⁶ De autoriteiten beschuldigden daarop Nsemi van xenofobie.⁶⁸⁷ De veiligheidstroepen omsingelden de residentie van Nsemi, riepen hem op zich over te geven en kinderen en bejaarden die zich bij hem hadden ingesloten te laten gaan.⁶⁸⁸ Op 3 maart 2017 deed de oproerpolitie opnieuw een aanval op de residentie. Inmiddels hadden zich daar honderden aanhangers verschanst.

⁶⁸¹ In het blad zou Ne Mwanda Nsemi, een voormalige hoogleraar Scheikunde, zijn ex-aanhanger Papy Mantezolo ervan beschuldigd geld te hebben aangenomen van de regering van Samy Badibanga. Mantezolo zou zonder toestemming van Ne Muanda Nsemi de post van viceminister van *Infrastructures, Travaux Publics et Reconstruction* (ITPR) hebben gekregen. Op zijn beurt had Mantezolo de geheimen van *Bundu dia Mayala* in *Kongo Dieto* gezet. Radio Okapi, *Kimpese: affrontements entre policiers et présumés adeptes de Bundu dia Kongo*, 22 januari 2017.

⁶⁸² Daarna plunderden zij nog een koelhuis en een bakkerij waarvan zij dachten dat die aan Mantezolo toebehoorden. Op 23 januari 2017 keerden de betogers terug om te proberen twee leden te bevrijden die de dag daarvoor waren gearresteerd. Bij schermutselingen tussen betogers en politie viel één dode en raakten verscheidene betogers gewond. Radio Okapi, *Kimpese: affrontements entre policiers et présumés adeptes de Bundu dia Kongo*, 22 januari 2017.

⁶⁸³ Radio Okapi, *Kongo-Central: Bundu dia Mayala condamne les violences de Kimpese*, 24 januari 2017.

⁶⁸⁴ Daarbij vielen vier doden en een groot aantal gewonden. BdK-aanhangers wierpen barricades op op de snelweg tussen Matadi en Kinshasa, zodat het verkeer in beide richtingen werd belemmerd. De slachtoffers waren BdK-aanhangers die trouw zijn gebleven aan Ne Muanda Nsemi. *Tempête des tropiques, Kongo Central, 4 morts et de nombreux blessés: bilan des affrontements d'hier à Kimpese*, 25 januari 2017.

⁶⁸⁵ Tsur7.cd, *Tension à Kimpese: 10 morts déjà signalés après les affrontements, le député Fabrice Pwela indigné*, 6 februari 2017. Le Potentiel, *Affrontements PNC-BDK à Kimpese: une mission de l'Onu évalue la situation*, 9 februari 2017.

⁶⁸⁶ Muanda Nsemi had aanvankelijk deelgenomen aan de nationale dialoog van Edem Kodjo, maar had daarvoor in ruil slechts één viceminister voor zijn partij gekregen. RFI, *RDC: Bundu dia Kongo, une secte mystico-religieuse aux lointaines racines*, 14 februari 2017.

⁶⁸⁷ RFI, *RDC: affrontements entre la secte Bundu dia Kongo et la police à Kinshasa*, 14 februari 2017. Radio Okapi, *RDC: opération des forces de l'ordre contre Ne Mwanda Nsemi à Kinshasa*, 14 februari 2017. Actualité.cd, *Bundu dia Mayala: La MONUSCO condamne les accrochages et appellent au dialogue*, 15 februari 2017. IBT, *DRC: Clashes between security and members of Bundu dia Kongo sect leave several dead*, 14 februari 2017.

⁶⁸⁸ Om Nsemi te dwingen zich over te geven hadden zij de waterleiding en de elektriciteit afgesloten. RFI, *RDC: le chef de la secte Bundu dia Kongo et des adeptes toujours encerclés*, 17 februari 2017. RFI, *RDC: appel à se rendre lancé au chef de la secte Bundu dia Kongo*, 20 februari 2017. RFI, *RDC: le chef de la secte Bundu dia Kongo et des adeptes toujours encerclés*, 20 februari 2017.

Bij de operatie vielen vier doden. Na zes uur werd Nsemi gearresteerd, 307 aanhangers gaven zich over.⁶⁸⁹

Ontsnapping Bdk-leider

Op 17 mei 2017 vielen Bdk-aanhangers de Makala gevangenis in Kinshasa aan en bevrijdden hun leider Ne Muanda Nsemi en vijftig adepten. Tijdens de aanval ontsnapten 4191 gevangenen en vielen bij het geweld tachtig doden volgens de *Fondation Bill Clinton*, een ngo die actief is in de Makala gevangenis. De politieke gevangenen die in dezelfde afdeling als Nsemi verbleven, weigerden te ontsnappen uit angst voor represailles. Naar verluidt zou Ne Mwanda Nsemi naar Brazzaville zijn uitgeweken of zich nog in het oerwoud in Kongo-Central bevinden. De autoriteiten waren gewaarschuwd over een mogelijke aanval van de Bdk op de gevangenis, maar hadden de informatie genegeerd.⁶⁹⁰

Op 7 augustus 2017 vielen Bdk-aanhangers opnieuw de Makala gevangenis aan, maar kwamen deze keer niet door de poort. Bij de aanval op de gevangenis en bij de gewelddadige betogingen die daarop in Kinshasa en Matadi uitbraken werden veertien Bdk-adepten gedood en kwam één politieagent om het leven. De demonstranten droegen spandoeken met de tekst 'Rwanda voor de Rwandezen – Congo voor de Congolezen. Weg met Kanambe'^{691, 692}

3.7

Geweld in soorten en maten

In de DRC komt zowel willekeurig, systematisch als gericht geweld voor. Volgens de *International NGO Safety Organisation (INSO)*⁶⁹³ bestaat ongeveer de helft van veiligheidsincidenten in de Kivu's uit inbraken, moorden en ontvoeringen die worden gepleegd door 'gewone' criminelen.⁶⁹⁴ Voor de overige veiligheidsincidenten in conflictgebieden zouden de veiligheidsdiensten – leger, politie en de ANR – en de gewapende groeperingen in min of meer gelijke mate verantwoordelijk zijn. Daarbij dient te worden bedacht dat leger en politie zeer slecht worden betaald en niet zelden betalingsachterstanden hebben.⁶⁹⁵ Tijdens de verslagperioden deserterden veel militairen in Zuid-Kivu. Zij hadden geruime tijd geen soldij ontvangen.⁶⁹⁶

De leden van gewapende groeperingen hebben geen onderscheidingstekens waarmee zij zich als militie onderscheiden van burgers. Daardoor komt het vaak

⁶⁸⁹ BBC, *RDC: assaut contre Bundu Dia Kongo*, 3 maart 2017. BBC, *RDC: 4 morts dans l'assaut sur Bundu Dia Kongo*, 4 maart 2017.

⁶⁹⁰ De Makala gevangenis is gebouwd voor 1.500 gedetineerden, maar op 17 mei 2017 verbleven daar volgens de *Fondation Bill Clinton* 8.220 gedetineerden. Er circuleerden verschillende versies over de uitbraak. Volgens lokale bronnen zouden de aanvallers hekserij hebben bedreven. Anderen geloven dat de aanval werd gefaciliteerd door de veiligheidstroepen. Normaal gesproken zijn er tweehonderd bewakers in de Makala gevangenis, maar op 17 mei 2017 waren er slechts dertig. Leger en politie arriveerden pas twee uur na de uitbraak. Volgens de *Fondation Bill Clinton* worden de cipiers onderbetaald en krijgen zij slecht te eten. Le Monde, *Le chef d'une secte s'évade d'une prison de Kinshasa*, en RDC, 17 mei 2017. Al Jazeera, *Bdk leader Ne Muanda Nsemi flees after DRC jailbreak*, 17 mei 2017. Le Figaro, *RDC: une prison attaquée par une secte*, 17 mei 2017. BBC, *DR Congo jail-break: Bundu dia Kongo leader flees Kinshasa prison*, 17 mei 2017. Le Monde, *En RDC, des centaines de détenus de Makala se « font la malle » le jour de la Fête de la libération*, 18 mei 2017. BBC, *DR Congo: 'More than 3,000 escaped' Congo jail*, 18 mei 2017. The New York Times, *Days After Congo Prison Break, a Stunning Tally: Over Half the Inmates Fled*, 19 mei 2017. Jeune Afrique, *RD Congo: comment Ne Muanda Nsemi s'est évadé de la prison de Makala*, 23 mei 2017. Le Monde, *Où est passé Ne Muanda Nsemi, vieux rebelle fugitif de la prison de Kinshasa?*, 29 mei 2017. FBCP, *Rapport sur l'évasion de la prison centrale de Makala CPRK en date du 17 mai 2017 et l'état des lieux actuels*, 7 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 18 mei 2017.

⁶⁹¹ Volgens de Bdk-aanhangers en sommige andere Congolezen is de Rwandees Hippolyte Kanambe Kazemberembe de echte vader van Joseph Kabila.

⁶⁹² Le Monde, *RDC: douze morts après une vague de violences à Kinshasa*, 7 augustus 2017. Al Jazeera, *Congo security forces kill at least 14 in rebel clashes*, 7 augustus 2017.

⁶⁹³ INSO is een organisatie die in de DRC informatie over veiligheid van een groot netwerk van ngo's ontvangt.

⁶⁹⁴ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁶⁹⁵ Legerofficieren verdienen voorheen per maand 80 USD, door de devaluatie tijdens de verslagperiode was dat nog maar 60 USD. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁶⁹⁶ De autoriteiten boden 300 USD aan om 700 militairen van voedsel te voorzien. Dat werd beschouwd als een belediging. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

voor dat leger en politie zowel voor, tijdens als na militaire operaties elke willekeurige verdachte aanhouden en molesteren.⁶⁹⁷ Daarnaast zit de bevolking in conflictgebieden tussen hamer en aambeeld. Als zij inlichtingen geven over de gewapende groeperingen aan het leger, worden zij daarna op de korrel genomen door die groeperingen. Verdachten worden vaak zonder vorm van proces gedood.⁶⁹⁸ Tijdens de verslagperiode werd gericht geweld gebruikt door de Maï-Maï Mazembe op het grondgebied van Lubero. Deze Nande-militie verjoeg de Hutu's die zich daar in de loop der jaren gevestigd hadden. De laatste Hutu families verlieten op 26 februari 2017 Zuid-Lubero. De Maï-Maï Mazembe hadden folders verspreid onder de Hutu's met de tekst 'als jullie niet vertrekken, zullen we jullie systematisch doden'.⁶⁹⁹ De verdreven Hutu-families trokken naar Rtushuru en Masisi waar zij werden opgevangen door stamgenoten.⁷⁰⁰

Tijdens de verslagperiode werd ook in andere regio's etnische geweld gebruikt, zoals tussen pygmeeën en bantoes in de provincie Tanganyika.⁷⁰¹ Zie paragraaf 3.4.1.

Etnische conflicten

Intercommunale spanningen waren ook in deze verslagperiode nog altijd een toenemende bron van geweld in Noord-Kivu.⁷⁰² Naast conflicten over grond die zij hebben met de Nande voelen de Hutu's zich politiek ondervertegenwoordigd in Noord-Kivu.⁷⁰³ De aanhoudende activiteiten van de FDLR, de toenemende aanwezigheid van Maï-Maï groeperingen en de gevechten tussen verschillende groepen langs etnische lijnen droegen bij aan de algehele verslechtering van de veiligheidssituatie en ontheemding van de bevolking.⁷⁰⁴ Het geweld verplaatste zich van het grondgebied van Walikale en Masisi naar het grondgebied van Rutshuru en Lubero, als gevolg van het verergerende conflict tussen de Hunde, de Nande en de Hutu's. Van 3 tot 8 augustus 2016 vonden in de omgeving van Kiribizi, bij Nyanzalé op het grondgebied van Rutshuru, aanvallen plaats van Maï-Maï groepen (vooral Maï-Maï Mazembé en Maï-Maï Nyatura) en de FDLR op de burgerbevolking.⁷⁰⁵ De spanningen namen toe nadat de FDLR en haar Nyatura bondgenoten de volledige macht over het gebied kwijt raakten vanwege aanvallen door andere gewapende groeperingen, zoals de NDC-Rénové en de Maï-Maï Mazembe. Op 8 november 2016 doodden Hutu-strijders van de Nyatura de Hunde chef van Mukeberwa, waardoor de spanning tussen Hutu's en Hunde in het gebied toenam.⁷⁰⁶ Soortgelijke spanningen staken opnieuw de kop op in Bwalanda, waar Maï-Maï Mazembe-strijders slaags

⁶⁹⁷ Vaak worden arme boeren, die niets met gewapende groeperingen te maken hebben, lastiggevalen en gegijzeld. Pas als de familie een geit heeft geschonken, worden ze weer vrijgelaten. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁶⁹⁸ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁶⁹⁹ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁷⁰⁰ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁷⁰¹ Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁷⁰² Op 7 juli 2016 vielen de Maï-Maï Mazembe en de NDC-R Kikuku aan. In de daarop volgende week werden ten minste 73 Hutu's in Kikuku en de nabij gelegen dorpen Kiyeye, Kitunda en Mutanda gedood. Eerder lag dit gebied binnen de invloedssfeer van de FDLR. Daarop volgde een reeks tegenaanvallen van Nyatura groepen, met enige steun van de FDLR. Daarbij kwamen 20 leden van de Hunde en de Nande om het leven. De gevechten leidden ook tot ontheemding en de vernieling van honderden huizen en hutten. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁰³ De Rwandeesprekenden zouden de provincie Noord-Kivu graag opgedeeld zien in de *Petit Nord* (Rutshuru, Nyiragongo, Masisi, Walikale en Goma) onder een Hutu-meerderheid en de *Grand Nord* (Beni en Lubero) aan de Nande om te regeren. De Nande zien niets in de opsplitsing van Noord-Kivu, omdat zij hun economische belangen in de hele provincie willen beschermen. Naar schatting maken de Nande 45% van de bevolking in Noord-Kivu uit, de Rwandeesprekenden 35% en de andere etnische groepen 20%. De gouverneur van Noord-Kivu is op grond van de demografische opdeling altijd een Nande. De gouverneur wordt gekozen door het provinciale parlement waarin 64,3% van de vertegenwoordigers Nande is. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁷⁰⁴ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁰⁵ Daarbij werden vijf Hutu's, twee Hunde en elf Nande gedood. Meer dan 90 huizen werden in brand gestoken en ongeveer 8.000 burgers raakten ontheemd. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁰⁶ De Nyatura en FDLR waren tijdens de verslagperiode gericht bezig met het elimineren van *chefs coutumiers* van de Nande en de Hunde en hun verwanten. De Hutu's hebben geen traditionele eigendomsrechten en probeerden op die manier de getuigen van het traditionele eigendom uit de weg te ruimen. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

raakten met een coalitie van strijders van Nyatura en de FDLR. Op 27 november 2016 vielen ongeveer vijftig Maï-Maï Mazembe-strijders een ontheemdenkamp in Luhanga aan, op het grondgebied van Lubero. Daarbij vielen 30 doden en 21 gewonden. In 2017 namen de stamconflicten, vooral tussen de Hutu's en de Nande, in hevigheid toe.⁷⁰⁷ De Tutsi gemeenschap steunde de Hutu's tegen de Nande, die op hun beurt werden gesteund door de Hunde, Nyanga en Kobo.⁷⁰⁸ De spanningen werden aangewakkerd door politieke zwaargewichten aan beide zijden. Bij de Hutu's door minister van *Petites et Moyennes Entreprises* (PME) en oud-gouverneur van Noord-Kivu Eugène Serufuli⁷⁰⁹ en PPRD-parlementslid François Nzekuye.⁷¹⁰ Bij de Nande door het parlementslid van de oppositie Bonane Lusenge⁷¹¹ en de minister van *Affaires coutumières* Venant Tshipasa^{712, 713}

Tijdens de verslagperiode was zowel sprake van wijdverbreide incidenten als van geconcentreerd geweld in bepaalde regio's en steden. In de Kasai-provincies leidde een opstand tot extreem geweld. Bij gewelddadige betogingen in Kinshasa en Lubumbashi vielen veel doden, evenals bij massamoorden in Beni in Noord-Kivu. Daarnaast vonden grote ontsnappingen plaats uit gevangenissen in Kinshasa en Beni. Verder vonden etnische zuiveringen in Noord-Kivu en wijdverbreide veiligheidsincidenten in Oost-Congo en andere delen van de DRC plaats.⁷¹⁴ Het geweld in Beni in Noord-Kivu nam af toen de legereenheid daar naar de Kasai werd gestuurd.⁷¹⁵

3.8 Gewapende groeperingen

Tijdens de verslagperiode waren ten minste zeventig gewapende groeperingen actief in Oost-Congo. De meeste groepen hadden niet meer dan tweehonderd strijders en rekruteerden voornamelijk langs etnische lijnen. De FDLR was veruit de grootste gewapende groepering, zowel qua aantal strijders als qua geografische spreiding.⁷¹⁶ In Noord-Kivu waren de Rwandeestalige groepen, zoals de FDLR en de Nyatura, pro-Kabila. Hutu's en – in mindere mate – Tutsi's beschouwden het aanblijven van Kabila als de beste garantie om hun dominante positie in het leger en het staatsveiligheidsapparaat te handhaven en daarmee hun controle over de mineralen, waaronder coltan, in Masisi en Walikale.⁷¹⁷

Aan het einde van de verslagperiode nam het geweld op het grondgebied van Beni af ten opzichte van de vorige periode. Tegelijkertijd namen activiteiten van gewapende groeperingen rond Butembo in belangrijke mate toe. Naast de ADF waren vooral de Maï-Maï Kilalo, Maï-Maï Mazembe and Maï-Maï Corps du Christ actief. Deze gewapende groeperingen hebben geen geïntegreerde bevelstructuur. Zij beweren 'de burgerbevolking te beschermen' tegen de FDLR en de massaslachtingen die zijn toegeschreven aan de ADF.⁷¹⁸

⁷⁰⁷ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2016/1130, 29 december 2016. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁷⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁷⁰⁹ Jeune Afrique, *Infographie – RD Congo: les 10 personnalités les plus influentes du Nord-Kivu*, 22 maart 2017.

⁷¹⁰ Tsur7.cd, François Nzekuye: « il n'y aura pas élections cette année en RDC, Majorité et opposition, tous nous nageons dans la même marre », 19 juni 2017.

⁷¹¹ Pole Institute, *Analyses croisées de conflits à l'est de la République Démocratique du Congo*, maart 2017.

⁷¹² Radio Okapi, *Nord-Kivu: Venant Tshipasa appelle au désarmement des détenteurs illégaux d'armes*, 28 februari 2017.

⁷¹³ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁷¹⁴ Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁷¹⁵ Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁷¹⁶ Jeune Afrique, *RD Congo: qui sont les groupes armés qui sévissent au Nord-Kivu?*, 22 maart 2017.

⁷¹⁷ Vertrouwelijke bron, 15 december 2016.

⁷¹⁸ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

FDLR

De FDLR⁷¹⁹ raakte aanzienlijk verzwakt in 2016. Meer dan vijftig officieren deserteerden onder leiding van de tweede vicevoorzitter van de FDLR, 'kolonel' Laurent Ndagijimana (alias Wilson Irategeka) en richtte begin juni 2016 een nieuwe groep op, de *Conseil national pour le renouveau et la démocratie-Ubwiyunge* (CNRD).⁷²⁰ Ten minste vijftien andere officieren, waaronder de voormalige stafchef 'brigade-generaal' Léopold Muzyambere (alias Achille Musenyeri), werden gevangen genomen of gaven zich over in dezelfde periode. Door deze verliezen werd de FDLR gedwongen zich te hergroeperen.⁷²¹ Daarnaast werden de overblijvende kaders gedestabiliseerd door militaire operaties van het leger, dat in sommige gevallen werd ondersteund door Monusco, en door lokale gewapende groeperingen. De FDLR moest zich daardoor in de tweede helft van 2016 vrijwel volledig terugtrekken op het grondgebied van Rutshuru in Noord-Kivu. Naar schatting nam het aantal FDLR-strijders in de laatste zes maanden van 2016 af van 1400 à 1600 strijders tot minder dan 800.⁷²²

Afsplitsing CNRD

In 2016 werd de interne verdeeldheid in de FDLR verscherpt door de militaire druk. De verdeeldheid leidde tot een splitsing nadat de leiding van de FDLR 'kolonel' Ndagijimana had geschorst.⁷²³ De oorzaak van het conflict was de onenigheid tussen Ndagijimana en de interim-voorzitter van de FDLR, 'generaal-majoor' Gaston Iyamuremye (alias Victor Byiringiro), over de biometrische registratie van Rwandese vluchtelingen. Ndagijimana was daarop voor en Iyamuremye daarop tegen.⁷²⁴ Om strijders aan te moedigen zich aan te sluiten bij de CNRD betaalde Ndagijimana aanvankelijk hun salarissen, bood hen bonussen aan voor wapens die zij meebrachten en gebruikte politiek aangedikte argumenten, zoals het vooruitzicht van een 'waardige terugkeer' naar Rwanda.⁷²⁵

De CNRD richtte een politieke en een militaire vleugel op. Ndagijimana werd voorzitter van de politieke afdeling, uitvoerend secretaris daarvan werd Jean-Marie Nyawenda (alias David Mukiza). 'Luitenant-kolonel' Barnabé Sinayobye (alias Morane) werd woordvoerder en 'brigade-generaal' Jean-Pierre Gansenyi (alias Eliezel Niyirora of Habacuc Bomo) defensiecommissaris.⁷²⁶ Analooq aan de militaire vleugel van de FDLR 'FOCA', richtte de CNRD zijn eigen militaire tak op, het *Front de libération nationale* (FLN). Het FLN heeft twee operationele sectoren, een in Noord-Kivu en een in Zuid-Kivu. De voormalige commandant van de Zuid-Kivu sector van de FDLR, 'kolonel' Hamada Harerimana (alias Junior Mulamba), werd commandant van het FLN. 'Kolonel' Anastase Munyaneza (alias Job Rukundo) werd bevelhebber

⁷¹⁹ Met de FDLR wordt de FDLR-FOCA (*Forces combattantes Abacunguzi*) bedoeld en niet afgesplitste groepen als het *Rassemblement pour l'unité et la démocratie-Urunana* of de FDLR-Soki.

⁷²⁰ RFI, *RDC-Rwanda: scission au sein des FDLR*, 3 juni 2016. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷²¹ Radio Okapi, *Nord-Kivu: 6 FDLR tués dans une opération des FARDC à Bwito*, 2 september 2016. Zie ook Radio Okapi, *Nord-Kivu: 20 rebelles tués au cours de l'opération Sokola II*, 6 september 2016. Kongomani, *On a stroll with the FDLR*, 19 oktober 2016. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷²² UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷²³ Volgens de FDLR had Ndagijimana interne regels overtreden, machtsmisbruik gepleegd en onenigheid en insubordinatie aangewakkerd. Op zijn beurt stelde Ndagijimana dat hij zich had afgesplitst omdat de FDLR Rwandese vluchtelingen gijzelde en hen belette terug te keren naar Rwanda. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷²⁴ Hoewel de afsplitsing van de CNRD zich al twee jaar daarvoor aftekende waren geschillen over de biometrische registratie van vluchtelingen de druppel die de emmer deed overlopen. De FDLR-leiding gaf haar eenheden opdracht om 'politieke en militaire leiders die betrokken waren bij de biometrische registratie te straffen' en benadrukte de noodzaak om 'te vechten tegen het nomadisme van de Rwandese vluchtelingen'. Naast de tweede vicevoorzitter liepen tientallen FDLR-officieren over naar de CNRD. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷²⁵ VOA, *DRC/RWANDA - Une trentaine d'ex-combattants FDLR rapatriés au Rwanda en 2016*, 25 november 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷²⁶ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

van de Zuid-Kivu sector en 'kolonel' Shemeki werd commandant van de Noord-Kivu sector. 'Kolonel' Félicien Nzanzubukira (alias Fred Irakiza), werd hoofd operaties in Zuid-Kivu.⁷²⁷ Eind oktober 2016 bevond de CNRD zich in Noord-Kivu in het westen van Rutshuru en het oosten van Masisi, gescheiden van de FDLR door de weg van Nyanzalé naar Mweso. In Zuid-Kivu liepen alle FDLR-eenheden over naar de CNRD. De strijders hielden zich op in het woud van Hewa Bora in zuidelijk Mwenga en westelijk Fizi.⁷²⁸

Hutu-organisaties

De splitsing tussen de FDLR en de CNRD weerspiegelt zich ook in de politieke organisatie van Rwandese vluchtelingen in Noord-Kivu. Een deel van de vluchtelingen die tot dan toe waren verenigd in de *Société civile des Rwandais réfugiés en RDC* (SOCIRWA) richtte in januari 2017 de *Société civile internationale des réfugiés rwandais* (SOCIR) op, geleid door Anastase Kamuhanda, tevens de commissaris hulpverlening van de CNRD.⁷²⁹ De vluchtelingen besloten meestal op basis van familiebanden of geografische afkomst de FDLR of de CNRD te steunen. Een kleine meerderheid van de vluchtelingen bleef bij de SOCIRWA. Begin 2017 schatte de UNHCR het aantal Rwandese vluchtelingen in de DRC op 245.000.⁷³⁰

Herstructurering FDLR

Hoewel de FDLR verzwakt raakte door de FARDC-operaties Sukola II⁷³¹ en de afscheiding van de CNRD⁷³² - de FDLR werd gaandeweg gedwongen zich terug te trekken op het grondgebied van Rutshuru⁷³³ - toonde de FDLR toch veerkracht. Dit kwam voornamelijk door nieuwe rekruteringen, allianties met lokale gewapende groeperingen, het vermogen inkomsten te verwerven en interne herstructurering.⁷³⁴ De militaire opperbevelhebber, 'luitenant-generaal Sylvestre Mudacumura'⁷³⁵ (alias Bernard Mupenzi), bleef op zijn post en de voormalige sector commandant in Noord-Kivu, brigade-generaal Pacifique Ntawunguka⁷³⁶ (alias Omega Israel), werd zijn nieuwe plaatsvervanger. FDLR-voorzitter 'generaal-majoor' Gaston Iyamuremye (alias Victor Byiringiro) en uitvoerend secretaris Callixte Mbarushimana behielden hun positie.⁷³⁷ De drie belangrijkste troepen zijn de commandotroepen (*Commando*

⁷²⁷ Ibid.

⁷²⁸ Ook verbleven strijders in Itombwe en de chefferie van Burhinyi in Mwenga. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷²⁹ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷³⁰ Ibid.

⁷³¹ Zie UNSC, S/2016/466, paras. 10-15.

⁷³² Zie UNSC, S/2016/1102, paras. 10-13.

⁷³³ In oktober 2016 bevonden bijna alle overgebleven posities van de FDLR zich op het grondgebied van Rutshuru in Noord-Kivu, met belangrijke concentraties FDLR-strijders rond Kiringa, Kahumiro en Kazaroho en in het Virungapark bij *Camp Paris* en onder aan de Nyiragongo vulkaan. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷³⁴ Zo werden de Apollo- en de Comete sectoren (waarvan de meerderheid was overgelopen naar de CNRD) opgeheven, zodat alleen de Sinai en Canaan sectoren overbleven. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷³⁵ Mudacumura zou zich, samen met 'kolonel' Lucien Nzabamwita (allias André Kalume) begin 2017 hebben opgehouden bij *Monument* in de buurt van Kiringa, vlakbij de positie van Rishirabake. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷³⁶ Ntawunguka zou zich begin 2017 hebben opgehouden in de buurt van Mutoto. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷³⁷ Einde 2016 werden verscheidene hoofdofficieren gevangen genomen, onder wie de voormalige stafchef Muiyambere, het hoofd van de inlichtingendienst 'kolonel' Joseph Habyarimana (alias Sophonie Mucebo) en het hoofd van Mudacumura's lijfwacht, 'majoor' Patrick Nsabimana (alias Vainqueur Mugisha). Op 12 november 2016 werd Mathias Gatabazi (alias Enock Dusabe), de politieke commissaris van de FDLR, gevangen genomen door lokale bondgenoten van de CNRD en overgedragen aan het regeringsleger. Tussen 12 maart 2016 en 15 november 2016 werden volgens het regeringsleger 99 FDLR-strijders gedood en 137 strijders gevangen genomen. In dezelfde periode demobiliseerde Monusco 419 FDLR-strijders, onder wie elf officieren. TV5 Monde, *Est de la RDC: arrestation d'un proche du chef des rebelles rwandais*, 14 augustus 2016. All Africa, *Central Africa: DR Congo Authorities Arrest FDLR Commander*, 16 augustus 2016. BBC, *RDC: un chef rebelle rwandais arrêté*, 24 oktober 2016. IBT, *DRC/RWANDA - Rwandan genocide suspect and FDLR commander Habyarimana Mucebo arrested in DRC*, 27 oktober 2016. BBC, *DR Congo arrests Rwandan FDLR rebel commander*, 27 oktober 2016. Zie ook Radio Okapi, *Nord-Kivu: les FARDC abattent 4 rebelles FDLR à Rutshuru*, 23 oktober 2016. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

Recherches et Action en Profondeur – CRAP), geleid door 'kolonel' Protogène Ruvugayimikore (alias Gaby Ruhinda) en de twee operationele sectoren Canaan en Sinai.⁷³⁸ Canaan werd in 2017 geleid door 'kolonel' Bernard Rishirabake (alias Serge) in Kiringa en Sinai werd geleid door 'kolonel' Gustave Kubwayo (alias Sirkoff) in Kazaroho.⁷³⁹ 'Kolonel' Ezechiël Gakwerere (alias Sibo Stany) is het hoofd van de militaire opleidingsscholen bij Katsiru.⁷⁴⁰

Allianties en rekrutering

In 2016 opereerden veel FDLR-eenheden wegens een gebrek aan strijders op halve kracht. Veel strijders waren gedeserteerd, twee derde van hun plaatsen werden ingenomen door Congolese strijders.⁷⁴¹ In reactie op de voortdurende druk van de militaire operaties en de nog altijd afnemende aantallen strijders, verhoogde de FDLR in de loop van de verslagperiode zijn samenwerking met verscheidene Congolese Nyatura groepen.⁷⁴² Terwijl lokale Nyatura groepen tijdens de afsplitsing verdeeld waren over een keuze tussen de FDLR en de CNDR, trokken zij in 2017 duidelijk partij voor de FDLR.⁷⁴³ De FDLR onderhield daarnaast nog altijd goede banden met de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain* (APCLS) van 'generaal' Janvier Karairi Buingo. De FDLR slaagde er ook in nieuwe coalities te smeden, zoals met de *Alliance des patriotes pour la restauration de la démocratie au Congo* (APRDC) en het *Collectif des mouvements pour le changement* (CMC) als onderdeel van pogingen om zich te mengen met lokale gewapende groeperingen. De FDLR ging door met het rekruteren van strijders onder zowel Rwandese vluchtelingen als onder de Congolese Hutu's en in sommige gevallen in Rwandese vluchtelingenkampen buiten de DRC. Tegelijkertijd liepen FDLR-strijders over naar de CNDR.⁷⁴⁴

Gevechten tegen de CNRD en de FARDC.

Na een tijdelijke gevechtstilte begin 2017 laaiden de gevechten tussen de FDLR en de CNRD, waaraan ook sommige Nyatura facties deelnamen, vanaf april 2017 weer op. Na hevige gevechten verliet de CNRD zijn posities rondom Katsiru en Mweso en trok zich vrijwel volledig terug naar het noordwesten, op het grondgebied van Walikale.⁷⁴⁵ Aan de andere kant van het Virungapark ging het leger vanaf april 2017 verder met de Sukola II operaties tegen de FDLR. De FARDC trok op naar de kernregio van de FDLR ten noorden van de Nyiragongo- en Nyamulagira vulkanen in een poging de leiders en het hoofdkwartier van de CRAP aan te vallen. Halverwege 2017 hadden de FDLR-leiders zich verschanst in een klein gebied; ze hadden nog altijd bases op verschillende, soms nauwelijks bereikbare posities waardoor het moeilijk was die te ontmantelen.⁷⁴⁶

⁷³⁸ Voor bijzonderheden over de organisatie, leiding, bezetting, bewapening en financiering van de subsectoren Sinai en Canaan van de FDLR, zie het rapport van de VN-Experts van 28 december 2016, par. 20. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷³⁹ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁴⁰ Ibid.

⁷⁴¹ De FDLR richtte zich op het werven van Congolezen en Rwandese vluchtelingen, het versterken van banden met bevriende Congolese gewapende groeperingen. Daarnaast maakte de FDLR het moeilijker voor zijn eigen strijders om toegang te krijgen tot demobilisatieprogramma's. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁴² De FDLR verschaftte de Nyatura wapens en training en samen voerden zij operaties uit. De FDLR ging door met guerilla-achtige aanvallen op het leger, waarbij rechtstreekse confrontaties werden vermeden. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁴³ Uit interne documenten, de meest recente uit November 2016, kwamen instructies aan FDLR-eenheden naar voren om relaties aan te gaan met lokale overheden en de samenwerking met lokale bondgenoten, vooral de Nyatura groepen, te intensiveren. FDLR-leiders bespraken ook de mogelijkheid om opnieuw een bondgenootschap aan te gaan met het *Rassemblement pour l'unité et la démocratie* (RUD)-Urunana, dat zich in 2011 had afgesplitst. In september 2016 werd een besluit genomen om 'overlopers te verwelkomen'. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁴⁴ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁴⁵ Ibid.

⁷⁴⁶ Ibid.

Tanende invloed CNRD

Tijdens de verslagperiode raakte de CNRD verzwakt door arrestaties, deserties en het verlies van haar meeste bondgenoten in Noord-Kivu.⁷⁴⁷ Halverwege 2017 was de invloed van de CNRD in Noord-Kivu teruggebracht tot het gebied ten noorden van de weg Mweso-Pinga, waar Ndagijimana zich ophield, samen met 'kolonel' Antoine Hakizimana (alias Jeva) en 'luitenant-kolonel' Marc Nzeyimana (alias Masambaka).⁷⁴⁸

Samenwerking CNRD en FARDC

In de *chefferie* Bwito hielden de CNRD en de FARDC gemeenschappelijke vergaderingen. Het leger zou op die manier aan inlichtingen van CNRD-officieren willen komen om FDLR-bevelhebber Mudacumura te kunnen arresteren. De CNRD werkte ook samen met FARDC-militairen bij controleposten waar illegale belastingen werden geheven, bijvoorbeeld bij Katsiru, Bweru en Kashuga.⁷⁴⁹

Maï-Maï Nyatura

Lokale gewapende groeperingen, bekend onder de paraplu-term Nyatura, bestaan grotendeels uit leden van de Hutu-gemeenschap op het grondgebied van Rutshuru en Masisi. Hoewel sommige groepen in 2016 en daarna werden opgericht, vinden de meeste Nyatura-groepen hun oorsprong in voormalige gewapende groeperingen zoals de *Coalition des patriotes résistants congolais* (PARECO) die werden opgericht als reactie op de (vermeende) bedreiging van legerenheden die werden geleid door militairen uit andere etnische gemeenschappen. Volgens de VN-experts waren eind 2016 tien Nyatura-groepen actief in Noord-Kivu: drie op het grondgebied van Rutshuru en zeven op het grondgebied van Masisi. Ze werden opgeleid en van wapens voorzien door de FDLR waarmee ze operaties uitvoerden.⁷⁵⁰ Ten minste een stuk of tien kleine, lokale Nyatura-groeperingen opereerden in Bashali en Bwito. De drie sterkste Nyatura-facties werden geleid door 'kolonel' Kasongo Kalamo, 'kolonel' Ndaruhutse Kamanzi, alias Domi, en 'luitenant-kolonel' Muhawenimana Bunombe, alias John Love.⁷⁵¹

Nyatura Kasongo

In de verslagperiode opereerde de *Forces de défense des droits de l'homme* (FDDH), een Nyatura-groep die wordt geleid door Kasongo, nog altijd in de *chefferie* Bashali-Mokoto, met bastions in de buurt van Mweso en Kashuga. Andere leiders van Nyatura, onder wie Ngwiti Bahati en 'Noheri' staan onder zijn invloed. Kasongo, die na de afsplitsing binnen de FDLR aanvankelijk de kant koos van de CNRD, ging door met het rekruteren onder de lokale Hutubevolking, ondanks zijn deelname aan de demobilisatie ceremonie in 2016 in Bashali.⁷⁵²

⁷⁴⁷ 'Majoor' Gilbert Ndayambaje (alias Castro Rafiki) gaf zich over op 31 augustus 2016. Op 27 februari 2017 gaf brigade-generaal Comes Semugeshi, die was overgelopen naar de CNRD, zich vrijwillig over aan Monusco. Hij riep FDLR-officieren op zich ook over te geven. Radio Okapi, *RDC: le général Semugeshi des FDLR se rend à la MONUSCO*, 3 maart 2017. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁴⁸ De CNRD raakte drie hoofdofficieren kwijt: commandant 'kolonel' Félicien Nzanzubukire (alias Fred Irakeza) en de commandant in Zuid-Kivu, 'kolonel' Anastase Munyaneza (alias Job Kuramba), werden door de Congolese veiligheidsdienst gearresteerd in respectievelijk Makobola en Uvira. Nzanzubukire werd gearresteerd toen hij geld wilde opnemen met een valse Congolese kieskaart onder de naam 'Justin Makila'. 'Kolonel' Wellars Nsengiyumva (alias Come) gaf zich over aan Monusco en werd gerepatrieerd naar Rwanda. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017. Zie ook Radio Okapi, *Masisi: 29 civils tués lors des affrontements entre des miliciens*, 27 april 2017.

⁷⁴⁹ In september 2016 verleende de CNRD ondersteuning bij legeroperaties die waren gericht op de arrestatie van belangrijke FDLR-leiders bij Kamondoka en Kiyeye. Het is niet bekend of deze samenwerking is verboden door of bekend is bij de legertop. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁰ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁵¹ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵² Op 23 augustus 2016 vond een ontwapeningsceremonie plaats in Bashali waarbij de Nyatura-facties van Bigirabagabo en Kasongo Kalamo (ook bekend als de *Forces de défense des droits humains* — FDDH) en de *Alliance des patriotes pour un Congo libre et souverain* (APCLS) enkele zware wapens inleverden. Het ging echter

De groep van Kasongo bestond uit ongeveer honderd tot tweehonderd strijders, die niet allemaal individueel waren bewapend. In Mweso en Kashuga, was Kasongo in staat om samen met individuele politieagenten en andere overheidsvertegenwoordigers personen te detineren en rechtszaken te organiseren. In maart 2017 maakte Kasongo een einde aan een korte samenwerking met de CNRD na een ruzie over belastingheffing en Kasongo's perceptie dat de CNRD zich niet hield aan de afspraak om terug te keren naar Rwanda, maar in plaats daarvan contact zocht met terugkerende M23-militairen. In mei 2017 dreef de groep Kasongo de CNRD naar het gebied ten noorden van de weg Mweso-Kashuga.⁷⁵³

Nyatūra John Love en Nyatūra Domi

Terwijl sommige Nyatūra-groepen zich aansloten bij de CNRD, bleven andere belangrijke bondgenoten van de FDLR. De twee actiefste daarvan werden geleid door Muhawenimana Bunombe (alias John Love) en Ndaruhutse Kamanzi (alias Domi).⁷⁵⁴ Domi en John Love bleven samenwerken met de FDLR in de *chefferie* Bwito.⁷⁵⁵ De Nyatūra Domi⁷⁵⁶ - die beschikten over meer dan 50 strijders - had tijdens de verslagperiode bastions tussen Bukombo en Katsiru terwijl de Nyatūra John Love - die beschikte over 50 tot 100 strijders - hun hoofdkwartier hadden in Muriki, waarbij ze invloed uitoefenden tot aan Nyanzale in het westen en Kibirizi in het noorden. De Nyatūra hieven belastingen bij ongeveer drieduizend huishoudens, waaronder ontheemden in kampen bij Kitchanga: 1.000 FC (0.54 EUR) per maand voor de *lala salama* (slaap vredig) belasting en een oogstbelasting van 4 EUR per kwartaal.⁷⁵⁷ Zowel in Noord-Bwito, waar tribale gevechten werden gevoerd⁷⁵⁸ als bij de gevechten tussen de CNRD en de FDLR tussen Bashali en ten zuiden van Bwito, vochten de Nyatūra-strijders mee in de frontlinie.⁷⁵⁹ Enkele Nyatūra-groepen waren ook betrokken bij gevechten tegen het leger⁷⁶⁰ en andere gewapende groeperingen, zoals de Maï-Maï Mazembe en de *Nduma défense du Congo-Rénové* (NDC-R). Daarbij werden ernstige mensenrechtenschendingen gepleegd.⁷⁶¹

Guides

De *Guides* werden eind 2011 opgericht. Deze groepering, die oorspronkelijk werd geleid door 'generaal' Charles Butu Luanda, onderging in de loop der tijd een serie splitsingen en herstructureringen. De factie van Luanda kreeg later de naam *Forces de Défense du Congo* (FDC). Een andere factie, die werd geleid door de commandanten Bwira en Mbura, noemden zich de *Guides-Mouvement acquis au Changement* (MAC). Beide facties opereerden in Nyamboko en Waloalungu.

niet om een volledige demobilisatie van deze groepen. Enkele weken daarna werd de groep van Bigirabagabo verantwoordelijk gehouden voor de ontvoering van zeven personen in Kitchanga. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵³ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁴ Sinds 2014 werken Domi en John Love samen in een coördinatiestructuur waarbij ook 'generaal' Benjamin Ndikuyezu, de leider van de *Alliance Populaire pour la Refondation du Congo Démocratique* (APRCD), is betrokken. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁵ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁶ Domi is een voormalig lid van de *Coalition des patriotes résistants congolais* (PARECO), die zijn eigen factie oprichtte in 2008. De Nyatūra facties die worden geleid door Nzayi Kanyange en 'Jean-Marie' leggen aan hem verantwoording af. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁷ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁵⁸ Zie UNSC, S/2016/1102, paras. 103-107.

⁷⁵⁹ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁶⁰ Op 8 mei 2017 viel de Nyatūra Domi - met steun van de FDLR - een FARDC-positie ten oosten van Kitchanga aan. Daarbij werden vier FARDC-militairen gedood en twaalf gevangenen bevrijd, onder wie een FDLR-officier. John Love werkte nog altijd nauw samen met FDLR 'Majoor' Evariste Ndayishimiye (alias Gouverneur Kizito). UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁶¹ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

In 2016 verloor Luanda een deel van zijn groep door een afsplitsing van strijders geleid door 'kolonel' Tumisifu, die ook banden heeft met de APCLS van 'generaal' Janvier.⁷⁶²

ADF/Nalu

De Ugandese *Allied Democratic Forces/National Army for the Liberation of Uganda* (ADF/Nalu) is al ruim twintig jaar actief in de regio rondom Beni en heeft in die periode aangetoond te kunnen overleven door handel in houtskool en goud.⁷⁶³ Ofschoon de ADF aanzienlijk is verzwakt bij legeroperaties, is haar netwerk intact gebleven.⁷⁶⁴ In de verslagperiode was de ADF nog altijd actief op het grondgebied van Beni, zij het dat daarnaast ook (steeds meer) andere gewapende groeperingen daar acties uitvoerden.⁷⁶⁵ De ADF opereerde verspreid in kleine groepen, met een beperkte centrale bevelstructuur.⁷⁶⁶ De belangrijkste groep stond onder commando van Seka Baluku. Veel ADF-leiders waren tijdens de verslagperiode nog op vrije voeten, zoals de opperbevelhebber Seka Baluku, de commandanten Amigo, Feeza⁷⁶⁷ (die een mobiele groep aanvoert), Benjamin Kisokeranyo (Mwalika), Kikutte, Muzzanganda en Rafiki en de twee religieuze leiders Sheikh Lumisa en Sheikh Koko.⁷⁶⁸ Op 15 september 2016 veroverde het regeringsleger, met hernieuwde steun van Monusco en de interventiebrigade, de Madina II bases, ten oosten van Mayi Moya op het grondgebied van Beni.⁷⁶⁹ Daarna trok het leger zich terug en half oktober 2016 bezette de Baluku-groep opnieuw de kampen.⁷⁷⁰

⁷⁶² UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁶³ Uit een rapport van het *Institut Français des relations internationales* (IFRI) komt naar voren dat de Congolese autoriteiten gecompliceerde en nauwe banden hebben onderhouden met de radicale moslimbewegingen vanaf de jaren '90. Met behulp van de islamitische regering van Khartoum en financiële steun van Hezbollah hebben zij de opleiding ondersteund van de ADF-Nalu. De ADF zou een kalifaat willen vestigen in Noord-Kivu en de mijnen in Noord-Kivu willen ontginnen. De ADF zou Congolezen werven door hen banen te beloven. Zij werden vervolgens te werk gesteld in illegale coltanmijnen. Kinderen werden ontvoerd en daarna te werk gesteld. Andere waarnemers denken dat de ADF-strijders geen jihadist zijn, maar primair om economische redenen actief zijn. IBT, *ADF rebels: Kidnapping children and tricking men into establishing caliphate in North Kivu*, 7 februari 2017. IFRI, *L'islam radical en République démocratique du Congo. Entre mythe et manipulation*, februari 2017. Radio Okapi, *La CIRGL met en place un centre de suivi des renseignements sur les ADF*, 2 maart 2017. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁷⁶⁴ De ADF was nog altijd goed bewapend en in staat complexe militaire operaties uit te voeren. Bij de smokkel van mineralen en handelswaar naar Uganda werkten motorrijders voor de ADF. De transportmaatschappijen werden nooit door de ADF aangevallen. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁷⁶⁵ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁶⁶ Eind 2016 ging het om een kleine tien lokale gewapende groeperingen, waaronder de Maï-Maï Corps de Christ, de meest recente. Sommige van hun leiders hebben familiebanden met ADF-leiders. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁶⁷ Op 13 februari 2017 werd een groep van zeven boeren en twee kinderen op hun akkers bij Mayangose ontvoerd en op 25 februari 2017 vrijgelaten. Zij hadden twee boodschappen bij zich, de eerste was voor de Congolese regering: 'zeg tegen de regering dat zij ons nooit uit dit woud kunnen jagen. Oorlog voeren lost niets op, als er geen besprekingen komen verandert er niets'. De tweede boodschap was gericht aan de boeren zelf: 'Als wij jullie doden is dat omdat jullie teveel zeggen en het leger vertellen waar wij zitten'. Volgens de boeren was Feeza de leider van de ontvoerders. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁶⁸ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁶⁹ Het Madina II complex bestaat uit meerdere kampen: Whisper, Bango Hedikota (Headquarters) en Bayt al-Mal. Naar schatting verbleven eind 2016 tussen de 200 en 500 strijders in de kampen, vrouwen en kinderen meegerekend. De meeste strijders waren bewapend met Kalasjnikovs en droegen kleding die bestond uit een samenraapsel van gewone kleren, afgedragen FARDC- en andere legeruniformen. In de kampen waren ondergrondse bunkers aanwezig die de ADF had aangelegd als bescherming tegen lucht- en artillerieaanvallen en om ontdekking door onbemande vliegtuigjes te voorkomen. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁷⁷⁰ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

De ADF ging door met het (deels gedwongen⁷⁷¹) rekruteren⁷⁷², opleiden⁷⁷³ en acties uitvoeren in het dichte woud ten oosten van de as Eringeti-Beni-Butembo, hetgeen grote onveiligheid veroorzaakte voor de burgers in het gebied.⁷⁷⁴ De ADF beschikte nog altijd over een eigen inlichtingendienst, die bekend staat als 'II'.⁷⁷⁵

Massamoorden

Evenals tijdens de vorige verslagperiode werden op het grondgebied van Beni massamoorden gepleegd. Op 14 augustus 2016 werden ten minste 42 burgers met hakbijlen gedood door vermeende ADF-strijders⁷⁷⁶. Hun lichamen werden teruggevonden in Rwangoma, een buitenwijk van Beni aan de rand van het Virungapark waar gewapende groeperingen zich schuilhouden.⁷⁷⁷ De moordpartij vond 72 uur na een bezoek van president Kabila aan de regio plaats.⁷⁷⁸ Kabila had beloofd alles in het werk te stellen om vrede en veiligheid in de regio te brengen.⁷⁷⁹ De bevolking van Beni was woedend op de autoriteiten.⁷⁸⁰ Sommige nabestaanden weigerden de lijken van hun familieleden in het mortuarium te plaatsen. Zij begroeven die liever zelf dan dat zij de organisatie van de begrafenis overlieten aan de autoriteiten die hun familieleden bij leven niet hadden beschermd. Bij demonstraties tegen de autoriteiten vielen door het optreden van de ordediensten drie doden.⁷⁸¹ De *société civile* van Beni eiste het ontslag van de ministers van

⁷⁷¹ In de loop van november 2016 werden na legeracties 26 door de ADF ontvoerde personen vrijgelaten. Volgens het *Centre d'études pour la promotion de la démocratie et les droits de l'homme* (CEPADHO) is de vrijlating van de gijzelaars een strategie van de ADF om meningsvorming te beïnvloeden. Volgens de vrijgelaten gijzelaars eiste de ADF het eigendom op van percelen grond in Oost-Congo. Radio Okapi, *Beni: 26 personnes kidnappées par les ADF relâchées*, 24 november 2016. Forum des As, *Beni: Les ADF libèrent 30 otages*, 7 juni 2017.

⁷⁷² De ADF rekruteerde Congolezen, Rwandezen en Ugandezen in 2016. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁷³ Rekruten werden eerst naar het trainingskamp Miba in het gebied van Mwalika, 30km ten zuidoosten van Beni, gebracht. Zij kregen een militaire opleiding van commandanten als Salimu, Werason en Rafiki. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁷⁴ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁷⁵ Straffen tussen de zestig en vijfhonderd zweepslagen worden uitgedeeld voor overtredingen als het zonder toestemming verlaten van het kamp, het 's ochtends stoken van een vuurtje, lui zijn, onzin praten, ongehoorzaamheid, spreken tijdens het gebed en slapen onder het houden van de wacht. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁷⁷⁶ Er zijn veel twijfels of het wel om ADF-strijders gaat. Het schijnen ook *copy-cats* te zijn die zich als ADF-strijders voordoen zodat ze hun echte identiteit kunnen verhuilen. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁷⁷⁷ De aanvallers, die zich hadden vermomd als parkwachters, hielden boeren die op weg waren naar huis aan, bonden hen vast en vermoordden hen. De aanvallers trokken vervolgens in de richting van Rwangoma, terwijl zij onderweg huizen in brand staken en nog meer burgers doodden. RTBF, *RDC: au moins 42 civils tués dans un massacre attribué aux rebelles ougandais*, 14 augustus 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁷⁸ Het leger noemde de massamoord een daad van vergelding, anderen legden verband met het bezoek van Kabila aan de regio. Volgens sommigen wees het feit dat het moorden telkens plaatsvindt nadat de autoriteiten op bezoek zijn geweest op bevelen van elders. De regering steekt een beschuldigende vinger uit naar Mbusa Nyamwisi, die in ballingschap leeft. RTBF, *RDC: au moins 42 civils tués dans un massacre attribué aux rebelles ougandais*, 14 augustus 2016.

⁷⁷⁹ Volgens het leger hadden ADF-strijders de posities van het leger omzeild en de bevolking afgeslacht als vergelding voor de militaire operaties tegen de ADF. De Congolese regering en Monusco beschuldigen de ADF van moordpartijen. Bij hun versie worden kanttekeningen geplaatst door een recent rapport van de Congo Research Group van de universiteit van New York. Uit het rapport komt naar voren dat de ADF inderdaad voor een zeer belangrijk deel verantwoordelijk is voor de massaslachtingen, maar naast andere gewapende strijders onder wie soldaten van het regeringsleger. RTBF, *RDC: au moins 42 civils tués dans un massacre attribué aux rebelles ougandais*, 14 augustus 2016. Radio Okapi, *Nouveau massacre de Beni: trois jours de deuil national en RDC*, 14 augustus 2016. Congo Research Group, *Who are the killers of Beni?*, 21 maart 2016.

⁷⁸⁰ Een Monusco-patrouille werd de toegang tot de plaats delict ontzegd door een woedende menigte die protesteerde tegen het gebrek aan daadkracht van Monusco. RFI, *RDC: après le dernier massacre de Beni, l'heure du deuil et des questions*, 15 augustus 2016. Reuters, *Suspected rebels kill at least 36 in eastern Congo*, 14 augustus 2016. The Guardian, *Thirty-six people are killed in DRC in 'revenge' attack by ADF rebels*, 14 augustus 2016. Jeune Afrique, *RD Congo: au lendemain du massacre de Beni, la colère enfle contre le pouvoir*, 16 augustus 2016. Le Monde, *Deuil et colère en RDC après un énième massacre à Beni*, 16 augustus 2016. BBC Afrique, *RDC: La ville de Beni vit dans la peur*, 17 augustus 2016. Afrikarabia, *RDC: le pouvoir fragilisé après les massacres de Beni*, 17 augustus 2016. Radio Okapi, *Beni: 3 morts dans les manifestations contre les massacres*, 17 augustus 2016. BBC Afrique, *RDC: la tension reste vive à Beni*, 17 augustus 2016. Radio Okapi, *Des magistrats militaires à Beni pour juger des présumés ADF*, 18 augustus 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁸¹ De betogers werden met traangas uiteengedreven door de oproerpolitie. De betoging liep uit de hand nadat een burger werd geraakt door kogels. Ook in de omgeving van het belangrijkste ziekenhuis in Beni werd

Defensie en van Binnenlandse Zaken.⁷⁸² De autoriteiten arresteerden ten minste honderd demonstranten, die later werden vrijgelaten. De aanvallen leidden tot volksgerichten, maar ook tot represailles van de FARDC tegen burgers die van collaboratie met de aanvallers werden verdacht.⁷⁸³ Volgens de burgemeester van Beni, Bwanakawa Nyonyi, hadden Congolese politici de hand in de massamoorden, zonder evenwel namen te noemen.⁷⁸⁴ Begin oktober 2016 riep de *société civile* van Beni het Internationaal Strafhof op een onderzoek naar de massamoorden in te stellen.⁷⁸⁵

Hieronder volgen enige voorbeelden van (andere) incidenten:

- Op 8 augustus 2016 raakten bij een legeroperatie vijf soldaten en een VN-blauwhelm gewond;⁷⁸⁶
- Op 17 augustus 2016 vond in Mayi Moya een nieuwe aanval plaats van vermeende ADF-strijders. Daarbij werden drie burgers gedood;⁷⁸⁷
- Op 17 september 2016 vielen vermeende ADF-strijders het dorp Kididiwe bij Beni aan. Twee burgers werden gedood, verscheidene andere burgers werden nog vermist. De overvallers staken tientallen hutten en brommers in brand;⁷⁸⁸
- Op 24 september 2016 brak paniek uit na geruchten over een inval van ADF-strijders in Beni;⁷⁸⁹
- Op 28 september 2016 vielen bij een hinderlaag van vermeende ADF-strijders vijf doden en vijf gewonden;⁷⁹⁰
- Op 10 oktober 2016 vielen bij gevechten tussen het leger en vermeende ADF-strijders ten minste tien doden, onder wie acht burgers.⁷⁹¹
- Op 31 oktober 2016 werden zes burgers met hakmessen gedood bij een inval in het dorp Kitevya door vermeende ADF-strijders.⁷⁹²

geprotesteerd. Ten minste twee burgers en een politieagent werden gedood, verscheidene burgers raakten gewond door schoten van de politie en ten minste tien huizen werden door demonstranten in brand gestoken. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁸² RFI, *RDC: après le dernier massacre de Beni, l'heure du deuil et des questions*, 15 augustus 2016. RFI, *Massacre de Beni: deuil national et solidarité en RDC*, 15 augustus 2016. BBC Afrique, *RDC: la tension reste vive à Beni*, 17 augustus 2016. Radio Okapi, *Des magistrats militaires à Beni pour juger des présumés ADF*, 18 augustus 2016. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁸³ Twee vrouwen werden levend verbrand door een woedende menigte in Butembo en zes burgers werden door het leger ontvoerd en vermoord op het grondgebied van Rwenzori. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁸⁴ Volgens de burgemeester was er geen logische verklaring voor het feit dat de Ugandese ADF wel Congolezen vermoordde, maar nog geen vierkante centimeter Ugandees grondgebied had aangevallen. AFP, *RDC: derrière les massacres de Beni, "des mains politiques"*, 10 november 2016. Zie ook Radio Okapi, *La délégation du Conseil de sécurité de l'ONU arrive à Beni*, 14 november 2016. GRIP, *FARDC entre inaction et complicité: le cas des ADF*, 12 december 2016.

⁷⁸⁵ RFI, *Massacres en RDC: la société civile de Beni en appelle à la CPI*, 3 oktober 2016. Radio Okapi, *CPI: le bureau du procureur dit détenir des informations sur les tueries de Beni*, 4 oktober 2016. Zie ook Human Rights Watch, *DR Congo: Protect Civilians in Beni from Attack*, 7 oktober 2016.

⁷⁸⁶ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁷⁸⁷ Radio Okapi, *Beni: nouvelle attaque des présumés ADF à Mayi Moya, 3 morts*, 18 augustus 2016.

⁷⁸⁸ Radio Okapi, *Nouvelle attaque attribuée aux ADF à Beni, deux morts*, 18 september 2016. Zie ook The Guardian, *Thirteen dead in stampede in Democratic Republic of Congo*, 25 september 2016. DH, *RDC: cinq personnes tuées dans des embuscades tendues par des présumés rebelles ADF*, 29 september 2016.

⁷⁸⁹ De situatie verergerde nadat een militair in burger in de lucht begon te schieten. Vijftien personen, voornamelijk kinderen, verdronken en twee personen stierven aan een hartaanval. Radio Okapi, *Beni: 17 morts suite à la rumeur d'une incursion des ADF*, 25 september 2016.

⁷⁹⁰ De daders waren op de vlucht voor het leger. Radio Okapi, *Beni: 5 personnes tuées par des présumés ADF*, 28 september 2016. Zie ook Radio Okapi, *Beni: nouvelle incursion des présumés rebelles ADF, 1 mort*, 7 oktober 2016. Zie ook Radio Okapi, *Des présumés ADF égorgent deux personnes dans une incursion à Beni*, 8 oktober 2016.

⁷⁹¹ RTBF, *RDC: dix morts dans des combats entre l'armée et de présumés rebelles ougandais*, 10 oktober 2016. Belga, *RDC: au moins dix morts dans des affrontements entre l'armée et des rebelles ougandais*, 10 oktober 2016. AFP, *RDC: au moins dix morts dans des affrontements entre l'armée et des rebelles ougandais*, 10 oktober 2016.

⁷⁹² AFP, *RDC: six civils tués dans une attaque attribuée à des rebelles ougandais*, 1 november 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: 6 morts dans une attaque des présumés ADF à Kitevya*, 2 november 2016.

- Op 29 november 2016 voerden ADF-strijders een raketaanval uit op het ziekenhuis van Kayinama, niet ver van Oïcha;⁷⁹³
- Op 24 december 2016 vielen negen doden bij een aanval van vermeende ADF-strijders op boeren in Mapiki bij Beni;⁷⁹⁴
- Op 24 december 2016 doodde het leger vier vermeende ADF-strijders in Mayimoya, op het grondgebied van Beni;⁷⁹⁵
- Op 25 december 2016 werden bij een aanval in Mapini, Maitatu en Baobab van vermeende ADF-strijders 21 burgers en vier rebellen van de ADF gedood;⁷⁹⁶
- Tussen 24 en 31 december 2016 werden 42 personen gedood bij een aantal aanvallen van vermeende ADF-strijders of hun bondgenoten in de omgeving van Eringeti⁷⁹⁷ op het grondgebied van Beni;⁷⁹⁸
- Eind december 2016 doodden vermeende ADF-strijders veertien personen in Samboko en Biale in Ituri, vlakbij de grens met Noord-Kivu;⁷⁹⁹
- Op 3 september 2017 werden bij een aanval van vermeende ADF-strijders in het dorp Lahe drie burgers gedood.⁸⁰⁰

Proces moordpartijen 2014

Op 20 augustus 2016 begon het proces tegen de verdachten van de moordpartijen vanaf oktober 2014 in Tenambo en Oïcha. Twee verdachten verklaarden te zijn gerekruteerd door geestelijken van de moskee in Butembo. Op 25 september 2016 werden tien verdachten ter dood veroordeeld.⁸⁰¹ Om een einde te maken aan de onveiligheid bepleitte gouverneur Paluku het opheffen van het moratorium op de uitvoering van de doodstraf voor een periode van twee jaar.⁸⁰² Op 18 oktober 2016 werden zeven verdachten ter dood veroordeeld onder wie drie imams.⁸⁰³

Maï-Maï Kilalo

Er werd in 2016 een nieuwe Maï-Maï coalitie opgericht, de Maï-Maï Kilalo die ook bekend staat als de *Union des Patriotes pour la Libération du Congo* (UPLC). De Maï-Maï Kilalo opereerde op het grensgebied van Noord-Kivu en Ituri en viel afgelegen legerposten aan.⁸⁰⁴ Hun leider Katembo Kilalo geniet lokale bekendheid omdat hij *dawa* brouwt, de drank die wordt gebruikt om strijders onoverwinnelijk te maken.

⁷⁹³ Zij plunderden vervolgens alle medische apparatuur en medicijnen. Bij de aanval vielen vier doden. Forum des AS, *Nord-Kivu Beni-Territoire: les ADF attaquent l'hôpital de Kayinama*, 30 november 2016.

⁷⁹⁴ Vijf boeren werden gedood met hakbijlen, vier door kogels. Radio Okapi, *Beni: 9 personnes tuées dans une nouvelle attaque attribuée aux ADF*, 24 december 2016.

⁷⁹⁵ Radio Okapi, *Nord-Kivu: les FARDC tuent quatre présumés ADF dans une opération à Mayimoya*, 25 december 2016.

⁷⁹⁶ De Standaard, *Vijfentwintig doden bij aanval van Oegandese rebellen in Congo*, 25 december 2016.

⁷⁹⁷ Tientallen politieagenten die waren gestationeerd in de plaatsen Eringeti en Mayi Moya verlieten hun post omdat hun salaris niet werd uitbetaald. Radio Okapi, *Beni: des policiers abandonnent leurs postes dans certains villages*, 14 december 2016.

⁷⁹⁸ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁷⁹⁹ Radio Okapi, *Ituri: des présumés rebelles ADF tuent 14 personnes*, 2 januari 2017.

⁸⁰⁰ Na het vertrek van de FARDC-bataljons waren er in 2017 vrijwel geen berichten meer over aanvallen van ADF-strijders. Radio Okapi, *Nord-Kivu: trois civils tués lors d'une incursion des présumés ADF dans le village Lahe-Malolu/Vemba*, 3 september 2017.

⁸⁰¹ De doodstraf wordt in de DRC niet uitgevoerd. BBC Afrique, *RDC: début du procès des auteurs présumés des tueries de Beni*, 20 augustus 2016. Radio Okapi, *Procès des présumés ADF: des chefs religieux mis en cause dans le recrutement des rebelles*, 26 augustus 2016. VOA, *Dix rebelles ougandais présumés auteurs des massacres dans l'Est en RDC condamnés à mort*, 25 september 2016. AFP, *Dix rebelles ougandais présumés auteurs des massacres dans l'Est en RDC condamnés à mort*, 25 september 2016. Zie ook Le Palmarès, *Les FARDC larguent des commandos sur Beni*, 30 augustus 2016. RFI, *RD Congo: Beni veut en finir avec les massacres*, 31 augustus 2016. Bloomberg, *Mystery Killers Spread Terror, Fuel Tensions in East Congo*, 1 september 2016. La Croix, *En RD-Congo, catholiques et musulmans réagissent au massacre de Beni*, 1 september 2016. Radio Okapi, *Un chef coutumier abattu à Beni*, 7 september 2016.

⁸⁰² Radio Okapi, *RDC: Julien Paluku propose la suspension du moratoire à l'exécution de la peine de mort*, 14 september 2016.

⁸⁰³ BBC, *RDC: la peine de mort pour 3 imams*, 18 oktober 2016.

⁸⁰⁴ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

Kilalo is een oud-strijder van de Maï-Maï groepen van Kakule Sikuli 'Lafontaine' en Paul Sadala 'Morgan'. Kilalo's plaatsvervangers zijn 'kolonel' Benoit Mumbere Malisawa and 'kolonel' Kakule Kitelemire (alias Saperita of Mambari Bini Pélé), een voormalige Maï-Maï-strijder en FARDC-militair. De Maï-Maï Kilalo hadden tijdens de verslagperiode hun basis in de buurt van Vurondo, ten noordwesten van Butembo. Zij waren verantwoordelijk voor de aanslag op Monusco op 19 december 2016 in Butembo.⁸⁰⁵

Tijdens de verslagperiode hadden de Maï-Maï Kilalo 200 tot 300 strijders, die niet allemaal een eigen geweer hadden. De Maï-Maï Kilalo hieven belastingen, zoals 5 USD per boerderij per week of één geit per boerderij per maand.⁸⁰⁶

Maï-Maï Mazembe

De Maï-Maï Mazembe vormen een netwerk van losjes met elkaar verbonden gewapende groeperingen, waarvan enkele ook de naam *Union des patriotes pour la défense des innocents* dragen, een naam die voor het eerst in 2015 in Lubero werd gebruikt.⁸⁰⁷ In eerste instantie beweerden de leiders van de Maï-Maï Mazembe dat zij een einde wilden maken aan de massaslachtingen op het grondgebied van Beni, maar eind 2016 verklaarden zij openlijk dat zij 'Joseph Kabila wilden afzetten'.⁸⁰⁸ Op 27 november 2016 vielen de Maï-Maï Mazembe het ontheemdenkamp in Luhanga aan, waar volgens hen FDLR-strijders zich hadden verstopt. Bij deze aanval werden ten minste dertig ontheemden gedood. De Maï-Maï Mazembe verspreidden folders waarin zij beweerden 'de Nande tegens de Hutu's te verdedigen'.⁸⁰⁹ Mazembe facties opereerden betrekkelijk onafhankelijk van elkaar, waardoor het niet mogelijk is om het aantal strijders te schatten. Volgens getuigen zou een 'brigade' honderd strijders hebben, maar slechts vijftien geweren. Ook Mazembe-strijders probeerden zich te beschermen met *dawa*. De belangrijkste leiders van de Mazembe waren 'Kabido', 'kolonel' Augustin Kambale, 'generaal' Muhindo Kitete Bushu en 'kolonel' Albert Kasheke.⁸¹⁰

Maï-Maï Corps du Christ

Begin oktober 2016 viel een coalitie van Maï-Maï groepen Beni binnen om tegen de ADF te vechten. Terwijl de meeste strijders amuletten en speren droegen, hadden enkele strijders ook geweren. De coalitie was ontstaan uit een gewapende groepering met de naam *Corps du Christ*, die zijn basis in Carmel bij Butembo had. Tussen oktober en december 2016 botsten de Maï-Maï Corps du Christ geregeld met het regeringsleger. De leider was aanvankelijk Baraka Lolwako Mumbere, die zich op 13 december 2016 overgaf aan Monusco. Daarna nam David Maranatha de leiding over. Op 9 januari 2017 riep Kakolele Bwambale zich tijdens een radio-uitzending uit tot leider. Half januari 2017 hadden Maranatha en Kakolele een ontmoeting in Nairobi over de reorganisatie van *Corps du Christ*. Op 7 februari 2017 arresteerde de militaire inlichtingendienst Maranatha, maar hij ontsnapte op 11 juni 2017 met ongeveer 930 andere gevangenen uit de Kangbayi gevangenis van Beni. *Corps du Christ* onderhield banden met de Maï-Maï van Kakule Sikuli en Charles Bokande.⁸¹¹

FOREBU

Tijdens de verslagperiode werd de mobilisatie van Burundese gewapende groeperingen op Congolese bodem opgevoerd. Halverwege 2017 kwam de *Forces*

⁸⁰⁵ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸⁰⁶ Ibid.

⁸⁰⁷ Ibid.

⁸⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 15 december 2016.

⁸⁰⁹ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸¹⁰ Ibid.

⁸¹¹ Ibid.

républicaines du Burundi (FOREBU), die geen ideologie aan hangt behalve het voeren van oppositie tegen de Burundese regering, naar voren als de meest relevante Burundese gewapende groepering op Congolees grondgebied.⁸¹² Sinds december 2015 stond FOREBU onder bevel van kolonel Edouard Nshimirimana, een overloper van de *Forces de défense nationale* (FDN), en diens tweede man, 'kolonel' Abdu Rugwe. Hussein Radjabu⁸¹³, is de politieke leider van FOREBU. Veel FOREBU-leden hadden banden met de *Union pour la démocratie et le développement* (UPD)-Zigamibanga, een politieke partij die Radjabu had opgericht nadat hij was opgestapt bij de CNDD-FDD. In juni 2017 erkende Radjabu het bestaan van FOREBU, maar ontkende dat hij daarvan de leider was.⁸¹⁴ Terwijl Nshimirimana in december 2015 met dertig man aankwam, had FOREBU eind mei 2017 naar schatting tussen de 300 en 500 strijders. In 2016 kwamen telkens nieuwe groepen rekruten aan vanuit Burundi, vooral met de boot van Rumonge naar Swima en via Uvira.⁸¹⁵ FOREBU was tijdens de verslagperiode vooral actief op het grondgebied van Uvira en Fizi. Het hoofdkwartier van FOREBU bevond zich aanvankelijk in de heuvels boven het vluchtelingenkamp Lusenda, waar de UNHCR eind februari 2017 26.000 Burundese vluchtelingen had geregistreerd. In mei en juni 2017 had een grote groep FOREBU-strijders zich verplaatst naar Kiriama, in de heuvels boven Runingu.⁸¹⁶

3.8.1 Uitvoering kaderakkoord Addis Abeba

Met betrekking tot de uitvoering van het akkoord van Addis Abeba van 24 februari 2013⁸¹⁷ en de Resolutie 2098 (2013) van de VN-Veiligheidsraad gingen de belangrijkste ondertekenaars⁸¹⁸ gedurende de verslagperiode door met de invoering van de afspraken van het vredesakkoord, met gemengde resultaten.⁸¹⁹ Er werd slechts beperkte vooruitgang geboekt bij de repatriëring van ontwapende strijders, waaronder die van de FDLR en de voormalige M23.⁸²⁰ Op 11 oktober 2016 volgde generaal Denis Kalume François Muamba op als coördinator van het *Mécanisme national de suivi de l'accord d'Addis-Abeba* (MNS).⁸²¹ Op 26 oktober 2016 werd in Luanda een vergadering gehouden van het *Mécanisme Régional de Suivi*⁸²² op de uitvoering van het Kaderakkoord.⁸²³ Ondertekenaars⁸²⁴ en *guarantors*⁸²⁵ herhaalden

⁸¹² Eerder hebben de VN-experts gerapporteerd over Burundese gewapende groeperingen, zoals de *Forces nationales de libération* (FNL)-Nzabampema (zie UNSC, S/2016/466, paras. 42-45), en de *Résistance pour un Etat de droit* (RED)-Tabara, ook bekend onder de naam FRONABU-Tabara (zie S/2016/466, paras. 33-41; zie annex 20 voor beide). UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸¹³ Radjabu is een voormalige leider van de partij die in Burundi aan de macht is, de *Conseil national pour la défense de la démocratie-Forces pour la défense de la démocratie* (CNDD-FDD).

⁸¹⁴ Daarnaast stelde Radjabu dat hij niets afwist van mogelijke activiteiten van FOREBU in de DRC. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸¹⁵ In februari 2017 arresteerde de Congolese veiligheidsdienst Ugandezien die probeerden zich aan te sluiten bij FOREBU. Veel FOREBU-strijders dragen militaire uniformen en gebruiken Kalasjnikovs, maar ook zwaardere wapens waaronder lichte machinegeweren. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸¹⁶ De FOREBU bestaat uit overlopers van de FDN en nieuwe rekruten, onder andere uit het kamp Lusenda. Verscheidene oud-strijders hadden eerder gewerkt als trainers bij RED-Tabara, maar waren opgestapt, omdat ze het niet eens waren met de ideologie van deze groepering. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸¹⁷ Hervorming veiligheidssector, vooral van het leger en de politie, herstel staatsgezag in Oost-Congo, vooruitgang op het gebied van decentralisatie, economische ontwikkeling en sociale basisvoorzieningen, hervorming (financiële) staatsinstellingen en bevordering nationale verzoening, tolerantie en democratie.

⁸¹⁸ Bij het raamakkoord van Addis Abeba beloofde de DRC haar leger te hervormen en het land te democratiseren, terwijl Uganda en Rwanda zich verplichtten om geen enkele gewapende groepering meer te ondersteunen.

⁸¹⁹ UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸²⁰ De DRC beklagde zich over de 'kwade trouw' van de buurlanden Uganda en Rwanda om leden van M23 te repatriëren. AFP, *Processus de paix en RDC: Kinshasa accuse certains de ses voisins de « mauvaise foi »*, 10 november 2016. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸²¹ Radio Okapi, *RDC: Denis Kalume nommé à la tête du Mécanisme national de suivi de l'Accord-cadre d'Addis-Abeba*, 11 oktober 2016.

⁸²² De regionale commissie van toezicht.

⁸²³ *Mécanisme régional de suivi de l'Accord-cadre pour la paix, la sécurité et la coopération pour la RDC et la région*.

⁸²⁴ Angola, Burundi, CAR, Congo-Brazzaville, DRC, Kenia, Rwanda, Zuid Afrika, Zuid Sudan, Sudan, Uganda, Tanzania en Zambia.

⁸²⁵ AU, ICGLR, SADC en de VN.

hun bereidheid om de afspraken van het kaderakkoord te implementeren.⁸²⁶ Tegelijkertijd verklaarden woordvoerders van de Hutu's en de Nande in Noord-Kivu dat de negatieve invloed van Rwanda en Uganda op de gewapende groeperingen in Oost-Congo heeft bijgedragen aan de verslechtering van de verhoudingen tussen de Nande en de Hutu's. Volgens hen wordt de CNRD, een afsplitsing van de FDLR, gesteund door Rwanda. Volgens waarnemers zouden Rwanda en Uganda nog altijd instabiliteit in het gebied bevorderen, omdat zij daarvan economisch voordeel hebben.⁸²⁷ Zie hiervoor paragraaf 3.8.1.

ADF

Einde februari 2017 richtte de *Conférence internationale des pays des Grands Lacs* (CIGRL) een gezamenlijke inlichtingendienst op om de ADF te volgen, met een hoofdkwartier in Kasese in Uganda.⁸²⁸

Nairobi Verklaring

Er werd nauwelijks vooruitgang geboekt bij de invoering van de Nairobi verklaring van 12 december 2013.⁸²⁹ De Nairobi verklaring voorzag in de omschakeling van de *Mouvement du 23 mars* (M23) in een politieke partij, demobilisatie, voorwaardelijke amnestie en nationale verzoening.⁸³⁰ De factie van de voormalige M23 in Rwanda, geleid door Jean-Marie Runiga, werd op 30 mei 2016 geregistreerd als politieke partij in de DRC onder de naam '*Alliance pour le salut du peuple*'.⁸³¹ In reactie daarop gaf Bertrand Bisimwa, de leider van voormalige M23-strijders in Uganda, op 2 juni 2016 in Kampala een verklaring uit dat er geen besluit was genomen om de beweging om te vormen tot politieke partij.⁸³² Op 28 december 2016 verzocht Bertrand Bisimwa aan de CENCO om de repatriëring van oud-strijders, de vrijlating van M23-gevangenen en de ontwikkeling van een *roadmap* voor de invoering van de Verklaring van Nairobi.⁸³³

M23

Ondanks alle gemaakte afspraken en het toezicht daarop keerden vanaf half januari 2017 naar schatting tweehonderd oud-strijders van M23 onder leiding van 'brigade-generaal' Sultani Makenga⁸³⁴ op eigen houtje terug naar de DRC.⁸³⁵ Op 25 januari 2017 vond in Addis Abeba de derde bijeenkomst van de *guarantors* van het

⁸²⁶ De regionale commissie benadrukte de noodzaak van snellere vooruitgang bij het ontwapenen, demobiliseren, reïntegreren, repatriëren en hervestigen van ontwapende strijders in Oost-Congo, vooral oud-strijders van de FDLR en M23. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸²⁷ Vertrouwelijke bron, 13 juni 2017.

⁸²⁸ Daarin zijn officieren van de militaire inlichtingendiensten van de vier landen actief. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016. Radio Okapi, *La CIRGL met en place un centre de suivi des renseignements sur les ADF*, 2 maart 2017. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸²⁹ De Congolese regering en M23 bereikten daarin overeenstemming op elf punten, waaronder de beslissing van M23 om een eind aan de opstand te maken en zich om te vormen tot een politieke partij, het verlenen van amnestie aan leden van M23 voor oorlogsdaden of opstand en de demobilisatie van voormalige leden van M23. Daarnaast werd in de verklaringen opgeroepen tot de oprichting van een comité om zich uit te spreken over geconfisqueerde, gestolen of vernielde bezittingen en stukken grond. Reuters, *Congo and M23 Rebels Sign Peace Deal*, 12 december 2013.

⁸³⁰ Zie voor bijzonderheden hierover het Algemeen ambtsbericht van december 2014.

⁸³¹ In brieven van 26 december 2016 aan de secretaris-generaal van het kaderakkoord en de VN-Veiligheidsraad verzocht Jean-Marie Runiga om opheffing van de sancties tegen hem. UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸³² UNSC, S/2016/840, 4 oktober 2016.

⁸³³ Tijdens een werkoverleg op 23 november 2016 bespraken de VN-Afgeezant en de nieuwe coördinator van het Congolese commissie van toezicht manieren om de invoering van de Verklaring van Nairobi te bespoedigen, vooral de repatriëring van voormalige M23-strijders die nog in Rwanda en Uganda verbleven. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸³⁴ In contacten met de buitenwereld presenteerde Sultani zich in oktober 2017 als vertegenwoordiger van het *Congolese Revolutionary Army* in Kivu. Vertrouwelijke bron, 27 oktober 2017.

⁸³⁵ Volgens de VN-Experts was dit korte, niet-geslaagde poging om M23 opnieuw tot leven te brengen. De VN-Experts vonden geen aanwijzingen van buitenlandse steun voor de inval van M23. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

raamwerk-akkoord plaats.⁸³⁶ Op 9 en 10 februari 2017 hield het *Mécanisme Régional de Suivi* een bijeenkomst in Nairobi.⁸³⁷ Op 27 februari 2017 verscheen een vertrouwelijk rapport van het *Mécanisme conjoint de vérification* van de CIRGL.⁸³⁸ De CIRGL had van 7 tot 18 februari 2017 onderzoek gedaan en bevestigde de inval van M23 in de DRC. De CIRGL vond geen bevestiging van logistieke of materiële steun van Rwanda en Uganda aan de M23-strijders.⁸³⁹

Conflictmineralen

Tijdens de verslagperiode waren gewapende groeperingen en FARDC-militairen, onder wie generaal Gabriel Amisi⁸⁴⁰, nog altijd betrokken bij de illegale exploitatie van en de handel in tinerts, coltan, wolfram, tantaal en goud. Veel mineralen werden illegaal uitgevoerd naar Rwanda⁸⁴¹, Uganda en Burundi door maffiose netwerken, in samenwerking met militairen van de betrokken landen.⁸⁴² Omdat uit de laatste VN- en ngo-rapporten blijkt dat Rwanda een steeds crucialere rol speelt in de illegale goudhandel en president Museveni begin 2017 een grootschalige goudraffinaderij in Uganda opende⁸⁴³, leek er regionaal weinig bereidheid dit probleem aan te pakken.⁸⁴⁴

3.9

Macht en controle

In de DRC beschikt het plaatselijk bestuur, daartoe ondersteund door politie en justitie, in de steden effectief over de macht. In kleine plaatsen en op het platteland wordt de macht gedeeld door de centrale overheid, die wordt vertegenwoordigd door een provinciale gouverneur, en de traditionele leiders van de gemeenschappen,

⁸³⁶ De guarantors moedigden de hervatting aan van besprekingen tussen de Congolese regering en vertegenwoordigers van de voormalige M23 over de invoering van de Verklaring van Nairobi. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸³⁷ UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸³⁸ Na berichten over de verdwijning op 11 november 2016 van Sultani Makenga, de militaire leider van de voormalige M23, uit zijn residentie in Kampala, verzocht de Congolese minister van Defensie Crispin Atama Tabe het *Mécanisme conjoint de vérification* van de CIRGL onderzoek te doen naar berichten dat ongeveer 180 voormalige M23-leden hun interneringskamp in Bihanga in Uganda hadden verlaten en waren binnengedrongen in Rutshuru in Noord-Kivu. Op 19 januari 2017 bevestigde de Ugandese regering dat zij 101 voormalige M23-leden had gearresteerd die op weg waren naar de DRC. De Ugandese regering bevestigde dat ongeveer veertig oud-strijders eerder waren ontsnapt uit het kamp in Bihanga. De regering bevestigde zich te zullen houden aan de Verklaring van Nairobi en benadrukte dat Uganda geen enkele activiteit om de DRC te destabiliseren zou ondersteunen. Op 27 januari 2017 verongelukten twee FARDC-helikopters bij twee aparte incidenten in Rutshuru waar het leger vocht tegen voormalige M23-strijders. Op 29 januari 2017 verklaarde het Rwandese leger dat een groep voormalige M23-strijders die vluchtte voor het Congolese leger Rwanda was binnen getrokken. De Rwandese autoriteiten droegen de M23-strijders over aan het ICRC. UNSC, S/2017/208, 10 maart 2017.

⁸³⁹ Deze hadden zich volgens het rapport bewapend met wapens die in 2013 door M23 waren achtergelaten in wapendepots in Rutshuru. Radio Okapi, *La CIRGL confirme l'incursion des rebelles de l'ex-M23 en RDC*, 29 maart 2017.

⁸⁴⁰ Generaal Gabriel Amisi, alias Tango Four, komt voor op de sanctielijsten van de VN en de EU.

⁸⁴¹ Rwanda steunde bijvoorbeeld de gewapende groepering NDC Rénové van Guidon om vanuit Walikale mineralen naar Rwanda te smokkelen. Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

⁸⁴² In de afgelopen jaren heeft de internationale gemeenschap zich ingezet voor het terugdringen van conflictmineralen uit de Grote Meren door het opzetten van traceerbaarheids- en certificeringssystemen die garanderen dat het winnen en exporteren van mineralen - goud en 3T mineralen (tin, wolfram en tantaal) - niet aan gewapende groeperingen ten goede komt. De basis voor deze systemen is de OESO *Due Diligence Guidance for Responsible Supply Chains of Minerals from Conflict-Affected and High Risk Areas*. Deze richtlijn verplicht bedrijven zo goed mogelijk te zorgen dat in hun productieketen geen conflictmineralen voorkomen. Global Witness, *Conflict gold rules ignored by DR Congo and Dubai*, 19 augustus 2016. Radio Okapi, *Masisi: les militaires interdits dans des sites miniers*, 2 september 2016. Jeune Afrique, *RDC: nouvelles révélations sur les liens entre la société chinoise Kun Hou Mining et des milices armées de l'Est*, 25 november 2016. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. VOA, *UN Experts: Rebels, Criminals, Some Army Officers Exploit Congo Gold*, 9 januari 2017. Le Figaro, *RDC: des revenus miniers de l'Etat versés à un proche de Kabila*, 3 maart 2017. Jeune Afrique, *RD Congo: Dan Gertler, Glencore et la Gécamines de nouveau épinglés par Global Witness*, 3 maart 2017. Trouw, *Wat te doen met fout goud en tantaal?*, 16 maart 2017. DESC-Wondo.org, *DR CONGO: The violence of coltan, purchase of a global silence by Ishiaba Kasonga and Serge Egola Angbakodolo*, 26 juni 2017. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸⁴³ The East African, *Uganda launches gold refinery amid fears of conflict minerals*, 21 februari 2017.

⁸⁴⁴ Vertrouwelijke bron, 15 juni 2017.

de zogenaamde *chefs coutumiers*.⁸⁴⁵ In conflictgebieden zijn de veiligheidsdienst, het leger en de politie geïnfiltreerd met leden van gewapende groeperingen gedurende de opeenvolgende oorlogen.⁸⁴⁶ In zones waar de staat aanwezig is en waar ook gewapende groeperingen zijn, probeert de staat daarmee in veel gevallen een verbond te sluiten. De allianties die op die manier worden gevormd stellen leger en politie⁸⁴⁷ in staat om op dezelfde manier te functioneren als die gewapende groeperingen: veelal door het beroven van de plaatselijke bevolking.⁸⁴⁸ In bepaalde regio's waar de FDLR het voor het zeggen heeft, op het grondgebied van Masisi of van Rutshuru, moeten overheidsfunctionarissen bijvoorbeeld samenwerken met de FDLR als zij hun gezag daar willen vestigen.⁸⁴⁹ De cohabitatie is niet stabiel, vanwege telkens wisselende allianties. In een groot deel van Walikale heeft de staat niets te vertellen en delen de Maï-Maï Raïa Mutomboki en de Maï-Maï Kifuafua de lakens uit, samen met de daar aanwezige *chefs coutumiers*.⁸⁵⁰ Het leger heeft veel aan prestige ingeboet, vooral na de moord op kolonel Mamadou in 2014.⁸⁵¹ Veel jongeren hebben geen vertrouwen meer in een leger dat slechts bepaalde belangen verdedigt en waar een commandant alleen kan worden benoemd als hij wordt gesteund door Kinshasa en de lokale elite.⁸⁵²

Gevolgen politieke impasse

De politieke impasse had consequenties voor de veiligheid en het politieke klimaat in andere delen van het land, zoals in de Kasai-provincies, Kongo-Central en Noord-Kivu. In Oost-Congo werden aan het einde van Kabila's formele regeerperiode nieuwe gewapende groeperingen opgericht.⁸⁵³ Tegelijkertijd smeedden andere gewapende groeperingen nieuwe coalities – bijvoorbeeld tussen de Bafulero en de Babembe in Uvira en Fizi of een aantal Batembo groeperingen in Kalehe. Hun strijd concentreerde zich niet alleen op de afzetting van Kabila, maar baseerde zich op het opeisen van lokale autoriteit, macht en grondstoffen. Daar het regime haar geloofwaardigheid had verloren, wierpen gewapende groeperingen zich op als de ware en legitieme autoriteiten.⁸⁵⁴ Mede als gevolg van de sancties tegen het regime investeerden veel politici en (vooral) de familie van president Kabila tijdens de

⁸⁴⁵ In de provincie Kasai-Central hechtte de gouverneur niet zijn goedkeuring aan de benoeming van de *chef coutumier* van de Kamuina Nsapu, maar probeerde hem te dwingen zich aan te sluiten bij zijn eigen politieke partij. Vertrouwelijke bron, 28 juni 2017.

⁸⁴⁶ Leden van gewapende groeperingen, ook notoire oorlogsmisdadigers, werden jarenlang na hun demobilisatie opgenomen in het leger en de politie. In Kitchanga dragen alle militairen hetzelfde uniform, maar zijn de voormalige CNDP-eenheden en de voormalige Maï-Maï eenheden gemakkelijk uit elkaar houden. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁴⁷ De (geuniformeerde) politie is overal aanwezig, maar veel agenten staan niet geregistreerd, worden niet betaald en beschikken niet over wapens. De politie staat slecht in aanzien bij de bevolking. Het leger is veel in beweging, sommige commandanten hebben een redelijke reputatie bij de bevolking, dat heeft ook te maken met hun etnische afkomst. In de eerste helft van 2017 beging de politie de meeste schendingen van mensenrechten (211), gevolgd door het leger (90), politieke autoriteiten (44), de ANR (35), gewapende groeperingen (28), justitie (16) en andere actoren van de staat (6). UNSC, S/2017/712, 15 augustus 2017. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

⁸⁴⁸ In Beni zijn militairen op het grondgebied partnerschappen aangegaan met de ADF om mensen af te slachten. Maar de staat accepteert hiervoor geen enkele verantwoordelijkheid. Er is wel een rechtbank opgericht in Beni, maar die heeft alleen militairen met lage rangen veroordeeld. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁴⁹ Een militair die zich daartegen verzet wordt vermoord. Een majoor van de FARDC weigerde met de Maï-Maï Charles samen te werken. Hij werd twee weken later met elf militairen en al zijn lijfwachten gedood., 2 juli 2017.

⁸⁵⁰ Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁵¹ Commandanten van eenheden vervallen weer in de oude gewoonte om mensen op eigen initiatief te rekruteren, zonder dat ze worden opgenomen in de officiële lijsten van het leger waaraan de salarissen zijn gekoppeld. Deze officieren zijn er in geslaagd – door soms doden of deserteurs niet op te geven – om geld binnen te krijgen om nieuwe rekruten van te betalen. Die mensen krijgen al een uniform, zelfs als het geen echte militairen zijn. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. RFI, RDC: *qui a tué le colonel Mamadou Nda?.*, 17 november 2014. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁵² Gedemotiveerde militairen worden op pad gestuurd een heel klein beetje geld en een pakje biscuits en krijgen te maken een vijand die uit kinderen van de plaatselijke bevolking bestaat die tot armoede zijn vervallen en die bereid zijn hen 'gratis' te doden. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁵³ Vertrouwelijke bron, 27 februari 2017.

⁸⁵⁴ African Arguments, *Congo's political crisis after 19 December*, 21 december 2016. Zie ook Eurac, *Contesting Authority: Armed rebellion and military fragmentation in Walikale and Kalehe, North and South Kivu*, 2016.

verslagperiode veel geld in Noord-Kivu.⁸⁵⁵ Gebouwen en bezittingen van de staat werden systematisch opgekocht met valse titels en eigendomsbewijzen, die werden gelegaliseerd door rechters.⁸⁵⁶ Congolese Hutu's, die jarenlang land hadden verbouwd zonder traditionele eigendomsrechten, werden van hun land verjaagd en moesten elders op zoek naar grond.⁸⁵⁷ Daardoor kwamen zij in aanvaring met de Nande, waardoor bestaande spanningen tussen beide groepen nog heviger werden. Ook veel grote weidegronden zijn bezit geworden van president Kabila en zijn vrouw.⁸⁵⁸ Daar is verzet tegen, omdat de nieuwe 'bezitters' – lees: vooral de president – het monopolie van de justitie en het leger heeft.⁸⁵⁹ Het verzet heeft geleid tot een gestage ontwikkeling van de diverse Nyatura-groepen.⁸⁶⁰

3.10 Demobilisatie

Tijdens de verslagperiode verliep de demobilisatie van oud-strijders van gewapende groeperingen, in het kader van het programma *Désarmement, démobilisation et réinsertion* (DDR3), nog altijd moeizaam.⁸⁶¹ Zowel buitenlandse als Congolese strijders meldden zich in minder grote getale aan dan daarvoor.⁸⁶² De demobilisatie had in sommige gevallen uitsluitend een symbolisch karakter.⁸⁶³ Zo ging Nyatura-leider Kasongo door met het rekruteren onder de lokale Hutubevolking, ondanks zijn deelname aan de demobilisatieceremonie in 2016 in Bashali.⁸⁶⁴

Demobilisatie FDLR

De FDLR maakte het tijdens de verslagperiode moeilijker voor strijders om deel te nemen aan het demobilisatieproces.⁸⁶⁵ Eind september 2016 verbleven nog 1.322 FDLR-strijders en hun familieleden in *transit* kampen in Kanyabayonga (Noord-

⁸⁵⁵ Kabila's echtente, Olive Lembe Kabila, groeide op in Kirotshe in Noord-Kivu en studeerde in Goma. Congo synthèse, *Première Dame de la RD-Congo: 38 ans, Olive Lembe Kabila est entrée dans l'histoire par la grande porte !*, 1 augustus 2014.

⁸⁵⁶ Voorbeelden zijn een onderzoekscentrum voor mineralen, voormalige koffie- en theeplantages, het Ihusi hotel, het *Office National du Café*, en gebouwen die door de lava zijn overstroomd bij de vulkaanuitbarsting en die lang leeg hebben gestaan. De eigenaar van hotel Ihusi in Goma, Vanny Bishweka, is een stroman van Kabila die voor de president bezittingen opkoopt. Hij neemt land in beslag en laat er een muur omheen bouwen. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 30 juni 2017.

⁸⁵⁷ Zij werden afgekocht met een paar duizend dollar. UN-Habitat, de VN-organisatie bemiddelt bij grondconflicten in Noord-Kivu, kan weinig voor de benadeelden doen als belangrijke politici of de president bij transacties zijn betrokken. Vertrouwelijke bron, 30 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁵⁸ Veel inwoners van Noord-Kivu denken dat president Kabila daar zoveel opkoopt, omdat hij zich mettertijd in het gebied wil vestigen en zijn (nieuwe) bezittingen zal beschermen met hulp van het leger en Rwanda. Vertrouwelijke bron, 30 juni 2017.

⁸⁵⁹ Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁶⁰ In het conflict om de grond zorgt de dualiteit tussen de moderne wetgeving en de traditionele wet voor problemen. Als iemand bijvoorbeeld een concessie heeft gekregen van een *chef coutumier*, dan kan iemand anders met een officiële akte hem van zijn land afgooien, omdat die akte boven een traditionele concessie gaat. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁶¹ Het DDR-3 programma was op 16 mei 2015 van start gegaan in Kitona en op 21 mei 2015 in Kamina. Daaraan namen ongeveer 5.000 van de beoogde 12.000 strijders van gewapende groeperingen deel. Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

⁸⁶² Van 29 juni 2016 tot begin oktober 2016 werden 36 buitenlandse oud-strijders (31 FDLR-strijders, twee LRA-strijders en drie Nyatura-strijders) gerepatriëerd. Van 29 juni 2016 tot begin oktober 2016 demobiliseerde Monusco 37 Congolese oud-strijders (zes FDLR-strijders, 23 Nyatura en acht Mai-Mai). Van oktober 2016 tot maart 2017 meldden 42 Congolese strijders zich aan bij Monusco, waaronder 21 FDLR-strijders, twaalf uit verschillende Mai-Mai groepen. Acht Nyatura en twee van de CNDP. Daarnaast meldden 32 buitenlandse strijders zich aan om te worden gedemobiliseerd. De meesten waren FDLR-strijders die werden gerepatriëerd naar Rwanda. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁸⁶³ In de *chefferie* Bashali, op het grondgebied van Masisi, vond bijvoorbeeld op 23 augustus 2016 een demobilisatieceremonie plaats, waaraan werd deelgenomen door de APCLS en de Nyatura facties van Bigirabagabo en Kasongo Kalamo (FDDH). Van de Nyatura van Kasongo werden 24 strijders gedemobiliseerd. De Nyatura van Bigirabagabo leverde twintig Kalasjnikovs in, de APCLS overhandigde vijftien Kalasjnikovs. Geen van de groepen werd volledig gemobiliseerd. Enkele weken na de ceremonie ontvoerden Nyatura-strijders van Bigirabagabo zeven personen bij een aanval op Kitchanga. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

⁸⁶⁴ UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸⁶⁵ Tussen 12 maart 2016 en 15 november 2016 demobiliseerde Monusco 419 FDLR-strijders, onder wie elf officieren. UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016.

Kivu), Walungu (Zuid-Kivu) en Kisangani (Tshopo).⁸⁶⁶ In augustus 2017 ondersteunde Monusco nog altijd 298 ontwapende FDLR-strijders en hun 1.050 familieleden in de kampen in Kanyobagonga, Kisangani en Walungu en 628 SPLM/A-10 strijders op de Monusco-terreinen in Dungu en Goma.⁸⁶⁷

Terugkeer en herintegratie

In het kader van DDR3 programma werden oud-strijders (tamelijk onvoorbereid) teruggestuurd naar de dorpen waar zij vandaan kwamen.⁸⁶⁸ Na het geweld van 15 juni 2016 in het herintegratiekamp Kamina werden in de periode tussen 15 juni en 23 juli 2016 688 oud-strijders uit de kampen Kamina en Kitona overgebracht naar hun dorpen in Oost-Congo. Er bleven spanningen bestaan tussen de nog resterende 3.591 oud-strijders in beide kampen.⁸⁶⁹ Op 7 november 2016 eisten gedemobiliseerden op de basis Kitona, die daar al drie jaar verbleven, om terugkeer naar hun plaats van herkomst en herintegratie in de samenleving.⁸⁷⁰ Eind november 2016 kwamen meer dan vijfhonderd gedemobiliseerde oud-strijders vanuit Kitona aan in Goma. Zij hadden gekozen voor terugkeer als burgers en hadden een vakopleiding gekregen.⁸⁷¹ De herintegratie verliep echter minder voorspoedig dan zij hadden verwacht. In januari 2017 dreigden driehonderd gedemobiliseerde oud-strijders op het grondgebied van Rutshuru zich opnieuw aan te sluiten bij gewapende groeperingen, als de regering haar beloften niet zou nakomen.⁸⁷² In juni 2017 waren van de 4.656 gedemobiliseerde Congolese oud-strijders 3.777 teruggekeerd naar huis. Op dat moment bevonden zich nog 879 oud-strijders in de demobilisatie-centra. Volgens ex-gedemobiliseerde strijders werd de demobilisatie slechts gedeeltelijk uitgevoerd. Zo zouden zij onvolledige of zelfs verkeerde kits hebben ontvangen, waardoor zij niet beschikten over de noodzakelijke attributen voor de uitoefening van het door hen gekozen vak.⁸⁷³

3.11 Bescherming burgers

In het algemeen liet de bescherming van burgers in de DRC te wensen over. Er waren onvoldoende politie- en legereenheden, met name in conflictgebieden, die hun werk bovendien onder slechte omstandigheden moesten verrichten. In conflictgebieden voelden burgers op het platteland zich in veel gevallen niet beschermd door militairen en politieagenten.⁸⁷⁴ In Noord-Kivu zijn grote legereenheden ingezet, vooral in Beni, Masisi en Rutshuru, maar werden tijdens de

⁸⁶⁶ UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016.

⁸⁶⁷ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017.

⁸⁶⁸ De bevolking in Ituri maakte zich ongerust over de terugkeer van gedemobiliseerde oud-strijders van het FRPI. In afwachting van een definitieve herintegratie hadden zij toestemming gekregen om hun familie te bezoeken. Elk van hen had 100 USD ontvangen. Radio Okapi, *Ituri: le retour des ex-combattants FRPI inquiète la population de Walendu Bindi*, 26 juni 2016.

⁸⁶⁹ De overplaatsing verliep op een geïmproviseerde manier. UNSC, S/2016/833, 3 oktober 2016. Vertrouwelijke bron, 8 juli 2016.

⁸⁷⁰ Radio Okapi, *Les démobilisés de la base de Kitona réclament leur réinsertion sociale*, 7 november 2016.

⁸⁷¹ Elk van hen kreeg een geldbedrag en een vergoeding van de reiskosten om naar hun plaats van herkomst of een andere bestemming te reizen. Bij aankomst daar ontvingen zij een herintegratie 'kit' en ondersteuning van Caritas Congo, de FAO en lokale ngo's. Radio Okapi, *Goma: arrivée de plus de 500 ex-combattants sortis de Kitona*, 27 november 2016.

⁸⁷² De integratie van gedemobiliseerde strijders uit Kamina en Kitona bleef het moeilijkste onderdeel van het derde demobilisatieprogramma. Een voorbeeld daarvan betreft de voormalige Mai-Mai groepen van Mateke Wilondja 'Mayele' en 'Diego Maradona'. Beiden benadrukten dat sommige oud-strijders zich hadden aangesloten bij andere gewapende groeperingen nadat zij waren teruggekeerd uit het demobilisatieprogramma. Twaalf oud-strijders van de Mai-Mai Kashilogozi, die in juni 2017 terugkeerden uit Kamina, sloten zich aan bij de Mai-Mai Masabo. Naar verluidt sloten ook andere oud-strijders die terugkeerden naar Masisi en Rutshuru zich opnieuw aan bij gewapende groeperingen, waaronder de Nyatura en andere Mai-Mai groepen. Tussen juli en november 2016 zouden alleen al in Masisi dertig gedemobiliseerde oud-strijders zich opnieuw hebben aangesloten bij hun gewapende groeperingen. Vertrouwelijke bron, 15 december 2016. Radio Okapi, *Nord-Kivu: des ex-combattants menacent de réintégrer les groupes armés*, 25 januari 2017. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸⁷³ UNSC, S/2017/206, 10 maart 2017. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017.

⁸⁷⁴ Die zouden hen moeten beschermen tegen gewapende groeperingen van rivaliserende gemeenschappen, maar toonden weinig of geen respect voor deze burgers. Vertrouwelijke bron, 30 juni 2017.

verslagperioden enkele kleinere eenheden vanuit Beni naar de Kasaï-provincies gestuurd. De lacunes werden deels opgevuld door versneld opgeleide militairen.⁸⁷⁵ Daar waar cohabitatie is ontstaan van de autoriteiten en gewapende groeperingen worden soms in overleg regels opgesteld voor het heffen van belastingen. Als er op een plaats twee dagen per week een markt wordt gehouden, heft de gewapende groepering één dag belasting en de lokale administratie de andere dag. Als er drie marktdagen zijn, heft de gewapende groepering twee dagen belasting en de lokale administratie één dag.⁸⁷⁶ In bepaalde gebieden worden de gemaakte afspraken nageleefd, waardoor de bevolking in alle rust haar werk kan doen en vreedzaam kan leven.⁸⁷⁷ In bijvoorbeeld Walikale werkt dit systeem grosso modo naar behoren, omdat de bevolking liever samenleeft met (de eigen) gewapende groeperingen dan met het leger, de politie en het conglomeraat van overheidsdiensten die de bevolking beroven en niet beschermen.⁸⁷⁸

Ook in andere zones, zoals in Rutshuru en Masisi werkt een dergelijke cohabitatie (soms tijdelijk), al zijn er zo nu en dan botsingen waarna er vergaderingen (*baraza's*) worden gehouden om er samen uit te komen.⁸⁷⁹ Ook tussen rivaliserende groepen worden in sommige gevallen afspraken over bescherming gemaakt, bijvoorbeeld tussen Tutsi's en de FDLR in Bwiza. Daarbij geven de Tutsi's melk af en betalen zij belasting aan de FDLR in ruil voor de bescherming van hun koeien.⁸⁸⁰

Bescherming in steden

In steden in conflictgebieden, zoals in Goma, betalen de burgers belasting aan de staat, maar hebben het leger en de politie – die hun salarissen uit deze belasting ontvangen – geen respect voor de bevolking.⁸⁸¹ In steden heeft de bevolking in geval van problemen niet of nauwelijks toegang tot leger of politie, maar op het platteland kunnen de mensen wel hun *chef coutumier* of de militieleider van 'hun' gewapende groepering te spreken krijgen en samen met deze lokale leiders besluiten nemen.⁸⁸² In de steden zoals Goma wordt bovendien voornamelijk gepatrouilleerd in zones waar ngo's en staatsinstellingen zijn en niet in volksbuurten als Majengo, Ngangi, Kyeshero en Ndosho. Daar wordt wel politie ingezet, maar heeft de bevolking weinig vertrouwen in de politieagenten.⁸⁸³ Toch worden de veiligheidsproblemen in steden als minder ernstig beoordeeld dan op het platteland waar leger, politie en gewapende groeperingen veel mensenrechtenschendingen begaan. Tijdens de verslagperiode vroegen Congolezen zich af hoe het mogelijk was dat een gevangenis in Beni met duizend gevangenen – onder wie militairen, politieagenten, leden van de ADF en andere gewapende groeperingen alsmede gewone criminelen – slechts werd bewaakt door acht licht bewapende bewakers. Al deze gevangenen konden ontsnappen kort voordat een proces over de massamoorden in Beni zou beginnen.⁸⁸⁴

⁸⁷⁵ Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁷⁶ Ibid.

⁸⁷⁷ Ibid.

⁸⁷⁸ Het gevolg van de opbouw van leger en politie, het samenraapsel van gewapende groeperingen die elk nog steeds vanuit hun oorspronkelijke achtergrond opereren. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁷⁹ Het probleem van de cohabitatie is dat deze niet stabiel is, want allianties komen en gaan; voorts is cohabitatie geen officieel beleid en daarom ook afhankelijk van de instelling en de inzet van legercommandanten. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁸⁰ Het evenwicht raakte in dat gebied verstoord toen het leger aankwam en de koeien niet meer beschermd werden vanwege de raids tegen de FDLR. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁸¹ Zo stelen politieagenten bijvoorbeeld routinematig mobiele telefoons van burgers. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁸² Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁸³ Ibid.

⁸⁸⁴ Vertrouwelijke bron, 1 juli 2017.

Bescherming Monusco

In de conflictgebieden zijn vertegenwoordigers⁸⁸⁵ van de verschillende gemeenschappen uitgerust met mobiele telefoons en *walkietalkies* om alert-meldingen te kunnen afgeven aan Monusco in geval van gevaar. Monusco stuurt daarop een patrouille naar het desbetreffende gebied.⁸⁸⁶ Tijdens de verslagperiode zijn echter verscheidene bases van Monusco in Noord-Kivu gesloten, waaronder die van Luofo in Zuid-Luberi waar daarvoor verscheidene massamoorden plaatsvonden.⁸⁸⁷ Om toch de noodzakelijke bescherming te kunnen bieden werden twee snel inzetbare bataljons in Goma gestationneerd, die bij alert-meldingen binnen 24 uur ter plekke kunnen zijn.⁸⁸⁸

Bescherming en uitsluiting

Er zijn geen groepen uitgesloten van bescherming, in de DRC is van overheidswege geen etnische discriminatie.⁸⁸⁹ Wel kunnen spanningen tussen gemeenschappen leiden tot (tijdelijk) verminderde bescherming, zoals bij de conflicten tussen de Hutu's en de Nande in Noord-Kivu en de pygmeeën en de Luba in Tanganyika. Ook hebben de Kasaiëns, die in Lubumbashi de meerderheid van de bevolking vormen, een probleem bij de politieke protesten.⁸⁹⁰ In het algemeen geldt dat wie geen politieke activiteiten ontplooit die gericht zijn tegen het regime niet voor vervolging heeft te vrezen. Het BCNUDH heeft een beschermingsprogramma voor individuele journalisten en mensenrechtenverdedigers. Dit geldt ook voor ngo's en burgerbewegingen. In dit programma gaat het zowel om fysieke als om juridische bescherming. Het BCNUDH werkt samen met Congolese advocaten en heeft een samenwerkingsverband met de ngo *Avocats sans Frontières* (ASF). het beschermingsprogramma strekt zich ook uit naar slachtoffers en getuigen van mensenrechtenschendingen. Degenen die in het kader van dit programma bescherming genieten, kunnen tijdelijk worden overgebracht naar een gezin dat hen opvangt. Het BCNUDH zorgt ervoor dat een budget voor voedsel beschikbaar is en dat het opvanghuis goed is beveiligd.⁸⁹¹ Journalisten en leden van burgerbewegingen melden zich niet rechtstreeks bij het BCNUDH, maar worden voorgedragen door *Journaliste en Danger* (JED) en burgerbewegingen. In 2016 ging het om ongeveer tien gevallen. Bescherming kan alleen verleend worden als er geen juridische procedure tegen betrokkenen loopt.⁸⁹² Als er gevaar dreigt doen individuele personen een beroep op de EU, *Front Line* of de *Fédération internationale des droits de l'homme* (FIDH).⁸⁹³

⁸⁸⁵ Zogenaamde *community liaison assistants* (CLA's).

⁸⁸⁶ De afgelopen periode kreeg Monusco veel kritiek van de bevolking. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁸⁷ Op verzoek van de Congolese regering werd de begroting van Monusco verlaagd, waardoor 750 VN-Blauwhelmen niet meer konden worden betaald en vijf permanente bases werden gesloten. RFI, *RDC: la Monusco annonce la fermeture de cinq de ses bases au Nord-Kivu*, 19 juli 2017.

⁸⁸⁸ Over de resultaten daarvan was aan het einde van de verslagperiode nog onvoldoende bekend. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

⁸⁸⁹ Vertrouwelijke bron, 30 juni 2017.

⁸⁹⁰ De *boom* in de mijnbouw in Katanga viel samen met het faillissement van het mijnbouwbedrijf MIBA in de Kasai. Daardoor zijn vanaf 2009 en 2010 heel veel Kasaiëns naar Katanga getrokken. Het gevolg is dat de bevolking van Lubumbashi vanaf 2010 twee tot drie keer zo groot is geworden en dat de Kasaiëns de meerderheid van de bevolking vormen. De grote meerderheid van de politie bestaat uit Katangezen. Vrijwel alle betogers die bij protesten tegen Kabila zijn gearresteerd waren Kasaiëns. Vertrouwelijke bron, 5 juli 2017.

⁸⁹¹ Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017.

⁸⁹² Gelet op de politiek gemotiveerde processen kan dit de beschermingsmogelijkheden voor journalisten en mensenrechtenverdedigers beperken. De politiek gemotiveerde processen worden echter vooral tegen politieke tegenstanders van het regime gevoerd. Vertrouwelijke bron, 27 juni 2017. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁹³ Met EU wordt bedoeld op de ambassades van de Europese landen in Kinshasa. *Front Line Defenders* is een organisatie die opkomt voor de belangen van mensenrechtenverdedigers. Zie <https://www.frontlinedefenders.org/en/location/democratic-republic-congo> Vertrouwelijke bron, 26 juni 2017.

4 Ontheemden en vluchtelingen

Het recht op asiel is vastgelegd in de Congolese grondwet.⁸⁹⁴ Eind juli 2017 bood de DRC volgens de UNHCR onderdak aan 475.019 vluchtelingen en 65.645 asielzoekers, onder wie 245.052 uit Rwanda, 102.503 uit CAR, 82.322 uit Zuid-Sudan en 43.731 uit Burundi.⁸⁹⁵

4.1.1 Registratie Rwandese vluchtelingen

In 2015 werd een begin gemaakt met de biometrische registratie van Rwandese vluchtelingen door teams van de *Commission nationale pour les réfugiés* (CNR), die daarbij werden ondersteund door de UNHCR.⁸⁹⁶ In juni 2016 werd deze biometrische registratie afgebroken⁸⁹⁷, na een interne ruzie – met als gevolg een afsplitsing – binnen de FDLR.⁸⁹⁸ Het onderscheid tussen Congolese en Rwandese Hutu's valt overigens moeilijk te maken. De Rwandese Hutu's en de Congolese Hutu's zijn met elkaar getrouwd en wonen in dezelfde regio's. En daardoor lopen de schattingen over hun aantallen ook uiteen tussen tienduizenden of honderdduizenden – of nog meer.⁸⁹⁹

4.1.2 Ontheemden

Naast de vluchtelingen uit buurlanden, verbleven eind juni 2017 3.842.887 ontheemden in de DRC.⁹⁰⁰ Dit is een substantiële toename ten opzichte van de vorige verslagperiode.⁹⁰¹ Vanaf begin 2017 kwamen er meer dan één miljoen ontheemden bij na de hevige onlusten in de Kasai-provincies.⁹⁰² In de Kasai-regio verbleven in september 2017 1.4 miljoen ontheemden.⁹⁰³ Inmiddels waren 271.687 ontheemden naar hun dorpen teruggekeerd.⁹⁰⁴ In Angola verbleven in september 2017 33.132 vluchtelingen uit de Kasai-provincies.⁹⁰⁵ Van de overige ontheemden verbleef meer dan de helft in Noord-Kivu (837.000) en Zuid-Kivu (387.000). Vanwege roof- of strooptochten en etnische conflicten op het grondgebied van

⁸⁹⁴ Constitution, artikel 33.

⁸⁹⁵ UNHCR, Factsheet DR Congo, 31 juli 2017.

⁸⁹⁶ Er werden vingerafdrukken afgenomen en pasfoto's die worden gebruikt bij de vervaardiging van een vluchtelingenkaart. Tevens werd met de Rwandese vluchtelingen gesproken over vrijwillige terugkeer en (andere) duurzame oplossingen. Na 2017 verliezen Rwandese vluchtelingen hun vluchtelingenstatus. Radio Okapi, *Kalemie: début de l'enregistrement biométrique de réfugiés rwandais*, 13 maart 2015. The New Times, *Rwanda refugees to lose refugee status after 2017*, 21 december 2016.

⁸⁹⁷ In de zone waar de teams waren die de telling zouden uitvoeren, waren er FDLR-vertegenwoordigers die niet akkoord gingen met de telling – de radicale tak. Ze hebben geschoten op het gebouw waar de telling werd gehouden en apparatuur meegenomen. De telling, die onderscheid moeten aanbrengen tussen Congolese en Rwandese Hutu's, was mislukt. Vertrouwelijke bron, 2 juli 2017.

⁸⁹⁸ UNSC, S/2016/1102, 28 december 2016. UNSC, S/2017/672, 10 augustus 2017. Radio Okapi, *RDC: les réfugiés rwandais réclament leur rapatriement*, 17 augustus 2017.

⁸⁹⁹ Congolese Hutu's willen niet naar Rwanda. Veel Rwandese Hutu's willen niet terugkeren naar Rwanda, waar veel minder land beschikbaar is en minder geld valt te verdienen. Vanuit Rwanda is er veel migratie naar de mijnstreek rond Kalehe in Zuid-Kivu. Dat de veiligheidsrisico's daar groter zijn dan in Rwanda, nemen de Rwandezen op de koop toe. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁹⁰⁰ UNHCR, Factsheet DR Congo, 31 juli 2017.

⁹⁰¹ Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

⁹⁰² NRC/IDMC, *DR Congo has world's highest number of people fleeing conflict internally*, 22 mei 2017.

⁹⁰³ Op 24 augustus 2017 verbleven 1.430.254 ontheemden in deze regio. Door de moeilijk voorspelbare veiligheidssituatie in de Kasai trokken inwoners soms uit voorzorg weg, keerden zij terug of pendelden zij heen en weer, waardoor het moeilijk was een goed onderscheid te maken tussen ontheemden en teruggekeerde ontheemden. Ocha, *Rapport de situation No.13 (Kasai)*, 8 september 2017.

⁹⁰⁴ Tussen januari en mei 2017 keerden 140.000 ontheemden in de provincies Kasai Oriental en Lomami terug. In juli en begin augustus 2017 keerden 122.000 ontheemden in de provincies Kasai Central en 9.000 ontheemden in de provincie Lomami terug. Ocha, *Rapport de situation No.13 (Kasai)*, 8 september 2017. Zie ook Ocha, *DR Congo: Weekly Humanitarian Update (14 - 20 August 2017)*, 23 augustus 2017.

⁹⁰⁵ Ocha, *Rapport de situation No.13 (Kasai)*, 8 september 2017.

Walikale en Lubero raakten bijna 373.000 personen ontheemd.⁹⁰⁶ Op het grondgebied van Beni raakten bijna 200.000 personen ontheemd.⁹⁰⁷

Een groot deel van de ontheemden in Noord-Kivu bestond uit Rwandese en Congolese Hutu's die traditioneel geen land bezitten in de DRC en in conflict zijn geraakt met de Nande of door generaals of stromannen van de president van hun land zijn gezet.⁹⁰⁸ Veel Hutu's bedreven landbouw op voormalige Belgische koffie- en tabaksplantages, maar hadden geen eigendomsbewijzen. Ze werden verjaagd en probeerden naar Ituri te gaan. Maar ze moesten door het gebied van Beni en Butembo, werden daarvandaan gejaagd en kwamen in ontheemdenkampen terecht.⁹⁰⁹

Veiligheidsrisico's ontheemden

Ontheemden liepen ook veiligheidsrisico's. De ontheemdenkampen vormden geen vaste doelwitten van gewapende groeperingen, maar tijdens de verslagperiode vonden enkele incidenten plaats waarbij in één geval veel doden vielen.

- Op 6 augustus 2016 staken Maï-Maï Mazembe-strijders het ontheemdenkamp Ngoroba, op het grondgebied van Rutshuru, in brand. Zij probeerden op die manier Nyatura-strijders te verjagen, die zich in het kamp ophielden.⁹¹⁰
- Op 21 november 2016 vielen bij een aanval van de Maï-Maï Mazembe op een Hutu-ontheemdenkamp bij Luhanga tientallen doden.⁹¹¹
- Op 9 augustus 2017 werd brand gesticht in het ontheemdenkamp Katanyika, waar 10.000 ontheemden verbleven die waren gevlucht vanwege het conflict tussen pygmeeën en bantoes. Er vielen geen doden, maar meer dan 75% van het kamp werd in de as gelegd;⁹¹²

Volgens de *société civile* zijn er de afgelopen tijd in Noord-Kivu veel Rwandese Hutu's om electorale redenen bijgekomen: verkiezingen vinden nog altijd plaats op tribaal-etnische basis. Sommige politici willen graag een groot aantal Rwandezen in de DRC, een kiezerskaart is gemakkelijk verkrijgbaar.⁹¹³

De grote meerderheid van de ontheemden leefde tijdens de verslagperiode buiten de kampen, bij familie en leden van dezelfde etnische- en kerkgemeenschappen die hen ondersteunen.⁹¹⁴

⁹⁰⁶ In de eerste twee maanden van 2017 raakten 31.200 inwoners van de *chefferie* in Bwito ontheemd. De meeste families waren al eerder ontheemd geraakt. Zij kregen financiële bijstand van de internationale ngo Mercy Corps en Unicef. Elk gezin ontving een bijdrage naar rato van de grootte ervan, variërend van 80-160 EUR. NRC/IDMC, *DR Congo has world's highest number of people fleeing conflict internally*, 22 mei 2017. Reliefweb, *DR Congo: Weekly Humanitarian Update (12 - 16 June 2017)*, 17 juni 2017.

⁹⁰⁷ NRC/IDMC, *DR Congo has world's highest number of people fleeing conflict internally*, 22 mei 2017.

⁹⁰⁸ Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁹⁰⁹ Ibid.

⁹¹⁰ Radio Okapi, *RDC: des miliciens incendient un camp de déplacés au Nord-Kivu*, 6 augustus 2016.

⁹¹¹ Al Jazeera, *DR Congo militia attack kills dozens in eastern region*, 28 november 2016. Le Figaro, *RDC: 34 civils tués dans l'attaque d'un camp hutu*, 28 november 2016. NRC, *Ten minste 34 doden bij anti-Hutu-aanvallen Congo*, 27 november 2016. RFI, *RDC: quels sont les motifs des violences à Lubero, dans le Nord-Kivu?*, 28 november 2016. Radio Okapi, *RDC: après le massacre de Luhanga, le Sud de Lubero déclaré «zone sans armes»*, 29 november 2016.

⁹¹² La Libre, *RDC: incendie dans un camp de déplacés, «une souffrance de plus»*, 11 augustus 2017.

⁹¹³ Voor bijvoorbeeld Congolese Hutu-politici vormen Rwandese Hutu's een welkome aanvulling van hun electoraat. Deze Rwandese Hutu's kunnen zonder probleem een kiezerskaart bemachtigen. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁹¹⁴ IDMC, *Democratic Republic of the Congo - Mid-year update 2017*, 30 juni 2017.

Sluiting ontheemdenkampen

In 2015 maakten de autoriteiten in Noord-Kivu een begin met de sluiting van de ongeveer zestig ontheemdenkampen.⁹¹⁵ In 2016 werden vijf ontheemdenkampen gesloten.⁹¹⁶ Eén daarvan was het kamp Bulengo, waar vanaf 2012 ongeveer 59.000 ontheemden heen waren getrokken.⁹¹⁷ Op 28 juli 2017 sloot de *Commission nationale pour les réfugiés* (CNR), die onder het ministerie van Binnenlandse Zaken valt, het ontheemdenkamp Mugunga 3, op 6 km van Goma.⁹¹⁸

4.1.3 Opvang in de regio

Uganda

Eind juli 2017 verbleven volgens de UNHCR 222.082 Congolese vluchtelingen in Uganda.⁹¹⁹

Rwanda

Eind juni 2017 verbleven volgens de UNHCR 74.201 Congolese vluchtelingen in Rwanda.⁹²⁰

Tanzania

Eind augustus 2017 verbleven volgens de UNHCR 75.314 Congolese vluchtelingen in Tanzania.⁹²¹

⁹¹⁵ Vanaf 2015 sloot de Congolese overheid steeds meer ontheemdenkampen in Noord-Kivu om de terugkeer van ontheemden naar hun dorpen te stimuleren. Hulporganisaties beschikten niet langer over voldoende middelen om de kampen overeind te houden. 7sur7.cd, *Nord-Kivu: Fermeture du camp de réfugiés de Mugunga 3 par la CNR*, 28 juli 2017. Actualité.cd, RDC: *Le gouvernement ferme le camp de Mugunga 3 et contraint les déplacés à regagner leurs villages dans l'insécurité*, 3 augustus 2017. Tijdens de verslagperiode was het kamp Mugote, waarover in het voorgaande ambtsbericht werd gerapporteerd, nog open. Zie Radio Okapi, *Nord-Kivu: l'ONG AMADE promet d'assister plus de 2000 déplacés de Mungote*, 29 september 2016. Zie ook Zie het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.

⁹¹⁶ NRC/IDMC, *DR Congo has world's highest number of people fleeing conflict internally*, 22 mei 2017.

⁹¹⁷ Volgens kampbewoners was er gebrek aan drinkwater, voedsel, geld, medicijnen, werkgelegenheid en onderwijs. Eind 2016 waren van de oorspronkelijke zestig ontheemdenkampen in Noord-Kivu nog 47 open. Volgens de CNR waren sommige kampen broeinesten van geweld geworden, waarin rebellen die tegen de regering vechten zich schuil hielden. Volgens de société civile functioneerde de overheid niet naar behoren, maar waren veel Congolezen woedend over de miljoenen dollars die waren uitgegeven door meer dan honderd hulporganisaties in Oost-Congo, waarvan 'alleen hun eigen medewerkers hadden geprofiteerd'. Congo Actu, *Des Réfugiés Congolais au Nord-Kivu Font Face à La Fermeture Du Camp De Bulengo*, 13 december 2016.

⁹¹⁸ De CNR kondigde aan ook de kampen Lushebere, Nyabiondo, Bulengo en Bwende, op het grondgebied van Masisi, en Nyanzale en Muhanga, op het grondgebied van Rutshuru te zullen sluiten. Op de dag van de sluiting telde het kamp Mugunga 3 ongeveer 3943 personen. Zij hadden de keuze om terug te keren naar hun dorpen, te worden overgeplaatst naar de kampen Kalinga, Kihondo, Mweso en Lushebere, op het grondgebied van Masisi, of het kamp Nyanzale, op het grondgebied van Rutshuru, of te integreren in Mugunga of andere buitenwijken van Goma. Volgens de CNR hadden slechts drie gezinnen vanwege de veiligheid geweigerd om terug te keren naar hun dorp. Sommige ontheemden kochten percelen grond gekocht in de buitenwijk Ndoshu waar de grond minder duur is dan in de stad Goma. Veel ontheemden zijn gaan werken bij het laden van schepen en om vrachttjes op de markt te dragen. Er zijn daarnaast veel bedelaars op de weg naar Goma. Anderen gaan liever terug naar hun dorp om daar op school te werken, maar keren terug naar Goma om er te leven. Ze gaan ook terug naar hun dorp om te zien of de oogst gelukt is en keren daarna terug naar Goma. 7sur7.cd, *Nord-Kivu: Fermeture du camp de réfugiés de Mugunga 3 par la CNR*, 28 juli 2017. Actualité.cd, RDC: *Le gouvernement ferme le camp de Mugunga 3 et contraint les déplacés à regagner leurs villages dans l'insécurité*, 3 augustus 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁹¹⁹ Tijdens de verslagperiode verkochten inwoners van Goma – ofschoon zij in die stad geen enkel gevaar liepen - hun huis en bezittingen om naar vluchtelingenkampen in Uganda te gaan met de bedoeling in aanmerking te komen voor hervestiging, bij voorkeur naar Franstalig Canada. In de stad maakten bemiddelingsbureaus reclame voor emigratie naar Canada. UNHCR, *Factsheet Uganda*, 31 juli 2017. Vertrouwelijke bron, 29 juni 2017.

⁹²⁰ UNHCR, *Factsheet Rwanda*, 30 juni 2017.

⁹²¹ UNHCR, *Factsheet Tanzania*, 31 augustus 2017.

Angola

Half september 2017 verbleven volgens de UNHCR 44.814 Congolese vluchtelingen in Angola.⁹²²

4.1.4

Standpunt terugkeer UNHCR

Ten aanzien van de terugkeer van afgewezen asielzoekers uit de DRC stelt de UNHCR zich op het standpunt dat dit afhankelijk is van de plaats van herkomst en de situatie aldaar op het moment van terugkeer. Het dient, kortom, van geval tot geval te worden gezien. Afgewezen asielzoekers uit Kinshasa zouden volgens de UNHCR bij terugkeer geen problemen moeten krijgen, terwijl afgewezen asielzoekers uit Mboko, op het grondgebied van Fizi in Zuid-Kivu of de Kasaï op dit moment (oktober 2017) gevaar zouden kunnen lopen. Niet zozeer vanwege individuele bedreigingen, maar op grond van de lokale veiligheidssituatie. Dit geldt in het bijzonder voor terugkerende alleenstaande vrouwen met kinderen uit genoemde regio's. Afgewezen asielzoekers uit andere provincies die terugkeren naar Kinshasa, onder wie alleenstaande vrouwen met kinderen, krijgen het zwaar bij gebrek aan (toegang tot) voorzieningen als zij daar geen familie hebben.⁹²³

⁹²² Zie <https://data2.unhcr.org/en/country/ago/578>.

⁹²³ Zij zijn in een dergelijk geval aangewezen op ondersteuning van hun etnische groepering en de kerk, maar de economische situatie is tijdens de verslagperiode ernstig verslechterd. Volgens een Monusco-waarnemer zouden Congolese asielzoekers systematisch verklaren dat zij uit Oost-Congo komen, terwijl zij in werkelijkheid uit Kinshasa komen of daar al een paar jaar hebben gewoond. Vertrouwelijke bron, 4 en 5 oktober 2017. Vertrouwelijke bron, 3 juli 2017.

5 Bijlage(n)

5.1 Literatuurlijst⁹²⁴

Voor dit ambtsbericht is gebruik gemaakt van de volgende openbare bronnen:

Rapporten

ACLED:

- Democratic Republic of Congo, First Quarter 2017, 22 juni 2017.

Amnesty International:

- DRC: Chilling crackdown on dissent amidst election delays RDC, 14 september 2016.

BCNUDH:

- Rapport préliminaire d'enquête sur les violations des droits de l'homme et violences perpétrées dans le cadre des manifestations de Kinshasa entre les 19 et 21 septembre 2016, 21 oktober 2016.
- Rapports sur les violations des droits de l'homme en République Démocratique du Congo dans le contexte des événements du 19 décembre 2016, 28 februari 2017.

Congo Research Group:

- Rapport: La bataille périlleuse électorale, 5 augustus 2016.
- DR Congo: a committed, sophisticated electorate, 25 oktober 2016.
- Impasse in the Congo: What Do the People Think?, oktober 2016.
- Opinion Poll: a Troubled Transition in the DR Congo, april 2017.
- Report des élections : la CENI prépare les esprits, 11 mei 2017.

Dossier DESC:

- Qui sont les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 1è Partie, 20 juli 2016.
- Les Sécurocrates katangais du régime de Kabila – 2è Partie, 9 augustus 2016.

Egmont Institute:

- The Rise of the Street: The Population of Kinshasa as an Unpredictable Actor in the Electoral Process, juli 2016.

Enough:

- A Criminal State: Understanding and countering institutionalized corruption and violence in the Democratic Republic of Congo, 27 oktober 2016.

Eurac:

- Contesting Authority: Armed rebellion and military fragmentation in Walikale and Kalehe, North and South Kivu, 2016.

Fondation Bill Clinton pour la Paix:

- Rapport sur l'évasion de la prison centrale de Makala CPRK en date du 17 mai 2017 et l'état des lieux actuels, 7 juni 2017.

⁹²⁴ In deze lijst zijn alleen publicaties opgenomen die in de verslagperiode zijn verschenen. Voor oudere publicaties wordt verwezen naar voorgaand ambtsberichten.

Human Rights Watch:

- Libertés d'expression et d'association menacées en RD Congo, 3 november 2016.
- Wave of Arrests and Crackdown on Media Ahead of Protests, 18 november 2016.
- EU and US Slap Sanctions on Top DR Congo Officials, 12 december 2016.
- DR Congo Death Toll Rises, Mass Arrests After Protests, 22 december 2016.

Global Witness:

- Congo signs over potential \$880m of royalties in Glencore project to offshore company belonging to friend of Congolese President, 15 november 2016.
- Conflict gold rules ignored by DR Congo and Dubai, 19 augustus 2016.

GRIP:

- FARDC entre inaction et complicité: le cas des ADF, 12 december 2016.
- Droits fondamentaux: la RDC au-dessus des lois?, 16 december 2016.
- Dossier Elections RDC - Portrait de Joseph Kabila, 2 januari 2017.
- Dossier Élections RDC - Portrait de Moïse Katumbi, 9 januari 2017.
- RDC : les enjeux du redécoupage territorial, 14 februari 2017.
- RDC : Enjeux et portraits autour d'un enlèvement électoral, 10 maart 2017.
- Kasai: une rébellion de trop pour le pouvoir de la RDC?, 6 juli 2017.

IDMC:

- DR Congo has world's highest number of people fleeing conflict internally, 22 mei 2017.
- Democratic Republic of the Congo - Mid-year update 2017, 30 juni 2017.

IFRI:

- L'islam radical en République démocratique du Congo. Entre mythe et manipulation, februari 2017.

International Crisis Group:

- Katanga: Tensions in DRC's Mineral Heartland, 3 augustus 2016.
- Boulevard of Broken Dreams: The "Street" and Politics in DR Congo, 13 oktober 2016.
- Kamuina Nsapu Insurgency Adds to Dangers in DR Congo, 21 maart 2017.
- DR Congo: What Next for the Political Process?, 6 april 2017.

ISS:

- Meaningful elections are the essence of democracy in Africa, 26 oktober 2016.
- A new political accord in the DRC sets elections for April 2018 at the earliest, 31 oktober 2016.
- New divisions threaten stability in the DRC, 19 april 2017.

JED:

- Rapport annuel: La pire saison pour la presse en RD Congo, november 2016.

OCHA:

- DR Congo: Weekly Humanitarian Update (12 - 16 June 2017), 17 juni 2017.
- DR Congo: Weekly Humanitarian Update (14 - 20 August 2017), 23 augustus 2017.
- Rapport de situation No.13 (Kasai), 8 september 2017.

Pole Institute:

- Analyses croisées de conflits à l'est de la République Démocratique du Congo, maart 2017.

UNHCR:

- Factsheet Rwanda, 30 juni 2017.
- Factsheet DR Congo, 31 juli 2017.
- Fact sheet Uganda, 31 juli 2017.
- Factsheet Tanzania, 31 augustus 2017.

UN Security Council:

- S/2016/833, 3 oktober 2016.
- S/2016/840, 4 oktober 2016.
- S/2016/1102, 28 december 2016.
- S/2016/1130, 29 december 2016.
- S/2017/206, 10 maart 2017.
- S/2017/208, 10 maart 2017.
- S/2017/435, 17 mei 2017.
- S/2017/565, 30 juni 2017.
- S/2017/672, 10 augustus 2017.
- S/2017/712, 15 augustus 2017.

U.S. Department of State:

- United States Supports Continued Efforts Toward a More Inclusive Agreement in the DRC, 21 november 2016.

USULAMA:

- « Pas juste une question de terres »: Litiges et conflits fonciers dans l'est du Congo, 2016.

Nieuwsberichten

Actualité.cd	Le Monde
AD	Le Phare
African Arguments	Le Potentiel
AfricaNews	MO
Afrikarabia	Newsweek
Afrik.com	New York Times
AP	NOS
BBC Afrique	NRC
BBC News	Oeil d'Afrique
Belga	Oxford Analytica
Bloomberg	Politico.cd
CRG	Radio France Internationale (RFI)
Daily Mail	Radio Okapi
Deutsche Welle	Reliefweb
Economist	Reuters
Enough	RRSSJ
Eurac	RSF
Forum des As	RTBF
GRIP	Standaard
Guardian	Strategy Page
HRW	Tempête des Tropiques
IBT	Trouw
IRIN	7sur7
ISS	VOA

Jeune Afrique
La Libre
Le Figaro

Volkskrant
Washington Post

5.2 Afkortingen

Lijst van gebruikte afkortingen

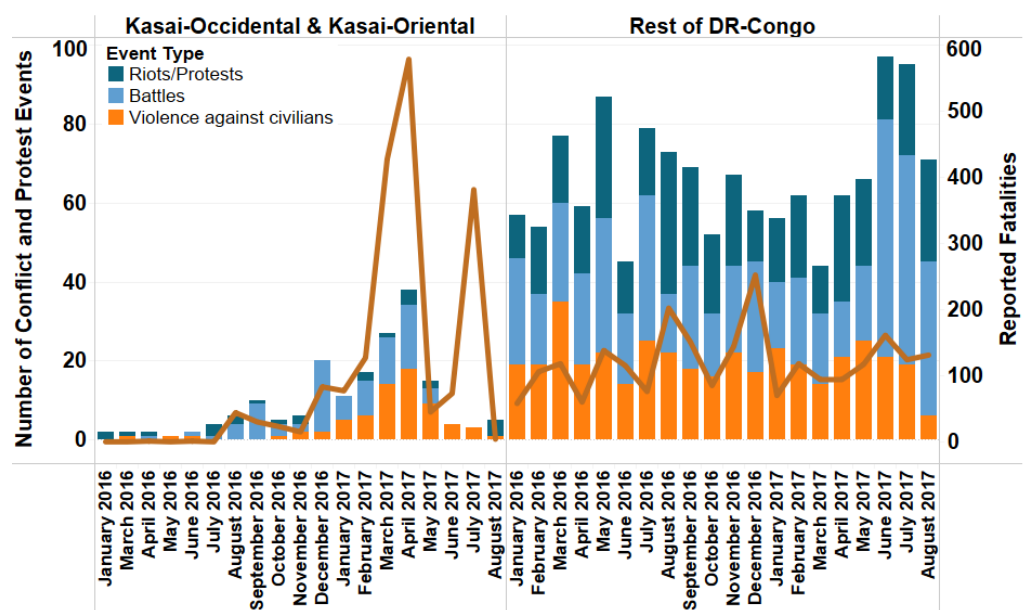
ACAJ	Association congolaise pour l'accès à la justice
ACO	Avenir du Congo
ADF	Allied Democratic Forces
ANR	Agence Nationale de Renseignements
APCLS	Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain
APRCD	Alliance Populaire pour la Refondation du Congo Démocratique
AR	Alternance pour la République
ARC	Alliance pour le renouveau du Congo
ARDC	Alliance des Résistants pour la Défense du Congo
ASADHO	Association africaine de défense des droits de l'homme
ASF	Avocats sans Frontière
AU	African Union
BCNUDH	Bureau conjoint des Nations Unies pour les droits de l'homme
BdK	Bundu dia Kongo
CAR	Centraal-Afrikaanse Republiek
CDC	Convention des démocrates chrétiens
CENCO	Conférence Episcopale Nationale du Congo
CENI	Commission Electorale Nationale Indépendante
CEPADHO	Centre d'études pour la promotion de la paix, la démocratie Et les droits de l'homme
CIRGL	Conférence Internationale sur la Région des Grands Lacs
CNDH	Commission Nationale des Droits de l'Homme
CNR	Commission nationale des réfugiés
CNRD	Conseil national pour le renouveau et la démocratie
CNSA	Conseil national de suivi de l'accord
CSAC	Conseil Supérieur de l'Audiovisuel et la Communication
DC	Démocratie chrétienne
DDR	Désarmement, démobilisation et réinsertion
DGM	Direction Générale de la Migration
DRC	Democratische Republiek Congo
ECIDE	Engagement pour la Citoyenneté et le Développement
FAC	Forces acquises au changement
FARDC	Forces Armées de la République Démocratique du Congo
FBCP	Fondation Bill Clinton pour la paix
FDC	Forces de défense congolaises
FDLR	Forces Démocratiques de Libération du Rwanda
FDN	Forces de défense nationale
FIB	Force Intervention Brigade
FIDH	Fédération internationale des droits de l'homme
FNL	Front National de Libération
FONUS	Forces novatrices pour l'union et la solidarité
FRPI	Front de Résistance Patriotique en Ituri

GRIP	Groupe de recherche et d'information sur la paix
ICG	International Crisis Group
ICGRL	International Conference on the Great Lakes Region
INSO	International Ngo Safety Organisation
JED	Journaliste en Danger
LENI	Légion nationale d'intervention
LRA	Lord's Resistance Army
LUCHA	Lutte pour le changement
M23	Mouvement du 23 mars
MLC	Mouvement de Libération du Congo
MLP	Mouvement Lumumbiste Progressiste
MNS	Mécanisme national de suivi
MONUSCO	Mission de l'Organisation des Nations Unies pour la stabilisation en RD Congo
MP	Majorité Présidentielle
MSDD	Mouvement Solidarité pour la Démocratie et le Développement
MSR	Mouvement Social pour le Renouveau
NALU	National Army for the Liberation of Uganda
NDC	Nduma défense du Congo
NDC-R	Nduma défense du Congo-Rénové
OIF	Organisation internationale de la Francophonie
PARECO	Patriotes Résistants Congolais
PDC	Parti Démocrate Chrétien
PNC	Police Nationale Congolaise
PPRD	Parti du Peuple pour la Reconstruction et la Démocratie
RENADHOC	Réseau national des ONG des droits de l'homme de la RDC
RSF	Reporter sans frontières
RTNC	Radio télévision nationale congolaise
SADC	Southern African Development Community
SCODE	Solidarité congolaise pour la démocratie et le développement
UDPS	Union pour la Démocratie et le Progrès Social
UNADEF	Union nationale des Démocrates Fédéralistes
UNAFEC	Union nationale des Fédéralistes du Congo
UNC	Union nationale des Congolais
UNDP	United Nations Development Programme
UPCP	Union des patriotes congolais pour la paix
UPLC	Union des Patriotes pour la Libération du Congo
VSV	Voix des sans voix

5.3 Kaart Provincies

5.4 Grafiek ACLED⁹²⁵

⁹²⁵ NB: in deze grafiek worden de namen van de oude provincies gebruikt. Vanaf 25 januari 2015 is de wet op de nieuwe provincies van kracht. Zie voor bijzonderheden het Algemeen ambtsbericht DRC van mei 2016.